

มหาวิทยาลัยหาดใหญ่
HATYAI UNIVERSITY

HATYAI ACADEMIC JOURNAL

วารสาร
หาดใหญ่วิชาการ

ปีที่ 21 ฉบับที่ 3
(กันยายน - ธันวาคม 2566)
Vol.21 No.3
(September - December 2023)

ISSN: 2651-1614 (Online)

วารสารหาดใหญ่วิชาการ

ปีที่ 21 ฉบับที่ 3 กันยายน - ธันวาคม 2566

วัตถุประสงค์และขอบเขต

วารสารหาดใหญ่วิชาการ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ ด้านการวิจัย และบทความวิชาการของอาจารย์ นักศึกษา และนักวิชาการ โดยมีเป้าหมายเพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างสรรค์และสนับสนุนผลงานทางวิชาการที่มีคุณภาพ

โดยมีขอบเขตของบทความที่เปิดรับ ดังนี้

- 1) บริหารธุรกิจและการจัดการ มีสาขาวิชาย่อย คือ การจัดการ พฤติกรรมองค์การ การจัดการทรัพยากร มนุษย์การตลาด การบัญชี การเงิน การจัดการการท่องเที่ยว และเทคโนโลยีสารสนเทศ
- 2) สังคมศาสตร์ มีสาขาวิชาย่อย คือ การศึกษา การสื่อสารการตลาด รัฐประศาสนศาสตร์ และรัฐศาสตร์
- 3) มนุษยศาสตร์ มีสาขาวิชาย่อย คือ ศิลปะและมนุษยศาสตร์
- 4) เศรษฐศาสตร์ มีสาขาวิชาย่อย คือ เศรษฐศาสตร์การจัดการ
- 5) จิตวิทยา มีสาขาวิชาย่อย คือ จิตวิทยาทั่วไป จิตวิทยาประยุกต์ และจิตวิทยาคลินิก
- 6) สาขาวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

กำหนดเผยแพร่

ฉบับที่ 1 มกราคม - เมษายน

ฉบับที่ 2 พฤษภาคม - สิงหาคม

ฉบับที่ 3 กันยายน - ธันวาคม

เจ้าของ

มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

คณะที่ปรึกษา

อาจารย์ประณีต ดิษยะศริน

ศ.ดร.ไพศาล เหล่าสุวรรณ

ผศ.ดร.วิทวัส ดิษยะศริน สัตยารักษ์

ดร.ธารพรรษ สัตยารักษ์

ติดต่อสอบถาม ส่งบทความเพื่อลงตีพิมพ์ บรรณาธิการวารสารหาดใหญ่วิชาการ ฝ่ายเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ
มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110 E-mail : hu_apc@hu.ac.th

❶ บทความทุกเรื่องได้รับการตรวจสอบความถูกต้องทางวิชาการโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ❶ ข้อความและบทความในวารสารหาดใหญ่วิชาการ เป็นแนวคิดของผู้เขียน มิใช่เป็นความคิดเห็นของคณะผู้จัดทำ และมิใช่ความรับผิดชอบของมหาวิทยาลัยหาดใหญ่ ❶ กองบรรณาธิการ ไม่สงวนสิทธิ์การคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา

บรรณาธิการ

ผศ.ดร.กอแก้ว จันทร์กิงทอง

รองบรรณาธิการ

ผศ.ดร.ปกรณ์ ลิ้มโยธิน

กองบรรณาธิการ

ศ.ดร.ธีระ เอกสมทราเมษฐ์

ศ.ดร.ศากุน บุญอิต

รศ.ดร.ขวัญกมล ดอนขวา

รศ.ดร.สมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล

รศ.ดร.อาภรณ์ ตีนาน

รศ.ดร.ชมพูนุท โกสลากร เพิ่มพูนวิวัฒน์

รศ.ดร.สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์

รศ.ดร.ณัฐสิทธิ์ เกิดศรี

รศ.ดร.อนุ เจริญวงศ์ระยับ

รศ.ดร.บุญอริ ยี่หะ

รศ.ดร.นิคม นาคอ้าย

ผศ.ดร.กฤษฎา กุณฑล

ผศ.ดร.อนิวัช แก้วจำนงค์

ผศ.ดร.กิตติพร เนาว์สุวรรณ

รศ.ทัศนีย์ ประธาน

ผศ.ดร.เอียรชัย พันธคง

ดร.สิริลักษณ์ ทองพูน

ดร.เจตน์สฤกษ์ สักขพันธ์

ม.สงขลานครินทร์

ม.ธรรมศาสตร์

ม.เทคโนโลยีสุรนารี

จ.ชุมพร (เกษียณ)

ม.รังสิต

ม.ศรีนครินทรวิโรฒ

ม.วลัยลักษณ์

ม.มหิดล

ม.ราชภัฏสุราษฎร์ธานี

ม.ราชภัฏสงขลา

ม.ราชภัฏพิบูลสงคราม

ม.ราชภัฏยะลา

ม.ทักษิณ

วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สงขลา

ม.หาดใหญ่

ม.หาดใหญ่

ม.หาดใหญ่

ม.หาดใหญ่

ฝ่ายตรวจสอบด้านภาษา

อาจารย์เอริค แกร์อัลสัน

ดร.เกริก กี่สวัสดิ์คอน

ฝ่ายบริหารจัดการ

ดร.เพ็ญสุข เกตุมณี

นางสาวอริศรา พฤษภากรณ์

นายณัฐวุฒิ ชีวพิทักษ์ผล

วารสารหาตใหญ่วิชาการ

ปีที่ 21 ฉบับที่ 3 กันยายน - ธันวาคม 2566

สารบัญ

บทความวิจัย

โมเดลสมการโครงสร้างองค์การสมรรถนะสูงขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสงขลา
ตามการรับรู้ของพนักงาน

รัชพงษ์ ชัชวาลย์.....413

ประสิทธิผลการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
ในประเทศไทย

จตุพร อุ่นประเสริฐสุข, สุพัตรา ปราณี, และ บัณฑิต ผังนิรันดร์.....431

รูปแบบการเชื่อมโยงผลการวิจัยด้านการท่องเที่ยวไปสู่การใช้ประโยชน์ของผู้ประกอบการธุรกิจ
ท่องเที่ยวในกลุ่มท่องเที่ยวอันดามัน

แสงแข บุญศิริ.....449

การพัฒนารูปแบบกลไกการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการสื่อสารภาวะวิกฤตจาก
สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ในพื้นที่ชายแดนใต้

อาทิตย์ สมโลก, กฤษดี พ่วงรอด, วรพจน์ ปานรอด, มัสวีณี สาและ,
สุนาถ ทองสองยอด, และ ภัคดี ต่วนศิริ.....469

อิทธิพลของการสื่อสารทางการตลาดแบบบูรณาการผ่านสื่อดิจิทัลต่อความภักดีในตราสินค้า
ของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ต

วันวิสาข์ น้อยเฉลิม และ ธนรัช เสมอภาค.....495

แนวทางพัฒนาครูพี่เลี้ยงโดยใช้ระบบหนุนนำต่อเนื่องของโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 2
สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

ธนัษพร ยาวีราช, ปรียาภรณ์ ตั้งคุณานันต์, และ ฐิยาพร กันตาธนวัฒน์.....511

ผลของกลุ่มการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวคิดพฤติกรรมความคิดแบบครอบครัวยุคต่อพฤติกรรม
การใช้อินเทอร์เน็ตตอนกลาง และพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครอง

ศุภฤตา เจริญพรพานิชกุล และ แสงเดือน ยอดอัญมณีวงศ์.....525

สารบัญ (ต่อ)

การจัดการองค์ความรู้พืชกระท่อมจากภูมิปัญญาชาวบ้านสู่ระบบการผลิตแบบวิสาหกิจชุมชน:
ตำบลควนสุบรรณ อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ธวัชพล ทองอินทรราช, มาดอล จรูญรัตน์, และ ธาตรี คำแหง.....549

ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผีกับบทบาททางสังคมของชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธ
ในอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช

จุฑาทิพย์ ไกรนรา.....567

บทความวิชาการ

ประเด็นท้าทายด้านการคุ้มครองแรงงาน: การคุ้มครองความเป็นมารดา

กัญญปริณ ทองสามสี, อิศระ ทองสามสี, และ ชวัญเรือน บุญกอบแก้ว.....593

HATYAI ACADEMIC JOURNAL

Vol.21 No.3 September - December 2023

CONTENTS

Research Article

Structural Equation Modeling of High-Performance Organizations of the Local Administrative Organizations in Songkhla Province as Perceived by Employees

Rutchapong Chatchawan.....413

The Effectiveness of Work Performance of Academic Staff at Rajabhat Universities in Thailand

Jatuporn Ounprasertsuk, Supattha Pranee, and Bundit Pungnirund.....431

A Model of the Linkage between Tourism Research Results and the Usage of the Results by Tourism Business Entrepreneurs in the Andaman Tourism Cluster

Sangkae Punyasiri.....449

Development of a Communication Mechanism Model for Community Participation in Crisis Communication from Pandemic Situation of Covid-19 in the Southern Border Area

Athitaya Somlok, Kritsadee Phuangrod, Worapoj Panrod, Masvinee Saleh, Suwanat Tongsongyod, and Pakdee Tuansiri.....469

The Influence of Integrated Marketing Communication through Digital Media on Brand Loyalty of Thai Tourists Using Spa Businesses in Phuket

Wanwisa Noichalerm and Tanarat Samerpak.....495

Guidelines for Developing Teaching Assistants by Using the Continuous Support System of Schools with Disabilities in Group 2 Affiliated with the Office of Special Education Administration

Thanachapron Yawiratch, Pariyaporn Tungkunan, and Thiyapron Kantathanawat.....511

Effects of Cognitive-Behavioral Family Group Counseling on Screen Time Usage in Middle Childhood and Parenting Practices

Saruttaya Charoenphonpanitkul and Saengduean Yotanyamaneewong...525

CONTENTS (cont.)

The Management of Kratom Knowledge from Local Wisdom to a Community Enterprise Production System in Tambol Kuan Suban, Amphoe Ban Na San, Suratthani Province

Tuvapon Tong-intarach, Madon Jaroonrat, and Thatre Kamhang.....549

Beliefs and Rituals Related to Animism and the Social Role of Thai Buddhists in Thung Yai District, Nakhon Si Thammarat Province

Juthathip Grainara.....567

Academic Article

Labor Protection Challenges: Maternity Protection

Kanyaprin Tongsamsi, Isara Tongsamsi, and Kwanruan Boonkobkaew...593

โมเดลสมการโครงสร้างองค์การสมรรถนะสูงขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดสงขลา ตามการรับรู้ของพนักงาน

Structural Equation Modeling of High-Performance Organizations of the Local Administrative Organizations in Songkhla Province as Perceived by Employees

รัชชพงษ์ ชัชวาลย์^{1*}

Rutchapong Chatchawan^{1*}

Abstract

This study aimed to investigate high-performance organizations in Songkhla Province through structural equation modeling involving the perceptions of employees. The quantitative research method was employed in this study. Questionnaires were used to collect data from 353 employees in local administrative organizations. The data was analyzed by using structural equation modeling (SEM). The findings indicated an adequate fit between the measurement model of high-performance organizations and the observed data ($\chi^2/df = 2.49$ RMSEA = 0.065,

¹คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ต.เขารูปช้าง อ.เมือง จ.สงขลา 90000

¹Faculty of Humanities and Social Sciences, Songkhla Rajabhat University, Kaorooopchang Sub-district, Mueang District, Songkhla Province, 90000

*ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: rutchapong.cha@skru.ac.th)

รับบทความวันที่ 14 มีนาคม 2565 แก้ไขวันที่ 6 พฤษภาคม 2565 รับลงตีพิมพ์วันที่ 11 พฤษภาคม 2565

CFI = 0.99, SRMR = 0.047). The results also revealed that the factors directly affecting organizations with high performance were servant leadership and organizational citizenship behavior with a coefficient effect of 0.60 and 0.24 respectively.

Keywords: *High-Performance Organizations, Servant Leadership, Organizational Citizenship Behavior*

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทดสอบโมเดลสมการโครงสร้างองค์การสมรรถนะสูงขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสงขลา ตามการรับรู้ของพนักงาน ประชากรในการวิจัย คือ พนักงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสงขลา โดยเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 353 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลใช้เทคนิคการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง ผลการศึกษาพบว่า โมเดลสมการโครงสร้างองค์การสมรรถนะสูงขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสงขลา มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ($\chi^2/df = 2.49$, RMSEA = 0.065, CFI = 0.99, SRMR = 0.047) โดยปัจจัยภาวะผู้นำให้บริการและพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกกับองค์การสมรรถนะสูง โดยมีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพล เท่ากับ 0.60 และ 0.24 ตามลำดับ

คำสำคัญ: *องค์การสมรรถนะสูง ภาวะผู้นำให้บริการ พฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ*

บทนำ

องค์การสมรรถนะสูงเป็นลักษณะองค์การที่สามารถสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันและใช้ทรัพยากรได้อย่างคุ้มค่า ด้วยการออกแบบองค์การให้สามารถนำศักยภาพที่ดีที่สุดของบุคลากรมาใช้ให้เกิดประโยชน์และสร้างผลประกอบการที่มีผลสัมฤทธิ์สูง ตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้สามารถแข่งขันได้ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับสากล ดังนั้นการเป็นองค์การสมรรถนะสูงจึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งในปัจจุบันที่เป็นยุคแห่งการแข่งขันที่ไร้พรมแดนและมีเศรษฐกิจบนฐานความรู้ อย่างไรก็ตาม การพัฒนาองค์การให้ประสบความสำเร็จนั้นขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย แต่ปัจจัยที่สำคัญที่สุดขององค์การคือบุคลากร องค์การที่มีบุคลากรที่มีความรู้สามารถสร้างสรรค์นวัตกรรมได้ย่อมเป็นองค์การที่มีประสิทธิภาพและมีความสามารถในการแข่งขันสูง (Sutjaritjun, 2010) สำหรับองค์การภาครัฐในปัจจุบันได้มีการปรับตัวโดยการปฏิรูประบบราชการ ทำให้องค์การจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเรียนรู้ความซับซ้อนของระบบและปัจจัยต่าง ๆ ที่ไม่แน่นอนและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา นอกจากนี้ระบบราชการไทยมีปัญหาคือ ความเสื่อมถอยของระบบราชการและการขาดธรรมาภิบาล หากหน่วยงานภาครัฐไม่ปรับเปลี่ยนและพัฒนาการบริหารจัดการเพื่อไปสู่องค์การสมัยใหม่โดยยึดหลักธรรมาภิบาล ก็จะทำให้ส่งผลกระทบต่อความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ทั้งยังเป็นอุปสรรค

ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในอนาคตด้วย ดังนั้นแนวทางการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ คือ การเปลี่ยนแปลงสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันให้เป็นองค์การสมัยใหม่ ซึ่งจะส่งผลทำให้ภาครัฐทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการปรับเปลี่ยนระบบการบริหารจัดการภาครัฐ ประกอบด้วย การปรับวิธีการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพและเน้นผลงาน การปรับการบริหารงานให้เป็นธรรม โปร่งใส ตรวจสอบได้ การปรับบทบาทภารกิจและกลยุทธ์โดยให้เอกชนและชุมชนมีส่วนร่วม (Saikaew, 2009) จะเห็นได้ว่าองค์การภาครัฐมีความจำเป็นในการปรับหรือปฏิรูปองค์การที่มุ่งเน้นประสิทธิภาพและผลงานให้เป็นองค์การสมัยใหม่ที่มีธรรมาภิบาล สอดคล้องกับความเป็นองค์การสมรรถนะสูงด้วย ซึ่งพิจารณาจากการบริหารทรัพยากรมนุษย์ให้มีศักยภาพสูง การจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศ การออกแบบและปรับปรุงกระบวนการ การมุ่งเน้นผู้รับบริการ การสร้างนวัตกรรม การมุ่งเน้นผลลัพธ์การปฏิบัติงาน และการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ (Kittiwimonchai & Sirisuksilp, 2016) สำหรับสิ่งสำคัญที่จะทำให้เกิดองค์การสมรรถนะสูงได้คือบุคลากร ซึ่งได้แก่ ผู้นำและสมาชิกองค์การ จากการทบทวนวรรณกรรมทำให้ผู้วิจัยพบว่า ภาวะผู้นำผู้บริหารและพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญในการเป็นองค์การสมรรถนะสูง นอกจากนี้ จังหวัดสงขลาถือเป็นจังหวัดที่มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับรางวัลการบริหารจัดการที่ดีตั้งแต่ พ.ศ. 2560 - 2562 มากที่สุดในภาคใต้ แสดงถึงควมมีสมรรถนะสูงขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสงขลา (Office of the Decentralization to the Local Government Organization Committee, 2020) จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาโมเดลสมการโครงสร้างองค์การสมรรถนะสูงขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสงขลา ตามการรับรู้ของพนักงาน ผลของการศึกษาจะเป็นแนวทางสำคัญให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสงขลา ได้นำไปใช้ในการพัฒนาองค์กรให้เป็นองค์การที่มีสมรรถนะสูงต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อทดสอบโมเดลสมการโครงสร้างองค์การสมรรถนะสูงขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสงขลา ตามการรับรู้ของพนักงาน

การทบทวนวรรณกรรม

องค์การสมรรถนะสูง (High Performance Organization) หมายถึง องค์กรที่สร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน สามารถใช้ทรัพยากรขององค์กรอย่างคุ้มค่าด้วยการออกแบบองค์การให้สามารถนำศักยภาพที่ดีที่สุดของบุคลากรมาใช้ เพื่อสร้างความร่วมมือไปสู่ความสำเร็จในการดำเนินงาน สามารถสร้างผลประกอบการที่มีประสิทธิภาพสูง มุ่งเน้นตอบสนองความต้องการและสร้างความพึงพอใจแก่ลูกค้า โดยวัดจากองค์ประกอบ 7 ประการ ได้แก่ 1) การบริหารทรัพยากรมนุษย์ให้มีศักยภาพสูง 2) การจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศ 3) การออกแบบและปรับปรุงกระบวนการ 4) การมุ่งเน้นผู้รับบริการ 5) การสร้างนวัตกรรม 6) การมุ่งเน้นผลลัพธ์การปฏิบัติงาน และ 7) การเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้

ตามแนวคิดของ Kittiwimonchai and Sirisuksilp (2016)

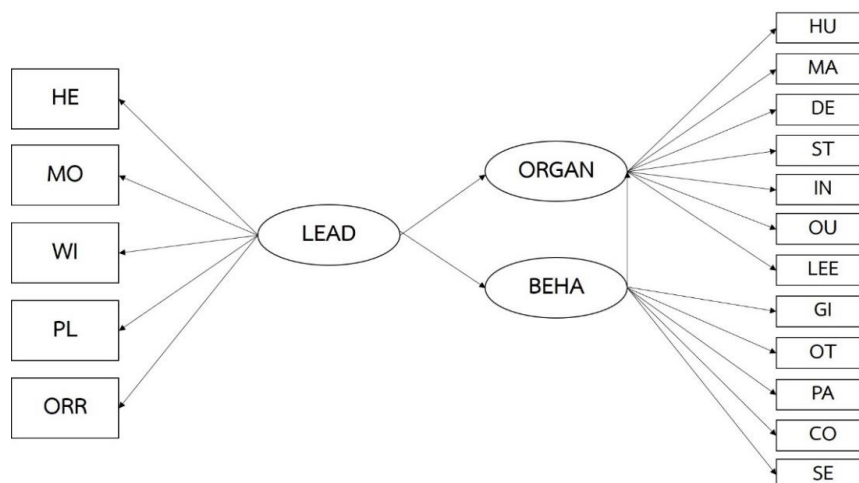
ภาวะผู้นำใ้บริการ (Servant Leadership) หมายถึง พฤติกรรมที่บุคคลต้องการรับใช้ผู้อื่นก่อนการคำนึงถึงผลประโยชน์ตนเอง และใช้ความสามารถที่ตนมีในการพัฒนาบุคคลในองค์กรให้เจริญเติบโต ยกย่องและยอมรับในความแตกต่างระหว่างบุคคล ตั้งตนอยู่ในศีลธรรมที่ดีงาม พร้อมทั้งกระตุ้นให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีในกลุ่มและองค์กร โดยวัดจากองค์ประกอบ 5 ประการ ได้แก่ 1) การให้ความช่วยเหลือ 2) การเยียวยาทางอารมณ์ 3) การมีภูมิปัญญา 4) การวางแผนในการโน้มน้าวใจ และ 5) การเป็นเสมือนผู้รับใช้ขององค์กร ตามแนวคิดของ Barbuto and Wheeler (2006) จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องพบความสัมพันธ์ของภาวะผู้นำใ้บริการที่มีความสำคัญต่อองค์การสมรรถนะสูง โดย de Waal and Sivro (2012) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำใ้บริการสมรรถนะสูงขององค์กรและองค์การสมรรถนะสูง ผลการศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำใ้บริการมีอิทธิพลต่อองค์การสมรรถนะสูง นอกจากนี้ Viseschoochatkul and Nonthanathorn (2016) ได้ศึกษาอิทธิพลของภาวะผู้นำใ้บริการกับพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีต่อองค์การ พบว่า ภาวะผู้นำใ้บริการมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีต่อองค์การเช่นกัน

พฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร (Organizational Citizenship Behavior) หมายถึง พฤติกรรมของพนักงานที่ปฏิบัติด้วยความเต็มใจในการให้ความช่วยเหลือผู้อื่น มีความอดทนอดกลั้นและสำนึกในหน้าที่ที่ปฏิบัติ ซึ่งเป็นพฤติกรรมสนับสนุนและมีความจำเป็นต่อการดำเนินงานขององค์กรเพื่อให้เกิดประสิทธิผลต่อองค์การ โดยวัดจากองค์ประกอบ 5 ประการ ได้แก่ 1) การให้ความช่วยเหลือ 2) การคำนึงถึงผู้อื่น 3) ด้านความอดทนอดกลั้น 4) การให้ความร่วมมือ และ 5) ความสำนึกในหน้าที่ (Konovsky & Organ, 1996) จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องพบความสัมพันธ์ของพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีมีความสำคัญต่อองค์การสมรรถนะสูง โดย Sadeghi, Ahmadi, and Yazdi (2016) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมเป็นสมาชิกที่ดีต่อองค์การและสมรรถนะขององค์กร ผลการศึกษาพบว่า พฤติกรรมเป็นสมาชิกที่ดีต่อองค์การมีความสัมพันธ์กับสมรรถนะขององค์กร ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีความสอดคล้องกับองค์การสมรรถนะสูง

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้ได้กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาองค์การสมรรถนะสูงขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสงขลา ตามการรับรู้ของพนักงาน โดยองค์การสมรรถนะสูง (ORGAN) สามารถวัดได้จาก 7 องค์ประกอบ คือ การบริหารทรัพยากรมนุษย์ให้มีศักยภาพสูง (HU) การจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศ (MA) การออกแบบและปรับปรุงกระบวนการ (DE) การมุ่งเน้นผู้รับบริการ (ST) การสร้างนวัตกรรม (IN) การมุ่งเน้นผลลัพธ์การปฏิบัติงาน (OU) และการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (LEE) สำหรับปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อองค์การสมรรถนะสูงในครั้งนี้ ประกอบด้วย 1) ภาวะผู้นำใ้บริการ (LEAD) สามารถวัดได้จาก 5 องค์ประกอบ คือ การให้ความช่วยเหลือ (HE) การเยียวยาทางอารมณ์ (MO) การมีภูมิปัญญา (WI) การวางแผนในการโน้มน้าวใจ (PL) และการเป็นเสมือนผู้รับใช้ขององค์กร

(ORR) และ 2) พฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ (BEHA) สามารถวัดได้จาก 5 องค์ประกอบ คือ การให้ความช่วยเหลือ (GI) การคำนึงถึงผู้อื่น (OT) ความอดทนอดกลั้น (PA) การให้ความร่วมมือ (CO) และความสำนึกในหน้าที่ (SE) โดยตัวแปรภาวะผู้นำเฝ้าบริการมีผลทางตรงกับองค์การสมรรถนะสูง และยังมีผลทางอ้อมต่อองค์การสมรรถนะสูงโดยส่งผ่านตัวแปรพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ และพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การมีผลทางตรงกับองค์การสมรรถนะสูง ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด

สมมติฐานการวิจัย

H1: ภาวะผู้นำเฝ้าบริการมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับองค์การสมรรถนะสูง

H2: พฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับองค์การสมรรถนะสูง

H3: ภาวะผู้นำเฝ้าบริการมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ

วิธีการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรเป็นพนักงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสงขลาที่ได้รับรางวัลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการบริหารจัดการที่ดีระหว่างปี พ.ศ. 2560 - 2562 (Office of the Decentralization to the Local Government Organization Committee, 2020) จากองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา เทศบาลเมืองเขารูปช้าง เทศบาลตำบลปริก เทศบาลตำบลควนเนียง และองค์การบริหารส่วนตำบลท่าชะมวง จำนวน 1,024 คน เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนที่ดีของประชากรเป้าหมาย ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยพิจารณาถึงขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมกับการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการใช้เครื่องมือเทคนิคทางสถิติ Structural Equation Modeling (SEM) ซึ่งผู้วิจัยใช้เกณฑ์อัตราส่วนของตัวแปรสังเกตได้ต่อกลุ่มตัวอย่าง (Observed Variable to Sample

Ratio) โดย Stevens (2002) ได้เสนอว่า ควรมีกกลุ่มตัวอย่างอย่างน้อยประมาณ 15 เท่าของตัวแปรสังเกตได้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงกำหนดกลุ่มตัวอย่างเพื่อให้มีความสอดคล้องตามหลักการทางสถิติและมีความเหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงของข้อมูล โดยทำการกำหนดกลุ่มตัวอย่างเป็น 25 เท่าของตัวแปรสังเกตได้ จำนวน 17 ตัวแปร จึงได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 425 คน และได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนของขนาดองค์กร ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวนประชากรและขนาดกลุ่มตัวอย่าง

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	ประชากร	ขนาดกลุ่มตัวอย่าง
องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา	705	292
เทศบาลเมืองเขารูปช้าง	101	42
เทศบาลตำบลปริก	84	35
เทศบาลตำบลควนเนียง	43	18
องค์การบริหารส่วนตำบลท่าชะมวง	91	38
รวม	1,024	425

เครื่องมือวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม ซึ่งแบ่งเป็น 3 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 แบบวัดองค์การสมรรถนะสูง พัฒนามาจากแนวคิดและเครื่องมือวัดของ Kittiwimonchai and Sirisuksilp (2016) ตอนที่ 3 แบบวัดภาวะผู้นำให้บริการ พัฒนามาจากแนวคิดของ Barbuto and Wheeler (2006) และเครื่องมือวัดของ Viseshchoochatkul and Nonthanathorn (2016) และตอนที่ 4 แบบวัดพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ พัฒนามาจากแนวคิดของ Konovsky and Organ (1996) และเครื่องมือวัดของ Viseshchoochatkul and Nonthanathorn (2016) รวมทั้งสิ้น 81 ข้อ มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 1.00 จำนวน 73 ข้อ มากกว่าหรือเท่ากับ 0.50 จำนวน 8 ข้อ แสดงให้เห็นว่าทุกข้อคำถามมีความตรงเชิงเนื้อหา จากนั้นนำเครื่องมือที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง 30 คน เพื่อทดสอบหาค่าอำนาจจำแนกของข้อคำถาม โดยมีค่าอยู่ในช่วง 0.40 - 0.84 ซึ่งค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ 0.03 ขึ้นไป จะมีอำนาจจำแนกและมีคุณภาพ ตามเกณฑ์ของ Nunnally and Bernstein (1994) และค่าความเชื่อมั่นมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาคอยู่ในช่วง 0.908 - 0.916 ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นอยู่ในเกณฑ์ดีมาก ตามเกณฑ์ของ George and Mallery (2010)

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางสถิติในการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง โดยมีเกณฑ์ตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 เกณฑ์ตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ดัชนีความสอดคล้อง	เกณฑ์การพิจารณา	ระดับความสอดคล้อง	แหล่งอ้างอิง
χ^2/df	≤ 3.00	สอดคล้อง	Bollen (1989); Kline (1998)
CFI	≥ 0.90	สอดคล้อง	Hair, Black, Babin, and Anderson (2010)
RMSEA	≤ 0.08	สอดคล้อง	Hair et al. (2010)
SRMR	≤ 0.08	สอดคล้อง	Hair et al. (2010)
CR	> 0.60	สอดคล้อง	Hair et al. (2010)
AVE	> 0.50	สอดคล้อง	Hair et al. (2010)

ผลการวิจัย

ผลการทดสอบโมเดลสมการโครงสร้างองค์การสมรรถนะสูงขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดสงขลา ตามการรับรู้ของพนักงาน มีรายละเอียดดังนี้

ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปร

การวิเคราะห์ค่าสถิติบรรยายลักษณะของตัวแปรในการวิจัยของกลุ่มตัวอย่างในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.95$, S.D. = 0.56) โดยตัวแปรพฤติกรรมกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.18$, S.D. = 0.54) รองลงมา คือ ตัวแปรภาวะผู้นำไฟบริการ ($\bar{X} = 3.87$, S.D. = 0.75) และตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ตัวแปรองค์การสมรรถนะสูง ($\bar{X} = 3.84$, S.D. = 0.63) ซึ่งทั้งสามตัวแปรอยู่ในระดับมาก ผลการวิเคราะห์การแจกแจงของตัวแปรสังเกตได้ทั้งหมด พบว่า ตัวแปรสังเกตได้มีค่าความเบ้ (Skewness) อยู่ระหว่าง -0.34 ถึง -0.54 ซึ่งเรียกว่าเป็นค่าความเบ้เป็นลบหรือเบ้ซ้าย ($SK < 0$) แต่ยังสามารถอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ว่าข้อมูลมีลักษณะการแจกแจงแบบปกติ ส่วนค่าความโด่ง (Kurtosis) อยู่ระหว่าง 0.18 ถึง 0.71 ซึ่งค่าความโด่งเป็นบวกและจุดยอดกราฟอยู่ในระดับโค้งปกติ ($KU < 0$) อยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ว่า ข้อมูลมีลักษณะแจกแจงแบบปกติ เนื่องจากทั้งค่าความเบ้และค่าความโด่งอยู่ใต้เงื่อนไขที่ว่า ค่าความเบ้ควรมีค่าไม่เกิน|2| และค่าความโด่งควรมีค่าไม่เกิน|7| (Kline, 2010) ซึ่งแสดงผลได้ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ค่าสถิติบรรยายลักษณะของตัวแปรในการวิจัยของกลุ่มตัวอย่างในภาพรวม

ตัวแปร	ค่าสถิติของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด						
	$\bar{X}$	ระดับ	S.D.	MIN	MAX	ความเบ้ (SK)	ความโด่ง (KU)
1. องค์การสมรรถนะสูง (ORGAN)	3.84	มาก	0.63	1.78	5.00	-0.54	0.24
2. ภาวะผู้นำให้บริการ (LEAD)	3.87	มาก	0.75	1.55	5.00	-0.34	0.71
3. พฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ (BEHA)	4.18	มาก	0.54	2.00	5.00	-0.45	0.18
โดยรวม	3.95	มาก	0.56	2.00	5.00	-0.35	-0.96

ผลการวิเคราะห์โมเดลการวัด

การวิเคราะห์โมเดลการวัดสำหรับการศึกษานี้ พบว่า โมเดลการวัดมีค่าดัชนีกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์และสอดคล้องกับเกณฑ์ที่กำหนด โดยพบว่า ค่าไคสแควร์สัมพัทธ์ เท่ากับ 2.49, CFI = 0.99, RMSEA = 0.065 และ SRMR = 0.047 โดยมีค่าความเชื่อมั่นของตัวแปรแฝงในแบบจำลองการวัด (CR) อยู่ระหว่าง 0.96 - 0.99 ซึ่งมากกว่า 0.60 สอดคล้องกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ แสดงว่าองค์ประกอบองค์การสมรรถนะสูง ภาวะผู้นำให้บริการ และพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การมีความเชื่อมั่นสูง และค่าความแปรปรวนเฉลี่ยถูกสกัดได้ (AVE) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.82 - 0.98 ซึ่งมากกว่า 0.50 สอดคล้องกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ แสดงว่าองค์ประกอบองค์การสมรรถนะสูง ภาวะผู้นำให้บริการ และพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ สามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรในองค์ประกอบได้สูง ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ค่าความเชื่อมั่นของตัวแปรแฝงในแบบจำลองการวัด

ตัวแปรแฝง	CR	AVE
1. องค์การสมรรถนะสูง (ORGAN)	0.99	0.98
2. ภาวะผู้นำให้บริการ (LEAD)	0.96	0.82
3. พฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ (BEHA)	0.98	0.92

สำหรับค่าน้ำหนักองค์ประกอบตัวแปรสังเกตได้ทุกตัว พบว่า มีค่าอยู่ระหว่าง 0.84 ถึง 0.96 สอดคล้องกับเกณฑ์ของ Yoon and Uysal (2005) ที่ระบุว่า ค่าน้ำหนักองค์ประกอบตัวแปรสังเกตได้ควรมีค่ามากกว่า 0.30 ดังนั้นตัวแปรสังเกตได้ในการวิจัยครั้งนี้จึงสามารถวัดสิ่งที่ต้องการวัดได้และมีความตรงอยู่ในระดับดีตามเกณฑ์ที่กำหนด โดยตัวแปรแฝงภาวะผู้นำให้บริการ มีตัวบ่งชี้ที่สำคัญที่สุดได้แก่ ตัวบ่งชี้การมีภูมิปัญญา และการวางแผนในการโน้มน้าวใจ เนื่องจากมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ

คะแนนมาตรฐานมากที่สุด สามารถอธิบายสิ่งที่ต้องการวัดได้ถึงร้อยละ 92 และร้อยละ 90 ตามลำดับ ($W = 0.96$, $R^2 = 0.92$, $R^2 = 0.90$) ตัวแปรแฝงพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร มีตัวบ่งชี้ที่สำคัญที่สุด ได้แก่ ตัวบ่งชี้ความอดทนอดกลั้น เนื่องจากมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบคะแนนมาตรฐานมากที่สุด สามารถอธิบายสิ่งที่ต้องการวัดได้ถึงร้อยละ 81 ($W = 0.91$, $R^2 = 0.81$) และตัวแปรแฝงองค์การสมรรถนะสูง มีตัวบ่งชี้ที่สำคัญที่สุด ได้แก่ ตัวบ่งชี้การออกแบบและปรับปรุงกระบวนการ เนื่องจากมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบคะแนนมาตรฐานมากที่สุด สามารถอธิบายสิ่งที่ต้องการวัดได้ถึงร้อยละ 84 ($W = 0.92$, $R^2 = 0.84$) ดังนั้นจากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า โมเดลการวัดมีความเหมาะสมที่จะนำไปวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างในขั้นตอนถัดไป ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ค่าความตรงของตัวแปรแฝง

ตัวบ่งชี้	ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ		S.E.	t	R ²
	มาตรฐาน (W)	คะแนนดิบ (w)			
1. ภาวะผู้นำไฟบริการ (LEAD)					
1.1 การให้ความช่วยเหลือ (HE)	0.87***	0.67	0.03	20.52	0.76
1.2 การเสียสละทางอารมณ์ (MO)	0.90***	0.81	0.05	16.14	0.55
1.3 การมีภูมิปัญญา (WI)	0.96***	0.73	0.03	24.37	0.92
1.4 การวางแผนในการโน้มน้าวใจ (PL)	0.96***	0.77	0.03	23.81	0.90
1.5 การเป็นเสมือนผู้รับใช้องค์การ (ORR)	0.86***	0.65	0.03	19.92	0.73
2. พฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ (BEHA)					
2.1 การให้ความช่วยเหลือ (GI)	0.85***	0.50	0.07	10.65	0.77
2.2 การคำนึงถึงผู้อื่น (OT)	0.88***	0.51	0.02	23.96	0.80
2.3 ความอดทนอดกลั้น (PA)	0.91***	0.54	0.02	24.45	0.81
2.4 การให้ความร่วมมือ (CO)	0.90***	0.54	0.02	23.68	0.79
2.5 การสำนึกในหน้าที่ (SE)	0.84***	0.49	0.02	20.73	0.69
3. องค์การสมรรถนะสูง (ORGAN)					
3.1 การบริหารทรัพยากรมนุษย์ (HU)	0.85***	0.58	0.01	11.93	0.72
3.2 การจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศ (MA)	0.88***	0.61	0.02	21.99	0.77
3.3 การออกแบบและปรับปรุงกระบวนการ (DE)	0.92***	0.64	0.02	24.10	0.84
3.4 การมุ่งเน้นผู้รับบริการ (ST)	0.87***	0.59	0.02	21.89	0.76

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ตัวบ่งชี้	ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ		S.E.	t	R ²
	มาตรฐาน (W)	คะแนนดิบ (w)			
3.5 การสร้างนวัตกรรม (IN)	0.91***	0.67	0.02	23.85	0.83
3.6 การมุ่งเน้นผลลัพธ์การปฏิบัติงาน (OU)	0.89***	0.62	0.02	22.51	0.79
3.7 การเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ (LEE)	0.85***	0.61	0.02	20.97	0.73

*** $p < .001$

ผลการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง

การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างเป็นการวิเคราะห์เพื่อทดสอบสมมติฐาน ด้วยวิธีการประมาณค่าแบบความเป็นไปได้สูงสุด (Maximum Likelihood Estimation) (Hair et al., 2010) พบว่า ค่าดัชนีที่ได้จากการวิเคราะห์ทั้งก่อนปรับแบบจำลองและหลังปรับแบบจำลอง โดยพิจารณาจากคำแนะนำของโปรแกรมเพิ่มเติม (Modification Indices) และคำนึงถึงความเป็นไปได้ทางทฤษฎี และดัชนีค่าความกลมกลืน (Angsuchot, Wijitwanna, & Phinyophanuwat, 2011) พบว่า ค่าดัชนีมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์มากยิ่งขึ้นและสอดคล้องกับเกณฑ์ที่กำหนด โดยค่าไคสแควร์สัมพัทธ์ เท่ากับ 2.49, CFI = 0.99, RMSEA = 0.065 และ SRMR = 0.047 ดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ค่าดัชนีความกลมกลืนของแบบจำลองสมการโครงสร้าง

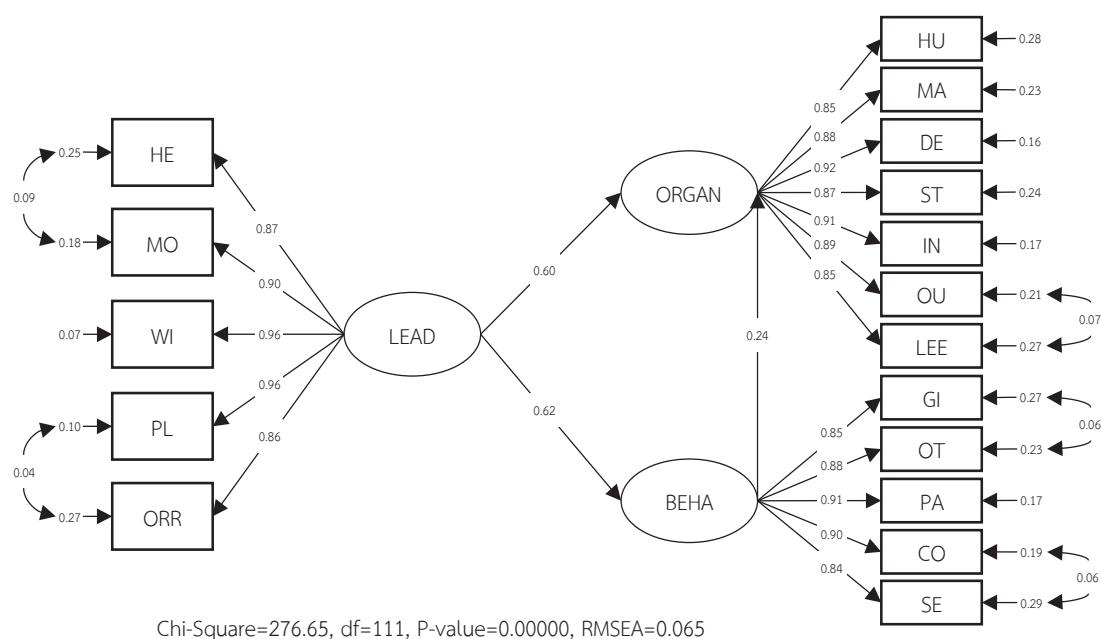
ดัชนี	เกณฑ์	ค่าดัชนีก่อนปรับแบบจำลอง	ค่าดัชนีหลังปรับแบบจำลอง
χ^2/df	≤ 3.0	(293.01/112) = 2.62	(276.65/111) = 2.49
CFI	≥ 0.9	0.99	0.99
RMSEA	≤ 0.08	0.068	0.065
SRMR	≤ 0.08	0.045	0.047

ผลการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างองค์การสมรรถนะสูงขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสงขลา ตามการรับรู้ของพนักงาน พบว่า ภาวะผู้นำให้บริการและพฤติกรรมความเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกกับองค์การสมรรถนะสูง โดยมีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพล เท่ากับ 0.60 และ 0.24 ตามลำดับ อีกทั้งพบว่า ภาวะผู้นำให้บริการมีอิทธิพลทางอ้อมเชิงบวกกับองค์การสมรรถนะสูง ผ่านพฤติกรรมความเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร มีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพล เท่ากับ 0.15 ดังตารางที่ 7 และภาพที่ 2

ตารางที่ 7 ผลการทดสอบความสัมพันธ์ทางตรง ทางอ้อม และอิทธิพลรวม

ตัวแปร	ตัวแปร					
	พฤติกรรมกรเป็นสมาชิกที่ดี ขององค์การ (BEHA)			องค์การสมรรถนะสูง (ORGAN)		
	อิทธิพล ทางตรง (DE)	อิทธิพล ทางอ้อม (IE)	องค์การ สมรรถนะสูงได้รับ อิทธิพลรวม (TE)	อิทธิพล ทางตรง (DE)	อิทธิพล ทางอ้อม (IE)	องค์การสมรรถนะสูง ได้รับอิทธิพลรวม (TE)
ภาวะผู้นำให้บริการ (LEAD)	0.62*	-	0.62*	0.60*	0.15*	0.75*
พฤติกรรมกรเป็นสมาชิกที่ดี ขององค์การ (BEHA)	-	-	-	0.24*	-	0.24*

* $p < .05$

ภาพที่ 2 แบบจำลองสมการโครงสร้างหลังการปรับแบบจำลอง

ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย

ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย ดังตารางที่ 8

ตารางที่ 8 ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย

ค่าสัมประสิทธิ์ อิทธิพลทางตรง		ค่าน้ำหนัก องค์ประกอบของ คะแนนมาตรฐาน	ยอมรับ/ปฏิเสธ สมมติฐาน
จาก	ไปยัง		
ภาวะผู้นำให้บริการ (LEAD) →	องค์การสมรรถนะสูง (ORGAN)	0.60*	H1 ยอมรับ
พฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดี ขององค์การ (BEHA) →	องค์การสมรรถนะสูง (ORGAN)	0.24*	H2 ยอมรับ
ภาวะผู้นำให้บริการ (LEAD) →	พฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดี ขององค์การ (BEHA)	0.62*	H3 ยอมรับ

* $p < .05$

สมมติฐาน H1 ภาวะผู้นำให้บริการมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับองค์การสมรรถนะสูง จากผลการวิเคราะห์เป็นไปตามสมมติฐาน โดยภาวะผู้นำให้บริการมีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลทางตรงกับองค์การสมรรถนะสูงเท่ากับ 0.60 ($p < .05$)

สมมติฐาน H2 พฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับองค์การสมรรถนะสูง จากผลการวิเคราะห์เป็นไปตามสมมติฐาน โดยพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การมีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลทางตรงกับองค์การสมรรถนะสูงเท่ากับ 0.24 ($p < .05$)

สมมติฐาน H3 ภาวะผู้นำให้บริการมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ จากผลการวิเคราะห์เป็นไปตามสมมติฐาน โดยภาวะผู้นำให้บริการมีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลทางตรงกับพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การเท่ากับ 0.62 ($p < .05$)

อภิปรายผลการวิจัย

โมเดลสมการโครงสร้างองค์การสมรรถนะสูงขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสงขลา ตามการรับรู้ของพนักงาน สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ภาวะผู้นำให้บริการมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกกับองค์การสมรรถนะสูง โดยภาวะผู้นำให้บริการเป็นพฤติกรรมที่บุคคลต้องการรับใช้ผู้อื่นก่อนการคำนึงถึงผลประโยชน์ตนเอง และใช้ความสามารถที่ตนมีในการพัฒนาบุคคลในองค์กรให้เจริญเติบโต พร้อมทั้งกระตุ้นให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีในกลุ่มและองค์การ ตามแนวคิดของ Barbuto and Wheeler (2006) ซึ่งมี 5 องค์ประกอบ ดังที่ได้กล่าวไปแล้วในการทบทวนวรรณกรรม โดยล้วนเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเป็นองค์การสมรรถนะสูง โดยเฉพาะองค์ประกอบการเป็นเสมือนผู้รับใช้ขององค์กร ซึ่งผู้นำจะเตรียมองค์การในการมอบสิ่งที่ดีกับสังคม สอดคล้องกับ Page and Wong (2014) ซึ่งได้อธิบายคุณลักษณะของผู้นำให้บริการไว้ว่า สามารถสร้าง

คุณค่าให้แก่ชุมชน มีจิตสำนึกเอาใจใส่อย่างแท้จริงสำหรับการช่วยเหลือชุมชน ซึ่งคุณลักษณะเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญในการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จะเป็นองค์การสมรรถนะสูงที่มุ่งเน้นผู้รับบริการ นอกจากนี้ de Waal and Siro (2012) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำให้บริการสมรรถนะองค์กร และองค์การสมรรถนะสูง ผลการศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำให้บริการมีอิทธิพลต่อองค์การสมรรถนะสูง และ Melchar and Bosco (2010) ได้ศึกษาเกี่ยวกับสมรรถนะองค์กรที่บรรลุผลสำเร็จสูงผ่านปัจจัยภาวะผู้นำให้บริการ ผลการศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำให้บริการมีผลต่อสมรรถนะองค์กรที่บรรลุผลสำเร็จสูง ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีความสอดคล้องกับองค์การสมรรถนะสูงเช่นกัน รวมทั้ง Saleem, Zhang, Gopinath, and Adeel (2020) ได้ศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำให้บริการกับสมรรถนะการทำงาน: บทบาทการเป็นตัวแปรคั่นกลางของความไว้วางใจที่มีพื้นฐานจากความรู้สึกและจากความรู้ความเข้าใจ ผลการศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำให้บริการมีอิทธิพลทางตรงต่อสมรรถนะการทำงาน และมีอิทธิพลทางอ้อมโดยผ่านตัวแปรความไว้วางใจที่มีพื้นฐานจากความรู้สึก และตัวแปรความไว้วางใจที่มีพื้นฐานจากความรู้ความเข้าใจอีกด้วย

2. พฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีต่อองค์การมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกกับองค์การสมรรถนะสูง โดยพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีต่อองค์การ คือพฤติกรรมของพนักงานที่ปฏิบัติด้วยความเต็มใจในการให้ความช่วยเหลือผู้อื่น มีความอดทนอดกลั้นและสำนึกในหน้าที่ที่ปฏิบัติ โดยเป็นพฤติกรรมสนับสนุนและมีความจำเป็นต่อการดำเนินงานขององค์การเพื่อให้เกิดประสิทธิผลขององค์การ ตามแนวคิดของ Konovsky and Organ (1996) ซึ่งมี 5 องค์ประกอบ ดังที่ได้กล่าวไปแล้วในการทบทวนวรรณกรรม โดยล้วนเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเป็นองค์การสมรรถนะสูง โดยเฉพาะองค์ประกอบความสำนึกในหน้าที่ในการปฏิบัติงานเพื่อสนองนโยบายขององค์การ และการให้ความร่วมมือที่บุคคลแสดงความรับผิดชอบและสนใจในการกระทำเพื่อความเจริญก้าวหน้าขององค์การ สอดคล้องกับ Newstrom and Davis (2002) ได้อธิบายว่า พฤติกรรมดังกล่าวเป็นพฤติกรรมที่มีความจำเป็นในการช่วยสนับสนุนความสำเร็จขององค์การที่เกิดขึ้นด้วยความสมัครใจ และเต็มใจช่วยเหลือผู้อื่นนำไปสู่ความสำเร็จขององค์การ และ Sadeghi et al. (2016) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การกับสมรรถนะองค์กร ผลการศึกษาพบว่า พฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การมีความสัมพันธ์กับสมรรถนะองค์กร ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีความสอดคล้องกับองค์การสมรรถนะสูง และ Nadeem, Riaz, and Danish (2019) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับอิทธิพลของระบบการทำงานที่มีประสิทธิภาพสูงกับสมรรถนะการบริการของพนักงาน และพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ ผลการศึกษาพบว่า ระบบการทำงานที่มีประสิทธิภาพสูงมีอิทธิพลทางบวกกับสมรรถนะการบริการของพนักงานและพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ รวมทั้ง Singh, Chand, Mittal, and Aggarwal (2020) ได้ศึกษาเกี่ยวกับระบบการทำงานที่มีประสิทธิภาพสูงและพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การในพื้นที่ผลิตของโรงงานอุตสาหกรรมทางตอนเหนือของประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า ระบบการทำงานที่มีประสิทธิภาพสูงมีอิทธิพลทางบวกต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การด้วย

3. ภาวะผู้นำใฝ่บริการมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกกับพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีต่อองค์การ โดย Lussier and Achua (2004) ได้อธิบายว่า ผู้นำเป็นปัจจัยที่สำคัญของการบริหารองค์การให้ประสบความสำเร็จ หากองค์การมีผู้นำที่มีประสิทธิภาพก็จะสามารถสั่งการและโน้มน้าวให้สมาชิกปฏิบัติงานในองค์กรได้สำเร็จลุล่วงด้วยดี นอกจากนี้ Vondey (2010) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำใฝ่บริการกับพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ พบว่า ภาวะผู้นำใฝ่บริการมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ และสอดคล้องกับ Viseshchoochatkul and Nonthanathorn (2016) ได้ศึกษาอิทธิพลของภาวะผู้นำใฝ่บริการกับพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีต่อองค์การ พบว่า ภาวะผู้นำใฝ่บริการมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การเช่นกัน

4. ภาวะผู้นำใฝ่บริการมีอิทธิพลทางอ้อมต่อองค์การสมรรถนะสูง ผ่านตัวแปรพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ เนื่องจากตามทฤษฎีการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้นำกับสมาชิกได้อธิบายถึงปฏิสัมพันธ์ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อใจ คือ เมื่อฝ่ายหนึ่งให้ความช่วยเหลืออีกฝ่ายหนึ่งฝ่ายที่ให้ความช่วยเหลือไปจะมีความเชื่อว่าฝ่ายรับจะตอบแทนกลับ (Northouse, 2007) เช่น ผู้นำให้การช่วยเหลือสนับสนุนการทำงาน ให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ หรือให้คำปรึกษาร่วมแก้ปัญหาในการทำงาน สมาชิกก็จะตอบแทนกลับด้วยการให้ความร่วมมือในการปฏิบัติงานเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กร (Oumtane & Somgiat, 2008)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลวิจัยไปใช้

1. จากผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำใฝ่บริการมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกและมีอิทธิพลทางอ้อมผ่านพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การต่อองค์การสมรรถนะสูง ดังนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรให้ความสำคัญในการพัฒนาหัวหน้างานให้มีภาวะผู้นำใฝ่บริการ ดังนี้

1.1 ควรนำคุณลักษณะตามองค์ประกอบของภาวะผู้นำใฝ่บริการไปใช้เป็นเกณฑ์ในการสรรหาคัดเลือกหัวหน้างาน จัดฝึกอบรมและพัฒนาโดยมีการติดตามผลอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งใช้เป็นเกณฑ์ในการประเมินผลการปฏิบัติงานของหัวหน้างาน เพื่อพิจารณาค่าตอบแทนและการเลื่อนตำแหน่ง

1.2 ควรจัดกิจกรรมพัฒนาทีมงานและสร้างความสัมพันธ์ให้เกิดการแลกเปลี่ยนกันระหว่างหัวหน้างานกับพนักงานภายในองค์กรอย่างสม่ำเสมอ

2. จากผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อความเป็นองค์กรสมรรถนะสูง ดังนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรให้ความสำคัญในการพัฒนาพนักงานให้มีพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ โดยควรนำคุณลักษณะตามองค์ประกอบของพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การมากำหนดเป็นค่านิยมและวัฒนธรรมองค์กร และใช้เป็นเกณฑ์ในการประเมินสมรรถนะของพนักงานเพื่อให้เกิดพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรนำปัจจัยที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ไปศึกษาในเชิงคุณภาพต่อไป เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงเชิงลึกและรอบด้าน อันจะสามารถนำไปกำหนดเป็นนโยบายในการบริหารจัดการและพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อไป
2. ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกที่มีผลต่อองค์การสมรรถนะสูงที่มีความสอดคล้องกับบริบทของการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
3. ควรศึกษาในมุมมองของปัจจัยเชิงสถานการณ์ (Contingency Factors) ร่วมด้วย เนื่องจากปัจจัยดังกล่าวมีผลต่อการบริหารจัดการ ซึ่งได้แก่ ขนาดองค์กร (Size) หรือความไม่แน่นอนของสถานการณ์ (Environment Uncertainty) เนื่องจากงานวิจัยนี้ได้เก็บข้อมูลก่อนจะมีสถานการณ์โควิด-19 แต่เมื่อมีสถานการณ์โควิด-19 หรือสถานการณ์ความไม่แน่นอนเกิดขึ้น อาจจะส่งผลต่อผลการวิจัยได้ จึงควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในครั้งต่อไป
4. เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยภายในจังหวัดสงขลาเท่านั้น ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรเพิ่มระดับการวิจัยในระดับประเทศ เพื่อประโยชน์ในการนำผลการวิจัยไปพัฒนาเป็นนโยบายการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาพรวมระดับประเทศต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- Angsuchot, S., Wjitwanna, S., & Phinyophanuwat, R. (2011). *Analytical statistics for social and behavioral science research: LISREL program techniques*. Bangkok: Charoenmankong. [in Thai]
- Barbuto, J. E., & Wheeler, D. W. (2006). Scale development and construct clarification of servant leadership. *Group & Organization Management*, 31(3), 300-326.
- Bollen, K. A. (1989). *Structural equations with latent variables*. New York: John Wiley & Sons.
- de Waal, A., & Sivo, M. (2012). The relation between servant leadership, organizational performance, and the high-performance organization framework. *Journal of Leadership & Organizational Studies*, 19(2), 173-190.
- George, D., & Mallery, P. (2010). *SPSS for Windows step by step: A simple guide and reference* (4th ed.). Boston: Allyn & Bacon.
- Hair, J. F. J., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2010). *Multivariate data analysis* (7th ed.). New Jersey: Pearson Prentice Hall.
- Kittiwimonchai, P., & Sirisuksilp, S. (2016). Characteristics and indicators to become High-Performing Organization (HPO) for higher education case study: Khon Kaen University. *Suranaree Journal of Social Science*, 10(1), 83-104. [in Thai]
- Kline, R. B. (1998). *Principles and practice of structural equation modeling*. New York: Guilford Press.

- Kline, R. B. (2010). *Principles and practice of structural equation modeling* (3rd ed.). New York: Guilford Press.
- Konovsky, M. A., & Organ, D. W. (1996). Dispositional and contextual determinants of organizational citizenship behavior. *Journal of Organizational Behavior*, 17(3), 253-266.
- Lussier, R. N., & Achua, C. F. (2004). *Leadership: Theory, application, skill building* (2nd ed.). Cincinnati, Ohio: South-Western College.
- Melchar, D. E., & Bosco, S. M. (2010). Achieving high organization performance through servant leadership. *The Journal of Business Inquiry*, 9(1), 74-88.
- Nadeem, K., Riaz, A., & Danish, R. Q. (2019). Influence of high-performance work system on employee service performance and OCB: The mediating role of resilience. *Journal of Global Entrepreneurship Research*, 9(13), 1-13.
- Newstrom, J., & Davis, K. (2002). *Human behavior at work: Organizational behavior* (8th ed.). New Delhi: McGraw-Hill.
- Northouse, P. G. (2007). *Leadership: Theory and practice* (4th ed.). CA: Thousand Oaks.
- Nunnally, J. C., & Bernstein, I. H. (1994). *Psychometric theory* (3rd ed.). New York: McGraw-Hill.
- Office of the Decentralization to the Local Government Organization Committee. (2020). *Local government organization with good management*. Retrieved from <https://odloc.go.th/good-management/?fbclid=IwAR0ttCtNakbH4Xk063zM8NdeVkbieilAV0j-ajMrLAWOnkeKx0SEoFYQTZ4> [in Thai]
- Oumtanee, A., & Somgiat, B. (2008). Leader-Member Exchange (LMX). *Journal of Nursing Science Naresuan University*, 1(2), 1-10. [in Thai]
- Page, D., & Wong, P. T. P. (2014). *A conceptual framework for measuring servant-leadership*. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/242232213_A_Conceptual_Framework_for_Measuring_Servant-Leadership
- Sadeghi, G., Ahmadi, M., & Yazdi, M. T. (2016). The relationship between organizational citizenship behavior and organizational performance (Case study: Agricultural jihad organization of Mazandaran Province). *Problems and Perspectives in Management*, 14(3), 317-324.
- Saikaew, S. (2009). The development of the administrative system of the government inspection of Thailand. *King Prajadhipok's Institute Journal*, 7(3), 32-35. [in Thai]
- Saleem, F., Zhang, Y. Z., Gopinath, C., & Adeel, A. (2020). Impact of servant leadership on performance: The mediating role of affective and cognitive trust. *SAGE Open*, 10(1), 1-16.

-
- Singh, J. P., Chand, P. K., Mittal, A., & Aggarwal, A. (2020). High-performance work system and organizational citizenship behaviour at the shop floor. *Benchmarking: An International Journal*, 27(4), 1369-1398.
- Stevens, J. (2002). *Applied multivariate statistics for the social sciences* (4th ed.). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Sutjaritjun, B. (2010). *The high performance organization model of nursing college under the ministry of public health* (Doctoral dissertation). Silpakorn University, Bangkok. [in Thai]
- Viseschoochatkul, N., & Nonthanathorn, P. (2016). The influence of servant leadership and organizational citizenship behavior on effectiveness of patient units as perceived by registered nurses, Pramongkutklao Hospital. *Journal of the Association of Researchers*, 3(21), 75-85. [in Thai]
- Vondey, M. (2010). The relationships among servant leadership, organizational citizenship behavior, person-organization fit, and organizational identification. *International Journal of Leadership Studie*, 6(1), 3-27.
- Yoon, Y., & Uysal, M. (2005). An examination of the effect of motivation and satisfaction on destination loyalty: A structural model. *Tourism Management*, 26(1), 45-56.

ประสิทธิผลการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏในประเทศไทย

The Effectiveness of Work Performance of Academic Staff at Rajabhat Universities in Thailand

จตุพร อุ่นประเสริฐสุข^{1*}, สุปัตรา ปราณี¹, และ บัณฑิต ผังนิรันดร์¹

Jatuporn Ounprasertsuk^{1*}, Supattha Pranee¹, and Bundit Pungnirund¹

Abstract

University ranking is an indicator of evaluating the performance of quality universities. The evaluation concerns the four key abilities: teaching, research, academic services, and preserving art and culture. This research aimed to study 1) the levels of transformational leadership, organizational climate, job satisfaction, employee commitment, and employee performance, 2) the influence of previous aspects towards employee performance, and 3) employee performance of the academic staff model development. This research employed mixed-method techniques, quantitative and qualitative research methods. The sample group of this research was 441 academic staff who were classified by cluster sampling. Data were collected through a questionnaire and analyzed through Structural Equation Modeling Analysis. In addition, this qualitative research used a focus group discussion. The research found that 1) levels of transformational leadership of

¹วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา แขวงดุสิต เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300

¹College of Innovation and Management, Suan Sunandha Rajabhat University, Dusit Sub-district, Dusit District, Bangkok 10300

*ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: jatuporn.ou@ssru.ac.th)

รับบทความวันที่ 5 มีนาคม 2565 แก้ไขวันที่ 23 เมษายน 2565 รับลงตีพิมพ์วันที่ 28 เมษายน 2565

academic staff were highest, whereas organization climate, job satisfaction, employee commitment, and employee performance were high, 2) transformational leadership, organization climate, job satisfaction, and employee commitment significantly influenced the employee performance with significance level at .05, and 3) the employee performance model of the academic staff of Rajabhat Universities developed by the researcher was named the TOJEE Model (T = Transformational Leadership, O = Organization Climate, J = Job Satisfaction, E = Employee Commitment, E = Employee). This model supported the key abilities of academic staff and produced excellence at Rajabhat Universities that followed the direction and the requirement of the country.

Keywords: Transformational Leadership, Organizational Climate, Job Satisfaction, Employee Commitment, Effectiveness of Work Performance

บทคัดย่อ

การจัดอันดับมหาวิทยาลัยเป็นการวัดคุณภาพของมหาวิทยาลัย โดยการประเมินสมรรถนะหลัก คือ การสอน การวิจัย การบริการวิชาการ และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เพื่อนำผลการประเมินที่ได้ไปรักษามาตรฐานของมหาวิทยาลัย วัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ระดับของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง บรรยากาศองค์กร ความพึงพอใจในงาน ความผูกพัน และประสิทธิผลการปฏิบัติงาน 2) อิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง บรรยากาศองค์กร ความพึงพอใจในงาน และความผูกพัน ต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงาน 3) พัฒนารูปแบบจำลองประสิทธิผลการปฏิบัติงาน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่าง คือ พนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ จำนวน 441 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม รวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสมการโครงสร้าง การวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีการสนทนากลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง อยู่ในระดับมากที่สุด บรรยากาศองค์กร ความพึงพอใจในงาน ความผูกพัน และประสิทธิผลการปฏิบัติงาน อยู่ในระดับมาก 2) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง บรรยากาศองค์กร ความพึงพอใจในงาน และความผูกพัน มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และ 3) รูปแบบประสิทธิผลการปฏิบัติงานของพนักงานที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น โดยมีชื่อว่า “T O J E E Model” เป็นรูปแบบในการส่งเสริมสมรรถนะหลักของพนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ สร้างความเป็นเลิศของมหาวิทยาลัยราชภัฏที่สอดคล้องกับทิศทางและความต้องการของประเทศ

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง บรรยากาศองค์กร ความพึงพอใจในงาน ความผูกพันของพนักงาน ประสิทธิผลการปฏิบัติงาน

บทนำ

ประสิทธิผลการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ เป็นผลจากการปฏิบัติงานที่มีความสำคัญต่อการจัดอันดับของมหาวิทยาลัย ซึ่งสะท้อนถึงคุณภาพของมหาวิทยาลัย โดยวัตถุประสงค์ในการประเมินผลการปฏิบัติงาน คือ เพื่อให้บุคลากรได้พัฒนาผลการปฏิบัติงานที่สอดคล้องกับมาตรฐานภาระงานที่ทางมหาวิทยาลัยกำหนด โดยอยู่บนพื้นฐานของความเป็นระบบและมาตรฐานเดียวกัน ประเมินจากภาระหน้าที่หลัก ได้แก่ งานด้านการสอน งานด้านการวิจัย และงานด้านการบริการวิชาการ โดยงานด้านการวิจัยและงานด้านการบริการวิชาการที่ได้รับการตีพิมพ์ การนำเสนอ และการชนะในการประกวดในเวทีต่าง ๆ ทั้งในระดับชาติและนานาชาติ เป็นข้อกำหนดในการประเมินผลการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัยราชภัฏทุกแห่ง โดยผลการปฏิบัติงานดังกล่าวนี้ส่งผลต่อคะแนนในการจัดอันดับของ Webometric Ranking ซึ่งเป็นการจัดอันดับมหาวิทยาลัยที่เน้นการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการที่กลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏทั่วประเทศนำมาปรับใช้ในการประเมินผลการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัยให้ตรงตามเป้าประสงค์ตัวชี้วัดของมหาวิทยาลัย

จากการทบทวนวรรณกรรมระหว่างปี ค.ศ. 2014 - 2020 พบว่า นักวิชาการได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับตัวแปรประสิทธิผลการปฏิบัติงานของพนักงานมากที่สุด ได้แก่ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง บรรยากาศองค์กร ความพึงพอใจในงาน และความผูกพันของพนักงาน โดยพบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการปฏิบัติงานของพนักงาน และเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้องค์กรประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่องค์กรกำหนดไว้ (Wang, Oh, Courtright, & Colbert, 2011) อีกทั้ง Kao (2016) กล่าวว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีความสัมพันธ์ต่อบรรยากาศองค์กร การวิเคราะห์บรรยากาศภายในองค์กร และการปรับปรุงบรรยากาศองค์กรส่งผลต่อการปฏิบัติงานของพนักงานให้สามารถทำงานได้ตามเป้าหมายที่องค์กรกำหนด Chaudhary, Rangnekar, and Barua (2014) ระบุว่า การรับรู้บรรยากาศองค์กรเน้นขั้นตอนการปฏิบัติ และพฤติกรรมซึ่งได้รับการสนับสนุนจากองค์กรมีผลต่อทัศนคติในการทำงาน และสามารถเพิ่มความพึงพอใจในงาน ส่งเสริมความผูกพันให้กับพนักงานได้อย่างมีศักยภาพ Litwin and Stringer (1974) กล่าวว่า ความพึงพอใจในงานช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน ลดโอกาสในการลาออก การขาดงาน ความพึงพอใจในงานมีผลกระทบเชิงบวกต่อผลการปฏิบัติงานของพนักงาน ในขณะที่ความผูกพันมีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสิทธิผลการปฏิบัติงานของพนักงานโดยตรง โดยความผูกพันทางความรู้สึกส่งผลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของพนักงานสูงกว่าความผูกพันแบบอื่น (Soomro & Shah, 2019)

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง บรรยากาศองค์กร ความพึงพอใจในงาน และความผูกพันของพนักงานเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของพนักงาน จึงนำไปสู่การวิจัยเพื่อนำผลการวิจัยที่ได้มาปรับใช้เป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ในการกำหนดกลยุทธ์ นโยบาย และแนวทางการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กร โดยเฉพาะการสร้างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง บรรยากาศองค์กร ความพึงพอใจในงาน ความผูกพันของพนักงานที่สอดคล้องกับ

กรอบแนวคิดของประสิทธิผลการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏในประเทศไทยให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายขององค์กรอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง บรรยากาศองค์กร ความพึงพอใจในงาน ความผูกพันของพนักงาน และประสิทธิผลการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏในประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาอิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง บรรยากาศองค์กร ความพึงพอใจในงาน ความผูกพันของพนักงาน ต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏในประเทศไทย
3. เพื่อพัฒนารูปแบบจำลองประสิทธิผลการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏในประเทศไทย

การทบทวนวรรณกรรม

ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงาน (Effectiveness of Work Performance) เป็นผลมาจากความสามารถของพนักงาน ความพยายาม และการได้รับการสนับสนุน นักวิชาการให้ความคิดเห็นว่า ความสามารถของบุคคลเป็นผลมาจากพรสวรรค์ ความสนใจ การฝึกอบรม การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการมีอุปกรณ์ขององค์กรที่เพียงพอ เพื่อให้พนักงานสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัยราชภัฏประกอบไปด้วยงานด้านการสอน การวิจัย การบริการวิชาการที่ได้รับการเผยแพร่ในระดับชาติและนานาชาติ เพื่อนำมาใช้ในการประเมินผลการปฏิบัติงานให้เหมาะสมกับพนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏในประเทศไทยในแต่ละแห่ง (Torlak & Kuzey, 2019)
2. ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) Bass and Bass (2008) กล่าวว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเป็นพฤติกรรมทางความรู้ ความเข้าใจ และอารมณ์ 4 ประการ ได้แก่ การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ การสร้างแรงบันดาลใจ การกระตุ้นทางปัญญา และการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีความสัมพันธ์ต่อความผูกพันทางอารมณ์ของพนักงาน และประสิทธิผลการปฏิบัติงานของพนักงาน (Ribeiro, Yücel, & Gomes, 2018) และมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อบรรยากาศองค์กร (Bhandarker & Rai, 2015) นอกจากนี้ยังมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความพึงพอใจทั้งภายในและภายนอกในการปฏิบัติงาน (Alonderiene & Majauskaite, 2016) โดยผู้นำการเปลี่ยนแปลงในบริบทงานวิจัยนี้ คือ ผู้บริหารระดับสูงสุดในองค์กรที่พนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการสังกัดอยู่

3. บรรยากาศองค์กร (Organizational Climate) แสดงให้เห็นถึงคุณสมบัติที่วัดได้ของสภาพแวดล้อมการทำงาน ผ่านการรับรู้โดยตรงหรือโดยอ้อมของผู้ปฏิบัติงาน และมีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในงานและพฤติกรรมของพนักงาน โดย Chaudhary et al. (2014) ระบุว่า การรับรู้บรรยากาศองค์กรเป็นการเน้นขั้นตอนการปฏิบัติ จึงมีผลต่อทัศนคติในการทำงานทั้งในทางบวกหรือทางลบต่อพนักงาน ในขณะที่ Jyoti (2014) กล่าวว่า บรรยากาศองค์กรมีอิทธิพลอย่างมากต่อความพึงพอใจในงาน โดยบรรยากาศองค์กรสามารถสนับสนุนความเป็นอยู่ที่ดีในที่ทำงาน และการปรับปรุงบรรยากาศองค์กรจะส่งผลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของพนักงานในองค์กรได้เป็นอย่างดี รวมถึง Tsai (2014) กล่าวว่า บรรยากาศองค์กรมีความสัมพันธ์ต่อความพึงพอใจในงาน โดยเฉพาะบรรยากาศองค์กรในหัวข้อของการให้รางวัลตอบแทน

4. ความพึงพอใจในงาน (Job Satisfaction) เป็นการตอบสนองของอารมณ์ต่องานในด้านต่าง ๆ ซึ่งมีผลโดยตรงต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของพนักงาน (Taba, 2018) เป็นทัศนคติเชิงบวกของพนักงาน ซึ่งรวมถึงความรู้สึกผ่านการประเมิน และแสดงเป็นความรู้สึกเคาพในการบรรลุคุณค่าของงานที่ตนเองถือปฏิบัติ ซึ่งองค์ประกอบดังกล่าวนั้นสอดคล้องกับทฤษฎีของ Frederick (1959) โดยมีปัจจัยแรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation Factor) และปัจจัยแรงจูงใจภายนอก (Extrinsic Motivation Factor) โดยความพึงพอใจในงานมีความสัมพันธ์ทางบวกต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของพนักงานในมหาวิทยาลัยของรัฐ (Blanz, 2017) และมีความสัมพันธ์กับความผูกพันเชิงบรรทัดฐาน (Mansour, Naji, & Leclerc, 2017)

5. ความผูกพันของพนักงาน (Employee Commitment) เปรียบเสมือนสิ่งที่เชื่อมโยงระหว่างพนักงานกับองค์กร โดย Meyer and Allen (1991) กล่าวว่า ความผูกพันเป็นสถานะทางจิตวิทยาที่บ่งบอกถึงความแข็งแกร่งของความสัมพันธ์ของพนักงานกับองค์กร โดยมีองค์ประกอบของความผูกพัน 3 องค์ประกอบ ได้แก่ อารมณ์ ความต่อเนื่อง และกฎเกณฑ์ ซึ่งมีอิทธิพลต่อผลลัพธ์ของพนักงาน และความเป็นพลเมืองขององค์กร ความผูกพันในระดับที่สูงขึ้นนำไปสู่ความเชื่อมั่น การยอมรับในเป้าหมาย และค่านิยมขององค์กร ความผูกพันของพนักงานมีความสัมพันธ์ทางบวกต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของพนักงาน และลดอัตราการลาออกจากงาน (Philippaers, Cuyper, & Forrier, 2019)

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และความสำคัญของการจัดอันดับของมหาวิทยาลัยราชภัฏในประเทศไทยที่เกิดจากการประเมินผลการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ นำมาสู่การกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยและสมมติฐานการวิจัย ดังนี้

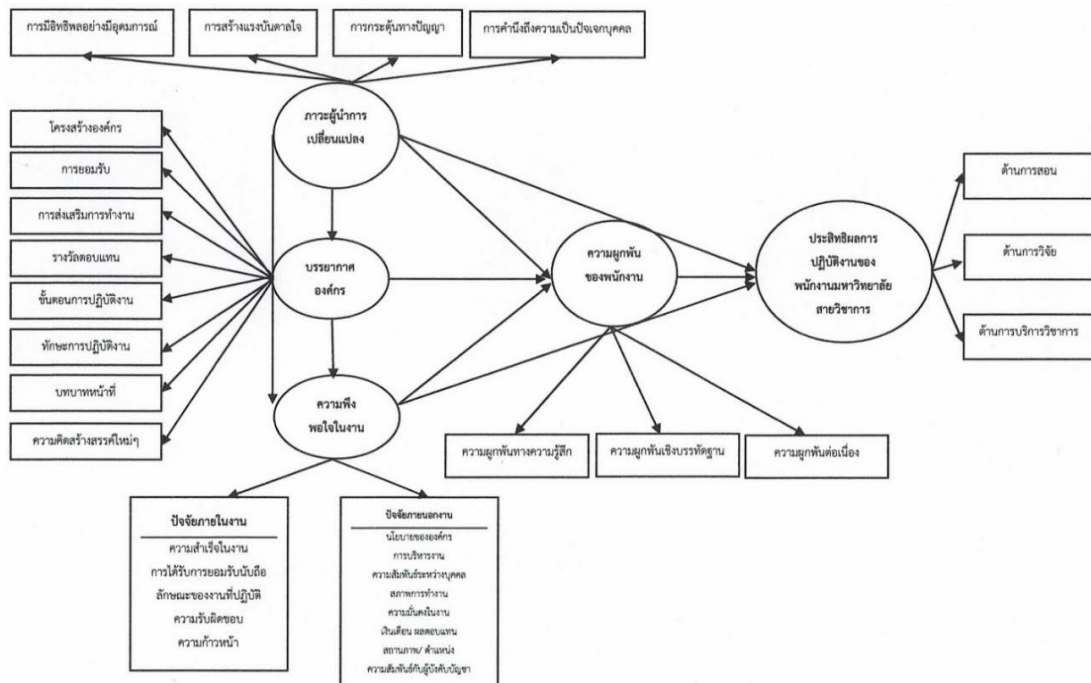
สมมติฐานการวิจัย

1. ปัจจัยด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีอิทธิพลทางตรงต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏในประเทศไทย

2. ปัจจัยด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีอิทธิพลทางตรงต่อความผูกพันของพนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏในประเทศไทย

3. ปัจจัยด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีอิทธิพลทางตรงต่อบรรยากาศองค์กรของพนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏในประเทศไทย
4. ปัจจัยด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีอิทธิพลทางตรงต่อความพึงพอใจในงานของพนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏในประเทศไทย
5. ปัจจัยด้านบรรยากาศองค์กรมีอิทธิพลทางตรงต่อความพึงพอใจในงานของพนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏในประเทศไทย
6. ปัจจัยด้านบรรยากาศองค์กรมีอิทธิพลทางตรงต่อความผูกพันของพนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏในประเทศไทย
7. ปัจจัยด้านความพึงพอใจในงานมีอิทธิพลทางตรงต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏในประเทศไทย
8. ปัจจัยด้านความพึงพอใจในงานมีอิทธิพลทางตรงต่อความผูกพันของพนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏในประเทศไทย
9. ปัจจัยด้านความผูกพันของพนักงานมีอิทธิพลทางตรงต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏในประเทศไทย

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการวิจัย

การวิจัยเชิงปริมาณ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ พนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏในประเทศไทย จำนวน 38 แห่ง มีจำนวนบุคลากรทั้งหมด 16,439 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2563)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ พนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏในประเทศไทยจำนวน 38 แห่ง ทำการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามกฎแห่งความชัดเจน (Rule of Thumb) (Hair, Black, Babin, & Anderson, 2010) ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 400 คน เนื่องจากการเก็บรวบรวมแบบสอบถามครั้งนี้เป็นรูปแบบออนไลน์ ผู้วิจัยเพิ่มจำนวนแบบสอบถาม 80 ฉบับเพื่อให้ได้แบบสอบถามที่มีข้อมูลครบถ้วนในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 7 ภูมิภาค สุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Stratified Sampling) เฉลี่ยจำนวนกลุ่มตัวอย่างภูมิภาคละ 69 คน พบว่า มีผู้ตอบแบบสอบถามกลับมาทั้งสิ้นจำนวน 441 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 91.88

เครื่องมือวิจัย

1. ลักษณะของเครื่องมือในงานวิจัย เป็นแบบสอบถาม ซึ่งได้จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รายละเอียดของแบบสอบถามแบ่งเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประสิทธิผลการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัย ลักษณะของแบบสอบถามเป็นคำถามปลายปิด ชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด ตามลำดับ ได้ข้อคำถามจากการทบทวนวรรณกรรมจากนักวิชาการ (Saleem, Bhutta, Nauman, & Zahra, 2019) และรวบรวมข้อคำถามให้ครอบคลุม โดยมีข้อคำถามด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง จำนวน 20 ข้อ บรรยาการองค์กร จำนวน 62 ข้อ ความพึงพอใจในงาน จำนวน 20 ข้อ ความผูกพันของพนักงาน จำนวน 18 ข้อ และประสิทธิผลการปฏิบัติงานของพนักงาน จำนวน 24 ข้อ

ตอนที่ 2 แบบสอบถามข้อเสนอแนะอื่น ๆ เกี่ยวกับแนวทางการปรับปรุงผลการปฏิบัติงานตามปัจจัยที่นำเสนอ

นำแบบสอบถามตรวจสอบคุณภาพด้วยการหาค่าความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) โดยการนำไปปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) และทดลองใช้ (Try Out) จำนวน 60 ชุด ทดสอบความเชื่อมั่นทำด้วยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่าเท่ากับ 0.97 และตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) ด้วยวิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis) พบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง บรรยาการองค์กร ความพึงพอใจในงาน ความผูกพันของพนักงาน และประสิทธิผลการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ มีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ได้ค่าเท่ากับ $\chi^2 = 104.187$, $df = 96$, $p\text{-value} = 0.267$, $\chi^2/df = 1.085$, $GFI = 0.977$, $AGFI = 0.951$,

NFI = 0.988, RMSEA = 0.014, PCLOSE = 1.000 และวิเคราะห์จากค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน (Factor Loading Score: λ) ค่าความเชื่อถือได้ขององค์ประกอบ (Composite Reliability: ρ_c) และค่าความแปรปรวนที่ถูกสกัดได้ (Average Variable Extracted: ρ_v) โดยพิจารณาพร้อมกับค่าความเชื่อมั่นของตัวแปรแฝง (ρ_c) ซึ่งควรจะมีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ 0.70 ขึ้นไป และค่าความแปรปรวนที่สกัดได้ (ρ_v) ควรจะมีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ 0.50 ขึ้นไป (Fornell & Larcker, 1981) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานของตัวแปรแฝง

(n = 441)

ตัวแปร	λ	S.E.	t	R ²
ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง $\rho_c = 0.93$ $\rho_v = 0.77$	0.88	0.03	19.15***	0.77
บรรยากาศองค์กร $\rho_c = 0.93$ $\rho_v = 0.61$	0.78	0.05	16.31***	0.62
ความพึงพอใจในงาน $\rho_c = 0.91$ $\rho_v = 0.83$	0.91	0.02	15.14***	0.83
ความผูกพันของพนักงาน $\rho_c = 0.84$ $\rho_v = 0.63$	0.79	0.06	10.37***	0.63
ประสิทธิผลการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ $\rho_c = 0.88$ $\rho_v = 0.72$	0.84	0.04	12.70	0.72

*** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

การวิเคราะห์ข้อมูล สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติที่ได้จากแบบสอบถาม โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ มีรายละเอียดดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลระดับความเป็นจริงของตัวแปรที่ศึกษา ใช้วิธีการหาค่าเฉลี่ยเลขคณิตและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
2. การวิเคราะห์โมเดลตามกรอบการวิจัย สถิติที่ใช้ได้แก่ การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) และการวิเคราะห์สมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM)

การวิจัยเชิงคุณภาพ

กลุ่มเป้าหมาย เป็นผู้บริหารหรือผู้ที่มีประสบการณ์ในการทำงานในตำแหน่ง รองอธิการบดี/ผู้ช่วยอธิการบดี คณบดี รองคณบดี/ผู้ช่วยคณบดี ผู้อำนวยการศูนย์/สำนัก รองผู้อำนวยการศูนย์/สำนัก ที่ปฏิบัติงานในตำแหน่งเดิม โดยมีอายุในการปฏิบัติงานตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจงโดยใช้เกณฑ์ความอิ่มตัวทางทฤษฎี (Theoretical Saturation) จำนวน 18 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ลักษณะข้อคำถามเป็นข้อคำถามปลายเปิด เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการทำสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผ่านระบบออนไลน์ กลุ่มละ 6 ท่าน จำนวน 3 กลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกด้วยการนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์สามารถแบ่งผลการวิจัยได้ออกเป็น 3 หัวข้อ ดังนี้

1. ระดับของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง บรรยากาศองค์กร ความพึงพอใจในงาน ความผูกพันของพนักงาน และประสิทธิผลการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏในประเทศไทย แสดงผลการวิจัยในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการแปลผลระดับของตัวแปรที่ศึกษา (n = 441)

ตัวแปร	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง	4.45	0.25	มากที่สุด
บรรยากาศองค์กร	4.13	0.25	มาก
ความพึงพอใจในงาน	4.09	0.28	มาก
ความผูกพันของพนักงาน	3.97	0.27	มาก
ประสิทธิผลการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ	4.17	0.22	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า ตัวแปรแฝงที่ทำการศึกษามีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 3.97 - 4.45 โดยปัจจัยภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา คือ ประสิทธิผลการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ ปัจจัยด้านบรรยากาศองค์กร ปัจจัยด้านความพึงพอใจในงาน และความผูกพันของพนักงาน ตามลำดับ

ตารางที่ 3 การแจกแจงของตัวแปรในแบบจำลองสมการโครงสร้าง (n = 441)

ตัวแปร	SK	KU
ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง	-0.84	2.31
บรรยากาศองค์กร	-0.84	3.61
ความพึงพอใจในงาน	-0.40	2.12
ความผูกพันของพนักงาน	-0.66	2.58
ประสิทธิผลการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ	-0.17	2.44

จากตารางที่ 3 พบว่า ตัวแปรบางตัวแปรมีการแจกแจงแบบโค้งไม่ปกติ (Informal Distribution) เนื่องจากค่าความโด่งมีค่าเกิน +3.00 แต่สามารถนำไปวิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงสร้างได้อย่างไม่ละเมิดข้อตกลงเบื้องต้นได้ เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างมีขนาดใหญ่ ($n > 400$) (Kelloway, 1998)

จากตารางที่ 4 (ในหน้าถัดไป) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ทุกคู่มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์สูงที่สุดน้อยกว่า 0.90 ซึ่งสอดคล้องกับเกณฑ์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ หากพบว่ามีค่าตั้งแต่ 0.90 ขึ้นไป จะเกิดปัญหาการร่วมเส้นตรงพหุ (Multicollinearity) (Kline, 2016) จึงสรุปได้ว่า ข้อมูลมีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้ในการวิเคราะห์ด้วยเทคนิคแบบจำลองสมการโครงสร้าง

2. อิทธิพลของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง บรรยากาศองค์กร ความพึงพอใจในงาน และความผูกพันของพนักงาน ผลการวิเคราะห์พบว่า แบบจำลองตามสมมติฐานยังไม่มี ความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาจากค่าดัชนีความสอดคล้อง ดังนี้ $\chi^2 = 684.680$, $df = 161$, $p\text{-value} = .000$, $\chi^2/df = 4.253$, $GFI = 0.866$, $AGFI = 0.825$, $NFI = 0.919$, $IFI = 0.937$, $CFI = 0.937$, $RMR = 0.014$, $SRMR = 0.038$, $RMSEA = 0.086$, $PCLOSE$ (p-value for test of close fit) = 0.000 และ $CN = 124$ จึงส่งผลทำให้การประมาณค่าพารามิเตอร์ในแบบจำลองสมการโครงสร้าง ไม่มีความน่าเชื่อถือเพียงพอ ผู้วิจัยจึงได้ทำการปรับโมเดลให้มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังตารางที่ 5 แสดงให้เห็นว่า อิทธิพลของปัจจัยด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงส่งผลต่อปัจจัยด้านบรรยากาศองค์กร ปัจจัยด้านความพึงพอใจในงาน ปัจจัยด้านความผูกพันของพนักงาน และปัจจัยด้านประสิทธิผลการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ ในทำนองเดียวกัน ปัจจัยด้านบรรยากาศองค์กร ส่งผลต่อปัจจัยด้านความพึงพอใจในงาน ปัจจัยด้านความผูกพันของพนักงาน และปัจจัยด้านประสิทธิผลการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ ดังภาพที่ 2

ตารางที่ 4 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ที่ใช้ในการศึกษาในแบบจำลองสมการโครงสร้าง

II	IM	IS	IC	OS	RS	PM	RW	PC	PT	RO	NI	JSEM	JSIM	AC	CC	NC	TP	RP	AP
1																			
IM	0.815**																		
IS	0.747**	1																	
IC	0.723**	0.864**	1																
OS	0.613**	0.644**	0.616**	1															
RS	0.380**	0.348**	0.379**	0.406**	1														
PM	0.517**	0.535**	0.552**	0.517**	0.569**	1													
RW	0.601**	0.601**	0.597**	0.614**	0.467**	0.620**	1												
PC	0.667**	0.755**	0.710**	0.657**	0.713**	0.435**	0.610**	1											
PT	0.692**	0.721**	0.648**	0.619**	0.702**	0.469**	0.597**	0.833**	1										
RO	0.691**	0.697**	0.645**	0.626**	0.716**	0.388**	0.636**	0.734**	0.711**	1									
NI	0.597**	0.615**	0.608**	0.586**	0.692**	0.357**	0.595**	0.578**	0.703**	0.712**	1								
JSIM	0.715**	0.742**	0.712**	0.740**	0.710**	0.412**	0.576**	0.657**	0.698**	0.725**	0.642**	1							
JSEM	0.732**	0.739**	0.697**	0.720**	0.659**	0.422**	0.560**	0.656**	0.741**	0.719**	0.697**	0.832**	1						
AC	0.517**	0.451**	0.436**	0.408**	0.435**	0.259**	0.443**	0.421**	0.440**	0.469**	0.486**	0.487**	0.483**	1					
CC	0.734**	0.712**	0.685**	0.641**	0.543**	0.312**	0.447**	0.553**	0.577**	0.570**	0.522**	0.626**	0.666**	0.594**	1				
NC	0.657**	0.641**	0.616**	0.582**	0.566**	0.328**	0.483**	0.538**	0.563**	0.563**	0.552**	0.611**	0.664**	0.564**	0.715**	1			
TP	0.668**	0.613**	0.607**	0.573**	0.490**	0.322**	0.523**	0.529**	0.539**	0.528**	0.538**	0.526**	0.631**	0.521**	0.599**	0.678**	1		
RP	0.640**	0.618**	0.618**	0.563**	0.587**	0.329**	0.583**	0.571**	0.603**	0.597**	0.592**	0.604**	0.627**	0.598**	0.617**	0.681**	0.712**	1	
AP	0.714**	0.698**	0.697**	0.671**	0.629**	0.386**	0.574**	0.656**	0.636**	0.630**	0.608**	0.674**	0.665**	0.514**	0.656**	0.669**	0.636**	0.730**	1

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

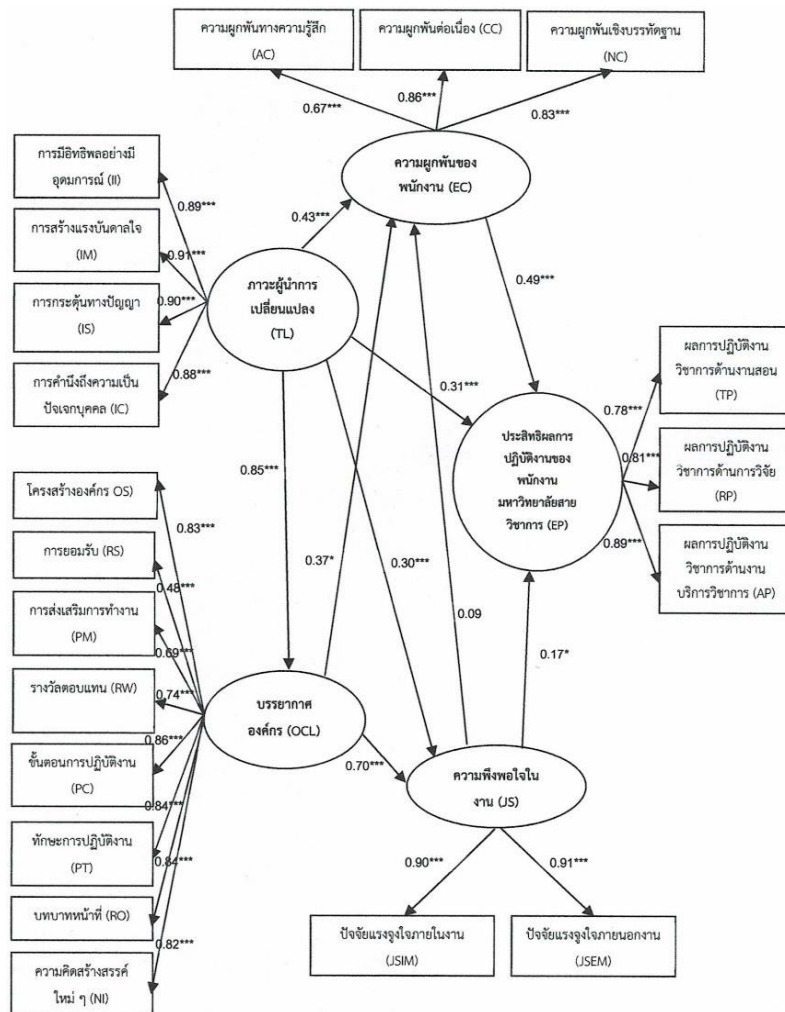
ตารางที่ 5 ผลการประมาณค่าพารามิเตอร์ของสัมประสิทธิ์อิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และ อิทธิพลโดยรวม จากแบบจำลองสมการปรับแก้
 (n = 441)

ตัวแปรตาม (Dependent Variables)	R ²	อิทธิพล	ตัวแปรต้น (Independent Variables)			
			ปัจจัยด้าน ภาวะผู้นำ การ เปลี่ยนแปลง (TL)	ปัจจัยด้าน บรรยากาศ องค์กร (OCL)	ปัจจัยด้าน ความพึงพอใจ ในงาน (JS)	ปัจจัยด้าน ความผูกพัน ของพนักงาน (EC)
ปัจจัยด้าน บรรยากาศองค์กร (OCL)	0.73	ทางตรง	0.85*** (19.19)	-	-	-
		ทางอ้อม	-	-	-	-
		โดยรวม	0.85*** (19.19)	-	-	-
ปัจจัยด้านความ พึงพอใจในงาน (JS)	0.93	ทางตรง	0.30*** (5.63)	0.70*** (12.02)	-	-
		ทางอ้อม	0.59*** (10.24)	-	-	-
		โดยรวม	0.89*** (15.39)	0.70*** (12.02)	-	-
ปัจจัยด้านความ ผูกพันของพนักงาน (EC)	0.72	ทางตรง	0.43*** (4.32)	0.37* (2.05)	0.09 (0.39)	-
		ทางอ้อม	0.39*** (6.58)	0.06 (0.49)	-	-
		โดยรวม	0.82*** (13.83)	0.43*** (3.53)	0.09 (0.39)	-
ปัจจัยด้าน ประสิทธิผล การปฏิบัติงานของ พนักงาน มหาวิทยาลัย สายวิชาการ (EP)	0.81	ทางตรง	0.31*** (4.19)	-	0.17* (2.22)	0.49*** (6.79)
		ทางอ้อม	0.55*** (8.27)	0.33*** (4.89)	0.04 (0.63)	-
		โดยรวม	0.86*** (12.87)	0.33*** (4.89)	0.21*** (3.27)	0.49*** (6.79)

$\chi^2 = 130.304$, df = 111, p-value = 0.102, $\chi^2 / df = 1.174$, RMSEA = 0.020, PCLOSE (p-value for test of close fit) = 1.000, GFI = 0.972, AGFI = 0.946, NFI = 0.985, IFI = 0.998, CFI = 0.998, RMR = 0.007, SRMR = 0.019 และ CN = 462

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 *** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

จากผลการวิจัยสอดคล้องกับสมมติฐานทุกข้อ ยกเว้นในข้อที่ 8 คือ ปัจจัยด้านความพึงพอใจในงานมีอิทธิพลทางตรงต่อความผูกพันของพนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏในประเทศไทยอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ 0.09 ดังภาพที่ 2

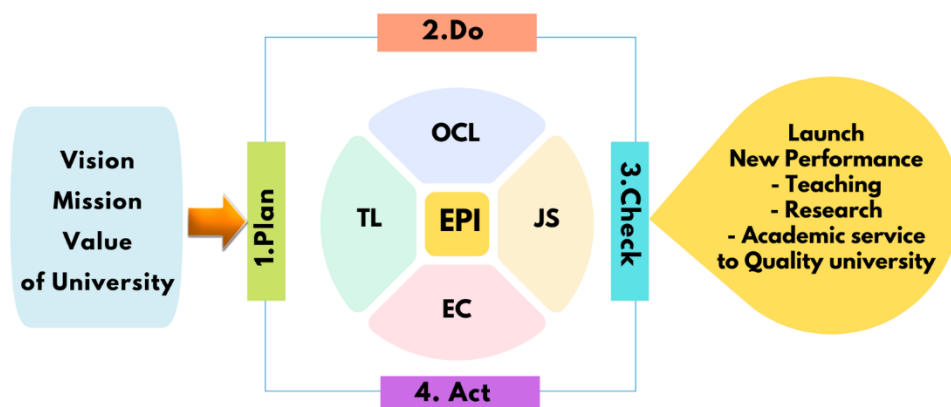

ภาพที่ 2 แบบจำลองสมการโครงสร้างปรับแก้ (Adjusted Model) ของปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏในประเทศไทย (n = 441)

3. พัฒนารูปแบบจำลองประสิทธิผลการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏในประเทศไทย ผู้วิจัยได้ทำการพัฒนารูปแบบจำลองโดยได้รับความเห็นจากผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด 18 ท่าน ให้ความคิดเห็นว่า T O J E Model นี้สามารถนำไปใช้ในการส่งเสริมการสร้างประสิทธิผลการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏในประเทศไทยได้ โดยผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งหมดเห็นด้วยกับข้อค้นพบจากผลการวิจัยเชิงปริมาณที่แสดงให้เห็นว่า ปัจจัยเชิงสาเหตุ ได้แก่ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง บรรยากาศองค์กร ความพึงพอใจในงาน และความผูกพันของพนักงาน มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และมีอิทธิพลต่อประสิทธิผล

การปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ โดยภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเป็นพฤติกรรมที่ผู้นำแสดงให้เห็นถึงการจัดการการทำงาน ซึ่งเป็นกระบวนการที่ผู้นำมีอิทธิพลต่อผู้ร่วมงาน โดยการเปลี่ยนสภาพหรือเปลี่ยนแปลงความพยายามของผู้ร่วมงานให้สูงขึ้นกว่าความพยายามที่คาดหวัง เพื่อพัฒนาความสามารถของผู้ร่วมงานไปสู่ระดับที่สูงขึ้นและมีศักยภาพมากขึ้น ทำให้เกิดการตระหนักรู้ในการกิจและวิสัยทัศน์ของกลุ่ม จูงใจให้ผู้ร่วมงานมองไกลเกินกว่าความสนใจของตนไปสู่ประโยชน์ของกลุ่ม นำไปสู่การสร้างบรรยากาศองค์กรให้มีบรรยากาศการทำงานที่มีความสุข ทำให้บุคลากรแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ออกมาในการทำงาน ในการสร้างให้พนักงานรู้สึกดีและผูกพันต่อองค์กรนั้น สามารถทำได้โดยสร้างบรรยากาศในการทำงานทางกายภาพให้ดี นำทำงาน สร้างความรู้สึกที่ดีทางด้านจิตใจให้เกิดขึ้นกับพนักงาน สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างหัวหน้ากับพนักงาน พนักงานด้วยกันเอง และผู้บริหารระดับสูง เพื่อให้เกิดความผูกพันของพนักงานต่อองค์กรขึ้น

การพิจารณาการทำงานให้สำเร็จลุล่วงตามที่คาดหวังไว้ การกำหนดเป้าหมาย วิสัยทัศน์ พันธกิจที่ชัดเจนของมหาวิทยาลัย กระบวนการการประเมินผลที่เป็นรูปธรรมเหมาะสมกับบุคลากร ล้วนเป็นสิ่งที่ทำให้องค์กรประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้ (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, 7, 12) โดยใช้กระบวนการ PDCA (Plan Do Check Act) ที่กลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้บริหารและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องนำไปปรับใช้ เพื่อพัฒนาองค์กรไปสู่องค์กรที่มีสมรรถนะสูงขึ้น ผ่านการดำเนินงานที่เป็นเลิศด้วยการคำนึงถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้อง โดยการวางแผน (Plan) เป็นการสร้างภาวะผู้นำในระดับหัวหน้าสาขาวิชาและหัวหน้างานที่ปฏิบัติงานขั้นต้น ที่มีหน้าที่ในการประเมินผลการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัยให้เป็นแบบอย่างชัดเจนในขั้นการลงมือทำ (Do) เป็นการสร้างบรรยากาศองค์กรที่ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการทำงานอย่างชัดเจน และเป็นรูปธรรม ตลอดจนมีข้อกำหนดและการพิจารณาผลงานด้วยความยุติธรรม ทำให้เกิดความเสมอภาคในองค์กร ในขั้นตอนการตรวจสอบ (Check) เป็นการประเมินผลจากความพึงพอใจของพนักงานมหาวิทยาลัยในข้อกำหนดเบื้องต้น โดยมีการติดตามเป็นระยะสั้น 3 เดือน เพื่อที่จะได้ดำเนินการแก้ไขปรับปรุงกระบวนการสร้างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ตลอดจนการสร้างและปรับเปลี่ยนบรรยากาศองค์กรให้มีความเหมาะสม สร้างความพึงพอใจให้พนักงานมหาวิทยาลัยในการปฏิบัติงาน และท้ายสุดคือ ขั้นตอนการปรับปรุงและวางแผนใหม่ (Act) เป็นการประเมินจากความผูกพันของพนักงานที่มีต่อองค์กร โดยความผูกพันของพนักงานต่อองค์กรนั้นย่อมเกิดขึ้นได้จากการปฏิบัติงานที่พนักงานมหาวิทยาลัยมีต่อผู้นำของตนเอง บรรยากาศองค์กรที่เอื้อต่อการทำงาน ความพึงพอใจในงาน ทั้งที่เป็นปัจจัยแรงจูงใจภายในและปัจจัยแรงจูงใจภายนอก โดยนำผลการประเมินความผูกพันที่ได้มาส่งเสริมหรือปรับเปลี่ยนรูปแบบในกระบวนการทำงานให้มีความชัดเจน และสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ที่สำเร็จต่อองค์กรอื่นได้ (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6, 11, 15) โดยสามารถพัฒนารูปแบบจำลองได้ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 T O J E E Model

หมายเหตุ

TL = Transformational Leadership (T)

EC = Employee Commitment (E)

OCL = Organizational Climate (O)

EPI = Employee Performance Indicator (E)

JS = Job Satisfaction (J)

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยพบว่า ระดับของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงอยู่ในระดับมากที่สุด ในขณะที่ประสิทธิผลการปฏิบัติงานของพนักงาน บรรยากาศองค์กร ความพึงพอใจในงาน และความผูกพันของพนักงานอยู่ในระดับมาก โดยสอดคล้องกับการทบทวนวรรณกรรมที่พบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเป็นปัจจัยเริ่มต้นในการส่งเสริมให้เกิดประสิทธิผลการปฏิบัติงานของพนักงาน โดยอิทธิพลของปัจจัยด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงส่งผลต่อปัจจัยด้านบรรยากาศองค์กร ปัจจัยด้านความพึงพอใจในงาน ปัจจัยด้านความผูกพันของพนักงาน และปัจจัยด้านประสิทธิผลการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ ในขณะที่ปัจจัยด้านบรรยากาศองค์กรส่งผลต่อปัจจัยด้านความพึงพอใจในงาน ปัจจัยด้านความผูกพันของพนักงาน และปัจจัยด้านประสิทธิผลการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ แต่ปัจจัยด้านความพึงพอใจในงานไม่ส่งผลต่อปัจจัยด้านความผูกพันของพนักงาน ทั้งนี้ประสิทธิผลการปฏิบัติงานจะประสบความสำเร็จได้นั้น ขึ้นอยู่กับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเป็นปัจจัยเริ่มต้น โดยเฉพาะการมีภาวะผู้นำที่สามารถสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานนับเป็นทักษะหนึ่งที่ผู้นำต้องมีการกระตุ้น สร้างและส่งเสริมให้พนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการเกิดความรู้สึกรู้สึกต้องการปฏิบัติงานให้ดีกว่าอย่างเต็มความสามารถโดยภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีความสัมพันธ์ต่อขั้นตอนการปฏิบัติงานของบรรยากาศองค์กรมากที่สุด โดยขั้นตอนการปฏิบัติงานของพนักงานควรมีขั้นตอนการปฏิบัติที่ชัดเจน เพื่อให้พนักงานสามารถปฏิบัติงานให้ถูกต้อง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Kim and Park (2020) พบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีความสัมพันธ์ทางบวกต่อบรรยากาศองค์กรและ

ความพึงพอใจในงาน เมื่อพนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการมีการปฏิบัติงานในบรรยากาศองค์กรที่ดีแล้วนั้นย่อมส่งผลให้พนักงานเกิดความรู้สึกพึงพอใจในงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Tsai (2014) พบว่า บรรยากาศองค์กรมีความสัมพันธ์ต่อความพึงพอใจในงาน โดยเฉพาะบรรยากาศองค์กรในหัวข้อของการให้รางวัลตอบแทน ซึ่งการปฏิบัติของพนักงานมหาวิทยาลัยในระยะเวลาหนึ่งจะสร้างความผูกพันของพนักงานให้เกิดความรู้สึกผูกพันต่อเนื่อง เป็นความผูกพันของบุคคลที่ประกอบด้วยภาระหน้าที่และผลตอบแทนที่บุคคลได้รับ โดยมีพื้นฐานการแสดงออกในรูปของพฤติกรรม ซึ่งเป็นแสดงออกความรู้สึกอย่างชัดเจนที่สามารถวัดและประเมินผลได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Mansour et al. (2017) พบว่า ความพึงพอใจในงานมีความสัมพันธ์กับความผูกพันเชิงบรรทัดฐาน และสามารถทำนายความผูกพันต่อองค์กรได้มากที่สุด การให้รางวัลมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความพึงพอใจในงานและความผูกพันต่อองค์กร นอกจากนี้ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงสามารถส่งเสริมความพึงพอใจในงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Dartey-Baah and Ampofo (2016) ดังนั้นจากผลการวิจัยในครั้งนี้จึงสามารถสรุปได้ว่า ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏในประเทศไทยประกอบด้วยปัจจัยเชิงสาเหตุ ได้แก่ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง บรรยากาศองค์กร ความพึงพอใจในงาน และความผูกพันของพนักงาน ที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน นำไปสู่การพัฒนา รูปแบบจำลองประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏในประเทศไทย โดยใช้กระบวนการ PDCA เพื่อใช้ในการตรวจสอบและกำกับติดตามผลการปฏิบัติงานให้สำเร็จตามเป้าประสงค์ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏแต่ละแห่งได้กำหนดไว้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลวิจัยไปใช้

1. ผู้บริหารหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยนี้ไปปรับใช้ในการส่งเสริมให้พนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการมีความเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงมากยิ่งขึ้น เนื่องจากผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานมหาวิทยาลัยสายวิชาการในระดับมากที่สุด
2. การสร้างและส่งเสริมความผูกพันของพนักงานให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ พันธกิจของมหาวิทยาลัยเป็นสิ่งสำคัญ และเป็นจุดเริ่มต้นของการทำให้พนักงานมีความรู้สึกร่วมกับองค์กร มีความทุ่มเทในการปฏิบัติงาน เกิดความรู้สึกผูกพันเชิงบรรทัดฐานที่มีการถ่ายทอดรูปแบบการปฏิบัติงานจากรุ่นสู่รุ่น ส่งผลให้องค์กรเกิดวัฒนธรรมที่ควรค่าแก่การปฏิบัติในทางเดียวกัน เพื่อให้ผลการปฏิบัติงานมีคุณภาพมากที่สุด

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

เนื่องจากการวิเคราะห์ผลการวิจัยโดยวิธีการเชิงคุณภาพด้วยการสนทนากลุ่ม ทั้งนี้ ควรเปลี่ยนรูปแบบในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ เช่น วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนมีความสมบูรณ์ เพิ่มองค์ความรู้ ความเชี่ยวชาญในงานวิจัยมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- Alonderiene, R., & Majauskaitė, M. (2016). Leadership style and job satisfaction in higher education institutions. *International Journal of Educational Management*, 30(1), 140-164.
- Bass, B. M., & Bass, R. (2008). *The bass handbook of leadership: Theory, research, and managerial application*. New York: Free Press.
- Bhandarker, A., & Rai, S. (2015). Positive transformational leadership: Case study of an Indian public sector bank. *Asia-Pacific Journal of Business Administration*, 7(1), 34-55.
- Blanz, M. (2017). Employees' job satisfaction: A test of the job characteristics model among social work practitioners. *Journal of Evidence-Informed Social Work*, 14(1), 35-50.
- Chaudhary, R., Rangnekar, S., & Barua, M. K. (2014). Organizational climate, climate strength and work engagement. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 133, 291-303.
- Dartey-Baah, K., & Ampofo, E. (2016). "Carrot and stick" leadership style can it predict employees' job satisfaction in a contemporary business organisation?. *African Journal of Economic and Management Studies*, 7(3), 328-345.
- Fornell, C., & Larcker, D. F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of Marketing Research*, 18(1), 39-50. <https://doi.org/10.2307/3151312>
- Frederick, H. (1959). *The Motivation to work*. New York: John Wiley and Sons.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2010). *Multivariate data analysis* (7th ed.). Upper Saddle River: Pearson Education.
- Jyoti, J. (2014). Impact of organizational climate on job satisfaction, job commitment and intention to leave: An empirical model. *Journal of Business Theory and Practice*, 1(1), 157-165.
- Kao, R. H. (2016). The relationship between work characteristics and changeoriented organizational citizenship behavior a multi-level study on transformational leadership and organizational climate in immigration workers. *Personnel Review*, 46(8), 1890-1914.
- Kelloway, E. K. (1998). *Using LISREL for structural equation modeling: A researcher's guide*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Kim, E. J., & Park, S. (2020). Transformational leadership, knowledge sharing, organizational climate and learning: An empirical study. *Leadership & Organization Development Journal*, 41(6), 761-775.

- Kline, R. B. (2016). *Principles and practice of structural equation modeling* (4th ed.). New York: The Guilford.
- Litwin, G. H., & Stringer, R. A. (1974). *Motivation and organizational climate* (3rd ed.). Boston: Harvard University Press.
- Mansour, J. B., Naji, A., & Leclerc, A. (2017). *The relationship between training satisfaction and the readiness to transfer learning: The mediating role of normative commitment. Sustainability*, 9(5), 1-14. doi:10.3390/su9050834
- Meyer, J. P., & Allen, N. J. (1991). A three-component conceptualization of organizational commitment. *Human Resource Management Review*, 1(1), 61-89.
- Philippaers, K., Cuyper, N. D., & Forrier, A. (2019). Employability and performance: The role of perceived control and affective organizational commitment. *Personnel Review*, 48(5), 1299-1317.
- Ribeiro, N., Yücel, I., & Gomes, D. (2018). How transformational leadership predicts employees' affective commitment and performance. *International Journal of Productivity and Performance Management*, 67(9), 1901-1917.
- Saleem, M. A., Bhutta, Z. M., Nauman, M., & Zahra, S. (2019). Enhancing performance and commitment through leadership and empowerment: An emerging economy perspective. *International Journal of Bank Marketing*, 37(1), 303-322.
- Soomro, B. A., & Shah, N. (2019). Determining the impact of entrepreneurial orientation and organizational culture on job satisfaction, organizational commitment, and employee's performance. *South Asian Journal of Business Studies*, 8(3), 266-282.
- Taba, M. I. (2018). Mediating effect of work performance and organizational commitment in the relationship between reward system and employees' work satisfaction. *Journal of Management Development*, 37(1), 65-75.
- Torlak, N. G., & Kuzey, C. (2019). Leadership, job satisfaction and performance links in private education institutes of Pakistan. *International Journal of Productivity and Performance Management*, 68(2), 276-295.
- Tsai, C. L. (2014). The organizational climate and employees' job satisfaction in the terminal operation context of kaohsiung port. *The Asian Journal of Shipping and Logistics*, 30(3), 373-392.
- Wang, G. Oh, I. S., Courtright, S. H., & Colbert, A. E. (2011). Transformational leadership and performance across criteria and levels: A meta-analytic review of 25 years of research, *Group & Organization Management*, 36(2), 223-270.

รูปแบบการเชื่อมโยงผลการวิจัยด้านการท่องเที่ยวไปสู่การใช้ประโยชน์ของผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในกลุ่มท่องเที่ยวอันดามัน

A Model of the Linkage between Tourism Research Results and the Usage of the Results by Tourism Business Entrepreneurs in the Andaman Tourism Cluster

แสงแข บัญศิริ^{1*}

Sangkae Punyasiri^{1*}

Abstract

The objective of this study was to develop a model for linking tourism research results to the utilization of the results by tourism business entrepreneurs in the Andaman tourism cluster. This was a mixed research method using both quantitative and qualitative analyses. The population of the study involved Andaman tourism entrepreneurs, researchers, and funding source officers. This research applied convenience sampling to choose 400 samples for quantitative data. The statistics used for data analysis consisted of frequency distribution, percentage, mean, standard deviation, and regression coefficient. As for qualitative data, 40 subjects were selected by random sampling to attend in-depth interviews, including group discussion. Data were analyzed using content analysis techniques. The results of the research found 123 tourism research studies in the Andaman

¹คณะกรรมการจัดการการท่องเที่ยว สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240

¹Graduate School of Tourism Management, National Institute of Development Administration, Khlong Chan, Bang Kapi District, Bangkok 10240

*ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: sangkae@gmail.com)

รับบทความวันที่ 13 พฤษภาคม 2565 แก้ไขวันที่ 13 สิงหาคม 2565 รับลงตีพิมพ์วันที่ 15 สิงหาคม 2565

tourism group were conducted over the past 10 years (2009-2019), and there were five funding sources. The process of disseminating research studies was in the form of publishing articles in academic journals, in the online library database systems, and presentations at domestic and international academic conferences. It was found that factors affecting research utilization were three co-predictive parameters: the researcher, the communication of research results, and the tourism business operator's learning aspect, which predicted or influenced the research utilization significantly at the 0.001 level ($R^2 = 0.396$). Furthermore, it was found that the predictive parameters of selecting a research topic did not have a statistically significant influence on the research utilization. The linkage model of tourism research results in the Andaman tourism group consisted of five compositions (SACLO): selecting the research topic, the researcher, the communication of research results by the researcher, the learning aspect of the tourism business operators, and the output of the research utilization.

Keywords: *Linkage, Research, Tourism, Entrepreneur*

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้เพื่อพัฒนารูปแบบการเชื่อมโยงผลการวิจัยด้านการท่องเที่ยวไปสู่การใช้ประโยชน์ของผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในกลุ่มท่องเที่ยวอันดามัน เป็นการวิจัยแบบผสมวิธีแบบคู่ขนานใช้ทั้งผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ประชากรในการวิจัย ได้แก่ ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในกลุ่มท่องเที่ยวอันดามัน ผู้วิจัย และตัวแทนของแหล่งทุน การวิจัยครั้งนี้ใช้กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงปริมาณ จำนวน 400 ตัวอย่าง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย ค่าแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย การวิจัยเชิงคุณภาพใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 40 ตัวอย่าง ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนา วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิควิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะของผลงานวิจัยด้านการท่องเที่ยวในกลุ่มท่องเที่ยวอันดามันที่มีการจัดทำในช่วงระยะเวลา 10 ปี (พ.ศ. 2552 - 2562) มีจำนวนงานวิจัยทั้งหมด 123 เรื่อง การเผยแพร่งานวิจัยมีทั้งในรูปแบบของการตีพิมพ์บทความในวารสารวิชาการ การนำผลงานวิจัยเข้าสู่ระบบฐานข้อมูลสืบค้นห้องสมุดออนไลน์ การนำเสนอในการประชุมวิชาการทั้งในประเทศและระดับนานาชาติ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ พบว่า ค่าตัวแปรพยากรณ์ ได้แก่ ด้านผู้วิจัย ด้านการสื่อสารผลงานวิจัย และด้านการเรียนรู้ของผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว สามารถร่วมกันพยากรณ์หรือมีอิทธิพลต่อผลลัพธ์จากการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 โดยมีค่าสหสัมพันธ์พหุคูณกำลังสอง (R^2) = 0.396 ทั้งนี้ พบว่าตัวแปรพยากรณ์ด้านการคัดเลือกหัวข้อวิจัยไม่มีอิทธิพลต่อผลลัพธ์จากการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

และรูปแบบการเชื่อมโยงผลการวิจัยด้านการท่องเที่ยวในกลุ่มท่องเที่ยวอันดามัน ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ (SACLO) ได้แก่ ด้านการคัดเลือกหัวข้อวิจัย ด้านผู้วิจัย ด้านการสื่อสารผลงานวิจัยของผู้วิจัย ด้านการเรียนรู้ของผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว และด้านผลลัพธ์จากการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

คำสำคัญ: การเชื่อมโยง งานวิจัย การท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ

บทนำ

การเติบโตอย่างรวดเร็วของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในประเทศไทยได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐอย่างต่อเนื่อง โดยกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กรมการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (Tourism Authority of Thailand, 2020) ตามที่คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ ระบุแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะผู้ประกอบการในธุรกิจท่องเที่ยวของไทยมีความตระหนักในการแสวงหาความรู้และเรียนรู้ข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ รวมถึงงานวิจัยเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการบริหารจัดการเพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลก การเลือกใช้และการเข้าถึงข้อมูลที่เป็นผลงานทางวิชาการหรือผลการวิจัยด้านการท่องเที่ยวในประเทศที่ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวสามารถนำข้อค้นพบมาสนับสนุนการปฏิบัติงานหรือใช้ประกอบการตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพจึงเป็นสิ่งสำคัญ อย่างไรก็ตาม งานวิจัยด้านการท่องเที่ยวในประเทศไทยมีจำนวนมาก มีลักษณะซับซ้อนและมีความละเอียดอ่อน การหาโอกาสเชื่อมโยงผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ให้ตรงกับความต้องการสำหรับผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวเป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง (Junhasobhage, 2016) เนื่องจากประเทศไทยมีการดำเนินการวิจัยด้านการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องและมีแหล่งทุนหลากหลายแห่งให้การสนับสนุนงบประมาณเป็นจำนวนมาก อาทิ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) มหาวิทยาลัยของรัฐ สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) (The Thailand Research Fund, 2018) ทั้งนี้ การเผยแพร่ผลงานวิจัยด้วยรายงานฉบับสมบูรณ์ได้ถูกบรรจุไว้ในห้องสมุดออนไลน์ของแต่ละสถาบัน ส่วนบทความวิจัยถูกเผยแพร่ในเว็บไซต์ต่าง ๆ ทั้งจากมหาวิทยาลัยของรัฐบาลและเอกชน ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในการรวบรวมเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ ทั้งในด้านปริมาณข้อมูลงานวิจัยที่มีจำนวนมาก การกระจายไปในหลายแหล่ง และต้องใช้เวลามากในการเข้าถึงประเด็นที่นำมาใช้ได้จริง (National Research Council of Thailand, 2018) ด้านสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) ได้มีการจัดทำ “คลังข้อมูลงานวิจัยไทย” เป็นหนึ่งในมิติโครงสร้างพื้นฐานและมิติการจัดการความรู้ที่เน้นการเป็นฐานข้อมูลของประเทศในภาพรวม (National Science and Technology Development Agency, 2011)

กลุ่มท่องเที่ยวอันดามัน ประกอบด้วย จังหวัดภูเก็ต กระบี่ พังงา สตูล และตรัง ภาพรวมเศรษฐกิจของพื้นที่เหล่านี้ขึ้นอยู่กับภาคอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและโรงแรมเป็นหลัก เนื่องจากมีฐาน

ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลายและมีศักยภาพสูง มีความสวยงาม ความโดดเด่น และมีศิลปวัฒนธรรมที่ผสมผสานทางอารยธรรม ได้รับความนิยมในหมู่นักท่องเที่ยวต่างชาติโดยเฉพาะกลุ่มที่มีรายได้สูง โดยกลุ่มท่องเที่ยวอันดามันเป็นกลุ่มที่ได้รับทุนวิจัยเพื่อสนับสนุนการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก มียุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดร่วมกันทั้ง 5 จังหวัด มีเครือข่ายภาคเอกชนด้านการท่องเที่ยวฝั่งอันดามันที่เข้มแข็ง แต่ยังต้องการองค์ความรู้ ตลอดจนทักษะในการบริการและการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อเพิ่มศักยภาพการแข่งขันให้กับคลัสเตอร์ท่องเที่ยวในเขตการท่องเที่ยวอันดามัน

ถึงแม้ว่าการจัดการผลการวิจัยจะมีการจัดเก็บเป็นยอดดี แต่กระบวนการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในกลุ่มพื้นที่ท่องเที่ยวที่มีการเติบโตอย่างรวดเร็วยังมีน้อย ซึ่งการจัดการผลการวิจัยมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาและปรับปรุงการดำเนินการของธุรกิจท่องเที่ยวในปัจจุบันให้ทันกับสถานการณ์การท่องเที่ยวภายใต้พลวัตที่เกิดขึ้น การศึกษาครั้งนี้เล็งเห็นถึงความต้องการจำเป็นดังกล่าว จึงได้ดำเนินการศึกษาวิจัยการจัดทำโครงการรูปแบบการเชื่อมโยงและต่อยอดผลการวิจัยการท่องเที่ยวไทยผ่านเครือข่ายผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในกลุ่มท่องเที่ยวอันดามัน ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความโดดเด่นโดยมุ่งเน้นการวิจัยเชิงบูรณาการจากผลการศึกษาให้มีการกำหนดเป้าหมายและวิธีการดำเนินงานอย่างชัดเจนให้เหมาะสมตามลำดับความสำคัญ จากผลการวิจัย กำหนดระยะเวลา และแผนการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวสามารถนำไปใช้ในการพิจารณาทบทวนภารกิจ การดำเนินงาน สถานการณ์ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และการตั้งเป้าหมาย เพื่อปฏิบัติตามภารกิจให้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้นในการส่งเสริมการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ และต่อยอดการดำเนินการธุรกิจท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่นและระดับชาติให้เป็นไปในทิศทางที่เหมาะสมและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อรวบรวมผลการวิจัยด้านการท่องเที่ยวในกลุ่มท่องเที่ยวอันดามันที่มีการจัดทำในช่วงระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา จากแหล่งทุนต่าง ๆ
2. เพื่อศึกษากระบวนการ และวิธีการเชื่อมโยงผลการวิจัยด้านการท่องเที่ยวของผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในกลุ่มท่องเที่ยวอันดามัน
3. เพื่อศึกษาปัจจัยองค์ประกอบของงานวิจัยที่ส่งผลต่อการนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ของผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในกลุ่มท่องเที่ยวอันดามัน
4. เพื่อพัฒนารูปแบบการเชื่อมโยงผลการวิจัยด้านการท่องเที่ยวไปสู่การใช้ประโยชน์ของผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในกลุ่มท่องเที่ยวอันดามัน

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเรื่องการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method) ตามแนวคิดของ Creswell (2009) และ Edmonds and Kennedy (2013) มีหลักการสำคัญ คือ การจำแนกข้อมูล เปรียบเทียบข้อมูล

การเติมเต็มข้อมูล การพัฒนาเครื่องมือวัด การหามุมมองใหม่และขยายความข้อมูล เทคนิควิจัยนี้เป็นการนำเทคนิควิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมาผสมผสานกันในการทำวิจัย เพื่อจะตอบคำถามการวิจัยได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น มีพื้นฐานแนวคิดจากการหลอมรวมปรัชญาของกลุ่มปฏิฐานนิยม และกลุ่มปรากฏการณ์นิยมเข้าด้วยกัน อาจเรียกว่าเป็นแนวคิดของกลุ่มปฏิบัตินิยม (Pragmatism) ซึ่งมีความเชื่อว่าการยอมรับธรรมชาติของความจริงนั้นมีทั้งสองแบบ ในงานวิจัยนี้นำแนวทางวิจัยแบบลู่เข้า-คู่ขนาน (Convergent-Parallel Approach) โดยใช้การออกแบบคู่ขนาน (Parallel-Data Base Design) มาใช้ตามลักษณะของการออกแบบคู่ขนาน คือ การศึกษาปรากฏการณ์การเข้าถึงงานวิจัยเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ มีการแยกเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการที่แตกต่างกัน นำผลที่ได้จากทั้งสองวิธีมาเปรียบเทียบและตีความปรากฏการณ์ที่ศึกษามารวมกัน จากนั้นจึงตรวจสอบความถูกต้องและขยายผลการวิจัย (Makmee, 2016)

แนวคิดด้านการจัดการความรู้ (Knowledge Management: KM) หมายถึง การรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในองค์กรซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสารมาพัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึงความรู้และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้องค์กรมีความสามารถในเชิงแข่งขันสูงสุด (Office of the Bureaucratic Development Commission, 2020) การจัดการความรู้ไม่ใช่เป้าหมาย แต่เป็นเครื่องมือหรือกระบวนการ ดังที่ Frost (2010) เสนอไว้คือ การระบุความต้องการ กำหนดแหล่งความรู้ การแสวงหาความรู้ การดึงความรู้มาใช้ และแบ่งปัน และการจัดเก็บความรู้เพื่อการเรียนรู้เพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น (Srinon, 2018)

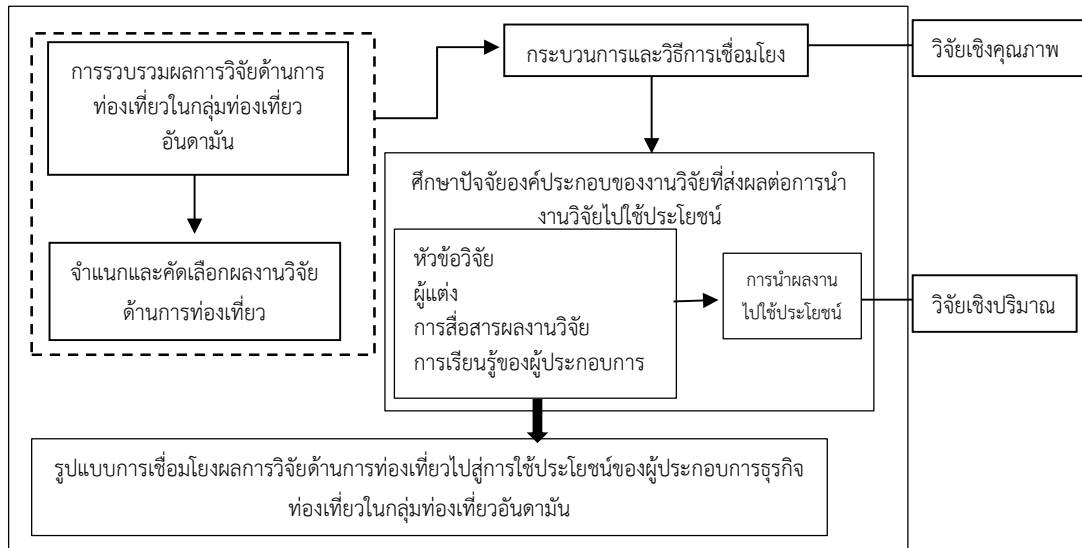
แนวคิดระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการ (Management Information System: MIS) หมายถึง ระบบที่รวบรวมและจัดเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกองค์กรอย่างมีหลักเกณฑ์ เพื่อนำมาประมวลผลและจัดรูปแบบให้ได้สารสนเทศที่ช่วยสนับสนุนการทำงานและการตัดสินใจในด้านต่าง ๆ ของผู้บริหาร เพื่อให้การดำเนินงานขององค์กรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดย MIS ประกอบด้วยหน้าที่หลัก 2 ประการ คือ 1) สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งจากภายในและภายนอกองค์กรมาไว้ด้วยกันอย่างเป็นระบบ และ 2) สามารถทำการประมวลผลข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ได้สารสนเทศที่ช่วยสนับสนุนการปฏิบัติงานและการบริหารงานของผู้บริหาร โดยใช้คอมพิวเตอร์เป็นอุปกรณ์หลักในการจัดการสารสนเทศ (Metarikanon, 2015) ปัจจุบันขอบเขตการทำงานของระบบสารสนเทศขยายตัวจากการรวบรวมข้อมูลที่มาจากภายในองค์กรไปสู่การเชื่อมโยงกับแหล่งข้อมูลจากสิ่งแวดล้อมภายนอก ทั้งจากภายในท้องถิ่น ประเทศ และระดับนานาชาติ ปัจจุบันธุรกิจต้องใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่มีศักยภาพสูงขึ้นเพื่อสร้าง MIS ให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Tharapit, 2013)

แนวคิดการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ (Research Utilization) เป็นการดำเนินกิจกรรมของนักวิจัยหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่จะสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม มีหลักฐานการนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ เช่น รูปถ่าย หนังสือเชิญ หนังสือแสดงความต้องการหรือเอกสารที่

แสดงได้ว่าการนำผลงานวิจัยไปใช้จริง ซึ่งการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยสามารถจำแนกได้ 4 มิติ ได้แก่ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบาย การใช้ประโยชน์เชิงชุมชนหรือสังคม และ การใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ (National Research Council of Thailand, 2018) โดยการใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เป็นการพิจารณาจากการอ้างอิงผลงานวิจัยที่มีการตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ ผลงานที่มีคุณค่าหรือเป็นที่ยอมรับในแวดวงวิชาการ ย่อมต้องมีบุคคลหรือนักวิชาการอื่นนำผลงานไปอ้างอิง ซึ่งสามารถตรวจสอบได้ในเชิงปริมาณด้วยจำนวนและความถี่ในการอ้างอิง ในส่วนของการใช้ประโยชน์เชิงนโยบาย เป็นสิ่งที่พูดถึงกันมากทั้งในระดับโลกและในประเทศไทย พิจารณาจากหลักฐานการนำข้อมูลไปประกอบการตัดสินใจในการบริหาร/กำหนดนโยบาย ในขณะที่การใช้ประโยชน์เชิงชุมชนหรือสังคม พิจารณาจากหลักฐานการถ่ายทอดเทคโนโลยีหรือองค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยในชุมชน และ การใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ พิจารณาจากหลักฐานการนำข้อมูลไปใช้ประกอบการตัดสินใจในการดำเนินธุรกิจของภาคเอกชน (Thailand Institute of Scientific and Technological Research, 2001) ดังนั้น ผลงานวิจัยด้านท่องเที่ยวจึงเป็นประโยชน์ต่อผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว ผู้คนในท้องถิ่น และผู้ที่เกี่ยวข้องในการนำผลการวิจัยไปใช้ เพื่อพัฒนากลุ่มเป้าหมายให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้เกี่ยวข้องจะต้องตระหนักถึงความสำคัญและดำเนินการอย่างจริงจัง โดยการออกแบบกระบวนการวิจัย เริ่มจากการรวบรวมงานวิจัยในพื้นที่ เพื่อจัดหมวดหมู่ของงานวิจัยตามกลุ่มพื้นที่เป้าหมาย คือ กลุ่มท่องเที่ยวอันดามัน และจำแนกงานวิจัยออกตามประเด็นหลักสำคัญที่ใช้เป็นชุดความรู้เพื่อเป็นเครื่องมือในการเข้าสู่การศึกษา โดยมีกระบวนการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ผ่านวิธีการสื่อสารที่สามารถให้ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวเกิดความเข้าใจ และนำความรู้ไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวกับการสังเคราะห์งานวิจัย พบว่า มุ่งเน้นในด้านการพัฒนาวิชาการเป็นส่วนใหญ่ การศึกษาในกลุ่มของผู้ใช้ประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวยังมีอยู่น้อย ดังนั้นในทางคู่ขนาน ผู้วิจัยต้องการใช้การวิจัยเชิงปริมาณเพื่อเก็บข้อมูลความคิดเห็นของผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวเกี่ยวกับองค์ประกอบงานวิจัย ได้แก่ หัวข้อวิจัยหรือโจทย์วิจัยของผู้วิจัยมาจากหน่วยงานใดที่ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงข้อมูล รวมถึงการสื่อสารผลงานวิจัยให้ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวเข้าใจ และสามารถดึงข้อมูลนั้นไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินธุรกิจด้านการท่องเที่ยวในกลุ่มอันดามันที่ส่งผลต่อการที่ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวจะนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ และเพื่อให้เกิดผลในการปฏิบัติโดยเร็วสำหรับแนวทางการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยกำหนดกระบวนการวิจัยและกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย
ที่มา: จากการทบทวนวรรณกรรมโดยผู้วิจัย

วิธีการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี แบบคู่ขนาน ใช้ทั้งการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ มีรายละเอียดตามวัตถุประสงค์งานวิจัย ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อรวบรวมผลการวิจัยด้านการท่องเที่ยวในกลุ่มท่องเที่ยวอันดามันที่มีการจัดทำในช่วงระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา จากแหล่งทุนต่าง ๆ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสืบค้นทางอินเทอร์เน็ต ใช้คำสืบค้น คือ “งานวิจัยในกลุ่มท่องเที่ยวอันดามัน” “งานวิจัยด้านการท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ต” “งานวิจัยด้านการท่องเที่ยวจังหวัดกระบี่” “งานวิจัยด้านการท่องเที่ยวจังหวัดพังงา” “งานวิจัยด้านการท่องเที่ยวจังหวัดตรัง” “งานวิจัยด้านการท่องเที่ยวจังหวัดสตูล” นำมาจัดเป็นหมวดหมู่และจำแนกตามประเด็น ได้แก่ ชื่อผู้แต่ง ปีที่ตีพิมพ์ หัวข้อเรื่องงานวิจัย แหล่งทุนวิจัย ขอบเขตด้านพื้นที่ที่ศึกษาของงานวิจัย และประเด็นด้านการท่องเที่ยวและบริการ

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษากระบวนการ และวิธีการเชื่อมโยงผลการวิจัยด้านการท่องเที่ยวของผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในกลุ่มท่องเที่ยวอันดามัน กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ 1 คือ นักวิจัย ใช้เกณฑ์การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Selection) คือ นักวิจัยที่ทำงานวิจัยด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดภาคใต้ 5 จังหวัดฝั่งอันดามัน จำนวน 10 ตัวอย่าง ได้แก่ นักวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต จำนวน 3 คน มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตภูเก็ต จำนวน 2 คน และสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง

สถาบันละ 1 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามเชิงลึก เป็นคำถามเกี่ยวกับแนวทางการคัดเลือกหัวข้อวิจัย และสอบถามถึงวิธีการสื่อสารผลงานวิจัยไปยังผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวเพื่อใช้ประโยชน์ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เชื่อมโยงหาความสัมพันธ์ของข้อมูล และนำผลการวิเคราะห์เพื่อสรุปข้อมูลด้านกระบวนการและวิธีการที่นักวิจัยใช้เพื่อสื่อสารไปยังผู้ใช้งานวิจัยเป็นข้อความบรรยาย (Descriptive) ซึ่งได้จากการสังเกต สัมภาษณ์ และจดบันทึก

กลุ่มที่ 2 คือ ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในกลุ่มท่องเที่ยวอันดามัน ทั้ง 5 จังหวัด โดยใช้เกณฑ์การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง แบ่งตามรายจังหวัดจากความร่วมมือของสมาคมการท่องเที่ยวของแต่ละจังหวัด คัดเลือกจากผู้ประกอบการที่มีความสนใจงานวิจัยด้านการท่องเที่ยวเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ จังหวัดละ 4 คน รวม 20 คน วิธีเก็บข้อมูลใช้การสนทนากลุ่ม (Focus Group Interview) เพื่อระดมความคิดเห็น และเพื่อประสิทธิภาพของการสนทนากลุ่มตามหลักการจัดอภิปรายกลุ่ม จึงมีการแบ่งการอภิปรายออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มละ 10 คน ดำเนินการจัดประชุมที่โรงแรมรอยัลภูเก็ต ซิตี้ จังหวัดภูเก็ต มีผู้นำการสนทนากลุ่มเป็นผู้เปิดประเด็นในการสนทนาร่วมกัน โดยอาศัยการสร้างบรรยากาศและพลวัตของกลุ่ม กระตุ้นให้เกิดการแสดงความคิดเห็นในประเด็นปัญหาการคัดเลือกหัวข้อวิจัย กระบวนการและวิธีการสื่อสารผลงานวิจัย และการนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ มีการบันทึกภาพและบันทึกเสียงเพื่อให้ได้ข้อมูลจากสมาชิกผู้เข้าร่วมสนทนาแต่ละคนอย่างละเอียด ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชื่อมโยงมโนทัศน์และข้อสรุปใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อศึกษาปัจจัยองค์ประกอบของงานวิจัยที่ส่งผลต่อการนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ของผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในกลุ่มท่องเที่ยวอันดามัน เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวในกลุ่มท่องเที่ยวอันดามัน 5 จังหวัด จำนวนตัวอย่าง 400 ตัวอย่าง เก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างแบบโควตาจำนวน 5 พื้นที่ พื้นที่ละ 80 ตัวอย่างเท่ากัน โดยเก็บผ่านสมาคมธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ต สมาคมธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัดกระบี่ สมาคมธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัดพังงา สมาคมธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัดสตูล และสมาคมธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัดตรัง เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถาม มีการพัฒนามาจากการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาของวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และ 2 ทำให้ได้มาซึ่งแบบสอบถามที่ประกอบไปด้วยปัจจัยที่เกี่ยวข้อง องค์ประกอบของงานวิจัยที่ส่งผลต่อการนำไปใช้ประโยชน์ของผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว ผ่านการทดสอบความน่าเชื่อถือของแบบสอบถามโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ผลการวิเคราะห์หาค่าความสอดคล้องภายในของค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha-Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach, 1990) มีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม เท่ากับ 0.852 ซึ่งเป็นค่าที่ยอมรับได้ในส่วนของการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และใช้สถิติเชิงอนุมานด้วยการหาค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยพหุคูณ

วัตถุประสงค์ที่ 4 เพื่อพัฒนารูปแบบการเชื่อมโยงผลการวิจัยด้านการท่องเที่ยวไปสู่การใช้ประโยชน์ของผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในกลุ่มท่องเที่ยวอันดามัน เป็นการสังเคราะห์ข้อมูลแบบ

องค์รวม (Wongwanit, 2002; Kenaphoom, 2019) ในลักษณะหาความสัมพันธ์ของผลการศึกษาที่นำไปสู่การสรุปประเด็นที่เป็นตัวแปรสำคัญในการจัดทำรูปแบบการเชื่อมโยงผลการวิจัยด้านการท่องเที่ยวไปสู่การใช้ประโยชน์ของผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในกลุ่มท่องเที่ยวอันดามัน และสามารถเป็นแนวทางที่นำไปสู่การวางแผนการพัฒนากำหนดงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวต่อไป

ผลการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้สามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. การรวบรวมผลการวิจัยด้านการท่องเที่ยวในกลุ่มท่องเที่ยวอันดามันที่มีการจัดทำในช่วงระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา จากแหล่งทุนต่าง ๆ

ผลการรวบรวม พบว่า งานวิจัยด้านการท่องเที่ยวในกลุ่มท่องเที่ยวอันดามัน จำนวนทั้งหมด 123 เรื่อง จำแนกตามจังหวัด พบว่า อันดับหนึ่ง คือ งานวิจัยด้านท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดฝั่งอันดามัน ทั้ง 5 จังหวัด มีจำนวน 38 เรื่อง รองลงมา คือ จังหวัดภูเก็ต จำนวน 33 เรื่อง จังหวัดสตูล จำนวน 19 เรื่อง จังหวัดตรัง จำนวน 18 เรื่อง จังหวัดกระบี่ จำนวน 11 เรื่อง และจังหวัดพังงา จำนวน 4 เรื่อง ตามลำดับ ด้านแหล่งทุนที่สนับสนุนงานวิจัยด้านการท่องเที่ยวที่ได้จากการรวบรวมงานวิจัยด้านการท่องเที่ยว ในพื้นที่กลุ่มจังหวัดฝั่งอันดามัน ที่จัดทำขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 - 2562 พบว่า มีแหล่งทุนที่สนับสนุนทุน ในพื้นที่กลุ่มจังหวัดฝั่งอันดามัน ทั้งหมด 5 แหล่ง โดยแหล่งทุนที่ให้ทุนสนับสนุนการวิจัยมากที่สุด คือ มหาวิทยาลัย/สถาบันการศึกษา รองลงมา คือ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ตามลำดับ ประเด็นการวิจัยด้านการท่องเที่ยวแยกเป็น 12 ประเด็น ได้แก่ 1) ด้านการตลาดเพื่อการท่องเที่ยว 2) ด้านธุรกิจที่พักแรม 3) ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 4) ด้านการท่องเที่ยวเชิงอาหาร 5) ด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ 6) ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 7) ด้านการท่องเที่ยวเชิงกีฬา 8) ด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ/เชิงการแพทย์ 9) ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน 10) ด้านการท่องเที่ยวทางทะเล 11) ด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และ 12) ด้านการท่องเที่ยวอื่น ๆ

2. กระบวนการ และวิธีการเชื่อมโยงผลการวิจัยด้านการท่องเที่ยวของผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในกลุ่มท่องเที่ยวอันดามัน

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก พบว่า นักวิจัยส่วนใหญ่ได้รับทุนสนับสนุนงานวิจัยจากทั้งแหล่งทุนภายใน ได้แก่ มหาวิทยาลัย และแหล่งทุนภายนอกจากภาครัฐ ซึ่งมีกระบวนการหรือการสื่อสารผลการวิจัยให้ผู้ใช้ประโยชน์หลากหลายช่องทางตามความเหมาะสมของแต่ละผลงาน ผู้วิจัยส่วนใหญ่มีการเผยแพร่ทั้งในรูปแบบของการตีพิมพ์บทความในวารสารวิชาการ การนำผลงานวิจัยเข้าสู่ระบบฐานข้อมูลสืบค้นห้องสมุดออนไลน์ การนำเสนอในการประชุมวิชาการ (Proceeding) และการประชุมระดับนานาชาติ (International Conference) เป็นหลัก มีบางส่วนที่มีการเชิญสื่อมวลชน

เพื่อจัดแถลงข่าว โดยทำการเผยแพร่ผ่านสื่อ Social Media เช่น Facebook การจัดประชุมร่วมกับสมาคม ชุมชน และผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว จัดทำวิดีโอ Presentation จัดทำโบรชัวร์ สร้างรูปแบบเส้นทางหรือโปรแกรมท่องเที่ยว จัดทำคู่มือสรุปผลงานวิจัย และการนำเสนอผลงานแบบบรรยาย (Oral Presentation) โดยสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (National Research Council of Thailand, 2018) มีการเชิญผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วมในงานวิจัย เพื่อร่วมกันกำหนดนโยบาย แผนงาน ยุทธศาสตร์ ในด้านการคัดเลือกหัวข้อวิจัยจากประเด็นเร่งด่วนที่ต้องศึกษา ผลจากการหารือร่วมกับหน่วยงานส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง มีความเห็นเพิ่มเติมว่า กระบวนการเชื่อมต่อและการนำไปใช้ประโยชน์ควรผ่านหน่วยงานด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ กล่าวคือ ควรมีศูนย์เชื่อมโยงผลงานวิจัยกับกลุ่มผู้ประกอบการที่ต้องการรู้แนวทาง และแผนงาน นโยบายต่าง ๆ เพื่อนำไปพัฒนาต่อยอดให้ธุรกิจของตน ซึ่งการเชื่อมโยงงานวิจัยที่ดีและให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดนั้น ควรดึงผู้ใช้ประโยชน์จากงานวิจัยเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยตั้งแต่เริ่มต้น ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถนำผลงานวิจัยที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในธุรกิจและเกิดประโยชน์ได้จริง

ผลจากการสนทนากลุ่มเพื่อระดมความคิดเห็น และประมวลข้อมูลจากผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว ในประเด็นกระบวนการและวิธีการเข้าถึงแหล่งข้อมูล เพื่อสามารถนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ของการท่องเที่ยวในฝั่งอันดามัน พบว่า โจทย์วิจัยหรือหัวข้อวิจัยที่มีความสำคัญและเป็นประโยชน์แก่ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยเรียงตามลำดับความสำคัญจากมากไปน้อย คือ การบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว การสำรวจพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่เป็นผู้บริโภค การจัดการสิ่งแวดล้อม คุณภาพการบริการ การบริการขนส่งสาธารณะ ทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ และโครงสร้างพื้นฐานในแหล่งท่องเที่ยว ตามลำดับ ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวมีการสืบค้นข้อมูลงานวิจัยจาก Search Engine ทั่วไป แต่มีการนำไปใช้ประโยชน์เป็นส่วนน้อย เนื่องจากผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวประสบปัญหาในการเข้าถึงงานวิจัย และการนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ เนื่องจากเหตุผลคือ แหล่งข้อมูลงานวิจัยเข้าถึงยาก มีความซับซ้อนและการดำเนินการเข้าถึงมีหลายขั้นตอน เช่น มีการเข้ารหัส ผู้สืบค้นต้องเป็นคนในวงการวิชาการจึงสามารถเข้าถึงได้ เป็นต้น ภาษาที่ใช้ในงานวิจัยนั้นเข้าใจยาก เนื่องจากเป็นภาษาทางวิชาการ ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวบางส่วนไม่ทราบแหล่งสืบค้นข้อมูลงานวิจัย รวมถึงไม่ทราบแนวทางการปฏิบัติในการดำเนินการติดต่อไปที่หน่วยงานใดในการค้นหางานวิจัย นอกจากนั้นพบว่า ผู้ให้ข้อมูลไม่เปิดเผยความจริงต่อผู้วิจัย ทำให้ข้อมูลงานวิจัยนั้น ๆ ไม่น่าเชื่อถือและนำมาใช้ประโยชน์ไม่ได้ ไม่มีคู่มือในการใช้งานสำหรับการค้นคว้งานวิจัยที่ต้องการ ทำให้ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวไม่ทราบวิธีที่ถูกต้องในการเข้าถึงงานวิจัย งานวิจัยไม่ตรงกับปัญหาที่ผู้ประกอบการต้องการ ดังนั้นผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวจึงไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ ในขณะเดียวกันผู้วิจัยไม่มีการเผยแพร่ผลงานวิจัยรวมถึงไม่มีการนำผลงานวิจัยที่ได้ส่งมอบให้กับชุมชนหรือผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวที่ไปเก็บข้อมูล และประการสุดท้าย ไม่มีศูนย์ให้ความช่วยเหลือในการสืบค้นข้อมูลงานวิจัย ทำให้ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวไม่ทราบวิธีการในการสืบค้น เนื่องจากไม่มีผู้ให้ความช่วยเหลือ

3. ปัจจัยองค์ประกอบของงานวิจัยที่ส่งผลต่อการนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ของผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในกลุ่มท่องเที่ยวอันดามัน

ส่วนนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ดำเนินการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการเชื่อมโยงผลการวิจัยด้านการท่องเที่ยวไปสู่การใช้ประโยชน์ของผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวในกลุ่มท่องเที่ยวอันดามัน สามารถนำเสนอผลการวิเคราะห์ ดังนี้

3.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในกลุ่มท่องเที่ยวอันดามัน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 63.00 เพศชาย ร้อยละ 37.00 มีอายุระหว่าง 31 - 40 ปี ร้อยละ 37.50 มีระดับการศึกษาปริญญาตรี เป็นร้อยละ 54.90 ประเภทของธุรกิจการท่องเที่ยวที่ประกอบกิจการ ส่วนใหญ่ประกอบกิจการประเภทที่พักแรม ร้อยละ 20.10 อยู่ในพื้นที่จังหวัดภูเก็ต ร้อยละ 69.10 ส่วนใหญ่ไม่เคยทำงานวิจัย ร้อยละ 78.90 และไม่เคยสืบค้นงานวิจัย ร้อยละ 79.20

3.2 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยองค์ประกอบของงานวิจัยที่ส่งผลต่อการนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ของผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวในกลุ่มท่องเที่ยวอันดามัน ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ ด้านหัวข้อวิจัย ด้านผู้แต่ง ด้านการสื่อสารผลงานวิจัย และด้านการเรียนรู้ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวที่ส่งผลต่อการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ โดยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบตารางและแปรผลข้อมูล ดังนี้

ตารางที่ 1 ภาพรวมความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยองค์ประกอบงานวิจัยด้านการท่องเที่ยว

ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัย	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ ความคิดเห็น
1. ด้านหัวข้อวิจัย	3.70	0.868	มาก
2. ด้านผู้แต่ง	3.23	1.169	ปานกลาง
3. ด้านการสื่อสารผลงานวิจัย	2.72	1.121	ปานกลาง
4. ด้านการเรียนรู้ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว	3.22	0.854	ปานกลาง
5. ด้านผลลัพธ์จากการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์	3.61	0.955	มาก
รวม	3.30	0.756	ปานกลาง

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวในกลุ่มท่องเที่ยวอันดามัน มีระดับความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 3.30 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ด้านหัวข้อวิจัย มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.70 และด้านผลลัพธ์จากการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.61 ด้านผู้แต่ง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 3.23 ด้านการเรียนรู้ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ

ปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 3.22 และด้านการสื่อสารผลงานวิจัย ความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 2.72

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

องค์ประกอบ	1	2	3	4	5
1. ด้านหัวข้อวิจัย	1				
2. ด้านผู้แต่ง	0.548*	1			
3. ด้านการสื่อสารผลงานวิจัย	0.382*	0.571*	1		
4. ด้านการเรียนรู้ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว	0.399*	0.467*	0.423*	1	
5. ด้านผลลัพธ์จากการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์	0.346*	0.507*	0.476*	0.535*	1

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

จากตารางที่ 2 การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของรูปแบบการเชื่อมโยงผลการวิจัย การท่องเที่ยวไปสู่การใช้ประโยชน์ของผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวในกลุ่มท่องเที่ยวอันดามัน พบว่า องค์ประกอบทั้ง 5 องค์ประกอบ ได้แก่ ด้านหัวข้อวิจัย ด้านผู้แต่ง ด้านการสื่อสารผลงานวิจัย ด้านการเรียนรู้ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว และด้านผลลัพธ์จากการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ มีความสัมพันธ์ทางบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณของตัวแปรพยากรณ์ที่มีอิทธิพลต่อผลลัพธ์จากการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

ตัวแปรพยากรณ์	B	S.E.	β	t	Sig	Tolerance	VIF
ด้านหัวข้อวิจัย	0.010	0.052	0.009	0.192	0.848	0.671	1.490
ด้านผู้แต่ง	0.188	0.044	0.230*	4.300	0.000	0.523	1.912
ด้านการสื่อสารผลงานวิจัย	0.168	0.041	0.197*	4.065	0.000	0.641	1.561
ด้านการเรียนรู้ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว	0.381	0.051	0.341*	7.481	0.000	0.722	1.385

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ตัวแปรพยากรณ์	B	S.E.	β	t	Sig	Tolerance	VIF
ค่าคงที่ (Constant)	1.279	0.183		6.999	0.000		

R Square (R^2) = 0.396, Adjust R Square (AR^2) = 0.390, Std. Error of the Estimate (S.E.) = 0.746, F = 66.015

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001, ตัวแปรตาม (Dependent Variable) = ผลลัพธ์จากการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์, B = ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรพยากรณ์ในรูปแบบคะแนนดิบ, S.E. = ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน, β = ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรพยากรณ์ในรูปแบบคะแนนมาตรฐาน, t = ค่าสถิติที่ใช้ใน t test

จากตารางที่ 3 เมื่อวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณของตัวแปรพยากรณ์ซึ่งเป็นองค์ประกอบด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านหัวข้อวิจัย ด้านผู้แต่ง ด้านการสื่อสารผลงานวิจัย และด้านการเรียนรู้ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว ที่มีอิทธิพลต่อผลลัพธ์จากการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ พบว่า ตัวแปรพยากรณ์บางตัว ได้แก่ ด้านผู้แต่ง ด้านการสื่อสารผลงานวิจัย และด้านการเรียนรู้ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวสามารถร่วมกันพยากรณ์หรือมีอิทธิพลต่อผลลัพธ์จากการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 โดยมีค่าสหสัมพันธ์พหุคูณกำลังสอง (R^2) = 0.396 หรือคิดเป็นร้อยละ 39.6 โดยตัวแปรด้านการเรียนรู้ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยในรูปแบบคะแนนมาตรฐาน β = 0.341 ตัวแปรด้านผู้แต่ง มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยในรูปแบบคะแนนมาตรฐาน β = 0.230 และตัวแปรด้านการสื่อสารผลงานวิจัย มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยในรูปแบบคะแนนมาตรฐาน β = 0.197 ตามลำดับ ทั้งนี้ พบว่า ตัวแปรด้านหัวข้อวิจัย ไม่มีอิทธิพลต่อผลลัพธ์จากการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

4. รูปแบบการเชื่อมโยงผลการวิจัยด้านการท่องเที่ยวไปใช้ประโยชน์ในกลุ่มท่องเที่ยวอันดามัน

รูปแบบการเชื่อมโยงผลการวิจัยด้านการท่องเที่ยวกับผู้นำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์โดยแสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบหลัก 5 องค์ประกอบ คือ SACLO ได้แก่ ด้านการคัดเลือกหัวข้อวิจัย จากงานวิจัยที่ได้คัดเลือกมา ซึ่งวิเคราะห์จากผู้แต่งหรือผู้ประพันธ์ผลงานวิจัย ตลอดจนการสื่อสารผลงานวิจัยของผู้วิจัย ทั้งการสื่อสารโดยใช้ตัวผู้วิจัยเอง และการสื่อสารที่ไม่ใช่ตัวผู้วิจัยต่อแหล่งทุนที่สนับสนุนการวิจัยและผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว ซึ่งมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในกลุ่มท่องเที่ยวอันดามัน เพื่อให้ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวเกิดการเรียนรู้ สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการประยุกต์หรือต่อยอด ในการพัฒนาการท่องเที่ยวรวมถึงธุรกิจการท่องเที่ยว และเกิดผลลัพธ์ในทางที่ดีจากการนำผลงานวิจัยด้านการท่องเที่ยวไปใช้ประโยชน์ โดยมีรายละเอียดของแต่ละองค์ประกอบ ดังนี้

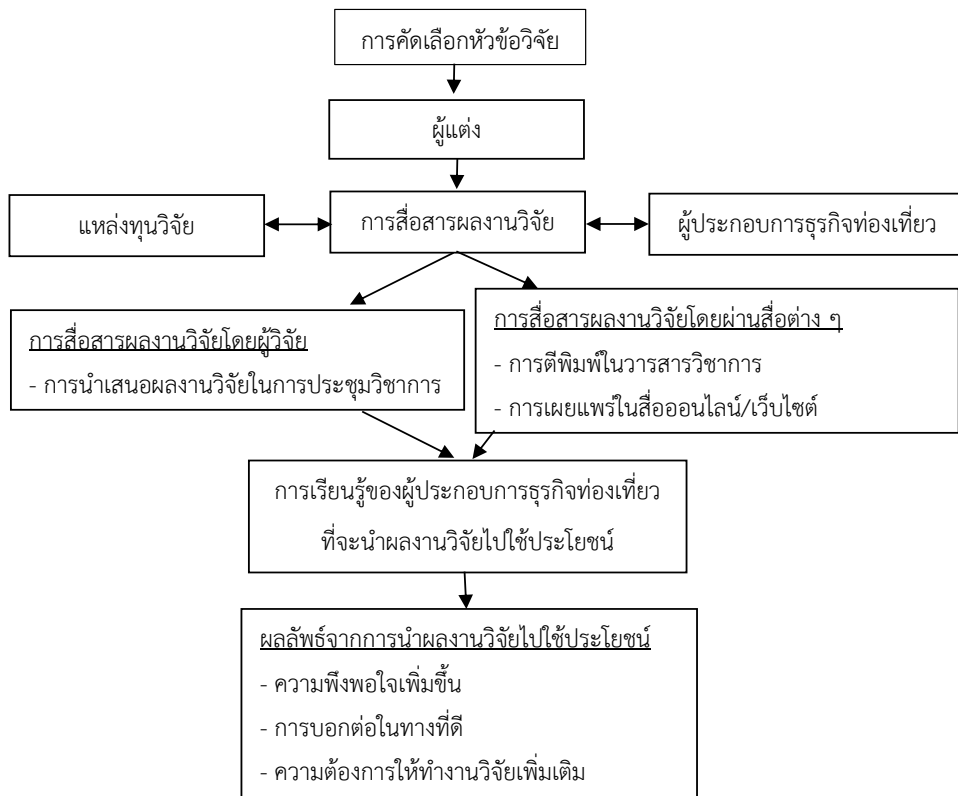
4.1 การคัดเลือกหัวข้อวิจัย (Selection of Research Topics) หมายถึง การพิจารณา คัดเลือกหัวข้อวิจัยด้านการท่องเที่ยวควรพิจารณาจากการระบุประเภทธุรกิจการท่องเที่ยวในสาขาต่าง ๆ ปัญหาที่ต้องการศึกษา และระบุผลที่จะได้ในพื้นที่ที่ทำการศึกษาให้ชัดเจน ส่วนใหญ่แหล่งทุนที่สนับสนุนการทำวิจัยมีส่วนสำคัญมากในการตัดสินใจให้ทุน โดยเลือกจากหัวข้อวิจัยที่น่าสนใจ ในขณะที่ผู้ใช้งานวิจัยจะมองหัวข้อวิจัยเป็นอันดับแรกเช่นกัน ดังนั้นผู้วิจัยควรตั้งหัวข้อวิจัยให้มีความชัดเจน เข้าใจง่าย ตรงประเด็นกับปัญหาที่บ่งบอกถึงประเภทของงานวิจัยได้ อันจะทำให้ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวเลือกไปใช้ประโยชน์ทันที

4.2 ผู้แต่ง (Author) หมายถึง ผู้วิจัยที่เป็นผู้ดำเนินงานวิจัยและประพันธ์หลักของผลงานวิจัย โดยผู้วิจัยมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการผลิตผลงานเพื่อประโยชน์ของสังคม ทั้งนี้ นักวิจัยควรมีทัศนะกว้างไกล ไม่คับแคบ มีความซื่อสัตย์สุจริต ดังนั้น ชื่อของนักวิจัยจึงมีความสำคัญมากในงานวิจัย (Ketudat, 1995) โดยพิจารณาจากคุณลักษณะของผู้แต่ง ดังนี้ 1) ชื่อผู้ประพันธ์หลัก 2) ชื่อเรื่อง 3) ผลการวิจัย และ 4) หน่วยงานที่สังกัด

4.3 การสื่อสารผลงานวิจัย (Communication of Research Results) หมายถึง การนำเสนอผลงานวิจัยของผู้วิจัยต่อแหล่งทุนที่สนับสนุนการทำวิจัย และผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยว โดยจำแนกรูปแบบการสื่อสาร ดังนี้ 1) การนำเสนอโดยผู้วิจัย ได้แก่ การนำเสนอผลงานวิจัยในการประชุมวิชาการ และ 2) การนำเสนอโดยไม่ใช้ตัวผู้วิจัย ได้แก่ การตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ และการเผยแพร่ในสื่อออนไลน์/เว็บไซต์ การสื่อสารผลงานวิจัยเพื่อการขยายผลและส่งผ่านงานวิจัยไปยังสาธารณชนมีความจำเป็นที่นักวิจัยต้องตื่นตัวปรับผลงานที่เข้าข่ายเข้าใจยาก และได้รับความสนใจเฉพาะแวดวงวิชาการ มาสวมบทบาทนักสื่อสารเชิงกลยุทธ์ในการใช้สื่อใหม่สำหรับเผยแพร่ผลงานวิจัยอย่างสร้างสรรค์ (Charoenchotithum, Thummasena, & Jenjad, 2017)

4.4 การเรียนรู้ของผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว (Learning of Tourism Business Entrepreneurs) หมายถึง หลังจากผู้วิจัยมีการสื่อสารผลงานวิจัยไปยังผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวแล้ว การเรียนรู้ของผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวเกี่ยวกับเนื้อหาของผลงานวิจัยด้านการท่องเที่ยว และทักษะในการนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาธุรกิจอย่างเป็นรูปธรรมเป็นส่วนสำคัญที่สุด โดยผู้ที่คอยกระตุ้นให้เกิดการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ควรต้องเข้าใจพฤติกรรมและความต้องการที่แท้จริงของผู้นำผลงานวิจัยไปใช้ (Thailand Development Research Institute, 2013)

4.5 ผลลัพธ์จากการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ (Outcomes from the Use of Tourism Research) หมายถึง ผลที่ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวได้รับจากการนำผลงานวิจัยด้านการท่องเที่ยวไปใช้ประโยชน์ของผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยว ได้แก่ 1) ความพึงพอใจจากการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์เพิ่มขึ้น โดยการนำไปประยุกต์หรือการนำผลการวิจัยไปต่อยอดเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว 2) การแนะนำหรือการบอกต่อในทางที่ดีแก่พันธมิตรทางธุรกิจทางการท่องเที่ยว และ 3) ความต้องการให้ทำการศึกษารายละเอียดที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติมในครั้งต่อไป ซึ่งมีรูปแบบตามภาพที่ 2 ดังนี้

ภาพที่ 2 รูปแบบการเชื่อมโยงผลการวิจัยด้านการท่องเที่ยวไปสู่การใช้ประโยชน์ของผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในกลุ่มท่องเที่ยวอันดามัน (SACLO Model)
ที่มา: จากการวิเคราะห์โดยผู้วิจัย

อภิปรายผลการวิจัย

ส่วนที่ 1 ประเด็นผู้วิจัยและแหล่งทุน นักวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนงานวิจัยทั้งจากแหล่งทุนภายในและภายนอกหน่วยงาน ทั้งในและต่างประเทศ มีกระบวนการหรือวิธีเชื่อมโยงผลการวิจัยที่หลากหลายตามความเหมาะสมของแต่ละผลงาน มีการเผยแพร่ผลงานวิจัยหลากหลายวิธี ทั้งในรูปแบบของการตีพิมพ์บทความในวารสารวิชาการ การนำงานวิจัยเข้าสู่ระบบฐานข้อมูลสืบค้นห้องสมุดออนไลน์ การนำเสนอในการประชุมวิชาการระดับชาติ และระดับนานาชาติ เป็นต้น ปัจจุบันแหล่งทุนวิจัยของประเทศ เช่น The Thailand Research Fund (2018) ต้องการให้มีการบริหารจัดการผลงานวิจัยเพื่อการนำไปใช้ประโยชน์ และสื่อสารกับสังคมจนเกิดต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม รวมถึงพัฒนาระบบการติดตามและประเมินผลลัพธ์ของงานวิจัย สอดคล้องกับการศึกษาของ Isichaikul (2014) ที่พบว่า การดำเนินการศึกษาวิจัยในพื้นที่ทำให้ทราบถึงศักยภาพหรือขีดความสามารถในการจัดการภายในพื้นที่ได้ตรงตามเป้าประสงค์ได้อย่างแท้จริง และสอดคล้องกับการศึกษาของ World Travel and Tourism Council (2017) ที่ต้องการให้ผลการวิจัยด้านการท่องเที่ยวมีความทันสมัยและ

เป็นปัจจุบัน อันจะนำไปสู่การใช้ประโยชน์ของผู้ประกอบการท่องเที่ยว เพื่อพัฒนาคุณภาพการบริการของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว สร้างความยั่งยืนแก่ชุมชนและสภาพแวดล้อม และสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว รวมถึงการนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริง ทั้งการใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบาย การใช้ประโยชน์เชิงชุมชนหรือสังคม และการใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ (National Research Council of Thailand, 2018) ทั้งนี้ ผู้วิจัยคิดว่ากระบวนการขับเคลื่อนงานวิจัยผ่านแหล่งทุนภาครัฐ และขั้นตอนการผลิต ผลงานวิจัย ควรมีกลยุทธ์ใหม่ที่มุ่งผลักดันให้แหล่งทุนเลือกนักวิจัย และนำนักวิจัยเข้าสู่ปัญหาที่ชัดเจน เพื่อจะได้ดำเนินการวิจัยที่รัดกุม ตรงประเด็นและสามารถนำผลการวิจัยไปใช้งานได้อย่างรวดเร็ว

ส่วนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยองค์ประกอบของงานวิจัยที่ส่งผลต่อการนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ตามความคิดเห็นของผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในกลุ่มท่องเที่ยวอันดามัน โดยภาพรวมมีความสำคัญอยู่ในระดับปานกลาง มีการให้ความสำคัญกับหัวข้อวิจัย และผลลัพธ์ที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในระดับมาก สอดคล้องกับที่สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) ต้องการพัฒนาการสื่อสารหัวข้อวิจัยและผลลัพธ์ของงานวิจัยมาบริหารจัดการให้เกิดความเข้าใจได้ง่ายขึ้น (Thailand Development Research Institute, 2013) ประเด็นที่ต้องพิจารณา คือ ด้านการสื่อสารผลงานวิจัยที่มีผลต่อการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ สอดคล้องกับการศึกษาของ Berlo (1960) ที่พบว่า ช่องทางการสื่อสารมีส่วนสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่ทำให้การสื่อสารนั้น ๆ มีประสิทธิภาพและสำเร็จดังเป้าหมายที่ตั้งไว้ อีกทั้งสอดคล้องกับการศึกษาของ Metarikanon (2015) ที่กล่าวว่า ปัจจุบันขอบเขตการสื่อสารผ่านระบบสารสนเทศขยายตัวจากการรวบรวมข้อมูลที่มาจากภายในองค์กรไปสู่การเชื่อมโยงกับแหล่งข้อมูลจากสิ่งแวดล้อมภายนอก ทั้งจากระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ และระดับนานาชาติ

ส่วนที่ 3 รูปแบบการเชื่อมโยงผลการวิจัยด้านการท่องเที่ยวไปสู่การใช้ประโยชน์ของผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในกลุ่มท่องเที่ยวอันดามัน เป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการเชื่อมโยงผลการวิจัยด้านการท่องเที่ยวกับผู้นำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ โดยแสดงองค์ประกอบของรูปแบบดังกล่าวที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันตั้งแต่การคัดเลือกหัวข้อวิจัยด้านการท่องเที่ยวภายในกลุ่มท่องเที่ยวอันดามัน ผู้แต่งหรือผู้ประพันธ์ผลงานวิจัย ตลอดจนการสื่อสารผลงานวิจัย ทั้งการสื่อสารโดยใช้ตัวผู้วิจัยเอง และการสื่อสารที่ไม่ใช้ตัวผู้วิจัยต่อแหล่งทุนที่สนับสนุนการวิจัยและผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว ซึ่งมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในกลุ่มท่องเที่ยวอันดามัน เพื่อการเรียนรู้ของผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวให้สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการประยุกต์หรือต่อยอดเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวรวมถึงธุรกิจการท่องเที่ยว และเกิดผลลัพธ์ในทางที่ดีจากการนำผลงานวิจัยด้านการท่องเที่ยวไปใช้ประโยชน์ ซึ่ง Thailand Institute of Scientific and Technological Research (2001) เสนอว่า ผลการวิจัยไม่ว่าจะเป็นในรูปของความรู้ใหม่ สิ่งประดิษฐ์หรือนวัตกรรม การยืนยันทฤษฎีแนวทางการพัฒนาปรับปรุงงานหรือการตอบปัญหาข้อสงสัย จะเป็นข้อมูลหรือความคิดที่ทรงคุณค่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้ที่ต้องการพัฒนา และเป็นเครื่องมือที่ใช้แสวงหาวิทยาศาสตร์ที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนา หากเป็นงานวิจัยด้านท่องเที่ยว ผลการวิจัยก็จะเป็นประโยชน์ต่อแหล่งท่องเที่ยว ต่อผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว

และผู้คนในท้องถิ่น ดังนั้นการนำผลการวิจัยไปใช้เพื่อพัฒนากลุ่มเป้าหมายให้บรรลุตามวัตถุประสงค์จึงเป็นสิ่งที่ผู้เกี่ยวข้องจะต้องตระหนักถึงความสำคัญและดำเนินการอย่างจริงจัง เพื่อให้เกิดผลในการปฏิบัติโดยเร็ว สำหรับแนวทางการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Tippakoon (2019) ที่กล่าวว่า การสร้างกลไกเชื่อมโยงระหว่างผู้ผลิตผลงานวิจัยกับผู้ใช้ประโยชน์มีความสำคัญ และหากมีการปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนข้อมูลกันอย่างสม่ำเสมอแล้ว ก็เป็นไปได้อย่างมากว่าผลงานวิจัยจะถูกนำไปใช้ประโยชน์มากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลวิจัยไปใช้

1. กระทรวงท่องเที่ยวและกีฬาควรจัดตั้งศูนย์ดำเนินงานการเชื่อมโยงผลการวิจัยด้านการท่องเที่ยวไปสู่การใช้ประโยชน์ของผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในกลุ่มท่องเที่ยวอันดามัน เพื่อศึกษาข้อมูลและแก้ไขปัญหาด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่กลุ่มท่องเที่ยวอันดามันให้ก้าวทันความเปลี่ยนแปลง
2. การคัดเลือกหัวข้อวิจัยมีความสำคัญ เพราะเป็นประตูแรกของการเข้าถึงงานวิจัยอย่างรวดเร็ว ดังนั้นผู้วิจัยควรใส่ใจการตั้งหัวข้อให้มีความชัดเจนง่ายต่อการถูกเลือกไปใช้ได้ทันที
3. การเผยแพร่ผลงานวิจัยไปสู่ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวในกลุ่มอันดามัน ควรมีการย่อข้อมูลให้เข้าใจง่าย และมีการสื่อสารในรูปแบบของ Infographic ซึ่งจะช่วยให้ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวสามารถเข้าใจผลงานวิจัยและนำไปใช้ได้ง่าย เนื่องจากภาษาของงานวิจัยค่อนข้างเข้าใจได้ยากในมุมมองของผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว
4. ควรมี Platform/ศูนย์กลางข้อมูล เพื่อให้กลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวรวมถึงผู้ที่สนใจการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยของคลัสเตอร์ในพื้นที่สามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างสะดวกรวดเร็ว รวมทั้งมีหน่วยงานด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่เป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงหรือเผยแพร่ผลงานระหว่างผลวิจัยกับผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว สร้างความร่วมมือเป็นภาคีเครือข่าย เพราะจะช่วยให้ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวสามารถนำงานวิจัยไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
5. ควรมีการจัดชุมชนแห่งการเรียนรู้ การใช้ระบบพี่เลี้ยงเพื่อสอนงานด้านการค้นคว้าการวิจัย และการเชื่อมโยงงานวิจัยไปสู่ผู้ใช้ได้อย่างเหมาะสมตรงตามความต้องการ เช่น ความรู้ด้านการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยว ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว คุณภาพการบริการ เป็นต้น อีกทั้งควรมีการนำความรู้ที่ได้จากงานวิจัยไปใช้ในการปฏิบัติงาน ซึ่งจะทำให้มีการเรียนรู้และสร้างสรรค์นวัตกรรม เกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ให้กับองค์กรสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน รวมถึงการต่อยอดงานวิชาการนำข้อมูลไปใช้ในการพิจารณาบริหารงานและการจัดทำโครงการต่าง ๆ รวมถึงช่วยเพิ่มศักยภาพของชุมชน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาในประเด็นนวัตกรรมการจัดการผลการวิจัยมาใช้ เพื่อเพิ่มประสิทธิผลให้กับธุรกิจท่องเที่ยวและบริการของประเทศไทย รวมถึงควรมีการศึกษา สำรวจปัญหา และความต้องการของ

ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง ซึ่งในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีประเด็นที่ควรพัฒนาเพิ่มเติม คือ ด้านยุทธศาสตร์การพัฒนาการเชื่อมโยงผลการวิจัยการท่องเที่ยวไปสู่การใช้ประโยชน์ของผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและบริการของไทยต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ที่ให้การสนับสนุนการทำวิจัยในครั้งนี้ อีกทั้งขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่กรุณาสละเวลาตรวจสอบเครื่องมือการทำวิจัย รวมถึงข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์

เอกสารอ้างอิง

- Berlo, D. K. (1960). *The process of communication: An introduction to theory and practice*. New York: Holt Rinehart and Winston.
- Charoenchotithum, A., Thummasena, A., & Jenjad, R. (2017, April 28). Strategic communication: Using new media to disseminate research work to the new generation. In *The RSU National Research Conference* (p.789 - p.800). Rangsit University, Pathumthani. [in Thai]
- Creswell, J. W. (2009). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (3rd ed.). California: Sage.
- Cronbach, L. J. (1990). *Essentials of psychological testing* (5th ed.). New York: Harper Collins.
- Edmonds, W. A., & Kennedy, T. D. (2013). *An applied reference guide to research designs: Quantitative, qualitative, and mixed methods*. London: Sage.
- Frost, A. (2010). *Building knowledge management frameworks and models*. Retrieved from <http://www.knowledge-management-tools.net/knowledge-management-frameworks.html>
- Isichaikul, R. (2014). *Specialized tourism management*. Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University Press. [in Thai]
- Junhasobhage, J. (2016). Strategies to encourage the creation of research for the utilization of Ramkhamhaeng University. *Journal of Doctor of Social Sciences*, 6(1), 20-30. [in Thai]
- Kenaphoom, S. (2019). Principle and approach of academic synthesis. *Journal of Local Governance and Innovation*, 3(2), 89-105. [in Thai]
- Ketudat, S. (1995). Researcher role in current context. *Journal of Behavioral Science*, 1(1), 9-16. [in Thai]
- Makmee, P. (2016). Research design for mixed method research. *Journal of the Associated of Researchers*, 21(2), 19-31. [in Thai]

- Metarikanon, D. (2015). *Information and communication technology for information management*. Bangkok: Chulalongkorn University Printing House. [in Thai]
- National Research Council of Thailand. (2018). *Best practices for applying research to teaching and learning or integrating research into classes Chiang Rai Rajabhat University*. Retrieved from http://i4biz.nrct.go.th/ewt_news.php?nid=34 [in Thai]
- National Science and Technology Development Agency. (2011). *Thai national research repository*. Retrieved from <http://www.tnrr.in.th> [in Thai]
- Office of the Bureaucratic Development Commission. (2020). *Knowledge management*. Retrieved from <http://www.catc.or.th/KM/files/article/article1.doc> [in Thai]
- Srinon, S. (2018). *Knowledge management*. Retrieved from <http://k.skarea2.go.th/?name=article&file=view&id=8> [in Thai]
- Thailand Development Research Institute. (2013). *TDRI researcher for digital communicator*. Retrieved from http://tdri.or.th/attachment_id=6982 [in Thai]
- Thailand Institute of Scientific and Technological Research. (2001). *Research utilization plan 2012 - 2016* (Research report). Bangkok: Publisher of Strategic and Business Development Group. [in Thai]
- Tharapit, C. (2013). Application of information and communication technology for the business operation of traditional retailers. *Journal of Business Administration*, 8(2), 225-238. [in Thai]
- The Thailand Research Fund. (2018). *Strategy (2017 - 2021)*. Bangkok: Publisher of Xeno Publishing & Package. [in Thai]
- Tippakoon, P. (2019). Factors influencing research utilization by Thai governmental agencies. *Journal of Humanities and Social Sciences*, 11(21), 102-122. [in Thai]
- Tourism Authority of Thailand. (2020). *Thailand tourism strategy 2015 - 2017*. Retrieved from http://www.mots.go.th/ewt_dl_link.php?nid=7114 [in Thai]
- Wongwanit, S. (2002). A systhesis of needs assessment techniques used in students' thesis of Faculty of Education, Chulalongkorn University. *Journal of Research Methodology*, 15(2), 255-277. [in Thai]
- World Travel and Tourism Council. (2017). *Travel and tourism economic impact Caribbean*. London: World Travel and Tourism Council.

การพัฒนารูปแบบกลไกการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการสื่อสาร
ภาวะวิกฤตจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ในพื้นที่
ชายแดนใต้

Development of a Communication Mechanism Model for
Community Participation in Crisis Communication from Pandemic
Situation of Covid-19 in the Southern Border Area

อาทิตยา สมโลก¹, กฤษดี พ่วงรอด^{1*}, วรพจน์ ปานรอด², มัสวีณี สาและ³, สุวนาท ทองสองยอด¹,
และ ปักดี ต่วนศิริ¹

Athitaya Somlok¹, Kritsadee Phuangrod^{1*}, Worapoj Panrod², Masvinee Saleh³,
Suwanat Tongsongyod¹, and Pakdee Tuansiri¹

Abstract

This study aimed to 1) evaluate the potential participatory communication of local communities with high and low risks in crisis communication from Covid-19 in the southern border area, 2) compare the potential participatory communication

¹คณะวิทยาการสื่อสาร, ²คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000, ³คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ถ.เทศบาล 3 ต.สะเตง อ.เมือง จ.ยะลา 95000

¹Faculty of Communication Sciences, ²Faculty of Humanities and Social Sciences, Prince of Songkla University Rusamilae Sub-district, Muang District, Pattani Province 94000, ³Faculty of Humanities and Social Sciences, Yala Rajabhat University Thetsaban 3 Road, Sateng Sub-district, Muang District, Yala Province 95000

*ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: kritsadee.p@psu.ac.th)

รับบทความวันที่ 24 เมษายน 2565 แก้ไขวันที่ 2 กันยายน 2565 รับลงตีพิมพ์วันที่ 20 ตุลาคม 2565

of local communities with high and low risks in crisis communication, and 3) build a model for community participation during Covid-19 involving communication crisis. The study area was in Khuean Bang Lang Subdistrict, Bannang Sata District, Yala Province and the Na Pradu Subdistrict, Khok Pho District, Pattani Province. This study used qualitative and quantitative data. For qualitative data, we used a sample group of 135 people. Regarding quantitative data, questionnaires were collected from a sample group of 400 people. The results of the study found that high and low-risk areas of participatory communication concerning five dimensions: the public, early announcement, trust, planning, and transparency. People's perceptions before, during, and after the crisis influenced communication participation with 55.5 percent of R^2 . Crisis communication during the pandemic, which affected participatory communication, was statistically significant at .001. The highest coefficient was .459. Finally, the communication mechanism model consisted of inputs, process, outputs, and feedback. The results of the research revealed that government organizations should pay attention to village health volunteers in promoting the role of creating and planning participatory communication with people. In addition, government agencies should adjust and apply plans or measurements that relate to the needs of people to reduce conflicts among people in the community. The results of the research revealed that government organizations should pay attention to village health volunteers in promoting the role of creating and planning participatory communication with people. In addition, government agencies should adjust and apply plans or measurements that relate to the needs of people to reduce conflicts among people in the community.

Keywords: Communication, Participatory Communication, Crisis Communication, Covid-19

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ประเมินศักยภาพการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูงและพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่ำในการสื่อสารภาวะวิกฤตจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ในพื้นที่ชายแดนใต้ 2) เปรียบเทียบรูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนระหว่างพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูงและพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่ำในการสื่อสารภาวะวิกฤตจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ในพื้นที่ชายแดนใต้ และ 3) สร้างแบบสำหรับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในภาวะวิกฤตของชุมชนจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ในพื้นที่ชายแดนใต้ พื้นที่ศึกษา ได้แก่ ตำบลเขื่อนบางลาง อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา

บันนังสตา จังหวัดยะลา และ ตำบลนาประดู่ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี การวิจัยนี้ประกอบด้วย ข้อมูลทั้งแบบเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 135 คน ส่วนข้อมูลเชิงปริมาณ เก็บแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน ผลการวิจัยพบว่า พื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูงและพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่ำ พบศักยภาพการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม 5 ด้าน ได้แก่ ด้านความเข้าใจประชาชน ด้านการประกาศที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ ด้านความเชื่อถือหรือไว้วางใจ ด้านเตรียมการและวางแผนเป็นขั้นตอน และด้านความโปร่งใส ตรวจสอบได้ การรับรู้ของประชาชนทั้งก่อน ระหว่าง และหลังภาวะวิกฤตส่งผลต่อการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม มีค่าความสามารถในการทำนาย (R^2) ร้อยละ 55.5 โดยการสื่อสารภาวะวิกฤตระหว่างเกิดสถานการณ์ส่งผลต่อการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ค่าน้ำหนักสัมประสิทธิ์สูงสุดเท่ากับ .459 โดยตัวแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในภาวะวิกฤตของชุมชนในพื้นที่ชายแดนใต้ ประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต และข้อมูลย้อนกลับ ผลที่ได้จากงานวิจัย ภาครัฐควรให้ความสำคัญกับอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน โดยส่งเสริมบทบาทหน้าที่ด้านการช่วยคิดและร่วมกันวางแผนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมกับประชาชน นอกจากนี้ ภาครัฐควรปรับเปลี่ยนและประยุกต์แผนหรือมาตรการต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนเพื่อลดความขัดแย้งของคนในชุมชน ทำหน้าที่ด้านการช่วยคิดและร่วมกันวางแผนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมกับประชาชน นอกจากนี้ ภาครัฐควรปรับเปลี่ยนและประยุกต์แผนหรือมาตรการต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนเพื่อลดความขัดแย้งของคนในชุมชน

คำสำคัญ: การสื่อสาร การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม การสื่อสารภาวะวิกฤต โควิด-19

บทนำ

การระบาดของโรคไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 หรือ COVID-19 ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตทั่วโลกมากกว่า 5 ล้านราย (Statista, 2022) ในประเทศไทย พบว่า เพียงระยะเวลาหนึ่งปีของการระบาด มีผู้ป่วยสะสม 1,811,852 ราย และเสียชีวิตสะสม 18,392 ราย (BBC News, 2021) ทั้งนี้ พื้นที่จังหวัดชายแดนใต้โดยเฉพาะจังหวัดปัตตานีและยะลา ในช่วงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2563 ถูกพิจารณาจากภาครัฐว่าเป็นพื้นที่ที่มีการระบาดของโรค ซึ่งกรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข ได้จัดแบ่งกลุ่มพื้นที่ของการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 เป็น 2 แบบ คือ พื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูง และพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่ำ โดยพิจารณาจากจำนวนผู้ป่วยในแต่ละพื้นที่ (Thai Health Promotion Foundation, 2020) โดยจังหวัดปัตตานี พื้นที่ตำบลนาประดู่ อำเภอโคกโพธิ์ พบผู้ป่วยสะสมโควิด-19 จำนวน 3 ราย ขณะที่จังหวัดยะลา พื้นที่ตำบลเชื่อนบางลาง อำเภอบันนังสตา พบผู้ติดเชื้อไวรัสโควิด-19 จำนวน 44 ราย มีผู้สัมผัสเป็นจำนวนมากที่สุด คือ 86 ราย (Matichon Online, 2020; Naewna, 2020; Southern Border Provinces Administrative Centre, 2021) ทั้งนี้ จึงทำให้เห็นความแตกต่างระหว่างพื้นที่

ตำบลทั้งสองของจังหวัดปัตตานีและยะลา เนื่องจากในช่วงระยะเวลาเริ่มต้นของการระบาดของโรค มีประชาชนบางส่วนในพื้นที่จังหวัดยะลาติดเชื้อไวรัสโควิด-19 จากเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาของประเทศมาเลเซียและอินโดนีเซีย และเดินทางกลับมาในพื้นที่ทำให้เกิดการแพร่ระบาดของโรคเป็นวงกว้าง

เมื่อเหตุการณ์การระบาดรุนแรงเพิ่มขึ้น ทางหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ ได้แก่ ศูนย์บริหารสถานการณ์โควิด-19 จังหวัดยะลา และศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) จึงได้มีการออกมาตรการต่าง ๆ ที่เข้มงวดภายใต้นโยบายของกรมควบคุมโรค และการใช้ พ.ร.ก. ฉุกเฉินในพื้นที่ การสื่อสารสุขภาพและการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนจึงเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญเมื่อเกิดสถานการณ์วิกฤตด้านสุขภาพและโรคระบาดเพื่อใช้ในการสร้างความเข้าใจให้กับคนในพื้นที่ รวมถึงการรับมือกับภาวะวิกฤตที่เกิดขึ้น โดยแต่ละพื้นที่ต่างมีกระบวนการสื่อสารแตกต่างกันออกไปตามสภาพของพื้นที่ที่มีอัตราความเสี่ยงของการระบาดของโรคสูงและต่ำ ซึ่งเชื้อไวรัสโควิด-19 ถือเป็นโรคระบาดอุบัติใหม่ ที่ก่อให้เกิดความหวาดกลัวและกังวลทั่วโลก (Tirasriwat & Mathew, 2023) จึงมีการศึกษาในเรื่องการสื่อสารสุขภาพและการสื่อสารภาวะวิกฤตโควิด-19 ในชุมชนของพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ไม่มากนักทั้งในและต่างประเทศ รวมถึงการระบาดดังกล่าวส่งผลกระทบรุนแรงและจำเป็นที่จะต้องเข้าไปศึกษาและเรียนรู้การแก้ไขปัญหาการสื่อสารภาวะวิกฤต โดยเริ่มตั้งแต่ระดับชุมชน จึงเป็นที่มาและสาเหตุสำคัญที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา “การพัฒนารูปแบบกลไกการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการสื่อสารภาวะวิกฤตจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ในพื้นที่ชายแดนใต้” เพื่อนำไปสู่การสร้างตัวแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในภาวะวิกฤตของชุมชนอย่างยั่งยืน โดยตัวแบบที่ได้จะเป็นประโยชน์ต่อภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนในพื้นที่ในการผลักดันให้เกิดการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปสู่นโยบายภาครัฐต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อประเมินศักยภาพการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูง และพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่ำในการสื่อสารภาวะวิกฤตจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ในพื้นที่ชายแดนใต้
2. เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนระหว่างพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูง และพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่ำในการสื่อสารภาวะวิกฤตจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ในพื้นที่ชายแดนใต้
3. เพื่อสร้างตัวแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในภาวะวิกฤตของชุมชนจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ในพื้นที่ชายแดนใต้

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดการสื่อสารและการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

แนวคิดด้านการสื่อสารมีนักวิชาการได้นำเสนอแนวคิด เช่น Ruler (2018) มองว่าการสื่อสารมีหลายรูปแบบ ได้แก่ การสื่อสารทางเดียว โดยไม่มีข้อมูลย้อนกลับจากผู้รับสาร หรือเป็นการสื่อสารแบบสองทาง โดยผู้รับสารสามารถส่งข้อมูลการย้อนกลับมายังผู้ส่งสารได้ โดยในกระบวนการสื่อสารประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ (Berlo, 1960) ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพของการสื่อสาร ได้แก่ ผู้ส่งสาร ข้อมูลข่าวสาร ช่องทางในการส่งสาร และผู้รับสาร โดยบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่รับข่าวสารจากผู้ส่งสารจะแสดงปฏิกิริยาตอบกลับ ดังนั้นกระบวนการสื่อสารจะมีความหมายก็ต่อเมื่อผู้รับสารเลือกรับสารและนำสารที่ได้รับมาตีความเพื่อสร้างความหมายและความเข้าใจต่อสารนั้น ๆ การตีความและความเข้าใจของผู้รับสารเกิดจากประสบการณ์ หรือทัศนคติ ทั้งนี้ ทักษะในการสื่อสารของผู้รับสารมีหลายระดับ เช่น การสื่อสารระดับองค์กร การสื่อสารในครอบครัว การสื่อสารในชุมชนหรือการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่มีความสำคัญอย่างมากในช่วงของสถานการณ์โรคระบาด เพราะชุมชนต้องอาศัยหลัก การสื่อสารและการกระจายข้อมูลในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ ระดับการมีส่วนร่วมแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในระดับผู้รับสาร/ผู้ใช้สาร เป็นผู้ร่วม ผู้ดู ผู้ชม ผู้อ่านและอาจจะสะท้อนปฏิกิริยาตอบกลับได้ 2) การมีส่วนร่วมในระดับผู้ร่วมผลิต ซึ่งเป็นการเข้าร่วมในการผลิตและร่วมในการเลือกประเด็นนำเสนอ และ 3) การมีส่วนร่วมในระดับผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย ซึ่งเป็นการกำหนดเนื้อหา รูปแบบ การวางระบบบริหาร หรือพัฒนาแผนงานและนโยบายต่าง ๆ (Keawthep, 2009) โดยการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม มีเป้าหมายเพื่อเน้นการทำความเข้าใจหรือมีประสบการณ์ร่วมกันจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม ด้วยการเข้ามามีส่วนร่วมในการสื่อสารอย่างเสมอภาคจากช่องทางการสื่อสาร อาจเป็นช่องทางเดียวหรือหลายช่องทางโดยไม่เกี่ยงประเภทของสื่อและทิศทางของข่าวสาร โดยการสื่อสารดังกล่าวจะเน้นการสื่อสารแบบสองทางที่มีปฏิกริยาย้อนกลับ ทำให้สามารถปรับเปลี่ยนการสื่อสารได้อย่างมีพลวัต (Keawthep, Nilphuang, & Jenjud, 2013) ดังนั้นในกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ จึงต้องมียุทธศาสตร์ประกอบพื้นฐานของการสื่อสาร ได้แก่ ผู้ส่งสาร สาร สื่อ ผู้รับสาร และข้อมูลย้อนกลับ โดยสามารถแบ่งได้หลายระดับ ขึ้นอยู่กับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในชุมชนที่สร้างขึ้น โดยให้ความสำคัญกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่ร่วมกัน ตัดสินใจและแก้ไขปัญหา

แนวคิดการสื่อสารสุขภาพ

การสื่อสารสุขภาพถือเป็นการสื่อสารข้อมูลในหลากหลายระดับทั้งปัจเจกบุคคลและสังคม โดยมุ่งเน้นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้านสุขภาพตามความเหมาะสม และเป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่มประชาชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายและชุมชน เพื่อเข้าถึงข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพร่วมกันจากที่เป็นเพียงแค่การเผยแพร่ข่าวสารด้านสุขภาพมาเป็นการสื่อสารสุขภาพที่ผู้รับสารสามารถสื่อสารอย่างมีปฏิสัมพันธ์ เพื่อแบ่งปันความรู้หรือประสบการณ์ไปยังผู้ส่งสารได้ ทั้งนี้ จะต้องเกิดพฤติกรรมด้านสุขภาพที่ดีขึ้นร่วมด้วย (World Health Organization, 1996; Research and Development

on Health Communication to the Public, 2008; Thanasomboonkij, 2008; Mosoongnern & Rojjanaprayon, 2011)

จากแนวคิดการสื่อสารสุขภาพจะเห็นได้ว่า กระบวนการดังกล่าวเป็นการถ่ายทอดข่าวสารด้านสุขภาพระหว่างผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการให้บริการด้านสุขภาพ คือ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่มีความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์กับผู้มารับบริการ ได้แก่ ผู้ป่วย หรือประชาชนทั่วไป รวมทั้งผู้ทำงานด้านสาธารณสุขทุกแขนง ได้แก่ พยาบาล เภสัชกร นักกายภาพบำบัด หรือเจ้าหน้าที่ที่ทำงานเกี่ยวกับสาธารณสุข ทั้งนี้ เพราะทักษะในการสื่อสารสุขภาพไม่ได้ถูกจำกัดอยู่แต่เฉพาะกับแพทย์ที่ทำการรักษาเท่านั้น แต่เกี่ยวข้องกับผู้ทำงานด้านสาธารณสุขทุกแขนง ตลอดจนประชาชนทั่วไปที่เป็นผู้รับบริการด้านสุขภาพ ซึ่งจำเป็นที่จะต้องมีส่วนร่วมกับการสื่อสารนี้ให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด (Neuhauser & Kreps, 2011; Ratzan, 2011)

ดังนั้นการที่จะทำให้การสื่อสารสุขภาพมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยมากมาย เช่น ความสามารถในการเข้าถึงเนื้อหาด้านสุขภาพของกลุ่มเป้าหมายที่มีความต้องการที่หลากหลาย ความถูกต้องของเนื้อหา ด้วยการวางกรอบการสื่อสารโดยเน้นการได้รับหรือสูญเสีย เพื่อก่อให้เกิดพฤติกรรมและการสนใจในสาร กรอบการสื่อสารที่เน้นการได้รับจะแสดงให้เห็นผลประโยชน์หรือผลดีที่ได้รับจากการปฏิบัติตามคำแนะนำ และกรอบการสื่อสารที่เน้นการสูญเสียจะเน้นให้เห็นถึงโทษหรือผลเสียที่เกิดจากการไม่ปฏิบัติตามคำแนะนำ ในการนำเสนอข้อมูลจะต้องมีการปรับให้เข้ากับยุคสมัย และความสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เป็นจริง ใช้สื่อที่หลากหลายและมีการประสานนโยบายของกิจกรรมที่สอดคล้องกันและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายจำนวนมาก รวมทั้งส่งต่อประเด็นสุขภาพที่ต้องการให้เกิดขึ้นได้ (King, 1981; Hyunyi, 2012)

แนวคิดการสื่อสารในภาวะวิกฤต

ภาวะวิกฤต คือ การคุกคามหรือเหตุการณ์คุกคามประชาชนหรือทรัพย์สิน การแทรกแซงธุรกิจอย่างร้ายแรงซึ่งสามารถทำลายชื่อเสียงและมีผลกระทบด้านลบได้ (Bernstein, 2016) ลักษณะบ่งชี้สถานการณ์วิกฤตที่สำคัญ ได้แก่ เหตุการณ์เกิดขึ้นอย่างทันทีทันใด ซึ่งแตกต่างไปจากเหตุการณ์ปกติ มีลักษณะฉุกเฉินและกระทบกระเทือนต่อร่างกายและจิตใจ ก่อให้เกิดอันตรายต่อประชาชนหรือผู้เสียหาย โดยเป็นภาวะที่ผิดหวังรุนแรงชั่วขณะ และไม่สามารถจัดระเบียบได้ (Slaikeu, 1984) ดังนั้น การจัดการและการสื่อสารในภาวะวิกฤตจึงเป็นสิ่งที่จำเป็น โดยใช้กลยุทธ์ในการแพร่กระจายข่าวสาร Department of Health Service Support (2008) ได้เสนอตัวแบบกระบวนการสื่อสารในสถานการณ์วิกฤต แบ่งเป็น 5 ระยะ ได้แก่ 1) ระยะก่อนวิกฤต เพื่อเตรียมความพร้อม สร้างทีมงาน ทดลอง พัฒนาวิธีการสื่อสาร 2) ระยะพักตัว เพื่อรับมือกับเหตุการณ์ เป็นการอธิบายความเสี่ยงที่มีต่อสาธารณะ สร้างความน่าเชื่อถือ แนะนำข้อปฏิบัติในภาวะฉุกเฉิน เน้นความน่าเชื่อถือและความหนักแน่นของข้อมูล 3) ระยะเกิดเหตุการณ์ เพื่อช่วยเหลือและผลักดันการตัดสินใจด้านความเสี่ยง ควบคุมการไหลของข้อมูล ข่าวสารและประสานความร่วมมือ 4) ระยะคลี่คลาย เพื่อให้ข้อมูลกับสาธารณชนในการหลีกเลี่ยงความเสี่ยงที่อาจมีอยู่ และส่งเสริมการจัดการภัยพิบัติหลังจากเหตุการณ์ผ่านไป และ 5) ระยะประเมินผล

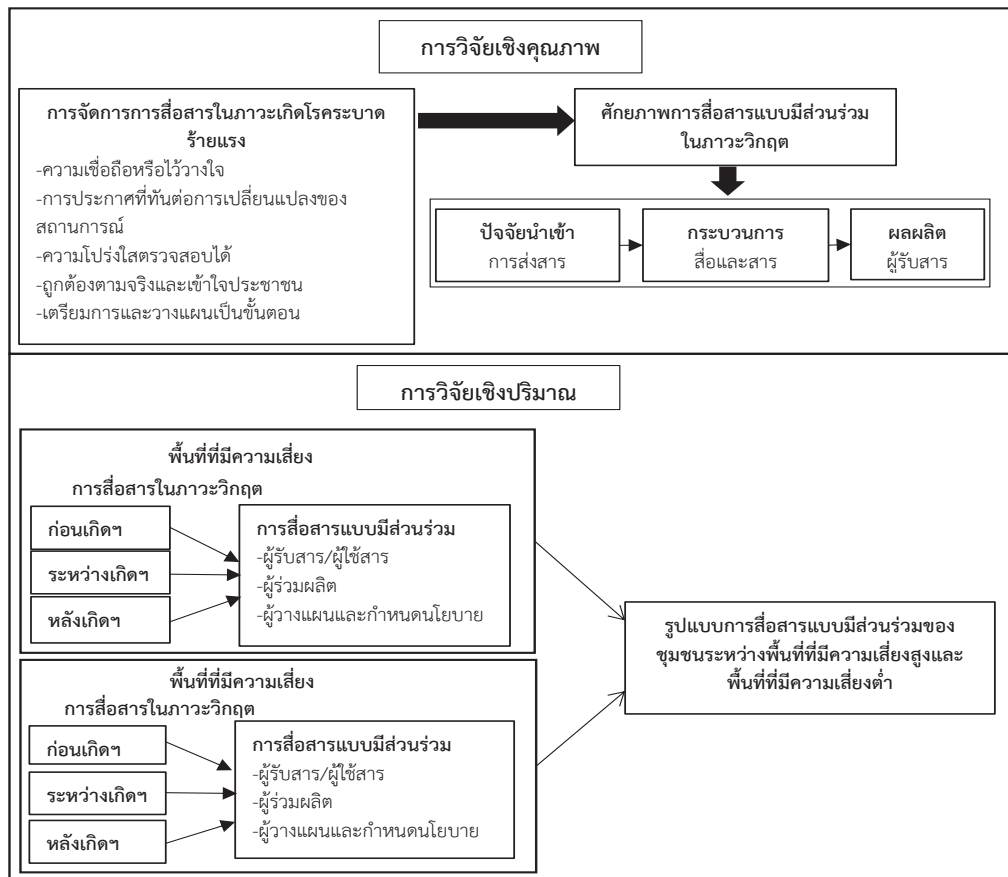
เพื่อนำเสนอสถานการณ์และผลการดำเนินการต่อปัญหาหรือภาวะวิกฤตที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ Chia and Synnott (2012) ได้เสนอตัวแบบวงจรภาวะวิกฤต จำนวน 5 ระยะ เช่นเดียวกันโดยมีความแตกต่างในระยะที่ 1 คือ ระยะการบอกเหตุ เป็นช่วงเวลาที่ภาวะวิกฤตยังไม่เกิด แต่อาจมีสัญญาณบางอย่าง ส่วนระยะที่ 2 ถึง ระยะที่ 5 มีความสอดคล้องกัน ได้แก่ ระยะเตรียมการ เป็นการประเมินสถานการณ์จากปัจจัยแวดล้อม ระยะร้ายแรง เป็นระยะเรื้อรังหรือระยะเรียนรู้ และระยะฟื้นตัว คือภาวะวิกฤตคลี่คลายลงและไม่เป็นที่สนใจอีกต่อไป และสอดคล้องกับ Ulmer, Sellnow, and Seeger (2007) ได้เสนอหลักการพื้นฐานแนวคิดกลยุทธ์การสื่อสารภาวะวิกฤต 4 ประการ ได้แก่ 1) การสื่อสารอย่างรวดเร็วกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งภายในและภายนอกองค์กร 2) การระบุสาเหตุของภาวะวิกฤต 3) การติดต่อกับทุกคนที่ได้รับผลกระทบจากภาวะวิกฤต และ 4) การสรุปความเสี่ยงในปัจจุบันและอนาคต ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการสื่อสารภาวะวิกฤตเป็นกลยุทธ์ที่มีความสำคัญและสามารถเอามาใช้ประโยชน์กับสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ในปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การจัดการสถานการณ์วิกฤตทางสุขภาพและการสื่อสารความเสี่ยง

สถานการณ์วิกฤตทางสุขภาพ เป็นสถานการณ์ที่มีความกดดันทางด้านเวลา คาดเดายาก และส่งผลกระทบต่อหลายภาคส่วน ทั้งสังคมและเศรษฐกิจ รวมไปถึงสามารถยกระดับผลกระทบจากระดับชาติไปสู่ระดับนานาชาติได้ (CDC, 2014) ดังนั้นเมื่อเกิดสถานการณ์โรคระบาด เพื่อให้เกิดแนวทางการจัดการการสื่อสารที่ดีที่สุดในภาวะเกิดโรคระบาดร้ายแรง ดังที่ World Health Organization (2008) เสนอแนวทาง 5 ประการ ได้แก่ 1) ความเชื่อถือหรือไว้วางใจ ต้องให้ประชาชนเชื่อใจ การติดตอสื่อสารกับประชาชนอย่างเกื้อกูล สร้างสรรค์ และไว้วางใจ คือหนึ่งในเป้าหมายของความสำเร็จในการสื่อสารระหว่างการระบาดของโรค 2) การประกาศที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ ควรประกาศอย่างเป็นทางการเมื่อเกิดการระบาดของโรค ต้องมีการแจ้งข่าวตั้งแต่แรก สิ่งสำคัญคือ เวลามาเสนอข่าวสารควรตรงไปตรงมา กว้างขวาง ครอบคลุม และประกาศลดพฤติกรรมเสี่ยงของประชาชนเพื่อยับยั้งการระบาดของโรค 3) ความโปร่งใสตรวจสอบได้ เปิดเผยข้อมูลตรงไปตรงมา เป็นการสร้างความเชื่อมั่น โดยเนื้อหาต้องเข้าใจง่าย และครบถ้วน 4) ถูกต้องตามจริงและเข้าใจประชาชน เป็นการทำความเข้าใจและวิเคราะห์ว่าสาธารณชนคิดอย่างไร เนื่องจากความเชื่อเป็นเรื่องยากที่จะเปลี่ยนแปลง ซึ่งการทำความเข้าใจความคิดของสาธารณชนจะทำให้เกิดความสำเร็จในการสื่อสาร และ 5) เตรียมการและวางแผนเป็นขั้นตอน ถือเป็นการเตรียมการในช่วงแรกก่อนเกิดสถานการณ์การระบาด และวางแผนการสื่อสาร เมื่อมีสถานการณ์การระบาด ซึ่งถือเป็นหนึ่งในการบริหารจัดการสถานการณ์การระบาดของโรค ทั้งนี้ นอกจากการจัดการกับภาวะวิกฤติทางสุขภาพที่เกิดขึ้น การใช้แนวทางในการสื่อสารความเสี่ยงถือเป็นหนึ่งในการช่วยจัดการสถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้ด้วยเช่นกัน เนื่องจากการสื่อสารดังกล่าวจะช่วยให้ประชาชนปรับเปลี่ยนการรับรู้ ทักษะ และพฤติกรรม (Lule, 2003; Corrigan, Kerr, & Knudsen, 2005; United Nations Programme on HIV/AIDS [UNAIDS], 2007) สิ่งสำคัญคือ ข้อมูลต่าง ๆ ที่นำเสนอจะต้องมีความน่าเชื่อถือ ทันสมัย หลากหลาย และการสื่อสารเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ต้องชัดเจนและไม่ยุ่งยากในการตีความ (Laphirattanakun, 2009)

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยได้สรุปกรอบแนวคิดเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ที่มา: จากการทบทวนวรรณกรรมโดยคณะนักวิจัย

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแบบมีส่วนร่วม โดยทำการวิจัยใน 2 พื้นที่ คือ พื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูง ได้แก่ ตำบลเขื่อนบางลาง อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา ซึ่งพบผู้ติดเชื้อไวรัสโควิด-19 จำนวน 44 ราย โดยมีผู้สัมผัสเป็นจำนวนมากที่สุด คือ 86 ราย และพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่ำ คือ ตำบลนาประดู่ อำเภอกอโกธิ์ จังหวัดปัตตานี ซึ่งพบผู้ป่วยสะสม จำนวน 3 ราย โดยเกณฑ์ในการพิจารณาจากกรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข ในช่วงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2563 ได้จัดแบ่งกลุ่มพื้นที่ของการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 เป็น 2 แบบ คือ พื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูง และพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่ำ พิจารณาจากจำนวนผู้ป่วยในแต่ละพื้นที่ (Thai Health Promotion Foundation, 2020)

ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูล

การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้การสำรวจด้วยแบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นประชาชนในพื้นที่ตำบลเขื่อนบางลาง และพื้นที่ตำบลนาประดู่ โดยประชาชนในพื้นที่ตำบลเขื่อนบางลาง จำนวน 4,452 คน และประชาชนในพื้นที่ตำบลนาประดู่ จำนวน 9,306 คน (Khuean Bang Lang Subdistrict Municipality, 2020; Na Phra Du Subdistrict Administrative Organization, 2020; Na Phra Du Subdistrict Municipality, 2020) รวมจำนวนประชากร 13,758 คน ทั้งนี้ นักวิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตร Taro Yamane ได้จำนวน 400 คน แล้วจึงจำแนกกลุ่มตัวอย่างตามการกำหนดสัดส่วนในแต่ละพื้นที่ โดยพื้นที่ตำบลเขื่อนบางลาง มีจำนวนกลุ่มตัวอย่าง เท่ากับ 130 คน และพื้นที่ตำบลนาประดู่ มีจำนวนกลุ่มตัวอย่าง เท่ากับ 270 คน

ผู้ให้ข้อมูลมาจากตัวแทนในพื้นที่ตำบลเขื่อนบางลาง และตำบลนาประดู่ ได้แก่ 1) กลุ่มผู้นำระดับท้องถิ่น (นายอำเภอ ปลัดอำเภอ นายกเทศมนตรี นายกองค์การบริหารส่วนตำบล) จำนวน 7 คน 2) กลุ่มเจ้าหน้าที่งานสาธารณสุข (เจ้าหน้าที่สาธารณสุขอำเภอ เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลประจำอำเภอ เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพระดับตำบล) จำนวน 27 คน 3) กลุ่มเจ้าหน้าที่ส่วนภูมิภาคและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (เจ้าหน้าที่อำเภอ เจ้าหน้าที่เทศบาล หรือเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล) จำนวน 52 คน และ 4) กลุ่มผู้นำและประชาชนที่เกี่ยวข้องกับงานด้านสื่อสารสุขภาพ (ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา ทีมเผ่าะวังในหมู่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และประชาชนในพื้นที่) จำนวน 49 คน รวมทั้งสิ้น 135 คน โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ด้วยการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบก้อนหิมะ (Snowball Sampling) เพื่อให้ได้ความหลากหลายของข้อมูล การเก็บข้อมูลอยู่ระหว่างเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2563 - กรกฎาคม พ.ศ. 2564

เครื่องมือวิจัย

การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือเพื่อเปรียบเทียบรูปแบบการสื่อสารภาวะวิกฤตในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูงและพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่ำของชุมชนจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ในพื้นที่ชายแดนใต้ ประกอบด้วย คำถามเกี่ยวกับลักษณะประชากร การสื่อสารภาวะวิกฤตในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ศักยภาพการสื่อสารภาวะวิกฤตจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ซึ่งคำถามในแบบสอบถามได้ประยุกต์จากแนวคิดของ Laws and Prideaux (2006); World Health Organization (2008) ; Keawthep (2009) และ Palttala and Vos (2012) โดยคำถามทั้งหมดได้นำมาหาค่าความเชื่อมั่น โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) พบว่า มีค่ามากกว่า 0.7 ถือว่าแบบสอบถามฉบับนี้มีความเชื่อมั่นสูง (Cronbach, 1990)

การวิจัยเชิงคุณภาพ ทำการเก็บข้อมูลด้วยการจัดเวทีประชาคม การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบกลุ่มกับตัวแทนหน่วยงานและตัวแทนประชาชนที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการสื่อสารภาวะวิกฤต ในพื้นที่ตำบลเขื่อนบางลาง และตำบลนาประดู่ โดยแนวทางการสัมภาษณ์ได้ประยุกต์จากแนวคิดองค์ประกอบของการสื่อสาร แนวคิด

ทางการสื่อสาร ตัวแบบ SMCR Model (Source, Message, Channel, Receiver) และการจัดการเชิงระบบ (System Theory) ในการวิเคราะห์และทำความเข้าใจกระบวนการสื่อสารด้านสุขภาพได้อย่างชัดเจนและพัฒนาเป็นส่วนหนึ่งของกรอบแนวคิดการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเชิงปริมาณ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาและการวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณแบบเป็นขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis)

การวิจัยเชิงคุณภาพ ทำการตรวจสอบแบบสามเส้าและวิเคราะห์ข้อมูลที่ประกอบด้วยการจัดระเบียบข้อมูล การแสดงข้อมูล และการสรุปหรือการตีความ (Miles & Huberman, 1994)

ผลการวิจัย

1. ผลการประเมินศักยภาพการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูงและพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่ำในการสื่อสารภาวะวิกฤตจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ในพื้นที่ชายแดนใต้

ผลการวิจัยในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบมีส่วนร่วม เก็บข้อมูลด้วยการจัดเวทีประชาคม การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า ทั้งสองพื้นที่ ได้แก่ พื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูง (ตำบลเขื่อนบางลาง) และพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่ำ (ตำบลนาประดู่) มีศักยภาพการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในภาวะวิกฤตครบทั้ง 5 ด้าน มีรายละเอียดดังนี้

1) ด้านความเข้าใจประชาชน คนในพื้นที่ทั้งสองพื้นที่ให้ความสำคัญมากที่สุดและมีความคล้ายคลึงกัน โดยหน่วยงานภาครัฐและท้องถิ่นเลือกใช้เครื่องมือการสื่อสารที่เน้นการเข้าถึงประชาชนได้อย่างรวดเร็ว หลากหลาย และมีประสิทธิภาพ เช่น ไลน์แอปพลิเคชัน รถแห่กระจายเสียงและใช้เพลงที่แต่งขึ้นเองเพื่อช่วยสื่อสาร (ตำบลนาประดู่) หอกระจายเสียงของมัสยิดและสุเหร่า หรือการลงพื้นที่เคาะประตูบ้าน ทั้งนี้ อสม. ถือว่าเป็นเจ้าหน้าที่ด้านสุขภาพที่ให้คำปรึกษาด้านสุขภาพเบื้องต้น ทำให้ประชาชนในพื้นที่รู้สึกอุ่นใจและคลายกังวลหากมีเหตุด่วนด้านสุขภาพ ดังข้อความ

“...เราเอาสื่อแต่ละประเภทมาใช้เพื่อกระตุ้นแจ้งเตือนให้ชาวบ้านรับทราบ ช่วงตอนเกิดโควิดเราระดมมาใช้หมดเลยเพื่อสร้างความเข้าใจให้กับเขาในทุก ๆ ด้าน ทั้งแผ่นพับ ป้ายไว้นิล อันนี้เพื่อคนอ่านได้ก็อ่านไป แต่ที่ได้ผลมากคือ พวกเสียงตามสาย รถแห่ และอีกอย่างคือไลน์ เพราะเราคำนึงถึงความแตกต่างการใช้เทคโนโลยีและวิถีชีวิตของเขา โดยใช้วิธีการสื่อสารและช่องทางที่หลากหลาย...”

(Local Leaders 1 Khuean Bang Lang Subdistrict, in-depth interview, 2021, June 17)

“...อสม. ในพื้นที่เราถือว่าเป็นบุคคลสำคัญในการสื่อสารด้านสาธารณสุขในพื้นที่มาก ๆ เขา (อสม.) จะไปตามที่บ้านหลาย ๆ บ้าน เพื่อให้ทุกคนตื่นตระหนกและเฝ้าระวัง เราพยายามสร้างความเข้าใจกับคนในพื้นที่ให้มากที่สุด...” (Local Leaders 2 Na Pradu Subdistrict, in-depth interview, 2021, April 30)

ทั้งนี้ ในพื้นที่ตำบลนาประดู่ มีความแตกต่างจากพื้นที่ตำบลเขื่อนบางลาง ด้วยการใช้เพลงท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจภาวะวิกฤตด้านสุขภาพให้กับประชาชน ดังข้อความจากเวทีประชาคม

“...ท่านนายกมีการแต่งเพลง D-M-H-T-T เกี่ยวกับล้างมือ ลดโรคโควิด แล้วเปิดเสียงตามสาย ในหมู่บ้าน ในเทศบาลขึ้นรถแห่ บ้าได้ยินประจำ จนจำได้แล้ว เวลาเขามาถามนะทำได้ถูกต้องตามที่อยู่ในเพลง ทำให้เราเข้าใจ จำง่ายด้วย...” (People 1 Na Pradu Subdistrict, community forum, 2020, December 9)

2) ด้านการประกาศที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ ทั้งสองพื้นที่ให้ความสำคัญที่คล้ายคลึงกันในเรื่องของความกระตือรือร้นของเจ้าหน้าที่ภาครัฐในการติดตามข่าวสาร แจ้งประกาศ และการจัดสรรงบประมาณช่วยเหลือฉุกเฉินสำหรับประชาชน โดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น ผู้นำศาสนา และเจ้าหน้าที่พยายามสร้างความเข้าใจด้านการป้องกันและดูแลสุขภาพ ขณะที่ความแตกต่างกลับพบว่า พื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่ำ (ตำบลนาประดู่) ประชาชนมีความตระหนักรู้ด้านสุขภาพโดยเน้นการติดตามข่าวสารเรื่องของสถานการณ์โควิด-19 และปฏิบัติตามมาตรการที่รัฐกำหนดในระดับเบื้องต้นได้ค่อนข้างดี ดังข้อความ

“...ปลัดและเจ้าหน้าที่จะติดตามข้อมูลข่าวสารอยู่แล้ว ค่อนข้างจะมีความกระตือรือร้นไม่รอคำสั่งโดยตรงจากรัฐ และแจ้งกำนันผู้ใหญ่ กับนายกก่อนนะ ทำให้เราทราบเรื่อง...” (Community Leader 27 Na Pradu Subdistrict, focus group, 2021, January 12)

“...ตอนปิดหมู่บ้าน มีการผ่อนปรนให้คนบางกลุ่มออกนอกพื้นที่ได้ แต่ต้องทำหนังสือขออนุญาตเข้าออก เราเลยจัดการบริการแบบครบวงจรรวดเร็ว...” (People 3 Na Pradu Subdistrict, focus group, 2021, January 12)

3) ด้านความเชื่อถือหรือไว้วางใจ พบว่า ทั้งสองพื้นที่ที่มีความคล้ายคลึงกันในเรื่องของผู้นำท้องถิ่น และผู้นำศาสนาอิสลาม ที่มีบทบาทในการสร้างความเข้าใจกับประชาชนก่อให้เกิดความเชื่อถือและไว้วางใจ ซึ่งมีส่วนช่วยให้ประชาชนเชื่อถือในข้อมูลข่าวสารที่นำเสนอจากภาครัฐ และมีศักยภาพในการบริหารจัดการเข้าถึงชุมชนและสามารถสื่อสารกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่ำ (ตำบลนาประดู่) พบว่า ผู้นำท้องถิ่นเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงและแสดงความคิดเห็นได้โดยตรงด้วยการเน้นกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ เช่น กิจกรรมจับน้ำชาพบปะพูดคุย การเปิดสายตรงทางโทรศัพท์หรือไลน์ส่วนตัว ดังข้อความ

“...เทศบาลได้เปิดให้ประชาชนมีโอกาสสะท้อนกลับการทำงานในช่วงโควิด โดยมีเบอร์นายก รองนายกและปลัดเทศบาลไปติดอยู่ทุกชุมชน ถ้าใครมีปัญหาเดือดร้อนให้โทรมาได้...” (Community Leader 3 Khuean Bang Lang Subdistrict, community forum, 2021, January 21)

“...ท่านนายกเราสามารถเจอได้ บ้านอยู่หลังเทศบาล ท่านเป็นคนจัดงานจับน้ำชา เรียกมาคุย เรารู้สึกเป็นกันเอง รู้สึกเชื่อใจ มีอะไรเราก็เข้าไปปรึกษาท่านเลย ไปเรียกหน้าบ้านก็ได้ ที่หน้าบ้านจะมีระฆังไว้โชนให้ตี เหมือนร้องทุกข์...” (Volunter Leader 1 Na Pradu Subdistrict, community forum, 2020, December 9)

4) ด้านเตรียมการและวางแผนเป็นขั้นตอน พบว่า ทั้งสองพื้นที่ที่มีความคล้ายคลึงในเรื่องการเตรียมการ การวางแผนและดำเนินกิจกรรมเป็นขั้นตอน มุ่งเน้นเตรียมพร้อมด้านความรู้และกำลังคนก่อนลงพื้นที่ด้วยการสร้างความรู้ความเข้าใจงานด้านสื่อสารความเสี่ยงในสถานการณ์เร่งด่วนในทางกลับกันพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่ำ (ตำบลนาประดู่) มีการเปิดสายด่วนฉุกเฉินมีรถกู้ภัยให้บริการเมื่อเกิดผู้ป่วยในหมู่บ้าน เพื่ออำนวยความสะดวกให้ประชาชน ดังข้อความ

“...เมื่อเกิดโควิด รัฐบาลก็ประสานงานกับผู้นำชุมชนในพื้นที่เลย มีการเรียกประชุมกันอย่างชัดเจน ให้ความรู้เบื้องต้นก่อนลงพื้นที่ เน้นประชาสัมพันธ์การเดินทางในพื้นที่เสี่ยง กำหนด ผู้นำบ้าน ผู้นำชุมชน อาสาสมัครในพื้นที่ มีมาตรการการเฝ้าระวังคนที่กลับมาจากมาเลเซียหรือจากพื้นที่เสี่ยง มีหน่วยคัดกรองด่านแรก และประสานงานสุดท้ายส่งไปให้ รพ.สต. ...”(Health Professional 2 Khuean Banglang Subdistrict, focus group, 2021, February 2)

5) ด้านความโปร่งใสตรวจสอบได้ พบว่า ในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูง (ตำบลเขื่อนบางลาง) ประชาชนมีส่วนร่วมตรวจสอบเสนอแนะความคิดเห็นต่าง ๆ ผ่านช่องทางที่หลากหลาย เช่น การประชุมหมู่บ้าน ในขณะที่พื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่ำ (ตำบลนาประดู่) มีความแตกต่าง คือ ในพื้นที่ไม่มีความขัดแย้งทางการเมืองท้องถิ่น ประชาชนสามารถแจ้งปัญหา หรือสอบถามผู้นำท้องถิ่นในเรื่องของกระบวนการทำงานได้ทั้งแบบทางการและไม่เป็นทางการ ดังข้อความ

“...มองว่าทุกคนในชุมชนโดยส่วนใหญ่ค่อนข้างจะสามัคคีร่วมแรงร่วมใจกันนะ ในชุมชนเทศบาลนี้แทบจะไม่มี ความขัดแย้งกันเลย อะไรแบ่งกันได้เราแบ่งกัน เรามีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง เรามองเห็นการทำงานของท่านนายก ของผู้แทน ของราชการที่เข้ามา เรารู้สึกว่าอุ่นใจไม่เคยมีความขัดแย้งกันนะ พอไวรัสโควิด-19 มาเนี่ยเรายังเห็นชัดเลยว่าไม่มีการขัดกัน ทะเลาะกัน มีแต่จะร่วมมือช่วยเหลือกัน ใคร ๆ ก็ออกความคิดเห็น ลงมือลงแรงได้...” (People 3 Na Pradu Subdistrict, focus group, 2021, January 12)

2. ผลการเปรียบเทียบรูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนระหว่างพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูง และพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่ำในการสื่อสารภาวะวิกฤตจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ในพื้นที่ชายแดนใต้

ผลการวิจัยในวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยแสดงรูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูง พื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่ำในการสื่อสารภาวะวิกฤต และภาพรวมของทั้งสองพื้นที่ รายละเอียดแสดงได้ดังนี้

ตารางที่ 1 รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูง (ตำบลเขื่อนบางลาง) ในการสื่อสารภาวะวิกฤต

ตัวแปรการสื่อสารในภาวะวิกฤตที่เข้าในสมการ	b	β	t	Sig.
ค่าคงที่	-.228	-	-.887	.337
ระหว่างเกิดสถานการณ์	.673	.530	4.998	.000***
หลังเกิดสถานการณ์ภาวะวิกฤต	.276	.264	2.488	.014*
$R^2 = .587$ $SE_{est} = .554$ $Adj R^2 = .580$ $F = 90.168$				

*** หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 * หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 1 ผลการศึกษารูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูงในการสื่อสารภาวะวิกฤต (ตำบลเขื่อนบางลาง) พบว่า การสื่อสารระหว่างเกิดสถานการณ์ และหลังเกิดสถานการณ์ภาวะวิกฤต ส่งผลต่อการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม มีค่าความสามารถในการทำนาย (R^2) ร้อยละ 58.7 มีค่าน้ำหนักสัมประสิทธิ์เท่ากับ .530 และ .264 โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 และ .05 ตามลำดับ ในขณะที่การสื่อสารก่อนเกิดเหตุการณ์ภาวะวิกฤตไม่ส่งผลต่อการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

ตารางที่ 2 รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่ำ (ตำบลนาประดู่) ในการสื่อสารภาวะวิกฤต

ตัวแปรการสื่อสารในภาวะวิกฤตที่เข้าในสมการ	b	β	t	Sig.
ค่าคงที่	.724	-	4.071	.000***
ระหว่างเกิดสถานการณ์	.453	.458	5.577	.000***
หลังเกิดสถานการณ์ภาวะวิกฤต	.397	.410	5.714	.000***
ก่อนเกิดสถานการณ์ภาวะวิกฤต	-.147	-.139	-2.462	.014*
$R^2 = .555$ $SE_{est} = .583$ $Adj R^2 = .550$ $F = 110.396$				

*** หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 * หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 ผลการศึกษารูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่ำในการสื่อสารภาวะวิกฤต (ตำบลนาประดู่) พบว่า การสื่อสารก่อนเกิดสถานการณ์ ระหว่างเกิดสถานการณ์ และหลังเกิดสถานการณ์ภาวะวิกฤต ส่งผลต่อการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม มีค่าความสามารถในการทำนาย (R^2) ร้อยละ 55.5 โดยการสื่อสารในภาวะวิกฤตระหว่างเกิดสถานการณ์ และหลังเกิดสถานการณ์ภาวะวิกฤตมีค่าน้ำหนักสัมประสิทธิ์เท่ากับ .458 และ .410 ตามลำดับ โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ในขณะที่การสื่อสารก่อนเกิดสถานการณ์ภาวะวิกฤต ส่งผลทางลบต่อการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ค่าน้ำหนักสัมประสิทธิ์ เท่ากับ .139 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 3 รูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่ำ (ตำบลนาประดู่) และพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูง (ตำบลเขื่อนบางลาง) ในการสื่อสารภาวะวิกฤต

ตัวแปรการสื่อสารในภาวะวิกฤตที่เข้าในสมการ	b	β	t	Sig.
ค่าคงที่	.459	-	3.203	.001**
ระหว่างเกิดสถานการณ์	.484	.459	6.843	.000***
หลังเกิดสถานการณ์ภาวะวิกฤต	.382	.386	6.555	.000***
ก่อนเกิดสถานการณ์ภาวะวิกฤต	-.100	-.096	-2.046	.041*
$R^2 = .555$ $SE_{est} = .578$ $Adj R^2 = .552$ $F = 164.798$				

*** หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 * หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 3 ผลการศึกษารูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่ำ (ตำบลนาประดู่) และพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูง (ตำบลเขื่อนบางลาง) ในการสื่อสารภาวะวิกฤต พบว่า การสื่อสารก่อนเกิดสถานการณ์ ระหว่างเกิดสถานการณ์ และหลังเกิดสถานการณ์ภาวะวิกฤต ส่งผลต่อการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม มีค่าความสามารถในการทำนาย (R^2) ร้อยละ 55.5 โดยการสื่อสารในภาวะวิกฤตระหว่างเกิดสถานการณ์ ส่งผลต่อการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม มีค่าน้ำหนักสัมประสิทธิ์สูงสุด เท่ากับ .459 รองลงมา คือ การสื่อสารหลังเกิดสถานการณ์ภาวะวิกฤต ส่งผลต่อการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ค่าน้ำหนักสัมประสิทธิ์ เท่ากับ .386 โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ในขณะที่การสื่อสารก่อนเกิดสถานการณ์ภาวะวิกฤตส่งผลทางลบต่อการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ค่าน้ำหนักสัมประสิทธิ์ เท่ากับ .096 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ตัวแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในภาวะวิกฤตของชุมชนจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ในพื้นที่ชายแดนใต้

ผลการวิจัยในวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบมีส่วนร่วม เก็บข้อมูลด้วยการจัดเวทีประชาคม การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในภาวะวิกฤตของชุมชนจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ในพื้นที่ชายแดนใต้ มีองค์ประกอบ

ของกระบวนการสื่อสารครบทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ 1) ผู้ส่งสาร พบว่า ผู้ส่งสารหลัก ซึ่งทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการสื่อสารกับชุมชนมีหลายกลุ่ม ได้แก่ ผู้นำระดับท้องถิ่น ผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพ เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง (เจ้าหน้าที่ทหาร ตำรวจที่ดูแลในพื้นที่) ผู้นำศาสนาอิสลาม และกลุ่มอาสาสมัคร 2) สาร พบว่า เนื้อหาที่ถูกถ่ายทอดไปยังชุมชน คือ การให้ความรู้เรื่องโรคและการปฏิบัติตนด้านการดูแลสุขภาพ การป้องกัน และควบคุมสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 การชี้แจงมาตรการการป้องกันตามมาตรการที่ภาครัฐกำหนดไว้ การสร้างความเชื่อมั่นให้กับคนในชุมชนในเรื่องการเยียวยา การให้ความสำคัญกับผู้ที่เป็นกลุ่มเสี่ยงหรือได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาด 3) สื่อหรือช่องทางการสื่อสาร พบว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำการสื่อสารกับชุมชนผ่านช่องทางที่หลากหลาย ได้แก่ การสื่อสารผ่านสื่อบุคคล เช่น ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนาอิสลาม และเจ้าหน้าที่ด้านสุขภาพ การสื่อสารผ่านสื่อเฉพาะกิจ เช่น แผ่นพับ ป้ายประชาสัมพันธ์ รถกระจายเสียง หอกระจายเสียงประจำมัสยิด การโทรศัพท์แจ้งข่าวสาร การเปิดสายด่วนฉุกเฉินของกู้ภัย-กู้ชีพในชุมชน และการสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เช่น ไลน์แอปพลิเคชัน เพชบุ๊กของหน่วยงานท้องถิ่น นอกจากนี้ยังพบว่า การสื่อสารกับชุมชนในช่วงวิกฤตการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ยังมีการสื่อสารผ่านสื่อกิจกรรม เช่น การอบรมให้กับอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน การเดินรณรงค์ตามหมู่บ้าน โรงเรียน และมัสยิดต่าง ๆ นำโดยเจ้าหน้าที่ด้านสุขภาพและอาสาสมัคร รวมถึงผู้นำระดับสูงในพื้นที่ รวมถึงมีการประชุมกลุ่มแบบพบหน้า เพื่อวางแผนและเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่ได้เสนอความคิดเห็น และ 4) ผู้รับสาร ได้แก่ ประชาชนในพื้นที่ ประชาชนจากภายนอกพื้นที่ที่เดินทางกลับเข้ามาในชุมชน ผ่านการโทรศัพท์สายตรงเพื่อสะท้อนถึงปัญหาและสถานการณ์ด้านสุขภาพที่เกิดขึ้นในพื้นที่ให้กับผู้นำท้องถิ่นได้รับทราบและปรับปรุงหรือแก้ไขปัญหาย่างเร่งด่วน

จากการวิเคราะห์ด้วยการจัดการเชิงระบบ พบประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. ปัจจัยนำเข้า พบประเด็นสำคัญ ดังนี้

1.1 ด้านคน พบว่า กลุ่ม อสม. ถือเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนและเป็นด่านหน้าในการประสานงานกับประชาชนในพื้นที่ และหากประชาชนต้องการความช่วยเหลือเพิ่มเติมสามารถประสานไปยังกลุ่มคนดังกล่าวได้

1.2 ด้านวิธีการปฏิบัติงาน พบว่า มีการแบ่งนโยบายเป็น 3 ระดับ ระดับที่ 1 นโยบายระดับบน คือ นโยบายจากภาครัฐในการขับเคลื่อนงานควบคุมการระบาดของโรค ระดับที่ 2 นโยบายระดับกลาง คือ การนำนโยบายระดับบนด้านการป้องกันและควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ไปใช้ในพื้นที่ มาขับเคลื่อนในทุกจังหวัด ระดับที่ 3 นโยบายระดับล่าง คือ การรับนโยบายระดับกลางจากระดับจังหวัดมาปรับใช้ในท้องถิ่นแต่ละพื้นที่ โดยหน่วยงานในระดับท้องถิ่น

1.3 ด้านงบประมาณ พบว่า ภาครัฐและหน่วยงานท้องถิ่นในพื้นที่มีงบประมาณสนับสนุน โดยอาจมาจากงบประมาณของหน่วยงานท้องถิ่นเองที่สามารถนำมาใช้ได้เมื่อเกิดภาวะเร่งด่วนหรือฉุกเฉิน

1.4 ด้านวัสดุอุปกรณ์ และสิ่งปลูกสร้าง เป็นรูปแบบของด่านคัดกรองในชุมชนและสถานกักกันโรคในท้องถิ่น สำหรับกักกันผู้ที่ติดเชื้อโควิด-19 และคัดกรองผู้ที่เข้ามาในชุมชน

2. กระบวนการ พบประเด็นสำคัญ ดังนี้

2.1 กระบวนการวางแผน ได้แก่ การสื่อสารจากระดับบนลงล่าง ทั้งแบบทางการและไม่เป็นทางการ การเตรียมวางแผนและปฏิบัติงานในชุมชน ดังนี้

2.1.1 มีการกำหนดบทบาทหน้าที่

2.1.2 การประชุมกับผู้นำชุมชน

2.1.3 การเตรียมแกนนำชุมชน

2.1.4 การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ของโรค

2.2 กระบวนการดำเนินงานสื่อสาร เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วม พบว่า มีกระบวนการสร้างแนวปฏิบัติและการดำเนินการในพื้นที่ ดังนี้

2.2.1 การส่งเสริมการป้องกันดูแลสุขภาพในพื้นที่

2.2.2 เกิดแนวปฏิบัติของชุมชน

2.2.3 สร้างการสื่อสาร เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันในหลากหลายช่องทาง เช่น การสื่อสารผ่านสื่อบุคคล สื่อสังคมออนไลน์ (ไลน์แอปพลิเคชัน เฟซบุ๊ก) หรือสื่อเฉพาะกิจ ได้แก่ แผ่นพับ ไลน์ รถกระจายเสียง และเสียงตามสายประจำมัสยิด

2.3 กิจกรรมเสริมกระบวนการปฏิบัติงานช่วยเหลือในชุมชน เช่น กิจกรรมการเย็บหน้ากากผ้าโดยกลุ่มสตรีในชุมชนและกลุ่ม อสม. และการบริการรถฉุกเฉินหน่วยกู้ภัยในพื้นที่ ฯลฯ

2.4 บทบาทของผู้นำกับการเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในภาวะวิกฤตในชุมชน มีรายละเอียด ดังนี้

2.4.1 ผู้นำระดับสูงในพื้นที่ โดยเฉพาะฝ่ายปกครอง มีบทบาทสำคัญในการสื่อสารกับประชาชน

2.4.2 ผู้นำทางศาสนา มีบทบาทสำคัญในการโน้มน้าวประชาชนซึ่งนับถือศาสนาอิสลามให้เชื่อว่าโควิด-19 มีอยู่จริงและยอมรับมาตรการการกักตัวของภาครัฐ

2.4.3 กลุ่ม อสม. มีบทบาทการเป็นตัวกลางในการสื่อสารข้อมูลจากภาครัฐ อาทิ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) ไปสู่ประชาชน การตรวจสุขภาพประชาชน การลงพื้นที่เพื่อพบปะกลุ่มเสี่ยงที่กักตัวในหมู่บ้าน และการสื่อสารความรู้สุขภาพในภาวะวิกฤตให้กับประชาชนในพื้นที่อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ บทบาทในการช่วยเหลือ การสอบสวนและซักประวัติ การคัดกรองด้านสุขภาพในพื้นที่ต่าง ๆ ของชุมชน และติดตามประเมินผลด้านสุขภาพของกลุ่มเสี่ยงและส่งข้อมูลสะท้อนกลับไปยังเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

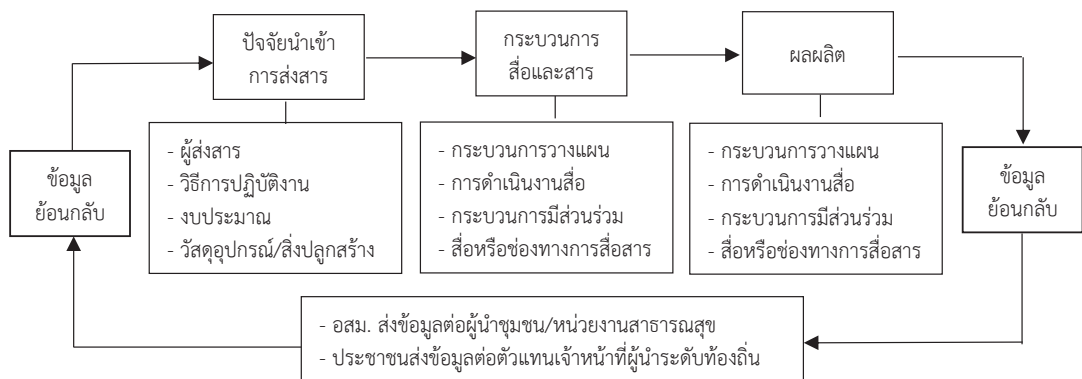
3. ผลผลิต พบประเด็นสำคัญ ดังนี้

3.1 ประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่เกิดการจดจำ ตระหนักและรับรู้เกี่ยวกับการป้องกันเฝ้าระวังการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ตามแนวทางที่ภาครัฐและชุมชนได้กำหนด

3.2 ประชาชนให้ความร่วมมือในการควบคุมยอดผู้ติดเชื้อ โดยการติดตามกลุ่มเสี่ยงที่เข้ามาในพื้นที่เพื่อเข้าระบบการสอบสวนโรคตามมาตรการของภาครัฐ

3.3 เกิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมระหว่างหน่วยงานท้องถิ่นและประชาชนในพื้นที่ผ่านช่องทางการสื่อสารแบบออนไลน์และออฟไลน์

4. ข้อมูลย้อนกลับ ได้แก่ ข้อมูลย้อนกลับจากกลุ่ม อสม. และส่งต่อข้อมูลให้กับผู้นำชุมชนและหน่วยงานสาธารณสุขในพื้นที่โดยส่งข้อมูลย้อนกลับผ่านทางช่องทางออนไลน์ ได้แก่ ไลน์แอปพลิเคชัน ซึ่งจากข้อมูลข้างต้นสามารถนำมาบูรณาการ เพื่อแสดงกระบวนการให้เห็นถึงตัวแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในภาวะวิกฤตจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ในพื้นที่ชายแดนใต้ ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ตัวแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในภาวะวิกฤตของชุมชน จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ในพื้นที่ชายแดนใต้

ที่มา: จากการวิเคราะห์โดยคณะนักวิจัย

อภิปรายผลการวิจัย

1. จากการประเมินศักยภาพการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูง และพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่ำในการสื่อสารภาวะวิกฤตจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ในพื้นที่ชายแดนใต้ ผู้วิจัยพบว่า มี 5 ด้านที่สำคัญ ซึ่งศักยภาพด้านความเข้าใจประชาชน เป็นมิติที่มีความสำคัญมากที่สุด รองลงมาคือ ศักยภาพด้านการประกาศที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ และศักยภาพด้านความเชื่อถือหรือไว้วางใจ และลำดับถัดมา คือ ศักยภาพในด้านเตรียมการและวางแผนเป็นขั้นตอน ขณะที่ศักยภาพด้านความโปร่งใสและตรวจสอบได้นั้น เป็นด้านที่มีศักยภาพการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการสื่อสารภาวะวิกฤตน้อยที่สุด

สาเหตุที่ศักยภาพด้านความเข้าใจประชาชนมีศักยภาพสูงสุด เนื่องจากคนในพื้นที่ทั้งสองพื้นที่ (พื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูงและพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่ำ) ให้ความสำคัญเป็นลำดับแรกเหมือนกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งตำบลนาประดู่ (พื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่ำ) มีความโดดเด่นในศักยภาพด้านความเข้าใจประชาชน

มากกว่าอีกพื้นที่ เนื่องจากการนำเครื่องมือการสื่อสารที่หลากหลายในรูปแบบต่าง ๆ และการสื่อสารอย่างสม่ำเสมอจนทำให้เกิดความเข้าใจและจดจำของประชาชน เครื่องมือดังกล่าวประกอบด้วย การใช้สื่อออนไลน์ สื่อเฉพาะกิจ สื่อบุคคล และสื่อท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพในการสร้างความเข้าใจกับประชาชนจึงทำให้เกิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนในภาวะวิกฤต สอดคล้องกับ Srikasemsuk and Taiphapoon (2020) และ Jobsri (2021) ที่พบว่า เครื่องมือการสื่อสารควรใช้สื่อที่มีความหลากหลาย ทั้งสื่อดั้งเดิมและสื่อใหม่ ได้แก่ เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ อินสตาแกรม ยูทูบ ดิจิตอล โลก และสื่อประเภทข่าวประชาสัมพันธ์ การแถลงข่าว คลิปวิดีโอ สื่อกิจกรรม คู่มือ และสื่อเฉพาะกิจอื่น ๆ สามารถเข้าถึงผู้รับสาร ในการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในภาวะวิกฤตได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การพัฒนาช่องทางใหม่ ๆ ให้เหมาะสมกับผู้รับสาร โดยเน้นความถี่ที่มากขึ้นในทุกช่องทางจะทำให้เกิดการรับรู้และเข้าใจในการสื่อสารเมื่อเกิดภาวะวิกฤตได้เป็นอย่างดี ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ศักยภาพด้านความเข้าใจประชาชนอันจะทำให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดจึงจำเป็นต้องมีเครื่องมือในการสื่อสารที่เหมาะสมและทำการสื่อสารอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งเป็นปัจจัยในการขับเคลื่อนให้ชุมชนเข้าใจ และมีส่วนร่วมในการสื่อสารในภาวะวิกฤตได้เป็นอย่างดี

ศักยภาพด้านการประกาศที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ และศักยภาพด้านความเชื่อถือหรือไว้วางใจ เป็นศักยภาพที่มีการบูรณาการปฏิบัติร่วมกันทั้งสองพื้นที่ ทั้งนี้ ตำบลนาประดู่ (พื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่ำ) มีความโดดเด่นในการนำมาประยุกต์ใช้กับประชาชนในพื้นที่ จะเห็นได้ว่าผู้นำระดับท้องถิ่นเป็นผู้ขับเคลื่อนหลักในการสร้างความกระตือรือร้น และการปฏิบัติงานในด้านการประกาศที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ ซึ่งการกระทำดังกล่าวเป็นต้นแบบในการทำงานด้านการสื่อสารในภาวะวิกฤต และเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้ได้บังคับบัญชา ผู้นำศาสนา และจิตอาสาในชุมชนในการขับเคลื่อนศักยภาพดังกล่าว ดังนั้นสิ่งเหล่านี้จึงเป็นสิ่งที่สะท้อนให้ประชาชนเกิดความเชื่อถือและไว้วางใจว่า เจ้าหน้าที่ในพื้นที่ที่มีความจริงใจและสร้างการมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วนให้เกิดความตระหนักในสถานการณ์โควิด-19 นอกจากนี้ การแสดงความคิดเห็นของประชาชนจะเป็นเสียงสะท้อนกลับที่มีความสำคัญต่อการปฏิบัติงานให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และการพัฒนาในทุกขั้นตอนซึ่งสอดคล้องกับงานของ Bickham and Francis (2021) และ Chantana and Wijitjammaree (2022) พบว่า ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 องค์กรด้านสุขภาพทำหน้าที่ส่งสารในลักษณะเชิงรุกที่มุ่งเน้นข้อมูลการสื่อสารความเสี่ยงภัยด้านสุขภาพหรือภาวะฉุกเฉินด้านสุขภาพ โดยการสื่อสารเชิงรุกดังกล่าวควรคัดเลือกผู้ส่งสารที่มีความรู้ ความเข้าใจ และเกี่ยวข้องโดยตรง ซึ่งสามารถสร้างความใกล้ชิดกับประชาชนเพื่อทำให้เกิดความไว้วางใจ ทั้งนี้ ประชาชนจะมีความเชื่อถือข้อมูลข่าวสารและมาตรการจากเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนมากกว่าเจ้าหน้าที่จากส่วนกลาง

ศักยภาพด้านการเตรียมการวางแผนเป็นขั้นตอน และศักยภาพด้านความโปร่งใสที่ตรวจสอบได้ เป็นศักยภาพที่คล้ายคลึงกัน โดยทั้งสองพื้นที่มีการปฏิบัติงานที่วางแผนเป็นขั้นตอน และเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบแจ้งปัญหาและเสนอข้อคิดเห็นต่าง ๆ ผ่านทางช่องทางที่หลากหลาย ผ่านกระบวนการทำงานแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งจะเห็นได้ว่าการทำงาน

ของหน่วยงานในพื้นที่ที่มีขั้นตอนปฏิบัติที่ชัดเจนในแต่ละกระบวนการ ตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติงาน การตรวจสอบ และการปรับปรุงงาน เป็นวงจรที่มีการสะท้อนกลับในทุกขั้นตอนจากประชาชนในพื้นที่ สอดคล้องกับแนวคิดของ Keawthep (2009) ที่แบ่งระดับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมออกเป็น 3 ระดับ ประกอบด้วย 1) ระดับผู้รับสาร/ผู้ใช้สาร 2) ระดับผู้ร่วมผลิต และ 3) ระดับผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phoonsiriwong and Pitpreecha (2013) ได้เสนอว่า การที่จะประสบความสำเร็จในการสื่อสาร และบริหารจัดการภาวะวิกฤตได้นั้น ต้องมีกระบวนการวางแผนอย่างเป็นขั้นตอน ได้แก่ 1) การวิเคราะห์ข้อมูล และ 2) การกำหนดกลยุทธ์ ซึ่งเป็นการหาและเตรียมข้อมูล การแจ้งข่าวสารให้ประชาชน การคลี่คลายสถานการณ์ รวมทั้งต้องสื่อสารแผนและนโยบายให้ประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตระหนักถึงความสำคัญและพร้อมปฏิบัติตามในทิศทางเดียวกัน

2. การสื่อสารภาวะวิกฤตจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ในพื้นที่ชายแดนใต้ พื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูงจากการระบาดเชื้อไวรัสโควิด-19 (ตำบลเชื่อนบางลาง) และพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่ำจากการระบาดเชื้อไวรัสโควิด-19 (ตำบลนาประดู่) พบว่า ให้ความสำคัญกับการสื่อสารระหว่างเกิดและหลังเกิดสถานการณ์อยู่ในระดับมาก โดยการสื่อสารภาวะวิกฤตระหว่างเกิดสถานการณ์เป็นปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนมากที่สุด รองลงมา คือ หลังเกิดสถานการณ์ภาวะวิกฤต ทั้งนี้ ในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูง (ตำบลเชื่อนบางลาง) ไม่ปรากฏการสื่อสารภาวะวิกฤตที่ชุมชนมีส่วนร่วมในช่วงก่อนเกิดสถานการณ์ ซึ่งจากประเด็นดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ชุมชนอาจมองว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นโรคอุบัติใหม่ในพื้นที่ ไม่เคยทราบหรือพบกับการระบาดที่รุนแรงมาก่อน จึงขาดความพร้อมในการสื่อสารภาวะวิกฤตแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ส่งผลให้ขาดการเตรียมการรับมือ ทำให้กระบวนการในการวางแผน การเตรียมตัว หรือการตั้งรับกับโรค ทั้งในส่วนของประชาชนและภาครัฐอยู่ในระหว่างและหลังเกิดสถานการณ์ทั้งหมด ขณะที่ในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่ำ (ตำบลนาประดู่) พบข้อสังเกตว่าการสื่อสารก่อนเกิดเหตุการณ์ภาวะวิกฤตส่งผลทางลบต่อการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม แต่หากต้องการให้การสื่อสารก่อนเกิดเหตุการณ์ภาวะวิกฤตเกิดผลดี และส่งผลทางบวกกับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม จึงควรสร้างความตระหนัก การเตรียมความพร้อมให้ประชาชนในพื้นที่ตั้งแต่ต้น เนื่องจากการดำเนินชีวิตของคนในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องสุขภาพและโรคติดต่อที่เป็นปัญหาใหม่ที่เกิดขึ้นมากมาย ซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพและการใช้ชีวิตของคน การเตรียมความพร้อมจึงเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อทำให้ทราบข้อมูล ข่าวสาร และเหตุการณ์ของโรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น อันจะก่อให้เกิดความปลอดภัยและลดการสูญเสียในชีวิตให้มากที่สุด รวมทั้งสามารถรับมือกับสถานการณ์ได้ดีกว่าการไม่เคยเตรียมการใด ๆ สอดคล้องกับแนวคิดของ Department of Health Service Support (2008) และ Chia and Synnott (2012) ที่มีการเสนอตัวแบบการสื่อสารในภาวะวิกฤต ซึ่งในช่วงเริ่มต้นของการสื่อสารจะต้องมีกระบวนการเตรียมความพร้อมตั้งแต่เริ่มต้น คือ ระบุขอบเขต ซึ่งเป็นช่วงเวลาภาวะวิกฤตยังไม่เกิดแต่อาจจะมีสัญญาณบางอย่าง และระยะก่อนวิกฤต เพื่อเตรียมความพร้อมสร้างทีมงาน ทดลอง และพัฒนาวิธีการสื่อสาร ทั้งนี้ กระบวนการในการสื่อสารภาวะวิกฤตดังกล่าว สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Rawinit (2022) ที่พบว่า การสื่อสารของกระทรวงสาธารณสุขผ่าน

อินโฟกราฟฟิคเกี่ยวกับโรคไวรัสโควิด-19 มีทั้งหมด 3 ระยะ ได้แก่ ระยะอาการบอเหตุ เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับโรคระบาดและการให้ข้อมูลที่จำเป็นสำหรับการระมัดระวังตนเอง เพื่อส่งสัญญาณเตือนให้แก่ผู้มีความเสี่ยงต่าง ๆ ระยะเตรียมการ เป็นการให้คำแนะนำข้อปฏิบัติต่าง ๆ เพื่อป้องกันและเตรียมรับมือกับโรคระบาด และเมื่อเข้าสู่ระยะร้ายแรง จะเป็นการให้ข้อมูลการประกาศมาตรการต่าง ๆ และเน้นย้ำวิธีการปฏิบัติตัวที่ถูกต้อง ผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่ากระบวนการสื่อสารในการจัดการภาวะวิกฤตด้านสุขภาพในแต่ละระยะมีความแตกต่างกัน ขึ้นกับสถานการณ์และบริบทของพื้นที่ เพราะในแต่ละพื้นที่และคนในชุมชนนั้น มีการใช้ชีวิตที่แตกต่างกัน โดยพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูง มีลักษณะของสังคมเป็นแบบสังคมชนบท พื้นที่อยู่ในหุบเขา การสื่อสาร การเดินทางยากลำบากที่จะเข้าถึงขาดความพร้อมด้านสาธารณูปโภค ในทางกลับกัน พื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่ำ มีลักษณะของสังคมเป็นแบบสังคมเมือง พื้นที่ราบ การเดินทางสะดวกเข้าออกง่าย สาธารณูปโภคเข้าถึง ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การสื่อสารในภาวะวิกฤตแต่ละระยะจึงมีความแตกต่างกันในการวางแผนรับมือและดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ โดยต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนเพื่อทำให้วิกฤตได้รับการแก้ไขโดยเร็วที่สุด

3. ตัวแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในภาวะวิกฤตของชุมชนจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ในพื้นที่ชายแดนใต้ จะเห็นได้ว่าตัวแบบดังกล่าวเป็นการดำเนินงานที่จำเป็นโดยต้องมีปัจจัยนำเข้าในการสื่อสาร ซึ่งประกอบด้วย ผู้ส่งสาร วิธีการปฏิบัติงาน งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์/สิ่งปลูกสร้างที่เป็นหัวใจสำคัญในการผลักดันให้เกิดกระบวนการสื่อสาร และการสื่อสาร ที่ทำให้เกิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในภาวะวิกฤตของชุมชน โดยชุมชนเหล่านี้จะต้องผ่านการวางแผน การดำเนินงาน การสื่อสาร และค้นหาสื่อและช่องทางการสื่อสารด้วยการมีส่วนร่วมกันของทั้งชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะประสบความสำเร็จได้จำเป็นจะต้องมีทุกกระบวนการข้างต้นมาเกี่ยวข้องเพื่อส่งไปยังการดำเนินงานขั้นสุดท้าย คือ ผู้รับสารที่ถือเป็นผลผลิต โดยกระบวนการเหล่านี้ต้องการให้ผู้รับสารเกิดการจดจำ ตระหนัก รับรู้เกี่ยวกับการป้องกันเฝ้าระวัง การระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ทั้งนี้ ตัวแบบดังกล่าวต้องดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ซึ่งจะทำให้เกิดประสิทธิภาพของตัวแบบได้ อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานตามตัวแบบดังกล่าวจำเป็นจะต้องมีการตรวจสอบหรือให้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อส่งกลับไปยังการทบทวนตัวแบบและปรับปรุงให้ตัวแบบเกิดการพัฒนาดียิ่งขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของแต่ละพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับงานของ Thai Health Academy (2020) ที่พบว่า ต้นแบบของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในภาวะวิกฤตเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การสื่อสารในภาวะวิกฤตโควิด-19 ประสบความสำเร็จ ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยนำเข้า ที่ผู้ส่งสารเป็นผู้เชี่ยวชาญ ผู้นำหรือแกนนำสำคัญ โดยมีกระบวนการดำเนินงานที่ส่งสารผ่านทางช่องทางสื่อต่าง ๆ ในการให้ความรู้ การชี้แจงมาตรการในชุมชนผ่านช่องทางต่าง ๆ และส่งต่อไปยังผลผลิต คือ ผู้รับสารซึ่งเป็นคนในชุมชนและคนที่เดินทางเข้ามายังชุมชนและในปลายทางมีการสะท้อนข้อมูลหรือปัญหาต่าง ๆ กลับไปยังผู้รับสารหรือกระบวนการต้นทางร่วมด้วยเพื่อปรับปรุงการสื่อสารในภาวะวิกฤตให้ถูกต้อง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Lunenburg and Ornstein (2008) และ Hoy and Miskel (2012) ที่มองว่าลักษณะการจัดการเชิงระบบในแต่ละองค์ประกอบ คือ

ชุดองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และต้องมีปัจจัยนำเข้าจากภายนอกกระบวนการ มีกระบวนการแปรสภาพปัจจัยต่าง ๆ และการทำหน้าที่รวมกันเพื่อให้เกิดความเข้าใจโดยรวม หรือบรรลุวัตถุประสงค์โดยรวม

ดังนั้นจากตัวแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในภาวะวิกฤตของชุมชนในพื้นที่ชายแดนใต้ จะประสบความสำเร็จได้ จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของชุมชนเป็นสำคัญที่สุด คือ ปัจจัยนำเข้า โดยเฉพาะการส่งสารของผู้ส่งสาร ได้แก่ ผู้นำระดับสูงในพื้นที่ เจ้าหน้าที่ด้านสุขภาพในพื้นที่ ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา และแกนนำชุมชน ทั้งนี้ การสื่อสารจะประสบความสำเร็จได้ต้องเกิดจากกระบวนการสื่อสารที่ดี การทำงานเชิงรุกในชุมชนและเป็นการสื่อสารที่อาศัยความสัมพันธ์อันดีต่อกันทั้งระหว่างสถานะส่วนบุคคลและความสัมพันธ์ส่วนตัว โดยผลการวิจัยข้างต้นสอดคล้องกับงานวิจัยของ Jaidee (2009) ซึ่งพบว่า ปัจจัยการสื่อสารของผู้นำชุมชนและบทบาทในการเป็นแกนนำด้านการสื่อสารสุขภาพของชุมชนนำไปสู่การสื่อสารสองทางแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชนจนเกิดผลการสื่อสาร เพื่อสุขภาพในชุมชน ทั้งกิจกรรมและเกิดการขยายผลสำเร็จไปสู่การทำงานของเจ้าหน้าที่คนอื่นและการปฏิบัติงานในพื้นที่อื่น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลวิจัยไปใช้

1. ภาครัฐและเอกชนควรนำตัวแบบการสื่อสารในภาวะวิกฤตของชุมชนในพื้นที่ชายแดนใต้ ที่ค้นพบ มาเป็นแนวทางในการเตรียมความพร้อมรับมือกับภาวะวิกฤตและประยุกต์ใช้ในการวางแผนบริหารงานเมื่อเกิดสถานการณ์ภาวะวิกฤตในพื้นที่ที่มีการระบาดของโรคอื่น ๆ ในอนาคต
2. กลุ่ม อสม. ควรถูกส่งเสริมบทบาทหน้าที่ด้านการช่วยคิดและร่วมกันวางแผนการสื่อสาร สร้างการมีส่วนร่วมกับภาครัฐและประชาชนในการช่วยกันขับเคลื่อนให้เกิดกระบวนการการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมได้มากที่สุด
3. ภาครัฐควรส่งเสริมและสนับสนุนองค์ความรู้ด้านทักษะการสื่อสารสุขภาพ และการสื่อสารภาวะวิกฤตให้กับ กลุ่ม อสม. เพิ่มเติม โดยผ่านกระบวนการอบรมด้านการสื่อสาร เพื่อให้ความรู้เป็นปัจจุบันทันสมัยอยู่เสมอ
4. การกำหนดนโยบายและการสั่งการนโยบายการขับเคลื่อนด้านมาตรการการป้องกันและควบคุมการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา-19 ของภาครัฐ ควรมุ่งเน้นที่การปรับเปลี่ยนและประยุกต์แผนหรือมาตรการป้องกันให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน เพื่อลดความขัดแย้งของคนในชุมชน ซึ่งจะเกิดในช่วงแรกของการปรับใช้มาตรการ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ในอนาคตนอกเหนือจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา-19 ประเทศไทยอาจเกิดสถานการณ์ภาวะวิกฤตด้านสุขภาพอื่น ๆ ที่มีความร้ายแรงมากกว่า สิ่งเหล่านี้อาจเกิดขึ้นซ้ำได้อีก ดังนั้นผู้วิจัยที่สนใจเรื่อง การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชน จึงควรเตรียมความพร้อมในเรื่อง

เครื่องมือวิจัยรวมถึงการเก็บข้อมูลที่สอดคล้องกับสถานการณ์ภาวะวิกฤตที่เกิดขึ้น เพราะอาจเกิดข้อจำกัดในการเดินทางจนทำให้ไม่สามารถเก็บข้อมูลหรือลงไปทำวิจัยแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ได้

2. การศึกษาดังกล่าวควรนำข้อค้นพบที่ได้ไปพัฒนาและต่อยอดงานวิจัยในรูปแบบของการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการสื่อสารภาวะวิกฤต หรือกลยุทธ์ทางการสื่อสารเพื่อให้เกิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม เพื่อนำไปใช้ประโยชน์เชิงนโยบายในการขับเคลื่อนงานด้านการสื่อสารภาวะวิกฤตของภาครัฐหรือองค์กรเอกชน

กิตติกรรมประกาศ

ขอบพระคุณสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ สำหรับทุนอุดหนุนการวิจัย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563

เอกสารอ้างอิง

- BBC News. (2021). *Thailand reopens to tourists: PM tells we need to learn to live with COVID-19!*. Retrieved from <https://www.bbc.com/thai/thailand-58968273> [in Thai]
- Berlo, D. K. (1960). *The process of communication*. New York: Rinehart & Winston.
- Bernstein, J. (2016). *The 10 steps of crisis communications*. Retrieved from <https://www.bernsteincrisismanagement.com/the-10-steps-of-crisis-communications/>
- Bickham, S., & Francis, D. (2021). The public's perceptions of government officials' communication in the wake of the Covid-19 pandemic. *Journal of Creative Communications*, 16(2), 190-202.
- CDC. (2014). *Crisis and emergency risk communication*. Washington, D.C.: Centers for Disease Control and Prevention.
- Chantana, S., & Wijitjammaree, N. (2022). New media communication strategies of the Public Health Ministry and public trust during the Covid-19 pandemic. *Journal of MCU Nakhondhat*, 9(5), 570-584. [in Thai]
- Chia, J., & Synnott, G. (2012). *An introduction to public relations and communication management* (2nd ed.). Sydney: Oxford University Press.
- Corrigan, P. W., Kerr, A., & Knudsen, L. (2005). The stigma of mental illness: Explanatory models and methods for change. *Applied and Preventive Psychology*, 11(3), 179-190.
- Cronbach, L. J. (1990). *Essentials of psychological testing* (5th ed.). New York: Harper Collins.
- Department of Health Service Support. (2008). *Communication and crisis*. Bangkok: The Agricultural Co-operative Federation of Thailand. [in Thai]

- Hoy, W. K., & Miskel, G. C. (2012). *Educational administration, theory, research and practice* (7th ed.). Ankara: Nobel Publications.
- Hyunyi, C. (2012). *Health communication message design theory and practice*. California: SAGE.
- Jaidee, N. (2009). *Development and expanding knowledge of health communication of health center staff in Nam Kean Subdistrict, Phu Pieng District, Nan Province* (Doctoral dissertation). Chulalongkorn University, Bangkok. [in Thai]
- Jobsri, S. (2021). Ministry of public health's communication in the situation of Coronavirus Disease (COVID-19) pandemic. *Journal of Communication Arts of STOU*, 11(1), 13-29. [in Thai]
- Keawthep, K. (2009). *Nice tiny tools used in development work*. Bangkok: Thai Research Fund. [in Thai]
- Keawthep, K., Nilphuang K., & Jenjud, R. (2013). *Communication, food, health*. Bangkok: Thai Research Fund. [in Thai]
- Khuean Bang Lang Subdistrict Municipality. (2020). *Local development plan*. Retrieved from https://www.banglangdamcity.go.th/datacenter/detail.php?news_id=527 [in Thai]
- King, I. M. (1981). *A theory for nursing: Systems, concepts, process*. New York: John Wiley & Sons.
- Laphirattanakun, W. (2009). *Crisis public relations & crisis management: Strategies & tactics*. Bangkok: Chulalongkorn University Press. [in Thai]
- Laws, E., & Prideaux, B. (2006). Crisis management a suggested typology. *Journal of Tourism and Travel Marketing*, 19(2), 1-8.
- Lule, E. (2003). *Stigma and discrimination and HIV/AIDS: The plight of women and children*. Retrieved from http://siteresources.worldbank.org/INTPRH/Resources/Stigma_Discrimination-rev.pdf
- Lunenburg, F., & Ornstein. A. (2008). *Educational administration: Concepts and practices*. Belmont, CA: Wadsworth.
- Matichon Online. (2020). *Bannang Sata District accelerate to follow up the infected person*. Retrieved from https://www.matichon.co.th/region/news_2168101 [in Thai]
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Mosoongnern, W., & Rojjanaprayon, R. (2011). An investigation of the public health communication in response to the 2009 influenza outbreak by the Public Health Ministry of Thailand. *Journal of Nursing and Education*, 4(3), 2-15.

- Na Phra Du Subdistrict Administrative Organization. (2020). *Local development plan*. Retrieved from <http://www.naphradu.go.th/detail.php?id=504> [in Thai]
- Na Phra Du Subdistrict Municipality. (2020). *Local development plan*. Retrieved from <http://www.napradu.go.th/detail.php?id=312> [in Thai]
- Naewna. (2020). The governor of Yala Province ordered the closure of all offices. Retrieved from <https://www.naewna.com/local/482076> [in Thai]
- Neuhauser, L., & Kreps, G. L. (2011). Rethinking communication in the e-health era. *Journal of Health Psychology*, 8(1), 7-23.
- Palttala, P., & Vos, M. (2012). Quality indicators for crisis communication to support emergency management by public authorities. *Contingencies and Crisis Management*, 20(1), 39-51.
- Phoonsiriwong, C., & Pitpreecha, R. (2013). Flood crisis communication management of state sector in Bangkok. *Journal of Public Relations and Advertising*, 6(1), 44-46. [in Thai]
- Ratzan, S. C. (2011). Health communication: Beyond recognition to impact. *Journal of Health Communication*, 16(2), 109-111
- Rawinit, W. (2022). Content analysis of health communication under the COVID-19 crisis of the Department of Disease Control. *Journal of Communication Arts Review*, 26(2), 53-65. [in Thai]
- Research and Development on Health Communication to the Public (2008). *Health communication* (2nd ed.). Bangkok: Health Systems Research Institute. [in Thai]
- Ruler, B. (2018). Communication theory: An underrated pillar on which strategic communication rests. *International Journal of Strategic Communication*, 12(4), 367-381.
- Slaikeu, K. (1984). *Crisis intervention*. MA: Allyn & Bacon.
- Southern Border Provinces Administrative Centre. (2021). *The secretary-general of the SBPAC held a meeting to closely monitor the situation of COVID-19 in the southern border provinces*. Retrieved from <http://www.sbpac.go.th/?p=74110>
- Srikasemsuk, P., & Taiphapoon, T. (2020). Internal communication strategy in crisis of state enterprises in Thailand. *Journal of Communication Art*, 38(1), 53-68. [in Thai]
- Statista. (2022). *Number of novel Coronavirus (COVID-19) deaths worldwide as of May 16, 2022, by country*. Retrieved from <https://www.statista.com/statistics/1093256/novel-coronavirus-2019ncov-deaths-worldwide-by-country/>
- Thai Health Academy. (2020). *S-M-C-R the communication model, community knows how to fight COVID-19*. Retrieved from <https://thaihealth-partnership.com/?p=3851> [in Thai]

-
- Thai Health Promotion Foundation. (2020). *Concern of travelling across areas after relief phase 2*. Retrieved from <https://www.thaihealth.or.th/Content/52318.html> [in Thai]
- Thanasomboonkij, P. (2008). *Health communication* (2nd ed.). Bangkok: Popular Health Communication System Research and Development. [in Thai]
- Tirasriwat, A., & Mathew, A. (2023). Determinants of accounting students' academic performance in online teaching and learning platforms during the COVID-19 pandemic. *Hatyai Academic Journal*, 21(1), 87-109. [in thai]
- Ulmer, R. R., Sellnow, T. L., & Seeger, M. W. (2007). *Effective crisis communication: Moving from crisis to opportunity*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- United Nations Programme on HIV/AIDS [UNAIDS]. (2007). *Reducing HIV stigma and discrimination: A critical part of national AIDS programmes*. Geneva: Joint United Nations Programme on HIV/AIDS.
- World Health Organization. (1996). *Health promotion glossary*. Geneva: WHO.
- World Health Organization. (2008). *World Health Organization outbreak communication planning guide*. Geneva: WHO.

อิทธิพลของการสื่อสารทางการตลาดแบบบูรณาการผ่านสื่อดิจิทัลต่อความภักดี
ในตราสินค้าของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ต

The Influence of Integrated Marketing Communication through
Digital Media on Brand Loyalty of Thai Tourists Using Spa Businesses
in Phuket

วันวิสาข์ น้อยเฉลิม^{1*} และ ธนรัช เสมอภาค¹

Wanwisa Noichalerm^{1*} and Tanarat Samerpak¹

Abstract

The purposes of this research were 1) to study the perceptual level of integrated marketing communication through digital media, and 2) to study integrated marketing communication through digital media that influences brand loyalty of Thai tourists using spa businesses in Phuket. The stratified sampling method, as well as the convenient random sampling method, were used. The samples were 400 Thai tourists who used spas in Phuket. The statistics used for analysis were the mean, standard deviation, and multiple regression analysis. The results showed that the overall perception level among Thai tourists of integrated marketing communications through digital media was at a high level. By considering each aspect, it was found that the highest mean was digital sale promotion, digital

¹คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์ ศูนย์ภูเก็ต อ.เมือง จ.ภูเก็ต 83000

¹Bachelor of Business Administration, Rajapruck University, Phuket Campus, Muang District, Phuket Province 83000

*ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: Wanoil@rpu.ac.th)

รับบทความวันที่ 20 กรกฎาคม 2565 แก้ไขวันที่ 10 พฤศจิกายน 2565 รับลงตีพิมพ์วันที่ 15 ธันวาคม 2565

personal selling, and digital direct marketing, respectively. The integrated marketing communication through digital media that influenced brand loyalty found that digital sale promotion and digital personal selling had influences on brand loyalty of using spa businesses of Thai tourists in Phuket by 37% of the variation predicted in brand loyalty.

Keywords: *Brand Loyalty, Marketing Communication, Integrated Marketing*

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับการรับรู้การสื่อสารทางการตลาดแบบบูรณาการผ่านสื่อดิจิทัล และ 2) ศึกษาการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการผ่านสื่อดิจิทัลที่มีอิทธิพลต่อความภักดีในตราสินค้าของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ต ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิและวิธีการสุ่มตามความสะดวก ตามลำดับ กลุ่มตัวอย่าง คือ นักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ต จำนวน 400 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ ผลการวิจัย แสดงให้เห็นว่าระดับการรับรู้การสื่อสารทางการตลาดแบบบูรณาการผ่านสื่อดิจิทัลของนักท่องเที่ยว โดยภาพรวมอยู่ในระดับสูงมาก และเมื่อพิจารณาแต่ละด้านพบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การส่งเสริมการขายผ่านสื่อดิจิทัล การขายโดยใช้พนักงานผ่านสื่อดิจิทัล และการตลาดทางตรงผ่านสื่อดิจิทัล ตามลำดับ การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการผ่านสื่อดิจิทัลที่มีอิทธิพลต่อความภักดีในตราสินค้า พบว่าการส่งเสริมการขายผ่านสื่อดิจิทัล และการขายโดยใช้พนักงานผ่านสื่อดิจิทัลมีอิทธิพลต่อความภักดีในตราสินค้าของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ตถึงร้อยละ 37 โดยพยากรณ์ความผันแปรของความภักดีในตราสินค้า

คำสำคัญ: *ความภักดีในตราสินค้า การสื่อสารการตลาด การตลาดแบบบูรณาการ*

บทนำ

สภาวะปัจจุบันความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีสารสนเทศมีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว อีกทั้งยังมีบทบาทต่อการพัฒนาประเทศ ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ ตลอดจนความเป็นอยู่ของประชาชน ทำให้สังคมของผู้ใช้งานสามารถติดต่อสื่อสารและเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้ง่าย สะดวก และรวดเร็วมากยิ่งขึ้น เมื่อการดำรงชีวิตของประชาชนมีการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยและกาลเวลา เช่นเดียวกับการดำเนินธุรกิจที่ต้องอาศัยเครื่องมือการสื่อสารทางการตลาดเพื่อให้ครองใจผู้บริโภคก็ต้องเผชิญความเปลี่ยนแปลงตามไปด้วยเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบการใช้งานและการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ประเด็นดังกล่าวย่อมเป็นตัวช่วยสำคัญเพื่อให้ธุรกิจในทุกวันนี้สามารถตอบสนองการให้บริการแก่ผู้บริโภคในยุคที่มีความรู้และสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลสินค้าและบริการได้สะดวกมากขึ้น

ปัจจุบันสถานการณ์ทางการตลาดมีการแข่งขันที่สูงขึ้น ผู้ประกอบการส่วนใหญ่จึงหันมาให้ความสำคัญกับการเลือกใช้สื่อในการสื่อสารผ่านช่องทางต่าง ๆ ให้มีความหลากหลาย ครอบคลุมสามารถจูงใจผู้บริโภคให้ได้มากยิ่งขึ้น เพื่อช่วงชิงส่วนแบ่งและโอกาสทางการตลาด ดังนั้นเครื่องมือการตลาดในยุคดิจิทัลจึงกลายเป็นหนึ่งในแรงขับเคลื่อนทางการตลาดที่ผู้บริโภคส่วนใหญ่หันมาใช้ชีวิตบนโลกออนไลน์มากขึ้น ทั้งนี้ โลกออนไลน์จึงเป็นพื้นที่สำคัญของการโฆษณาและการตลาดที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายในปัจจุบัน ประกอบกับ Angkulanon (2016) ได้กล่าวว่า ในมุมมองของนักการตลาดและตราสินค้าต่างมองว่า “สื่อดิจิทัล” สามารถเข้าถึงผู้บริโภคฐานกว้างไม่ต่างจากสื่อแมสอื่น ๆ ด้วยตัวเลขผู้ใช้โซเชียลมีเดีย 38 ล้านราย ถือเป็นกลุ่มผู้บริโภคขนาดใหญ่ และมีแนวโน้มเพิ่มเป็น 40 - 50 ล้านรายในระยะเวลาอันใกล้ นอกจากนี้ สื่อดิจิทัลยังมีอิทธิพลในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริโภคกับตราสินค้ามากกว่าสื่ออื่น ๆ รวมถึงยังมีศักยภาพในการทำการตลาดด้าน “พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-Commerce)” ดังนั้นรูปแบบการสื่อสารผ่านดิจิทัลแพลตฟอร์มจึงมุ่งตอบโจทย์ด้านการสร้างความสัมพันธ์กับผู้บริโภค และส่งผลให้วันนี้ “สื่อดิจิทัล” ตอบโจทย์ทุกความต้องการของตราสินค้าที่ต้องการสื่อสารกับผู้บริโภค ทั้งสร้างการรับรู้ สร้างการเชื่อมโยงกับตราสินค้ารวมทั้งสร้างยอดขายผ่านอีคอมเมิร์ซ ด้วยข้อเสนอพิเศษทั้งด้านราคาและสินค้า อีกทั้งความสามารถของสื่อดิจิทัลในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย (Targeting) ได้มีประสิทธิภาพกว่าสื่ออื่น ๆ ที่เข้าถึงกลุ่มผู้บริโภคได้ตรงกว่าและสามารถวัดผลได้ ผู้ประกอบการจึงจำเป็นต้องเลือกใช้สื่อให้มีประสิทธิภาพเหมาะสมกับการทำการตลาด (Positioning, 2016)

“สปา” เป็นศาสตร์แห่งการบำบัดดูแลสุขภาพแบบองค์รวม ด้วยวิธีการทางธรรมชาติที่ใช้น้ำเป็นองค์ประกอบในการดูแลสุขภาพในเชิงองค์รวมของทั้งร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ โดยกรรมวิธีต่าง ๆ “ธุรกิจสปา (Spa Industry)” จึงเป็นการบริการที่เน้นการฟื้นฟูร่างกายโดยวิธีบำบัดหลากหลายวิธี เช่น การนวดเพื่อสุขภาพ การบำบัดด้วยน้ำ การฟื้นฟูสุขภาพด้วยน้ำ เป็นต้น เมื่อพิจารณาภาพรวมตลาดท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพทั่วโลกพบว่า มีมูลค่าสูงถึง 1.7 ล้านล้านบาท โดยภูมิภาคเอเชียครองสัดส่วนสูงสุด ร้อยละ 26 ส่วนในระดับอาเซียน ไทยมีส่วนแบ่งตลาดอยู่ที่ร้อยละ 13 เป็นอันดับ 2 รองจากสิงคโปร์ที่มีส่วนแบ่งร้อยละ 26 เนื่องจากสิงคโปร์มีความเชี่ยวชาญทางเทคโนโลยีสูงกว่า อีกทั้งจากข้อมูล Global Wellness Economy Monitor ค.ศ. 2017 ซึ่งได้ประมาณการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของโลกในปี พ.ศ. 2563 ในกลุ่มอุตสาหกรรมสปา พบว่า มีมูลค่าตลาดเพิ่มขึ้นเป็น 103.9 พันล้านดอลลาร์ โดยมีการขยายตัวระหว่าง ปี พ.ศ. 2558 - 2563 ในอัตราเฉลี่ยร้อยละ 6 ต่อปี ในการเติบโตของธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ต (Chulalongkorn University Intellectual Property Institute, 2017) โดยประชาชาติธุรกิจออนไลน์ (Prachachattthurakit Online, 2021) กล่าวว่า ธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ตเป็นธุรกิจที่สร้างรายได้มากกว่า 5,000 ล้านบาทต่อปี โดยมีธุรกิจร้านสปาและร้านนวดเพื่อสุขภาพที่ขึ้นทะเบียนถูกกฎหมายประมาณ 600 แห่ง แบ่งเป็นร้านสปา 150 แห่ง และร้านนวดเพื่อสุขภาพ 450 แห่ง จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมีความเกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือ

การท่องเที่ยวเชิงกีฬา เป็นต้น ทั้งนี้ เนื่องจากการเดินทางท่องเที่ยวในแต่ละครั้งของนักท่องเที่ยวอาจมีวัตถุประสงค์ในการเดินทางท่องเที่ยวมากกว่ารูปแบบเดียว แสดงให้เห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยเฉพาะธุรกิจสปาสามารถเป็นกิจกรรมเสริมการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี ดังนั้นผู้ประกอบการธุรกิจสปาจึงควรปรับตัวให้พร้อมรับการแข่งขันอย่างรุนแรงในธุรกิจการค้า รวมถึงการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ โดยเฉพาะการพัฒนาทุนมนุษย์ให้มีศักยภาพ ความรู้ ทักษะ ความเชี่ยวชาญเฉพาะ เสริมสร้างทักษะให้เป็นแรงงานที่มีคุณภาพ นอกจากนี้ยังควรมีการพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีที่สำคัญ เพื่อปรับใช้ในการพัฒนางานบริการให้ประสบความสำเร็จ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเอาสื่อดิจิทัลมาปรับใช้ในการสื่อสารทางธุรกิจ เพื่อให้สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างชัดเจน และตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายได้ตรงจุด

ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะทำให้ธุรกิจสปาสามารถดำเนินธุรกิจให้อยู่รอดได้ คือ การสร้างความภักดีในตราสินค้า (Brand Loyalty) เพราะแสดงถึงการที่ผู้บริโภคมีทัศนคติที่ดีต่อตราสินค้าในธุรกิจสปา ไม่ว่าจะเป็นเกิดจากความเชื่อมั่น การนึกถึง หรือการตอบสนองตรงใจผู้บริโภค การที่ผู้บริโภคเกิดความรักและศรัทธาในตราสินค้าจนยากที่จะเปลี่ยนใจไปใช้ตราสินค้าอื่น จะก่อให้เกิดการซื้อซ้ำต่อเนื่องบ่อยครั้งจนเกิดเป็นความภักดีในตราสินค้า จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ธุรกิจจะต้องสร้างมุมมองทางจิตวิทยา เพื่อทำให้ผู้บริโภคเกิดทัศนคติที่ดีและผูกพันในตราสินค้า การทำให้ตราสินค้าอยู่ในใจลูกค้า ย่อมทำให้ตราสินค้านั้นมีความง่ายในการเข้าถึงความคิดของลูกค้า แต่อย่างไรก็ตาม ลูกค้าสามารถที่จะเปลี่ยนใจไปใช้ตราสินค้าอื่นได้ หากมีเหตุผลที่เพียงพอ เช่น หากตราสินค้าอื่นราคาถูกกว่า ให้การบริการได้ตรงความต้องการของลูกค้าได้ดีกว่า มีเทคนิคทางการสื่อสารหรือการตลาดที่จูงใจกว่า เป็นต้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ธุรกิจสปาควรเน้นการสร้างความสัมพันธ์ระยะยาว อันนำมาซึ่งการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องและสร้างผลกำไรให้กับธุรกิจ ดังนั้นผู้ประกอบการธุรกิจสปาควรเข้าใจอย่างถ่องแท้ในการเลือกใช้รูปแบบการตลาดในยุคดิจิทัล (Digital Marketing) โดยเฉพาะการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการผ่านสื่อดิจิทัล ไม่ว่าจะเป็นโฆษณาผ่านสื่อดิจิทัล การขายโดยใช้พนักงานผ่านสื่อดิจิทัล การส่งเสริมการขายผ่านสื่อดิจิทัล การให้ข่าวและประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อดิจิทัล และการตลาดทางตรงผ่านสื่อดิจิทัล ดังนั้นผู้วิจัยจึงตระหนักถึงความสำคัญของการดำเนินธุรกิจสปาในอนาคต และนำมาสู่การศึกษาอิทธิพลการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการผ่านสื่อดิจิทัลที่มีต่อความภักดีในตราสินค้าของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ต เพื่อสำรวจว่าการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการผ่านสื่อดิจิทัลในรูปแบบใดที่นักท่องเที่ยวเกิดการรับรู้ และมีอิทธิพลต่อความภักดีในตราสินค้าได้มากที่สุด อีกทั้งยังเป็นแนวทางสำหรับสถานประกอบการธุรกิจสปา เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการสื่อสารให้เกิดความสัมพันธ์ระยะยาวระหว่างตราสินค้ากับนักท่องเที่ยว รวมถึงการปรับกลยุทธ์ทางการตลาด เพื่อสร้างความได้เปรียบภายใต้สภาวะการแข่งขันในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการรับรู้การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการผ่านสื่อดิจิทัลของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ต
2. เพื่อศึกษาการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการผ่านสื่อดิจิทัลที่มีอิทธิพลต่อความภักดีในตราสินค้าของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ต

การทบทวนวรรณกรรม

การเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อมทางสังคม ทำให้ผู้คนเกิดภาวะความเครียดไม่ว่าทางด้านร่างกายหรือจิตใจ กระแสนิยมสุขภาพจึงส่งผลให้เกิดบริการสถานบำบัดเพื่อความผ่อนคลายมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการให้บริการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอย่าง “สปา” ที่สามารถนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งด้านศาสตร์การนวดและผลิตภัณฑ์สมุนไพรมาใช้ในการให้บริการเพื่อสุขภาพ สอดคล้องกับกระทรวงสาธารณสุข (Ministry of Public Health, 2016a) กล่าวว่า สปาเป็นการบำบัดด้วยน้ำภายใต้การดูแลของนักบำบัด แพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้ได้มาซึ่งสุขภาพองค์รวมที่ดี และยังสอดคล้องกับ Promhitathorn (2017) กล่าวว่า สปาเป็นการประกอบกิจการให้การดูแลเสริมสร้างสุขภาพ อีกทั้งยังสอดคล้องกับ Pudponganan (2013) ที่กล่าวว่า ธุรกิจสปาเป็นสถานบริการเพื่อสุขภาพในการปรับสมดุลของร่างกายและจิตใจ ทั้งนี้ มีนักวิชาการได้ทำการศึกษาธุรกิจสปาและแบ่งประเภทของสปาตามคำนิยามของ The International Spa Association (ISPA) ไว้ 7 ประเภท คือ 1) Club Spa 2) Day Spa 3) Hotel & Resort Spa 4) Cruise Ship Spa 5) Mineral Spring Spa 6) Destination Spa และ 7) Medical Spa (Ministry of Public Health, 2016b) ปัจจุบันจังหวัดภูเก็ตมีจำนวนผู้ประกอบการธุรกิจ SMEs ในสาขาสปาและบริการสุขภาพ ในปี พ.ศ. 2563 จำนวน 1,047 ราย (Economic Situation Analysis and Warning Department, 2020)

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการผ่านสื่อดิจิทัล

การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการเป็นการสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายอย่างมีชั้นเชิง (Teerasorn, 2019) เกิดจากแรงผลักดันทางการตลาด โดยมุ่งไปสู่ระบบการตลาดแบบใหม่ ดังนั้น การสื่อสารผ่านสื่อต่าง ๆ จัดเป็นกลยุทธ์ที่มีส่วนสำคัญต่อการสร้างการรับรู้ในตราสินค้าและเข้าถึงกลุ่มผู้บริโภคได้มากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับ Phumarin (2015) กล่าวว่า การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการเป็นการนำเครื่องมือการสื่อสารหลายรูปแบบมาประสานกันอย่างเหมาะสม เพื่อให้สามารถส่งข่าวสารที่มีความชัดเจนไปยังลูกค้าที่ต้องการ สอดคล้องกับการวิจัยของ Susan (2004) กล่าวว่า การสื่อสารทางการตลาดแบบบูรณาการเป็นกลยุทธ์ทางการตลาดและเป็นกุญแจสำคัญในการสร้างคุณค่าในตราสินค้า ดังนั้นการนำเครื่องมือสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการไปใช้ควรมีการวางแผนในภาพรวม (Big-picture Approach) ที่จะต้องผสมผสานเครื่องมือการสื่อสารต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกัน โดยไม่จำกัดเฉพาะเครื่องมือใดเครื่องมือหนึ่งแต่เพียงอย่างเดียว (Luo & Parncharoen, 2019) เพราะแต่ละรูปแบบการสื่อสารมีส่วนสำคัญต่อการส่งเสริมซึ่งกันและกัน ประกอบกับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลง

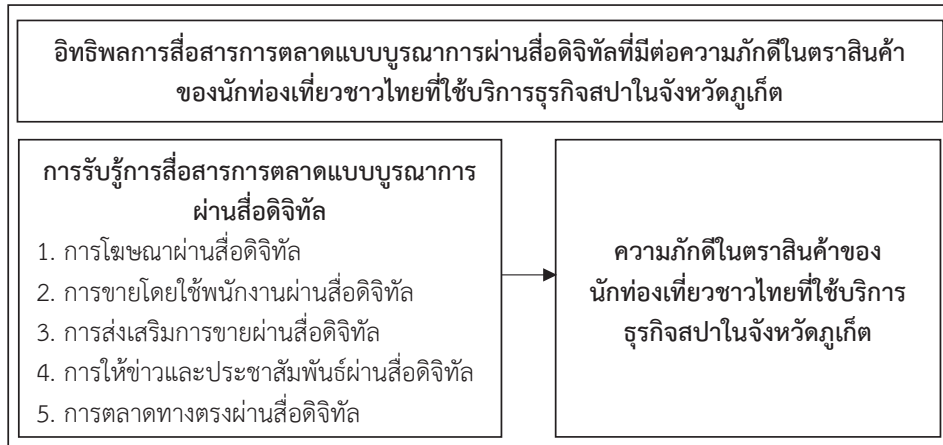
ไปเป็นยุคดิจิทัล นักการตลาดจึงต้องผสมผสานสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) เข้ามาเพื่อให้เหมาะสมกับการตลาดในยุคดิจิทัล สอดคล้องกับ Wongmontha and Techakana (2007) ได้วิจัยการตลาด 4.0 ในบริบทประเทศไทย พบว่า การตลาด 4.0 ควรเป็นการตลาดแบบบูรณาการผสมผสานกับการทำการตลาดออนไลน์และออฟไลน์เข้าด้วยกัน ดังนั้นการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการผ่านสื่อดิจิทัล (Digital Integrated Marketing Communication: DIMC) (Wuttisakdusakun, 2017) จึงประกอบด้วย การโฆษณาผ่านสื่อดิจิทัล (Digital Advertising) การขายโดยใช้พนักงานผ่านสื่อดิจิทัล (Digital Personal Selling) การส่งเสริมการขายผ่านสื่อดิจิทัล (Digital Sale Promotion) การให้ข่าวและประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อดิจิทัล (Digital Publicity and Public Relation) และการตลาดทางตรงผ่านสื่อดิจิทัล (Digital Direct Marketing)

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความจงรักภักดีต่อตราสินค้า

จากแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความจงรักภักดีต่อตราสินค้า มีนักวิชาการได้นิยามความหมายที่คล้ายคลึงกัน อาทิ Oliver (1999) กล่าวว่า ความจงรักภักดีต่อตราสินค้าและความจงรักภักดีของลูกค้าเป็นพันธสัญญาหรือข้อผูกพันที่จะกลับมาซื้อหรือให้การสนับสนุนผลิตภัณฑ์ บริการ และตราสินค้าอย่างต่อเนื่องในอนาคต สอดคล้องกับ Aaker (1991) ได้กล่าวว่า ความภักดีต่อตราสินค้าเป็นสิ่งที่แสดงถึงความยึดมั่นที่ผู้บริโภคมีต่อตราสินค้า และ Lopraditpong (2006) กล่าวว่า ความจงรักภักดีเป็นทัศนคติของลูกค้าที่มีต่อสินค้าและบริการซึ่งนำไปสู่ความสัมพันธ์ในระยะยาว นอกจากนี้ Schiffman and Kanuk (2007) กล่าวว่า ความจงรักภักดีมาจากความพึงพอใจที่มีอย่างสม่ำเสมอ หรือเป็นการตัดสินใจซื้อสินค้าในตราสินค้าเดิมในผลิตภัณฑ์ของบริษัทใดบริษัทหนึ่ง ซึ่งความจงรักภักดีต่อตราสินค้าประกอบด้วย ความภักดีด้านทัศนคติ (Attitudinal Loyalty) คือ เกิดความรู้สึกที่ดีต่อตราสินค้า และความภักดีด้านพฤติกรรม (Behavioral Loyalty) คือ ลูกค้าให้ความยึดมั่นในตราสินค้าและพยายามที่จะซื้อตราสินค้านั้นอย่างต่อเนื่อง

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเรื่อง อิทธิพลของการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการผ่านสื่อดิจิทัลต่อความภักดีในตราสินค้าของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ต เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยผู้วิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรมและแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เช่น แนวคิดทฤษฎีของการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการ ประกอบกับการปรับช่องทางการสื่อสารให้เหมาะสมกับพฤติกรรมและรูปแบบการตลาดในยุคดิจิทัล จึงทำให้ได้ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ การโฆษณาผ่านสื่อดิจิทัล การขายโดยใช้พนักงานผ่านสื่อดิจิทัล การส่งเสริมการขายผ่านสื่อดิจิทัล การให้ข่าวและประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อดิจิทัล และการตลาดทางตรงผ่านสื่อดิจิทัล รวมถึงศึกษาการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการผ่านสื่อดิจิทัลที่มีอิทธิพลต่อความภักดีในตราสินค้าของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ต ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ที่มา: จากการทบทวนวรรณกรรมโดยคณะผู้วิจัย

วิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่อง อิทธิพลของการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการผ่านสื่อดิจิทัลต่อความภักดีในตราสินค้าของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ต เป็นการใช้กระบวนการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อหาข้อสรุปทางการศึกษา มีรายละเอียดดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาใช้บริการธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ต 3 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอกะทู้ และอำเภอถลาง เนื่องจากไม่ทราบจำนวนประชากรที่แน่นอน ผู้วิจัยจึงกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากสูตรไม่ทราบขนาดตัวอย่างของ Cochran (1977) โดยพิจารณาระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ร้อยละ 5 ทำให้ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง อย่างน้อย 385 คน และเพื่อให้มีโอกาสเกิดความคลาดเคลื่อนน้อยลง (Kerlinger, 1972) ผู้วิจัยจึงทำการเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างเพิ่มเป็น จำนวน 400 คน จากนั้นใช้วิธีการสุ่มตามความสะดวก (Convenience Sampling) จากทั้ง 3 อำเภอ

เครื่องมือวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามประเมินระดับความสำคัญประเภทมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้แบบสอบถามมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยการทดสอบความเที่ยงตรงของข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญด้านการวิจัยและการท่องเที่ยว โดยใช้ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามที่สร้างขึ้นกับจุดประสงค์ (Index of Item-Objective Congruence: IOC) โดยมีค่าอยู่ในช่วง 0.67-1.00 ซึ่งมากกว่า 0.5 แสดงว่าข้อคำถามมีความสอดคล้องกับนิยามของตัวแปรและวัตถุประสงค์การวิจัย (Rovinelli & Hambleton, 1977) และได้ทำการทดสอบเครื่องมือเพื่อหาค่า

ความเชื่อมั่น (Reliability) โดยทดลองใช้ (Try Out) กับผู้ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 40 คน ได้ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) เท่ากับ 0.89 ซึ่งค่าในระดับ 0.70 ขึ้นไป แสดงถึงความเหมาะสมที่จะนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลจริงต่อไป (Hair, Black, Babin, Anderson, & Tatham, 2006)

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนา คือ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงอนุมาน คือ การวิเคราะห์สมการถดถอยพหุ แบบวิธีการนำตัวแปรเข้าทั้งหมด (Enter Multiple Regression Analysis) เป็นวิธีการวิเคราะห์โดยใช้ตัวแปรพยากรณ์ที่ศึกษาเข้าไปในสมการพร้อมกันทุกตัว เพื่อต้องการทราบว่าตัวแปรแต่ละตัวที่ทำการศึกษามีพยากรณ์ตัวแปรเกณฑ์ได้หรือไม่ มากน้อยเพียงใด (Butsaenkom, 2012)

การกำหนดช่วงคะแนนค่าเฉลี่ยของปัจจัยต่าง ๆ (Vanichbuncha, 2007) มีดังนี้

คะแนนเฉลี่ย 4.51 - 5.00	หมายความว่า	สำคัญมากที่สุด
คะแนนเฉลี่ย 3.51 - 4.50	หมายความว่า	สำคัญมาก
คะแนนเฉลี่ย 2.51 - 3.50	หมายความว่า	สำคัญปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย 1.51 - 2.50	หมายความว่า	สำคัญน้อย
คะแนนเฉลี่ย 1.00 - 1.50	หมายความว่า	สำคัญน้อยที่สุด

ตารางที่ 1 สัญลักษณ์ที่ใช้แทนตัวแปรการถดถอยพหุ

ตัวแปรอิสระ (X) (Independent Variables)	ตัวแปรตาม (Y) (Dependent Variable)
X1 - การโฆษณาผ่านสื่อดิจิทัล	Y _(loyalty) - ความภักดีในตราสินค้า
X2 - การขายโดยใช้พนักงานผ่านสื่อดิจิทัล	
X3 - การส่งเสริมการขายผ่านสื่อดิจิทัล	
X4 - การให้ข่าวและประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อดิจิทัล	
X5 - การตลาดทางตรงผ่านสื่อดิจิทัล	
X - การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการผ่านสื่อดิจิทัลโดยรวม	

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง อิทธิพลของการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการผ่านสื่อดิจิทัลต่อความภักดีในตราสินค้าของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ต สรุปผลได้ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ระดับการรับรู้การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการผ่านสื่อดิจิทัลของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ต

การรับรู้การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการผ่านสื่อดิจิทัลของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ต พบว่า การรับรู้การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการผ่านสื่อดิจิทัลโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.95$, S.D. = 0.17) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การรับรู้การส่งเสริมการขายผ่านสื่อดิจิทัลเป็นการสื่อสารการตลาดที่นักท่องเที่ยวรับรู้มากที่สุด ($\bar{X} = 4.04$, S.D. = 0.27) รองลงมา คือ การขายโดยใช้พนักงานผ่านสื่อดิจิทัล ($\bar{X} = 4.02$, S.D. = 0.35) และการตลาดทางตรงผ่านสื่อดิจิทัล ($\bar{X} = 3.99$, S.D. = 0.33) แสดงให้เห็นว่านักท่องเที่ยวชาวไทยส่วนใหญ่ที่เดินทางมาใช้บริการธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ตมีการรับรู้การส่งเสริมการขายผ่านสื่อดิจิทัลเป็นสำคัญ ทั้งในด้านเนื้อหาโฆษณาที่มีเนื้อหา (Content) ใหม่ ๆ ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ที่สามารถสร้างภาพลักษณ์ให้ธุรกิจสปา และการโฆษณาโดยสื่อสังคมออนไลน์ สามารถนำเสนอให้เห็นความแตกต่างในผลิตภัณฑ์และบริการของธุรกิจสปา ตามรายละเอียดดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการรับรู้การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการผ่านสื่อดิจิทัลของธุรกิจสปา

การสื่อสารการตลาดผ่านสื่อดิจิทัล ของธุรกิจสปา	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	ระดับ ความสำคัญ	อันดับ ที่
1. การโฆษณาผ่านสื่อดิจิทัล	3.85	0.37	มาก	5
2. การขายโดยใช้พนักงานผ่านสื่อดิจิทัล	4.02	0.35	มาก	2
3. การส่งเสริมการขายผ่านสื่อดิจิทัล	4.04	0.27	มาก	1
4. การให้ข่าวและประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อดิจิทัล	3.88	0.37	มาก	4
5. การตลาดทางตรงผ่านสื่อดิจิทัล	3.99	0.33	มาก	3
รวม	3.95	0.17	มาก	

2. ผลการวิเคราะห์การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการผ่านสื่อดิจิทัลที่มีอิทธิพลต่อความภักดีในตราสินค้าของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ต

การตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้น พบว่า ตัวแปรอิสระไม่มีความสัมพันธ์กันเองในระดับที่สูงมากหรือไม่เกิด Multicollinearity โดยการตรวจสอบค่า Variance Inflation Factor (VIF) และค่า Tolerance ใช้เกณฑ์การตรวจสอบ คือ ค่า VIF ที่เหมาะสมไม่ควรเกิน 10 หากเกินกว่านี้ แสดงว่าตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กันเองในระดับที่สูงมาก และหากค่า Tolerance < 0.2 แสดงว่าเกิด Multicollinearity จากผลการวิเคราะห์พบว่า ค่า VIF สูงสุดที่ได้มีค่า 3.469 ซึ่งไม่เกิน 10 และค่า Tolerance ที่มีค่าน้อยที่สุด คือ 0.491 แสดงว่าตัวแปรอิสระที่ใช้ทดสอบไม่มีความสัมพันธ์ในระดับสูง

จึงไม่ก่อให้เกิดปัญหา Multicollinearity (Vanichbuncha, 2007)

จากผลการวิจัย พบว่า การส่งเสริมการขายผ่านสื่อดิจิทัล และการขายโดยใช้พนักงานผ่านสื่อดิจิทัล มีอิทธิพลเชิงบวกต่อความภักดีในตราสินค้าของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการธุรกิจสปาที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 โดยสามารถเรียงค่าน้ำหนักของผลกระทบ คือ การส่งเสริมการขายผ่านสื่อดิจิทัล มีผลทางบวกต่อความภักดีในตราสินค้าของธุรกิจสปามากที่สุด ($Beta_{x_3} = 0.943$) รองลงมา คือ การขายโดยใช้พนักงานผ่านสื่อดิจิทัล ($Beta_{x_2} = 0.838$) ตามลำดับ มีค่าสัมประสิทธิ์ $Adj R^2 = 0.370$ สามารถอธิบายความผันแปรของตัวแปรตาม คือ ความภักดีในตราสินค้าธุรกิจสปาของนักท่องเที่ยว ได้ร้อยละ 37 ที่เหลือร้อยละ 63 มาจากสาเหตุอื่น ๆ รายละเอียดดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์การถดถอยพหุของการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการผ่านสื่อดิจิทัลที่มีอิทธิพลต่อความภักดีในตราสินค้าของนักท่องเที่ยว

การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการผ่านสื่อดิจิทัล	B	Beta	t	p-value	Tolerance	VIF
(Constant)	3.758		14.928	0.000*		
- การโฆษณาผ่านสื่อดิจิทัล (X1)	0.011	0.019	0.379	0.705	0.493	2.007
- การขายโดยใช้พนักงานผ่านสื่อดิจิทัล (X2)	0.674	0.838	2.687	0.008*	0.652	3.237
- การส่งเสริมการขายผ่านสื่อดิจิทัล (X3)	0.746	0.943	3.020	0.003*	0.681	3.469
- การให้ข่าวและประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อดิจิทัล (X4)	0.029	.048	0.960	0.337	0.473	2.027
- การตลาดทางตรงผ่านสื่อดิจิทัล (X5)	-0.016	-0.025	-0.500	0.617	0.491	2.009

$Adj R^2 = 0.370$, $F = 30.110$, $p < 0.01^*$

สามารถเขียนในรูปแบบของสมการพยากรณ์ได้ ดังนี้

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ

$$Y = 3.758 + 0.674_{(X2)} + 0.746_{(X3)}$$

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน

$$Z = 0.838_{(X2)} + 0.943_{(X3)}$$

อภิปรายผลการวิจัย

1. ระดับการรับรู้การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการผ่านสื่อดิจิทัลของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ต พบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยในจังหวัดภูเก็ตที่ใช้บริการธุรกิจสปา มีการรับรู้ด้านการส่งเสริมการขายผ่านสื่อดิจิทัลมากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักท่องเที่ยวมีความเห็นว่า

การจัดโปรโมชั่นผ่านสื่อสังคมออนไลน์ กระตุ้นให้ซื้อบริการสปาเร็วยิ่งขึ้น ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะการส่งเสริมการขายผ่านสื่อดิจิทัลเป็นวิธีการโน้มน้าวใจที่ถูกออกแบบมาเพื่อให้ผู้บริโภคเกิดพฤติกรรมการซื้อสินค้าและบริการในระยะเวลาอันรวดเร็ว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Lomsethi (2011) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติในการเลือกใช้บริการที่พักในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า ด้านการส่งเสริมการตลาดโดยรวมมีผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการที่พักในระดับสูง ได้แก่ มีรายการส่งเสริมการขายตามฤดูกาล การจัดแพ็คเกจสำหรับกลุ่มทัวร์ และส่วนลดให้กับลูกค้า และยังสอดคล้องกับ Phumarin (2015) ได้กล่าวว่า การส่งเสริมการขายโดยใช้สื่อต่าง ๆ เป็นการกระตุ้นให้ผู้บริโภคตัดสินใจซื้อในทันที นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการของ Charinsarn (2018) กล่าวว่า การส่งเสริมการขายเป็นการให้สิ่งล่อใจโดยการเสนออะไรพิเศษ เช่น ของแถม ส่วนลดให้กับผู้บริโภค เพื่อเร่งให้ผู้บริโภคตัดสินใจซื้อ เนื่องจากการส่งเสริมการขายเป็นเครื่องมือที่สามารถดึงดูดความสนใจสู่ตัวสินค้าและบริการของธุรกิจสปา อีกทั้งยังสามารถมอบสิทธิพิเศษอันมีคุณค่า ทำให้ลูกค้าเกิดการรับรู้และมีแรงจูงใจอันนำไปสู่พฤติกรรม ดังนั้นธุรกิจสปาจึงควรให้พนักงานขายเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อกระตุ้นและเชิญชวนให้ลูกค้าได้ตัดสินใจซื้อสินค้าและบริการในทันที

ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้นักท่องเที่ยวมีการรับรู้ด้านการขายโดยใช้พนักงานผ่านสื่อดิจิทัลเป็นอันดับรองลงมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักท่องเที่ยวชาวไทยมีความเห็นว่า การมีผู้ดูแลสื่อสังคมออนไลน์ (Admin Page) ของธุรกิจสปาในสื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ (Social Network) ที่พร้อมตอบข้อซักถาม จะช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดี ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะการขายโดยบุคคลผ่านสื่อดิจิทัลเป็นการติดต่อสื่อสารสองทางระหว่างพนักงานขายและลูกค้า ทำให้เกิดความใกล้ชิดกับลูกค้าที่มุ่งหวังมากที่สุด โดยพนักงานสามารถตอบสนองได้ทันทีทันใดและลูกค้าเกิดความมั่นใจในการตัดสินใจซื้อ สอดคล้องกับการวิจัยของ Prangam and Thuenphuangkaew (2020) ได้ศึกษาเรื่องการสื่อสารการตลาดดิจิทัลและส่วนประสมการตลาดบริการที่ส่งผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง พบว่า การตัดสินใจของนักท่องเที่ยวจะพิจารณาจากบุคลากรเป็นสำคัญ เพราะถือเป็นช่องทางในการสร้างความสัมพันธ์อันดีให้กับนักท่องเที่ยว สอดคล้องกับ Luo and Parncharoen (2019) ได้ศึกษาเรื่องการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการผ่านสื่อดิจิทัลที่มีผลต่อการตัดสินใจใช้แอปพลิเคชันวีแชต (WeChat) ของผู้บริโภคในมณฑลเสฉวน พบว่า การขายโดยใช้พนักงานผ่านสื่อดิจิทัลมีผลต่อการตัดสินใจใช้แอปพลิเคชันวีแชตของผู้บริโภคในมณฑลเสฉวนในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้เพราะการขายโดยใช้พนักงานเป็นวิธีการสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายในการเสนอขายผลิตภัณฑ์และบริการของธุรกิจสปาได้โดยตรง รวมถึงการตอบข้อซักถามต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้ปัจจัยดังกล่าวสามารถสร้างการรับรู้กับนักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการธุรกิจสปาได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวที่ใช้บริการธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ต ยังเกิดการรับรู้ในด้านการตลาดทางตรงผ่านสื่อดิจิทัล โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวไทยมีความเห็นว่า การติดต่อสื่อสารทางตรงผ่าน Facebook ทำให้เกิดความใกล้ชิดกับธุรกิจสปา สอดคล้องกับ Thongkhao (2021) ได้ศึกษาเรื่องการ

สื่อสารการตลาดแบบบูรณาการผ่านสื่อดิจิทัลที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ของกลุ่มประติษฐ์เศษผ้าบ้านบวกเปา จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ปัจจัยด้านการตลาดทางตรงผ่านสื่อดิจิทัลมีความสัมพันธ์กับปัจจัยด้านการตัดสินใจซื้ออยู่ในระดับสูง และสอดคล้องกับ Koomsup (2012) ที่กล่าวไว้ว่า การตลาดทางตรง เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากเช่นกัน ทั้งนี้ เพราะการตลาดทางตรงเป็นเครื่องมือในการสื่อสารที่มีความหลากหลาย และสามารถเข้าถึงกลุ่มลูกค้าที่ใช้บริการธุรกิจสปาที่มีความต้องการที่แตกต่างกัน เหตุผลดังกล่าว จึงทำให้นักท่องเที่ยวเกิดการรับรู้จากการที่ธุรกิจสปาได้การนำเอาเทคนิคการตลาดทางตรงมาใช้ในการสื่อสารผ่านสื่อดิจิทัล

2. การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการผ่านสื่อดิจิทัลที่มีอิทธิพลต่อความภักดีในตราสินค้าของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ต พบว่า การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการผ่านสื่อดิจิทัล คือ การส่งเสริมการขายผ่านสื่อดิจิทัล และการขายโดยใช้พนักงานผ่านสื่อดิจิทัลที่มีอิทธิพลต่อความภักดีในตราสินค้าของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่ใช้บริการธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ต ทั้งนี้ เป็นเพราะการส่งเสริมการขายผ่านสื่อดิจิทัลและการขายโดยใช้พนักงานผ่านสื่อดิจิทัล เป็นรูปแบบการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจให้ผู้บริโภคเกิดการตัดสินใจซื้อสินค้าหรือบริการได้ดี สอดคล้องกับ Thongkhao (2021) ได้ศึกษาเรื่องการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการผ่านสื่อดิจิทัลที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ของกลุ่มประติษฐ์เศษผ้าบ้านบวกเปา จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านการส่งเสริมการขายผ่านสื่อดิจิทัล และการขายโดยพนักงานผ่านสื่อดิจิทัลกับปัจจัยด้านการตัดสินใจซื้อที่มีความสัมพันธ์กันในระดับสูง สอดคล้องกับ Satjapitak (2017) ได้ศึกษาเรื่องอิทธิพลของการสื่อสารทางการตลาดแบบบูรณาการ และความน่าเชื่อถือของเว็บไซต์ที่มีต่อความไว้วางใจของผู้บริโภคในตลาดกลางพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ของสินค้าโอท็อป กล่าวว่า การส่งเสริมการตลาดแบบบูรณาการในด้านการส่งเสริมการขาย มีอิทธิพลเชิงบวกต่อความไว้วางใจในตลาดกลางพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ของสินค้าโอท็อปไปในทิศทางเดียวกัน สอดคล้องกับ Reanmanee (2016) ได้กล่าวว่า การขายโดยใช้พนักงานผ่านสื่อดิจิทัลมีผลต่อผู้บริโภคในการตัดสินใจใช้บริการ เพื่อออกกำลังภายในเขตกรุงเทพมหานครกรณีมีแอดมินเพจขายมัยสื่อสารผ่านสังคมออนไลน์ Facebook และ Website หลัก ที่พร้อมตอบคำถาม ทำให้ช่วยสร้างความความสัมพันธ์ระหว่างตราสินค้ากับผู้บริโภคได้ อีกทั้งยังสอดคล้องแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารทางการตลาดแบบบูรณาการของ Teepapal (1998) และ Samerjai (2006) ที่กล่าวว่า IMC (Integrated Marketing Communication) เป็นการวางแผนการใช้กิจกรรมการส่งเสริมการตลาดในทุก ๆ ด้าน อย่างผสมผสานให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันและมีการส่งเสริมซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะการส่งเสริมการขายผ่านสื่อดิจิทัลเป็นเครื่องมือที่ออกแบบมาเพื่อกระตุ้นผู้บริโภคและมีความเชื่อมโยงต่อการขายโดยใช้พนักงานผ่านสื่อดิจิทัลในการช่วยเหลือและชักจูงให้ผู้บริโภคเกิดการตัดสินใจซื้อในทันที

จากข้อค้นพบดังกล่าวจะเห็นได้ว่า นอกจากการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการผ่านสื่อดิจิทัลแล้วยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความภักดีในตราสินค้า สอดคล้องกับ Chaengjankrit (2000) ที่กล่าวว่า เครื่องมือการสื่อสารแต่ละรูปแบบมีความเหมาะสมกับสินค้าหรือบริการ ตลอดจนสภาพ

แวดล้อมทางการตลาดที่แตกต่างกันออกไป การเลือกเครื่องมือสื่อสารหลากหลายรูปแบบนั้น จำเป็นที่จะต้องพิจารณาว่า ช่วงเวลาใดควรเลือกใช้เครื่องมือสื่อสารชนิดใด หรือในบางสถานการณ์อาจจำเป็นที่จะต้องใช้เครื่องมือสื่อสารหลากหลายรูปแบบเหล่านั้นพร้อมกันก็ได้ สอดคล้องกับ Patcharawalai (2016) ได้กล่าวว่า ความพึงพอใจในคุณภาพการบริการของผู้บริโภครายด้าน ได้แก่ ด้านความน่าเชื่อถือ ด้านความมั่นใจ ด้านการสร้างบริการให้เป็นรูปธรรม ด้านความใส่ใจ และด้านการตอบสนองความต้องการของลูกค้าส่งผลต่อความภักดีของลูกค้า และสอดคล้องกับ Amornprapateerakul (2010) กล่าวว่า ภาพลักษณ์ของตราสินค้ามีความสัมพันธ์กับความภักดีของผู้บริโภคไปในทิศทางเดียวกัน โดยภาพลักษณ์เป็นสิ่งที่ธุรกิจต้องรักษามาตรฐานให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง เพื่อตอบสนองและสร้างความพึงพอใจอันสูงสุดให้แก่ลูกค้า และเพื่อให้ลูกค้ามีการกลับมาใช้บริการซ้ำอย่างสม่ำเสมอด้วยความเต็มใจ รวมถึงมีการบอกต่อผู้อื่นในแง่ดีของธุรกิจมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลวิจัยไปใช้

1. ผู้ประกอบการธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ต ควรให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการขายผ่านสื่อดิจิทัล โดยควรเน้นการออกแบบบริการและสินค้าให้สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้า เพื่อการสร้างสรรค์บรรจุภัณฑ์ (Package) ใหม่ ๆ โดยใช้เทคนิคการจูงใจที่เป็นจำนวนเงิน สินค้า รางวัล หรือบริการพิเศษ อาทิ โปรแกรมส่งเสริมสุขภาพแบบบูรณาการที่เชื่อมโยงทั้งด้านการแพทย์และสปา เข้าด้วยกัน การออกแบบโปรโมชั่นเฉพาะบุคคล (Tailor-made) การมอบส่วนลดค่าบริการผ่านการสั่งซื้อในช่องทางออนไลน์ การนำรายการสปากับกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพอื่น ๆ มาจัดรวมกัน และขายในราคาต่ำกว่าการซื้อบริการปกติ เป็นต้น

2. ผู้ประกอบการธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ต ควรตระหนักรู้และให้ความสำคัญในการบูรณาการวิธีการสื่อสารทางการตลาดด้วยสื่อใหม่ ๆ ทั้งการใช้รูปภาพ ข้อความ หรือคลิปวิดีโอ นำเสนอผ่านช่องทางออนไลน์ โดยพิจารณาถึงมิติของจินตนาการและอารมณ์ของผู้รับบริการ ผนวกเข้ากับเอกลักษณ์ของสปา เพื่อให้ผู้รับบริการรายใหม่มีความรู้สึกลอยลางสัมผัสประสบการณ์อันทรงคุณค่า ในขณะที่ผู้รับบริการรายเก่าจะเกิดความภักดีในตราสินค้าและเกิดการใช้บริการซ้ำ

3. ผู้ประกอบการธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ตควรให้ความสำคัญในการนำเทคนิคการส่งเสริมการขายมาใช้ เช่น การจัดโปรโมชั่น การให้ส่วนลด หรือการจัดกิจกรรมทางการตลาด เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้รับบริการ และเทคนิคการขายโดยใช้พนักงานผ่านสื่อดิจิทัล เช่น การเสนอขายผ่าน Facebook Live การมีแอดมินเพจที่คอยตอบคำถาม และการพูดคุยผ่านข้อความด่วน เนื่องจากการสื่อสารด้วยวิธีดังกล่าวมีส่วนสำคัญต่อการสร้างความภักดีในตราสินค้าของธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ต

4. ผู้ประกอบการธุรกิจสปาควรทำการวิเคราะห์ความต้องการที่แท้จริง และกระบวนการสร้างความพึงพอใจอันนำไปสู่ความภักดีในตราสินค้าอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากการสื่อสารทางการตลาดแบบบูรณาการผ่านสื่อดิจิทัลเป็นเพียงส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดการสร้างความรับรู้จุดเด่นทางธุรกิจ แต่ยังคงต้อง

อาศัยตัวแปรอื่น ๆ ในการเป็นองค์ประกอบสำคัญต่อการสร้างความสร้างความภักดีในตราสินค้าของธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ต

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับกลยุทธ์ทางการตลาดสู่ความสำเร็จของการประกอบธุรกิจสปาผ่านช่องทางดิจิทัลในจังหวัดภูเก็ต เพื่อกำหนดกลยุทธ์การตลาดและความสำเร็จของการประกอบธุรกิจสปาผ่านช่องทางดิจิทัล
2. ควรมีการวิจัยเชิงคุณภาพเกี่ยวกับแนวทางการปรับตัวด้านการใช้สื่อโฆษณาในยุคดิจิทัลของผู้ประกอบการธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ต เพื่อศึกษาสภาพของการใช้สื่อโฆษณา และแนวทางการปรับตัวในการใช้สื่อโฆษณาในยุคดิจิทัลของผู้ประกอบการธุรกิจสปาในจังหวัดภูเก็ต

เอกสารอ้างอิง

- Aaker, D. A. (1991). *Managing brand equity: Capitalizing on the value of a brand name*. New York: Free Press.
- Amornprapateerakul, K. (2010). *Image identity of MOS BURGER towards loyalty and purchasing behavior of consumers in Bangkok* (Master's thesis). Srinakharinwirot University, Bangkok. [in Thai]
- Angkulanon, R. (2016). *Digital answers every brand communication problem*. Retrieved from <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/694947> [in Thai]
- Butsaenkom, P. (2012). Selection of predictive variables into multiple regression equations. *Journal of Educational Measurement Mahasarakham University*, 17(1), 43-60. [in Thai]
- Chaengjankrit, P. (2000). *Digital integrated marketing communication to affecting the service boxing in Bangkok* (Research report). Bangkok: Bangkok University. [in Thai]
- Charinsarn, A. (2018). *Integrated marketing communications: Staying close to consumers in a seamless world*. Bangkok: Expernet. [in Thai]
- Chulalongkorn University Intellectual Property Institute. (2017). *Technology and industry reporting report palace of good income and health tourism*. Retrieved from https://www.ipthailand.go.th/images/3534/web_01052018/Report_CHU/8_Well-being_06.12.2017_CHU.pdf [in Thai]
- Cochran, W. G. (1977). *Sampling techniques* (3rd ed.). New York: John Wilay & Sons.
- Economic Situation Analysis and Warning Department. (2020). *SMEs business analysis (Quick Study) Spa and wellness services*. Retrieved from https://www.sme.go.th/upload/mod_download/download-20210817232409.pdf [in Thai]
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E., & Tatham, R. L. (2006). *Multivariate data analysis* (6th ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson Prentice Hall.

- Kerlinger, F. (1972). *The study and measurement of values and attitudes*. Retrieved from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED079618.pdf>
- Koomsup, P. (2012). *Marketing communication factors that affected buying behavior on Korean cosmetics “skin food”* (Research report). Pathum Thani: Rajamangala University of Technology Thanyaburi. [in Thai]
- Lomsethi, A. (2011). *Factors affecting selecting accommodation of foreign visitors, Bangkok* (Master’s thesis). Rajamangala University of Technology Thanyaburi, Pathum Thani. [in Thai]
- Lopraditpong, N. (2006). *Customer satisfaction survey manual*. Bangkok: Se-Education. [in Thai]
- Luo, M., & Parncharoen, C. (2019). The effect of digital integrated marketing communication on Sichuan consumers’ decision to use WeChat application. *Suthiparithat Journal*, 34(109), 122-133. [in Thai]
- Ministry of Public Health. (2016a). *International health spa establishment benchmark guide*. Bangkok: Genesis Mediacom. [in Thai]
- Ministry of Public Health. (2016b). *Health spa operator knowledge document*. Retrieved from http://www.thaispa.go.th/spa2013/web/web_new/fileupload_doc/2017-06-16-3-17-2455408.pdf [in Thai]
- Oliver, R. L. (1999). Whence consumer loyalty. *Journal of Marketing*, 63(Special Issue), 33-44.
- Patcharawalai, P. (2016). *Satisfaction with service quality and the perception of the image of specialized banks affecting the loyalty of people in the Bangkok metropolitan area* (Master’s thesis). Bangkok University, Bangkok. [in Thai]
- Phumarin, S. (2015). *Effects of integrated marketing communications and brand equity on purchase decision of the consumer-packaged rice in Nonthaburi Province* (Master’s thesis). Bangkok University, Bangkok. [in Thai]
- Positioning. (2016). *Penetrate the “passenger transport” trend, extremely intense*. Retrieved from <https://positioningmag.com/62974> [in Thai]
- Prachachatthurakit Online. (2021). *Spa business lost 5 billion, Phuket-Pattaya is heavily closed down 80%*. Retrieved from <https://www.prachachat.net/local-economy/news-599329> [in Thai]
- Prangam, P., & Thuenphuangkaew, J. (2020). Digital integrated marketing communications and service marketing mix factors toward travelling decisions in the lower northern region. *Journal of Management Science Udon Thani Rajabhat University*, 2(5), 11-27. [in Thai]

- Promhitathorn, S. (2017). *Factors affecting customer satisfaction with day spas in the Bangkok metropolitan area* (Research report). Pathum Thani: Thammasat University. [in Thai]
- Pudponganan, S. (2013). *Factors affecting the selection of spa services by users in Racha Thewa Subdistrict, Samut Prakan Province* (Master's thesis). Stamford International University, Bangkok. [in Thai]
- Reanmanee, P. (2016). *Digital integrated marketing communication to affecting the service boxing in Bangkok* (Independent research). Bangkok University, Bangkok. [in Thai]
- Rovinelli, R. J., & Hambleton, R. K. (1977). On the use of content specialists in the assessment of criterion-referenced test item validity. *Dutch Journal of Educational Research*, 2, 49-60.
- Samerjai, C. (2006). *Marketing management*. Bangkok: SE-Education. [in Thai]
- Satjapitak, P. (2017). *The influence of integrated marketing communication and website credibility toward customer's trust in the e-marketplace of the OTOP product* (Master's thesis). Silpakorn University, Bangkok. [in Thai]
- Schiffman, L. G., & Kanuk, L. L. (2007). *Consumer behavior* (9th ed.). New Jersey: Prentice-Hall.
- Susan, F. (2004). *Marketing: Integrated communications, advertising effectiveness and brand equity*. Retrieved from <https://www.emerald.com/insight/>
- Teepapal, D. (1998). *Marketing communication strategy*. Bangkok: Amorn Printing. [in Thai]
- Teerasorn, S. (2019). *Marketing communication* (10th ed.). Bangkok: Chulalongkorn University Press. [in Thai]
- Thongkhao, T. (2021). *Digital integrated marketing communication affecting to the buying decision making of rag craft group Ban Baukpao, Chiang Mai Province* (Research report). Chiang Mai: Maejo University. [in Thai]
- Vanichbuncha, K. (2007). *Statistical analysis: Statistics for administration and research* (10th ed.). Bangkok: Chulalongkorn University Press. [in Thai]
- Wongmontha, S., & Techakana, C. (2007). *Crazy with the brands*. Bangkok: Than Books. [in Thai]
- Wuttisakdusakun, A. (2017). *Digital marketing communication and customers decision making on online messenger in Bangkok district* (Research report). Bangkok: Bangkok University. [in Thai]

แนวทางพัฒนาครูพี่เลี้ยงโดยใช้ระบบหนุนนำต่อเนื่องของโรงเรียนเฉพาะ
ความพิการ กลุ่ม 2 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

Guidelines for Developing Teaching Assistants by Using the
Continuous Support System of Schools with Disabilities in Group
2 Affiliated with the Office of Special Education Administration

ธนัชพร ยาวีราช^{1*}, ปรียาภรณ์ ตั้งคุณานันต์¹, และ ธัญญาพร กันตารณวัฒน์¹

Thanachapron Yawiratch^{1*}, Pariyaporn Tungkunanant¹, and Thiyapron Kantathanawat¹

Abstract

This research is qualitative. It concerns using lessons learned and finding ways to develop mentors through a continuous support system. The main group of informants consisted of school mentors for particular disabilities, mentors with school experience specializing in disabilities, school administrators with disability specialties, and 25 scholars with special education knowledge. They were specifically selected. The data collection tool was a semi-structured interview analyzing the data by using content synthesis. The results showed that guidelines for developing mentors through the continuous support system are divided into three steps as follows: 1) before coaching, set the school's policy must be done to use it as a guideline for the operation of providing training to mentors,

¹สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและเทคโนโลยี สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง แขวงลาดกระบัง เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ 10520

¹Department of Educational Administration, School of Industrial Education and Technology, King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang, Lat Krabang, Bangkok 10520

*ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: thanachapron.yawiratch@gmail.com)

รับบทความวันที่ 29 พฤศจิกายน 2564 แก้ไขวันที่ 19 ตุลาคม 2565 รับลงตีพิมพ์วันที่ 27 ตุลาคม 2565

encouraging mentors to change, and building morale by supporting the creation of a mentor network; 2) during coaching, administration by using an effective team collaboration method with good planning and workflow together with the usage of the PDCA cycle in operation, applying reinforcement in the feedback form, and conducting follow-up supervision with fellowship coaching; and 3) after coaching, proceed by reviewing and exchanging knowledge to adjust the coaching style, which consisted of five components: 1) awareness-raising; 2) challenge-building; 3) planning; 4) cognitive coaching; and 5) reflection.

Keywords: *Teacher Mentor Development Guidelines, Continued Support System*

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อถอดบทเรียนและหาแนวทางพัฒนาครูพี่เลี้ยงโดยใช้ระบบหนุนนำต่อเนื่อง กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบไปด้วย ครูพี่เลี้ยงโรงเรียนเฉพาะความพิการ ครูผู้มีความรู้ความสามารถด้านการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ จำนวน 25 คน โดยเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการสังเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า แนวทางพัฒนาครูพี่เลี้ยงโดยใช้ระบบหนุนนำต่อเนื่อง (การโค้ช) แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ก่อนการโค้ช ต้องดำเนินการโดยกำหนดนโยบายของโรงเรียนเพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงาน มีการอบรมให้ความรู้กับครูพี่เลี้ยง กระตุ้นให้ครูพี่เลี้ยงเกิดการเปลี่ยนแปลง สร้างขวัญและกำลังใจ ส่งเสริมให้มีการสร้างเครือข่ายครูพี่เลี้ยง 2) ระหว่างการโค้ช ดำเนินการโดยใช้วิธีการทำงานร่วมกันเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพด้วยการวางแผนและระบบงานที่ดี ร่วมกับการใช้วงจร PDCA ในการทำงาน ใช้แรงเสริมในรูปแบบการให้ข้อมูลย้อนกลับ นิเทศติดตามผลด้วยการโค้ชแบบกัลยาณมิตร 3) หลังการโค้ช ดำเนินการโดยทบทวน แลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อปรับปรุงแบบการโค้ช ประกอบไปด้วย 5 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) การสร้างความตระหนัก 2) การสร้างความท้าทาย 3) การวางแผน 4) การโค้ชทางปัญญา และ 5) การสะท้อน

คำสำคัญ: *แนวทางพัฒนาครูพี่เลี้ยง ระบบหนุนนำต่อเนื่อง*

บทนำ

การให้บริการทางการศึกษาสำหรับผู้พิการหรือผู้มีความต้องการพิเศษ มีรูปแบบที่หลากหลาย ซึ่งในแต่ละรูปแบบก็มีความสำคัญที่แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับความต้องการจำเป็นในการเข้ารับการศึกษาของเด็กพิการหรือเด็กที่มีความต้องการพิเศษแต่ละบุคคล โดยคำนึงถึงความสามารถ ความสนใจ ความถนัด และความต้องการจำเป็นของบุคคลนั้น เพื่อได้รับการศึกษาที่มีมาตรฐานและประกันคุณภาพ การศึกษาที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการ ในส่วนของโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 2

ประกอบด้วย 7 โรงเรียน ตั้งอยู่ในจังหวัดปราจีนบุรี ฉะเชิงเทรา ระยอง ชลบุรี และลพบุรี ปัญหาการขาดแคลนครูและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนเฉพาะความพิการ (Ministry of Education, 2018) มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้คุณภาพการจัดการศึกษาลดลง เนื่องจากครูมีภาระงานอื่นเพิ่มขึ้น นอกเหนือจากภาระงานสอน เช่น งานด้านการบริหาร งานธุรการ งานเอกสารวิชาการ งานกิจกรรมพิเศษที่ได้รับมอบหมายทั้งในโรงเรียนและในชุมชน ปัญหาครูจึงเป็นปัญหาการศึกษาปัญหาหนึ่งที่ต้องทำการปฏิรูปแก้ไข โดยเฉพาะครูที่สอนในโรงเรียนเฉพาะความพิการมีอัตราส่วนในการดูแลนักเรียน 1 : 8 คน (Special Education Bureau, 2018) ซึ่งจำนวนครูต่อนักเรียนไม่เพียงพอต่อการจัดการศึกษา ครูพี่เลี้ยงจึงเข้ามามีบทบาทสำคัญในกระบวนการจัดการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมพัฒนาการของเด็กในลักษณะบูรณาการตามศักยภาพและความสามารถของนักเรียน

จากการสัมภาษณ์ครูพี่เลี้ยงโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 2 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ พบว่า ครูพี่เลี้ยงส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ ขาดทักษะ และขาดความเข้าใจในการสอนเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ทำให้กระบวนการจัดการเรียนการสอนไม่เป็นไปตามศักยภาพ การนำระบบหนุนนำต่อเนื่อง (การโค้ช) จึงเข้ามามีบทบาทสำคัญ เพื่อเป็นแนวคิดในการพัฒนาทักษะและการปฏิบัติงานของครูพี่เลี้ยงให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรในด้านการศึกษา เป็นการสนับสนุนส่งเสริมครูพี่เลี้ยงให้มีความรู้ ทักษะ และความสามารถ โดยมีเป้าหมายที่ผลสัมฤทธิ์ซึ่งเกิดขึ้นกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ดังนั้นการนำระบบหนุนนำต่อเนื่อง (การโค้ช) มาใช้ในการพัฒนาครูพี่เลี้ยงจึงมีบทบาทสำคัญเป็นกระบวนการชี้แนะหรือสนับสนุน เพื่อให้บุคคลได้ค้นพบวิธีการพัฒนาตนเอง แก้ปัญหา และก้าวข้ามปัญหาอุปสรรค การมุ่งเน้นให้ครูพี่เลี้ยงพัฒนาตนเองจะช่วยนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีเพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Jongsatityoo, 2015) แนวทางการพัฒนาครูพี่เลี้ยงโดยใช้ระบบหนุนนำต่อเนื่อง (การโค้ช) เป็นตัวช่วยในการขับเคลื่อน ยึดสภาพปัญหาและความต้องการของครูพี่เลี้ยงเป็นหลัก ซึ่งผลการวิจัยที่ได้นี้สามารถนำไปเป็นกรอบในการกำหนดระบบหนุนนำต่อเนื่อง (การโค้ช) เพื่อพัฒนาครูพี่เลี้ยง อันจะส่งผลต่อคุณภาพของเด็กที่มีความต้องการพิเศษและคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนเฉพาะความพิการต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อสร้างแนวทางพัฒนาครูพี่เลี้ยงโดยใช้ระบบหนุนนำต่อเนื่องของโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 2 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

การทบทวนวรรณกรรม

ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาครูโดยใช้ระบบหนุนนำต่อเนื่อง โดยนำแนวคิดของ Toonthong (2015) เป็นกรอบในการศึกษาพัฒนากระบวนการพัฒนาครูด้วยระบบหนุนนำต่อเนื่อง (การโค้ช) ซึ่ง Jongsatityoo (2015) เชื่อว่าระบบหนุนนำต่อเนื่อง (การโค้ช) มีบทบาทสำคัญ และเป็นตัวช่วยในการพัฒนาครูพี่เลี้ยงให้มีความรู้ความสามารถ

ซึ่งระบบหนุนนำต่อเนื่อง (การโค้ช) เป็นกระบวนการชี้แนะหรือสนับสนุน เพื่อให้บุคคลได้ค้นพบวิธีการพัฒนาตนเอง แก้ปัญหา และก้าวข้ามปัญหาอุปสรรค ในยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 - 2580 ยังได้กำหนดให้มีการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ปรับเปลี่ยนบทบาทครูจาก “ครูสอน” เป็น “โค้ช” หรือ “ผู้อำนวยการการเรียนรู้” เพื่อไปสู่เป้าหมายใหม่ที่ต้องการ (ทั้งในแง่ทักษะใหม่ การปรับระบบคิด การแสวงหาแนวทางใหม่เพื่อยกระดับสมรรถนะในการดำเนินงาน) บนฐานความร่วมมือระหว่างผู้โค้ชและผู้รับการโค้ช ภายใต้ความไว้วางใจและการยอมรับซึ่งกันและกัน เน้นความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน ในการจัดการเรียนการสอนนั้น การโค้ชจะเป็นกระบวนการสนับสนุนให้ครูที่เลี้ยงได้พัฒนาเพื่อยกระดับสมรรถนะตนเองในวิชาชีพ โดยความร่วมมือกันระหว่างโค้ชและผู้รับการโค้ช (ครูที่เลี้ยง) และเน้นรูปแบบร่วมมือกัน (Collaborative Partnership) การนิเทศการจัดการเรียนการสอนที่ใช้กระบวนการโค้ช ซึ่งเป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นให้ครูที่เลี้ยงพัฒนาตนเอง อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงหรือเป้าหมายที่ดีให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนแนวคิดของ Toonthong (2015) เชื่อว่าการโค้ชเป็นวิธีการเรียนรู้และพัฒนาวิชาชีพในสถานการณ์จริง ได้มีการนำมาใช้ในการพัฒนาวิชาชีพครู โดยไม่ใช่เป็นวิธีการช่วยแก้ปัญหา แต่เป็นการส่งเสริมให้เวลาแก่ครูและเพื่อนในการไตร่ตรองสะท้อนคิด (Reflection) การสนทนาพูดคุยเกี่ยวกับการศึกษา การฝึกและการพัฒนาการใช้ความคิดเกี่ยวกับการสอนของตัวเอง และการเรียนรู้ของนักเรียน เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานและประสิทธิผลของการปฏิบัติงาน การโค้ชมีความสำคัญต่อการพัฒนาครู โดยมีหลักการสำคัญที่มีลักษณะเป็นวงจรต่อเนื่อง ประกอบด้วย การสร้างความสัมพันธ์ และความไว้วางใจ การเสริมพลังอำนาจ การทำงานอย่างเป็นระบบ การพัฒนาที่ต่อเนื่อง โดยมีเป้าหมายหรือจุดเน้นร่วมกัน เพื่อให้สามารถนำไปใช้ได้จริง รวมถึงมีการทบทวนและสะท้อนผลการดำเนินงาน ซึ่งจะส่งผลให้การปฏิบัติงานบรรลุตามเป้าหมายได้อย่างมีคุณภาพ เกิดประสิทธิผลแห่งงานและเกิดทีมงานที่มีคุณภาพ

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงนำแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้นมาประยุกต์ใช้ และนำไปเปรียบเทียบกับบริบทของโรงเรียนเฉพาะความพิการ เพื่อหาแนวทางการพัฒนาครูที่เลี้ยงโดยใช้ระบบหนุนนำต่อเนื่อง (การโค้ช) เพื่อช่วยในการขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพเด็กที่มีความต้องการพิเศษ โดยยึดสภาพปัญหาและความต้องการของครูที่เลี้ยงเป็นหลัก สำหรับแนวทางการพัฒนา มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้ครูที่เลี้ยงพัฒนาสมรรถนะของตนเองให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพต่อไป การพัฒนาครูที่เลี้ยงด้วยระบบการหนุนนำต่อเนื่อง (การโค้ช) ใช้กระบวนการชี้แนะหรือสนับสนุนระหว่างครูที่เลี้ยงกับผู้ที่มีประสบการณ์ และเป็นที่ไว้วางใจได้ทำหน้าที่โค้ช เพื่อชี้แนะ สร้างความเชื่อมั่น และให้กำลังใจให้ครูที่เลี้ยงได้ค้นพบวิธีการพัฒนาตนเอง ก้าวข้ามปัญหา อุปสรรค และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง จนสามารถปฏิบัติหน้าที่ในการเป็นครูที่เลี้ยงที่ดีจนนำไปสู่ความสามารถในการให้คำแนะนำ ชี้แนะ และจัดการเรียนรู้ของเด็กที่มีความต้องการพิเศษได้ตรงตามศักยภาพ จึงทำให้เกิดการวิจัยที่ต้องการศึกษาแนวทางพัฒนาครูที่เลี้ยงโดยใช้ระบบหนุนนำต่อเนื่อง (การโค้ช) ของโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 2 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ซึ่งผลการวิจัยที่ได้นี้สามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาครูที่เลี้ยงอันจะส่งผลต่อ

คุณภาพของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ และคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนเฉพาะความพิการต่อไป

วิธีการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 25 คน เลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วย 4 กลุ่มย่อย คือ 1) ผู้บริหารโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 2 จำนวน 7 คน โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มผู้บริหารที่ให้ข้อมูลหลัก ต้องมีอายุงานมากกว่า 3 ปี มีประสบการณ์ในการเป็นผู้บริหารมากกว่า 3 ปี และมีวุฒิการศึกษาตั้งแต่ระดับปริญญาโทขึ้นไป 2) ครูพี่เลี้ยงโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 2 จำนวน 14 คน โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มครูพี่เลี้ยงที่ให้ข้อมูลหลัก ต้องมีอายุงานมากกว่า 2 ปี มีประสบการณ์ในการเป็นครูพี่เลี้ยงมากกว่า 2 ปี และมีวุฒิการศึกษาตั้งแต่ระดับปริญญาตรีขึ้นไป 3) ครูผู้มีความรู้ประสบการณ์โรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 2 จำนวน 2 คน โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกครูผู้มีความรู้ประสบการณ์ที่ให้ข้อมูลหลัก ต้องมีอายุงานมากกว่า 5 ปี มีประสบการณ์ในการทำงานเกี่ยวกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษมากกว่า 5 ปี มีผลงานเชิงประจักษ์ให้เห็น อาทิ รางวัลครูแสนดี ครูผู้สอนดีเด่นของคุรุสภา และมีวุฒิการศึกษาตั้งแต่ระดับปริญญาโทขึ้นไป 4) นักวิชาการที่เป็นอาจารย์ในระดับอุดมศึกษาหรือมีความรู้ความสามารถด้านการศึกษาพิเศษ จำนวน 2 คน โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกนักวิชาการที่ให้ข้อมูลหลัก ต้องมีอายุงานมากกว่า 5 ปี มีประสบการณ์ในการทำงานเกี่ยวกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษมากกว่า 5 ปี มีผลงานเชิงประจักษ์ให้เห็น อาทิ ตำแหน่งทางวิชาการ และมีวุฒิการศึกษาตั้งแต่ระดับปริญญาโทขึ้นไป

เครื่องมือวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการถอดบทเรียนเพื่อสร้างแนวทางพัฒนาครูพี่เลี้ยงโดยใช้ระบบหนุนนำต่อเนื่องของโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 2 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ คือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง จำนวน 1 ฉบับ โดยผู้วิจัยสร้างและพัฒนาแบบสัมภาษณ์จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พร้อมนำแบบสัมภาษณ์เสนอผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหาของการวิจัย ประกอบด้วย 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์แนวทางพัฒนาครูพี่เลี้ยงโดยใช้ระบบหนุนนำต่อเนื่องของโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 2 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ซึ่งมีประเด็นคำถามใหญ่ ๆ 3 ข้อ เกี่ยวกับการก่อการโค้ช ระหว่างการโค้ช และหลังการโค้ช

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 25 คน ประกอบไปด้วย 1) ผู้บริหารโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 2 จำนวน 7 คน 2) ครูพี่เลี้ยงโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 2 จำนวน 14 คน 3) ครูผู้มีความรู้ประสบการณ์โรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 2 จำนวน 2 คน 4) นักวิชาการที่เป็นอาจารย์ในระดับอุดมศึกษาหรือมีความรู้ความสามารถด้านการศึกษาพิเศษ จำนวน 2 คน เพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึกและบันทึกเทปด้วยตัวเอง ในการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลใช้เวลาประมาณ

30 - 40 นาที จากนั้นสรุปข้อมูลจากการสัมภาษณ์และส่งผลการวิเคราะห์กลับไปยังกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล จากนั้นผู้วิจัยนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้มาถอดเทป วิเคราะห์แต่ละหัวข้อ โดยแบ่งหัวข้อที่ทำการถอดบทเรียนออกเป็น 4 กลุ่ม คือ 1) ผู้บริหารโรงเรียนเฉพาะความพิการ 2) ครูพี่เลี้ยงโรงเรียนเฉพาะความพิการ 3) ครูผู้มีความรู้ความสามารถด้านการศึกษาคือครูพี่เลี้ยงโรงเรียนเฉพาะความพิการ และ 4) นักวิชาการที่เป็นอาจารย์ในระดับอุดมศึกษาหรือมีความรู้ความสามารถด้านการศึกษาคือครูพี่เลี้ยงโรงเรียนเฉพาะความพิการ โดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาเป็นหลัก โดยวิเคราะห์ไปพร้อมกับการรวบรวมข้อมูล หลังจากนั้นนำข้อมูลมาหาความเชื่อมโยงความสัมพันธ์ต่าง ๆ ซึ่งข้อมูลที่ได้มานั้นเป็นข้อมูลจากกลุ่มผู้มีความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ ความชำนาญในเรื่องนั้น ๆ ตามเกณฑ์ที่กำหนด และนำมาถอดบทเรียน จากนั้นให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบข้อมูลอีกครั้ง เพื่อนำไปสรุปการพัฒนาครูพี่เลี้ยงโดยใช้ระบบหนุนนำต่อเนื่องของโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 2 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

การวิจัยนี้ผ่านการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ของสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง เลขที่รับรอง EC-KMITL_64_007 ผู้เข้าร่วมวิจัยได้รับการชี้แจงเรื่องการพิทักษ์สิทธิเป็นลายลักษณ์อักษร และลงนามให้คำยินยอมในการตอบแบบสอบถาม มีการรักษาความลับของกลุ่มตัวอย่าง โดยการวิเคราะห์ข้อมูลในภาพรวม แบบสอบถาม จัดเก็บให้อยู่ในที่ปลอดภัย และทำลายแบบสอบถามที่ได้รับกลับ หลังจากที่มีการเผยแพร่ผลการวิจัยเรียบร้อยแล้ว

ผลการวิจัย

จากการสังเคราะห์ข้อมูลการถอดบทเรียนการพัฒนาครูพี่เลี้ยงโดยใช้ระบบหนุนนำต่อเนื่องของโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 2 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 ผู้บริหารโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่มที่ 2 ครูพี่เลี้ยงโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่มที่ 3 ครูผู้มีความรู้ความสามารถด้านการศึกษาคือครูพี่เลี้ยงโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่มที่ 4 นักวิชาการที่เป็นอาจารย์ในระดับอุดมศึกษาหรือมีความรู้ความสามารถด้านการศึกษาคือครูพี่เลี้ยงโรงเรียนเฉพาะความพิการ โดยแนวทางพัฒนาครูพี่เลี้ยงโดยใช้ระบบหนุนนำต่อเนื่องของโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 2 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ผลการสร้างแนวทางพัฒนาครูพี่เลี้ยงโดยใช้ระบบหนุนนำต่อเนื่องของโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 2 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนที่ 1 ก่อนการโค้ช

1.1 กำหนดเป็นนโยบายของโรงเรียน การกำหนดนโยบายพัฒนาครูพี่เลี้ยงโดยใช้ระบบหนุนนำต่อเนื่องของโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 2 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ มีแนวทางดำเนินการ ดังนี้

- 1) ผู้บริหารวางแผน กำหนดเป้าหมาย
- 2) วางแผนการติดตามเพื่อให้เป็นไปให้ทิศทางเดียวกัน
- 3) นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมากำหนดเป็นนโยบาย

1.2 อบรมให้ความรู้ โดยการเชิญวิทยากรมาอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับแนวคิดและหลักการโค้ชโดยตรงกับครูพี่เลี้ยง อันจะทำให้ครูพี่เลี้ยงเกิดความเข้าใจในการทำงาน ปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้อง มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล เป็นการเพิ่มพูนทักษะความชำนาญให้กับครูพี่เลี้ยงได้มีการพัฒนาตัวเองอยู่เสมอ มีทิศทางการทำงานที่ชัดเจนและไปถึงเป้าหมายได้ง่ายขึ้น

1.3 กระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง มีการพัฒนาเตรียมพร้อมเพื่อรองรับกับการเปลี่ยนแปลง โดยมุ่งให้ครูพี่เลี้ยงเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงก่อนแล้วจึงส่งเสริมให้ครูพี่เลี้ยงสร้างเป้าหมายให้ตัวเอง เพื่อให้เกิดแรงผลักดันและแรงจูงใจในการทำงาน มีทัศนคติเชิงบวก กล้าที่จะเปลี่ยนแปลงตัวเองให้ประสบความสำเร็จ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการมุ่งมั่นพัฒนา

1.4 สร้างขวัญและกำลังใจในการทำงานส่งผลให้การปฏิบัติงานบรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สร้างแรงจูงใจให้ครูพี่เลี้ยงมีความมุ่งมั่นทำงานด้วยความพึงพอใจอย่างมีความสุข เกิดความศรัทธาและเชื่อมั่นในการทำงาน

1.5 ส่งเสริมให้มีการสร้างเครือข่ายครูพี่เลี้ยง เนื่องจากเครือข่ายสามารถช่วยแก้ปัญหาได้ด้วยการเปิดโอกาสให้ครูพี่เลี้ยงได้แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์กับครูพี่เลี้ยงคนอื่น ลดความซ้ำซ้อนในการทำงาน ให้ความร่วมมือ และทำงานในลักษณะที่เอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน

2. ขั้นตอนที่ 2 ระหว่างการโค้ช

2.1 การทำงานร่วมกันเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพด้วยการวางแผนและระบบงานที่ดี ทำให้การทำงานราบรื่น ก่อให้เกิดปัญหาน้อยที่สุด มีเป้าหมายเดียวกัน มุ่งมั่น ร่วมแรงร่วมใจบรรลุเป้าหมาย เกิดการให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือเกื้อกูล ผลักดันซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดพลังที่จะก้าวไปสู่ความสำเร็จ การทบทวนปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตนเองด้วยการแสดงความคิดเห็น และคอยให้คำแนะนำปรึกษา ช่วยเหลือกันและกัน การยอมรับและการสร้างความท้าทายใหม่ ๆ จนเกิดแรงผลักดันมุ่งนำไปสู่ความสำเร็จ เพื่อพัฒนาและแก้ไขตนเองให้มีศักยภาพที่ดีอยู่เสมอ

2.2 การใช้วงจร PDCA ในการทำงานเพื่อสร้างความสำเร็จ ด้วยวิธีการที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการสอนไปในทางที่ดีขึ้น คือ Plan (วางแผน) Do (ปฏิบัติ) Check (ตรวจสอบ) และ Act (การดำเนินการให้เหมาะสม)

2.3 การใช้แรงเสริมในรูปแบบการให้ข้อมูลย้อนกลับหรือ Feedback เป็นการกระตุ้นความก้าวหน้า และสร้างแรงจูงใจในการทำงาน จนเกิดการเปลี่ยนแปลงและเห็นความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงตนเอง

2.4 การนิเทศติดตามผลด้วยการโค้ชแบบกัลยาณมิตร ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สอนอย่างเป็นกันเองแบบพี่สอนน้อง เน้นการให้คำแนะนำ ให้ความช่วยเหลือ ส่งเสริม สนับสนุนในการปรับปรุงแก้ไข รับฟังคำแนะนำและนำไปปรับใช้

3. ขั้นตอนที่ 3 หลังการโค้ช

3.1 การสร้างความตระหนัก

1) เปิดโอกาสให้ครูพี่เลี้ยงนำเสนอผลงานของตัวเอง กำหนดให้มีเวทีการนำเสนอผลงานในทุก ๆ เดือน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในโรงเรียน และเป็นการขยายผลไปสู่ครูท่านอื่นในทางอ้อม เปิดโอกาสให้กับครูพี่เลี้ยงได้มีการแสดงออกถึงความคิด และเจตคติที่มีอยู่อย่างเสรี พัฒนาตนเองอย่างเหมาะสม สร้างความมั่นใจ และความกล้าแสดงออกของครูพี่เลี้ยงมากขึ้น

2) แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เป็นการส่งเสริมให้เกิดเพื่อนช่วยเพื่อน ที่ช่วยน้องด้วยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เมื่อเกิดปัญหาพร้อมกับหาวิธีการแก้ไขร่วมกัน ครูพี่เลี้ยงที่ดีควรเป็นที่ปรึกษาให้แก่กันและกัน คอยช่วยเหลือจนเจือกัน สร้างแรงบันดาลใจ ตลอดจนกระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจในการทำงาน เพื่อผลักดันให้งานนั้นก้าวหน้าประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย

3) สะท้อนผลการทำงานร่วมกันอย่างเป็นกัลยาณมิตร โดยร่วมกันอภิปรายแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับความสำเร็จ และความล้มเหลวจากการจัดการเรียนรู้ พร้อมทั้งวิเคราะห์ปัญหาสาเหตุร่วมกันอย่างมีเป้าหมาย

4) ขยายผลสู่ครูพี่เลี้ยงท่านอื่น ด้วยความมีอุดมการณ์เดียวกัน ครูพี่เลี้ยงควรส่งเสริมซึ่งกันและกัน สนับสนุนให้ประสบความสำเร็จเป็นแรงผลักดันให้กันและกันไปสู่เป้าหมายที่มีคุณภาพร่วมกัน มองความสำเร็จของผู้อื่นแล้วนำมาเป็นเป้าหมายในการพัฒนาดตนเอง

3.2 การสร้างความท้าทาย

1) กำหนดนโยบายให้มีการส่งเสริมการเป็นโค้ชระหว่างหน่วยงาน เพื่อกระตุ้นและพัฒนาดตนเองให้มีศักยภาพ ท้าทายตนเองด้วยความมีวินัย มีสติตั้งมั่น บรรลุหน้าที่จะประสบความสำเร็จในการทำงาน ตื่นรู้ในการทำงานอยู่เสมอ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างหน่วยงานอยู่เป็นประจำ

2) สนับสนุนให้เกิดการทบทวนหลังปฏิบัติงาน (After Action Review: AAR) การทบทวนผลการปฏิบัติงานนั้น เพื่อนำไปสู่การวางแผนดำเนินการในครั้งต่อไปที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล มีการสะท้อนเพื่อให้เห็นทุกกระบวนการ ตั้งแต่ก่อน ระหว่าง และหลังจัดกิจกรรมต่าง ๆ จากนั้นนำไปสู่การพัฒนากระบวนการทำงานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น ด้วยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานร่วมกัน

3) การสะท้อนผล เป็นการจัดการเรียนรู้เพื่อเป็นตัวช่วยในการผลักดันให้ลงมือปฏิบัติจริงแล้วนำมาพัฒนาดตนเองให้มีความก้าวหน้า กล้าที่จะล้มเหลว แล้วนำผลที่เคยล้มเหลวนั้นมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ตนเองมีการพัฒนามากยิ่งขึ้น ใช้ปัญหาเป็นทางออกที่ดี ด้วยการให้กำลังใจเชิงบวก มีการวางแผนการดำเนินงานอย่างรอบคอบ ซึ่งรวมถึงการพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ ด้วยการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานอันจะทำให้เห็นถึงทิศทางและเป้าหมายในการทำงานที่ชัดเจน

3.3 การวางแผน

1) มีเป้าหมายชัดเจน เข้าใจในทิศทางที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ ตั้งเป้าหมายในการทำงานโดยมีกรอบระยะเวลาที่ชัดเจน เพื่อไม่ให้หลงประเด็น และมุ่งมั่นอย่างตั้งใจ

2) ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) เป็นการส่งผ่านความรู้ ทักษะ ความเข้าใจต่าง ๆ ในการคิดวิเคราะห์ และการวางแผนการทำงานอย่างเป็นขั้นตอน

มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การวางแผนการสอน ระดมสมอง และแก้ไขปัญหาซึ่งกันและกัน ในประเด็นเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาการสอนให้มีประสิทธิภาพ และต่อยอดเป็นความรู้

3) การสะท้อนกลับทางความคิด เป็นการสะท้อนในสิ่งที่ดีเพื่อให้เกิดการพัฒนาปรับปรุงแบบเชื่อมโยง ต่อยอด และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมพัฒนาและเชื่อมโยงกับประสบการณ์เดิม เพื่อพัฒนาเป็นความรู้ใหม่

3.4 การโค้ชทางปัญญา

1) การทำ SWOT เพื่อวิเคราะห์จุดเด่นจุดด้อย และพัฒนาตนเองอย่างมีเป้าหมาย โดยกำหนดพฤติกรรมเป้าหมายที่ต้องการเปลี่ยนแปลง แก้ไขด้วยตนเองให้ชัดเจน

2) เปิดใจยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นและเคารพความคิดที่แตกต่าง มีส่วนร่วมในการทำงาน เกิดการร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันแก้ปัญหา วางแผน และผลักดันให้ประสบความสำเร็จในการทำงานอย่างมีเป้าหมาย ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างแท้จริง

3.5 การสะท้อน

1) ถอดบทเรียน โดยกระตุ้นให้มีการอภิปราย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และตั้งคำถามด้วยเทคนิคต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างกระบวนการคิด ที่นำไปสู่การวางแผน การแก้ปัญหา และการสร้างสรรค์ ทั้งนี้ ควรสนับสนุนให้มีการกำหนดเป้าหมายของการพัฒนาตนเอง รวมทั้งประเมินผลความสำเร็จ

2) ทบทวนประเด็นสำคัญ โดยนำความรู้ไปประยุกต์ใช้กับเพื่อนครูพี่เลี้ยงด้วยกัน จับคู่หากกลุ่มครูพี่เลี้ยงที่ตั้งใจและมีเป้าหมายเช่นเดียวกัน จับกลุ่มกันพูดคุยเกี่ยวกับหัวข้อที่จะทบทวน และสังเคราะห์ความคิด

3) การให้ข้อมูลย้อนกลับและสะท้อนความคิดอย่างจริงจัง วางแผนในการทำงาน เก็บรวบรวมข้อมูล บันทึกผลการดำเนินการ สร้างองค์ความรู้และสรุปความรู้

ภาพที่ 1 การสังเคราะห์ข้อมูลการถอดบทเรียนการพัฒนาครูพี่เลี้ยงโดยใช้ระบบหมุนนำต่อเนื่องของโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 2 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ
 ที่มา: การสังเคราะห์ของคณะนักวิจัย

ผลการสร้างแนวทางพัฒนาครูพี่เลี้ยงโดยใช้ระบบหนุนนำต่อเนื่องของโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 2 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ สามารถกำหนดแนวทางพัฒนาครูพี่เลี้ยงโดยใช้ระบบหนุนนำต่อเนื่องของโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 2 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

1. ก่อนการโค้ช ดำเนินการโดยกำหนดนโยบายของโรงเรียน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงาน จากนั้นมีการอบรมให้ความรู้กับครูพี่เลี้ยง กระตุ้นให้ครูพี่เลี้ยงเกิดการเปลี่ยนแปลง มีการสร้างขวัญและกำลังใจ พร้อมทั้งส่งเสริมให้มีการสร้างเครือข่ายครูพี่เลี้ยง

2. ระหว่างการโค้ช ดำเนินการโดยใช้วิธีการทำงานร่วมกันเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพด้วยการวางแผนและระบบงานที่ดี ร่วมกับการใช้วงจร PDCA ในการทำงาน ใช้แรงเสริมในรูปแบบการให้ข้อมูลย้อนกลับ พร้อมทั้งนิเทศติดตามผลด้วยการโค้ชแบบกัลยาณมิตร

3. หลังการโค้ช ดำเนินการโดยมีการทบทวนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อปรับปรุงแบบการโค้ช ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ดังนี้

- 3.1 การสร้างความตระหนัก (Awareness)
- 3.2 การสร้างความท้าทาย (Challenge)
- 3.3 การวางแผน (Planning)
- 3.4 การโค้ชทางปัญญา (Cognitive Coaching)
- 3.5 การสะท้อน (Reflection)

ขั้นตอนที่ 1 ก่อนการโค้ช	ขั้นตอนที่ 2 ระหว่างการโค้ช	ขั้นตอนที่ 3 หลังการโค้ช
1) กำหนดเป็นนโยบายของโรงเรียน 2) อบรมให้ความรู้ 3) กระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง 4) การสร้างขวัญและกำลังใจ 5) ส่งเสริมให้มีการสร้างเครือข่ายครูพี่เลี้ยง	1) การทำงานร่วมกันเป็นทีม 2) การใช้วงจร PDCA 3) การใช้แรงเสริมในรูปแบบการให้ข้อมูลย้อนกลับ 4) การนิเทศติดตามผลด้วยการโค้ชแบบกัลยาณมิตร	1) การสร้างความตระหนัก 2) การสร้างความท้าทาย 3) การวางแผน 4) การโค้ชทางปัญญา 5) การสะท้อน

ภาพที่ 2 การสร้างแนวทางพัฒนาครูพี่เลี้ยงโดยใช้ระบบหนุนนำต่อเนื่องของโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 2 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

ที่มา: การสังเคราะห์ของคณะนักวิจัย

อภิปรายผลการวิจัย

แนวทางพัฒนาครูพี่เลี้ยงโดยใช้ระบบหนุนนำต่อเนื่อง (การโค้ช) ของโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 2 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ผลการวิจัยพบประเด็นสำคัญ ดังนี้

การวิจัยในครั้งนี้มุ่งศึกษาเพื่อสร้างแนวทางพัฒนาครูพี่เลี้ยงโดยใช้ระบบหนุนนำต่อเนื่อง (การโค้ช) ของโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 2 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ผู้วิจัยนำผล การวิเคราะห์ข้อมูลมาใช้ในการนำไปสู่การสร้างแนวปฏิบัติ พบว่า แนวทางพัฒนาครูพี่เลี้ยงโดยใช้ระบบ หนุนนำต่อเนื่อง (การโค้ช) ของโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 2 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษา พิเศษ ที่จะช่วยให้ครูพี่เลี้ยงสามารถรู้ประเด็นที่ต้องปรับปรุงแก้ไข เข้าใจความต้องการของผู้เรียน มากยิ่งขึ้น ทราบวิธีการสอน ทราบว่าสื่อการเรียนการสอนใดที่ตรงตามความต้องการ หรือช่วยปรับปรุง และพัฒนาการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน และเป็นการเปรียบเทียบผล การทำงานที่ส่งผลต่อผู้เรียน โดยมุ่งหวังให้ครูพี่เลี้ยงเปลี่ยนหรือพัฒนาความคิดในการจัดการเรียนการสอน เป็นการเปลี่ยนแปลงด้วยความเข้าใจและเพิ่มคุณภาพในการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น มีการ วางแผนกำหนดทิศทาง มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ กระตือรือร้นในการศึกษาหาความรู้ในการพัฒนา กระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง และจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างมีคุณภาพ

ผลการพัฒนาแนวทางการพัฒนาครูพี่เลี้ยงโดยใช้ระบบหนุนนำต่อเนื่อง (การโค้ช) แบ่งออก เป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ก่อนการโค้ช เป็นสิ่งสำคัญก่อนเริ่มดำเนินการ คือ ให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องกับครูพี่เลี้ยง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน และสร้างความเข้าใจที่ตรงกันเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ทั้งนี้ การอบรมให้ความรู้กับครูพี่เลี้ยงนั้น ต้องสร้างแรงผลักดัน แรงจูงใจในการทำงาน มีทัศนคติเชิงบวก กล้าที่จะเปลี่ยนแปลงตัวเองให้ประสบความสำเร็จ และมุ่งมั่นพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับ Krohn (1999) การพัฒนาครูพี่เลี้ยงเป็นกระบวนการหรือวิธีการส่งเสริมให้ครูพี่เลี้ยงมีความรู้ความสามารถ ตลอดจนทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติงาน อันจะส่งผลให้องค์กรและบุคคลมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และ ยังสอดคล้องกับ Khampuang (2018) ที่กล่าวว่า วิธีการให้การศึกษา (Education) การฝึกอบรม (Training) และการพัฒนา (Development) อย่างใดอย่างหนึ่งแก่ผู้ปฏิบัติงานนั้น องค์กรหรือหน่วยงาน ทางการศึกษาต้องมีการพัฒนาครูพี่เลี้ยงอย่างต่อเนื่องอยู่เสมอ เพื่อให้ครูพี่เลี้ยงมีคุณภาพ ปฏิบัติงาน ให้ได้ประโยชน์สูงสุด การพัฒนาครูพี่เลี้ยงด้วยการศึกษาจึงมุ่งเน้นที่ตัวบุคคล โดยการสร้างความรู้ ความเข้าใจในเรื่องที่จะเป็นประโยชน์ต่อวิชาชีพ ซึ่งจะสามารถนำติดตัวไปประกอบอาชีพและเป็นประโยชน์ ต่อหน้าที่การงาน โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะสร้างความเจริญก้าวหน้าและความสำเร็จร่วมกัน Saengsimuk (2014) กล่าวว่า การพัฒนาครูพี่เลี้ยงให้มีความก้าวหน้า ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลง จึงมีความจำเป็น และมีความสำคัญ เพราะครูพี่เลี้ยง คือ บุคลากรที่ทำหน้าที่ในการอบรมและพัฒนาผู้เรียน หากครูพี่เลี้ยง มีความรู้ มีทักษะ และมีความชำนาญในสาขาวิชาชีพ นอกจากจะช่วยให้ประสบความสำเร็จและมีความ พึงพอใจทั้งตัวครูและโรงเรียนแล้ว ย่อมส่งผลให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาครอบคลุมทุกด้าน และทำให้ ผู้เรียนเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพของประเทศชาติและสังคมต่อไป

2. ระหว่างการโค้ช คือ ในระหว่างที่กำลังดำเนินการพัฒนาตนเองอยู่นั้น ต้องทบทวนปรับปรุง เปลี่ยนแปลงตนเอง ยอมรับ และสร้างความท้าทายใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาและแก้ไขตนเองให้มีศักยภาพที่ดี อยู่เสมอ ทั้งนี้ ต้องยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำงานร่วมกันเป็นทีมที่มี

ประสิทธิภาพระหว่างครูพี่เลี้ยง เพื่อสร้างความสำเร็จให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการสอนไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ Tomlinson, Brimijoin, and Narvaez (2008) ได้อธิบายถึงรูปแบบการพัฒนาครูพี่เลี้ยง โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อปรับปรุง เปลี่ยนแปลง และสะท้อนผลการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน ซึ่งมีส่วนช่วยให้ครูพี่เลี้ยงสามารถจัดการเรียนการสอนให้กับผู้เรียนอย่างมีคุณภาพ และช่วยให้ครูพี่เลี้ยงสามารถคิดออกแบบการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ หลักสูตรการวัดและประเมินผล การเรียนการสอน และการบริหารจัดการในชั้นเรียน สอดคล้องกับ Rungruang and Poolsuwan (2015) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาครูพี่เลี้ยงที่จะช่วยให้ครูพี่เลี้ยงสามารถทราบช่องว่างหรือจุดที่ตัวเองต้องปรับปรุงแก้ไขและเข้าใจความต้องการของผู้เรียนมากยิ่งขึ้น อีกทั้งครูพี่เลี้ยงจะได้อธิบายวิธีการสอน และสื่อการเรียนการสอนใดที่ตรงตามความต้องการ หรือช่วยปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน และยังเป็นการเปรียบเทียบผลการทำงานที่ส่งผลต่อผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับ Lenhardt (2004) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาครูพี่เลี้ยงเป็นกระบวนการที่เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการ และ/หรือการจัดองค์กร และ/หรือการพัฒนาวิชาชีพ มีจุดหมายเพื่อให้บุคคลได้ค้นพบวิธีการแก้ปัญหาของตนเอง โดยเน้นกระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืน

3. หลังการโค้ช คือ เมื่อได้รับการโค้ชเรียบร้อยแล้ว ครูพี่เลี้ยงจะมีความมั่นใจ มีความกล้าแสดงออก และกล้าที่จะนำเสนอผลงานของตัวเอง เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พร้อมทั้งวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุร่วมกันอย่างมีเป้าหมาย ขยายผลสู่ครูพี่เลี้ยงท่านอื่นด้วยอุดมการณ์เดียวกัน ทั้งนี้ การแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับความสำเร็จและความล้มเหลวจากประสบการณ์การจัดการเรียนรู้ที่ผ่านมานั้น ทำให้ครูพี่เลี้ยงมีความมั่นใจ โดยนำเป้าหมายเหล่านั้นมาเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาตนเอง และถ่ายทอดจากพี่สู่น้องได้อย่างเข้าใจ ซึ่งสอดคล้องกับ Gottesman (2000) ได้ระบุถึงลักษณะสำคัญของวิธีการถ่ายโยงความรู้หรือการถ่ายโอนความรู้ที่เป็นทักษะใหม่ (Transfer/Internalization of New Skills) เกิดจากการฝึกฝน การทำซ้ำ และใช้เวลา เป็นกระบวนการในการพัฒนาความรู้และทักษะผ่านสื่อต่าง ๆ การนำไปใช้ (Application) และการสะท้อน (Reflection) จึงจำเป็นต้องมีการทำงานทุกขั้นตอน การถ่ายโยงความรู้หรือการถ่ายโอนความรู้ที่เป็นทักษะใหม่ จำเป็นต้องอาศัยการชี้แนะช่วยให้ผู้ถูกโค้ชสามารถเชื่อมโยงความรู้ และทักษะเข้ากับความรู้ความมุ่งมั่นพยายาม เพื่อให้งานสำเร็จอย่างเหมาะสม มีความเชื่อมั่นในความสามารถของคนที่ทำงานให้สำเร็จ ดังนั้นระบบหนุนนำต่อเนื่อง (การโค้ช) จึงมีความสำคัญอย่างมาก ส่งผลให้ครูพี่เลี้ยงมีเป้าหมาย และเก็บรายละเอียดจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในการจัดการเรียนการสอน โดยการให้ข้อมูลย้อนกลับช่วยเติมเต็มในส่วนที่ขาดหายไป ทำให้ครูพี่เลี้ยงมองเห็นข้อผิดพลาดของตนเองแล้วนำข้อผิดพลาดนั้นไปปรับปรุงแก้ไข ทำให้เข้าใจถึงการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ปรับทัศนคติของตนเองให้เป็นไปในทางที่ดีขึ้น ยอมรับฟังผู้อื่นมากขึ้น และพร้อมที่จะแก้ไขข้อบกพร่องนั้นไปด้วยกัน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลวิจัยไปใช้

1. การสร้างแนวทางพัฒนาครูพี่เลี้ยงโดยใช้ระบบหนุนนำต่อเนื่องของโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 2 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ซึ่งมี 3 ขั้นตอน มีข้อเสนอแนะดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ก่อนการโค้ช ครูพี่เลี้ยงควรคำนึงถึงพื้นฐานความรู้ของตนเอง เพื่อวางเป้าหมายพัฒนาตนเองอย่างมีประสิทธิภาพได้อย่างเหมาะสม

ขั้นตอนที่ 2 ระหว่างการโค้ช ครูพี่เลี้ยงควรวางแผนการทำงาน ทบทวน ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงตนเองอยู่เสมอ

ขั้นตอนที่ 3 หลังการโค้ช ครูพี่เลี้ยงควรสร้างความมั่นใจ และมีความกล้าแสดงออก กล้าที่จะนำเสนอผลงานของตนเอง เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้พร้อมทั้งวิเคราะห์ปัญหาและหาสาเหตุร่วมกันอย่างมีเป้าหมาย ซึ่งการขยายผลสู่ครูพี่เลี้ยงท่านอื่นในการพัฒนาตนเองตามขั้นตอนดังกล่าว จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นต่อตนเอง

2. การสร้างแนวทางพัฒนาครูพี่เลี้ยงโดยใช้ระบบหนุนนำต่อเนื่อง (การโค้ช) ของโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 2 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ทำให้โรงเรียนเฉพาะความพิการ มีแนวทางในการพัฒนาครูพี่เลี้ยงโดยใช้ระบบหนุนนำต่อเนื่องอย่างเป็นระบบ และมีประสิทธิภาพ

3. โรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 2 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ได้แนวทางการพัฒนาครูพี่เลี้ยงโดยใช้ระบบหนุนนำต่อเนื่องที่เหมาะสมกับความต้องการในการพัฒนาครูพี่เลี้ยงอย่างตรงจุด

4. สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ได้แนวทางการพัฒนาครูพี่เลี้ยงโดยใช้ระบบหนุนนำต่อเนื่องที่มีประสิทธิภาพ และเครือข่ายการพัฒนาครูพี่เลี้ยงโดยโรงเรียนเฉพาะความพิการที่มีมาตรฐานที่ดี

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

แนวทางพัฒนาครูพี่เลี้ยงโดยใช้ระบบหนุนนำต่อเนื่อง (การโค้ช) ของโรงเรียนเฉพาะความพิการ กลุ่ม 2 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ควรนำไปทดลองใช้จริงเพื่อให้เกิดกระบวนการและประสิทธิภาพกับครูพี่เลี้ยงอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- Gottesman, B. L. (2000). *Peer coaching for educators*. Lanhan: The Scarecrow.
- Jongsatityoo, J. (2015). *Report on the synthesis of results of a research project on teacher development process with teacher coaching* (Research report). Bangkok: Office of Research Fund and Office of the Basic Education Commission. [in Thai]
- Khampuang, T. (2018). *Holistic teacher development by comparing competencies*. Bangkok: Office of Research Fund and Office of the Basic Education Commission. [in Thai]

- Krohn, D. A. (1999). *An ethno cultural training model for graduate level school psychology students working with families of children with development disabilities: A pilot study*. New Jersey: Graduate School of Applied and Professional Psychology.
- Lenhardt, V. (2004). *Coaching for meaning: The culture and practice of coaching and team building*. Great Britain: Palgrave Macmillan.
- Ministry of Education. (2018). *Education in Thailand 2018* (8th ed.). Bangkok: Prik Waan Graphic. [in Thai]
- Rungruang, K., & Poolsuwan, S. (2015). *Project teacher development with the support system for continuing to enhance academic achievement and 21st century skills of students Nakhonnayok Province* (Research report). Bangkok: Research Fund Office and the Office of the Commission. [in Thai]
- Sængsimuk, S. (2014). Model of the development of teacher competency in educational institutions under the district office primary education. *Education Journal Naresuan University*, 16(2), 13-14. [in Thai]
- Special Education Bureau. (2018). *Special education for children with special needs*. Bangkok: Department of Special Education Faculty of Education. [in Thai]
- Tomlinson, C. A., Brimijoin, K., & Narvaez, L. (2008). *The differentiated classroom*. Alexandria: Association for Supervision and Curriculum Development.
- Toonthong, S. (2015). *Research and development project for teacher development process with continuous support system that promotes 21st century skills of students in Lopburi Province*. Bangkok: Office of Research Fund and Office of the Basic Education Commission. [in Thai]

ผลของกลุ่มการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวคิดพฤติกรรมความคิดแบบครอบครัว
ต่อพฤติกรรมการใช้จอในวัยเด็กตอนกลาง และพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูของ
ผู้ปกครอง

Effects of Cognitive-Behavioral Family Group Counseling on Screen Time Usage in Middle Childhood and Parenting Practices

ศรุตยา เจริญพรพานิชกุล^{1*} และ แสงเดือน ยอดอัญมณีวงศ์¹

Saruttaya Charoenphonpanitkul^{1*} and Saengduean Yotanyamaneewong¹

Abstract

This research aimed to study the impact of the family group counseling involving cognitive behavior on screen time utilization by middle childhood as well as parenting practices. The samples were 28 children between 9 to 12 years old in Mueang Nan District, Nan Province. The samples were selected from the purposive sampling method according to the required criteria. A random assignment method was applied to divide them into two groups; 14 in the control group and another 14 in the experimental group. Consent forms were signed by all minor participants and their parents. The research instruments used in this study consisted of two versions: 1) A children's version - which consisted of screen time usage behavior and 2) A parental version which consisted of questionnaires

¹ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 239 ถ.ห้วยแก้ว ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50200

¹Department of Psychology, Faculty of Humanities, Chiang Mai University, 239, Huay Kaew Road, Suthep Sub-district, Muang District, Chiang Mai Province 50200

*ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: csaruttaya@gmail.com)

รับบทความวันที่ 18 เมษายน 2565 แก้ไขวันที่ 29 มิถุนายน 2565 รับลงตีพิมพ์วันที่ 8 กรกฎาคม 2565

as well as an eight-session cognitive-behavioral family group counseling program which included children, parents and family sessions. Each counseling session required 90-120 minutes and contained four steps: 1) assessment, 2) the change of thought and behavior, 3) education, and 4) replacement and retention. For the experimental group, the researcher appointed time and place that were most convenient to them and collected pre- and post-group counseling data. While those in the control group were allowed to participate in the same group counseling format once all sessions of the experimental group were completed. The results showed that 1) after participating in the cognitive-behavioral family group counseling, children's average score on screen time usage was lower than that before the experiment with a statistically significant difference at 0.05, and 2) after participating in cognitive-behavioral family group counseling, parents had no statistically significant difference in the average score of parenting practices. The quantitative results in the experimental group during the counseling process concluded that participating in cognitive-behavioral family group counseling could reduce children's screen usage behavior. Moreover, parenting practices could effectively reduce children's screen usage behavior in terms of reconciliation, emotion management, and screen usage behavior control with appropriate parental participation.

Keywords: *Cognitive Behavioral Family Group Counseling, Screen Time Usage, Parenting Practices, Middle Childhood*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของกลุ่มการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพฤติกรรม ความคิดแบบครอบครัวต่อพฤติกรรมการใช้จอในวัยเด็กตอนกลาง และพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครอง กลุ่มตัวอย่าง คือ เด็กในวัยเด็กตอนกลาง อายุระหว่าง 9 - 12 ปี อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน จำนวนทั้งหมด 28 คน ได้มาจากการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ จากนั้นจึงสุ่มเข้ากลุ่มเพื่อแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มควบคุม 14 คน และกลุ่มทดลอง 14 คน โดยได้รับความยินยอมจากผู้เข้าร่วมวิจัยและผู้ปกครองในการเข้าร่วมการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 2 ฉบับ คือ ฉบับเด็ก เป็นแบบวัดพฤติกรรมการใช้จอในเด็กวัยตอนกลาง และ ฉบับผู้ปกครอง เป็นแบบวัดพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครอง และโปรแกรมการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพฤติกรรมความคิดแบบครอบครัว จำนวนทั้งหมด 8 Session แบ่งเป็น Session สำหรับเด็ก ผู้ปกครอง และครอบครัว โดยใช้ระยะครั้งละ 90 - 120 นาที มีขั้นตอนการปรึกษา 4 ขั้น ดังนี้ 1) การประเมิน 2) การปรับเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรม 3) การให้ความรู้ และ 4) การแทนที่ และการรักษา สำหรับกลุ่มทดลอง ผู้วิจัยทำการนัดหมายเวลาและสถานที่ในการเข้าร่วมกลุ่ม

ตามที่กลุ่มตัวอย่างสะดวกและเก็บข้อมูล ก่อนและหลังการเข้าร่วมกลุ่มการปรึกษาเชิงจิตวิทยา สำหรับกลุ่มควบคุม ผู้วิจัยให้เข้าร่วมกลุ่มการปรึกษาเชิงจิตวิทยาในรูปแบบเดียวกัน ภายหลังจากทดลองของกลุ่มทดลอง ผลการวิจัย พบว่า 1) หลังการเข้าร่วมกลุ่มการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวคิดพฤติกรรมความคิดแบบครอบครัว เด็กมีคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการใช้จอในวัยเด็กตอนกลา น้อยกว่าก่อนการทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 และ 2) หลังการเข้าร่วมกลุ่มการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวคิดพฤติกรรมความคิดแบบครอบครัว ผู้ปกครองมีคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครองไม่แตกต่างกัน ผลการวิจัยเชิงปริมาณของกลุ่มทดลอง ในระหว่างกระบวนการปรึกษา สรุปได้ว่า การเข้าร่วมกลุ่มการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวคิดพฤติกรรมความคิดแบบครอบครัวสามารถลดพฤติกรรมการใช้จอในเด็กได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งในด้านการปรับความคิด การจัดการอารมณ์ และการควบคุมพฤติกรรมการใช้จอ โดยการมีส่วนร่วมกับครอบครัวได้อย่างเหมาะสม

คำสำคัญ: กลุ่มการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพฤติกรรมความคิดแบบครอบครัว พฤติกรรม การใช้จอ พฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครอง วัยเด็กตอนกลาง

บทนำ

เทคโนโลยีดิจิทัลและการสื่อสารกลายเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของทุกคน อุปกรณ์อำนวยความสะดวก เช่น โทรศัพท์ดิจิทัล คอมพิวเตอร์ สมาร์ทโฟน และแท็บเล็ต สามารถเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต และเปิดเส้นทางความรู้อย่างไม่จำกัดและทันทั่วถึงแก่ผู้คนทุกเพศทุกวัย จนมีคำกล่าวถึง “สังคมก้มหน้า” จากสภาพแวดล้อมและบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้ผู้คนพึ่งพาและรับสื่อมากขึ้น อย่างไม่เคยเป็นมาก่อน โดยเฉพาะในเด็ก ที่หน้าจอกลายเป็นอุปกรณ์ที่ใช้ในการเป็นพี่เลี้ยงเด็กแทนพ่อแม่ (Tancharoenwong, Pakdeeronachit, & Svetthitikun, 2016) ผลสำรวจพฤติกรรมการใช้ อินเทอร์เน็ตของเด็กไทยทั่วประเทศ ที่มีอายุระหว่าง 8 - 12 ปี พบว่า เด็กกลุ่มนี้ใช้เวลาอยู่กับหน้าจอ 35 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ซึ่งสูงกว่าค่าเฉลี่ยโลกถึง 3 ชั่วโมง และนิยมใช้สื่อสังคมออนไลน์ถึงร้อยละ 98 ในขณะที่ค่าเฉลี่ยโลกอยู่ที่ร้อยละ 86 (Digital Economy Promotion Agency, 2018) ในเด็กอเมริกัน มีสมาร์ทโฟนเครื่องแรกเป็นของตนเองและพร้อมเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตในช่วงอายุ 10 - 12 ปี คิดเป็น ร้อยละ 45 โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่อายุ 10 ขวบ และมีแท็บเล็ตเป็นของตนเองเมื่ออายุ 8 ปี คิดเป็นร้อยละ 42 โดยเด็กรู้สึกรำคาญตนเองหมกมุ่นอยู่กับการใช้สมาร์ทโฟนถึงร้อยละ 50 (Howard, 2017) ซึ่งทาง American Academy of Pediatrics (2016) มีคำแนะนำให้ผู้ปกครองเลือกใช้สื่อที่มีเนื้อหาเหมาะสมกับเด็ก พร้อม กับทำหน้าที่อธิบายให้พวกเขาเข้าใจในสิ่งที่ได้เห็นบนหน้าจอ โดยระยะเวลาการใช้อุปกรณ์ที่เหมาะสมสำหรับเด็กที่มีอายุตั้งแต่ 2 - 5 ขวบ ไม่ควรเกิน 1 ชั่วโมงต่อวัน และเด็กที่มีอายุ 6 - 18 ปี ไม่ควรเกิน 2 ชั่วโมงต่อวัน และไม่แนะนำให้มีการใช้อุปกรณ์ในเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 18 เดือน

การใช้จอมากเกินไปของเด็กมีผลกระทบต่อพัฒนาการทางสมอง ทักษะการเรียนรู้ การใช้ภาษา และการคิดวิเคราะห์ (Horowitz-Kraus & Hutton, 2017; Kuta, 2017; Twenge & Campbell, 2018; Walsh et al., 2018) ส่งผลให้เด็กเกิดภาวะสมาธิสั้น (Phanichsiri & Tuntasood, 2016) ไม่สนใจบุคคลและสิ่งรอบตัว มีอารมณ์แปรปรวน ถูกเร้าจากสิ่งภายนอกได้ง่าย (Hu, Johnson, & Wu, 2018; Twenge & Campbell, 2018) เสี่ยงต่อการมีภาวะซึมเศร้า วิตกกังวล (Maras et al., 2015; Bélair, Kohen, Kingsbury, & Colman, 2018) รวมถึงโรคอ้วนที่มีสาเหตุมาจากพฤติกรรมการบริโภคขนมและน้ำอัดลมตามโฆษณาที่พบเห็นในสื่อสังคมออนไลน์ และจากการลดการทำกิจกรรมนันทนาการหรือออกกำลังกายในชีวิตประจำวัน จึงก่อให้เกิดปัญหาน้ำหนักตัวเกินมาตรฐาน (Wu, Sun, He, & Jiang, 2016; Kuta, 2017) ลักษณะของการใช้จอสมาร์ทโฟนและแท็บเล็ตอย่างควบคุมไม่ได้นี้ส่งผลกระทบต่อร่างกาย สังคม อารมณ์ และสภาพจิตใจของเด็ก ซึ่งจัดเป็นปัญหาพฤติกรรมเสพติด (Behavioral Addiction) เรียกว่า พฤติกรรมการใช้จอ (Screen Time Usage) (Griffiths, 1999; O'Brien, 2013) ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกองค์ประกอบให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของกลุ่มเป้าหมาย คือ กลุ่มวัยเด็กตอนกลาง ซึ่งมักจะมีสมาร์ทโฟนหรือแท็บเล็ตเป็นของตนเองเครื่องแรก และไม่ทราบว่าตนเองมีพฤติกรรมการใช้จอมาก่อนหรือไม่ โดยองค์ประกอบของพฤติกรรมการใช้จอที่ผู้วิจัยศึกษามี 5 ด้าน ดังนี้ 1) การให้ความสำคัญ (Salience) 2) การใช้เพื่อเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ (Mood Modification) 3) การใช้ที่นานขึ้นเรื่อย ๆ (Tolerance) 4) มีอาการขาดเมื่อเลิกหรือหยุดใช้จอ (Withdrawal) และ 5) การมีความขัดแย้ง (Conflict)

การปรึกษาเชิงจิตวิทยาเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้จอที่ผ่านมามากกว่าสิบปี ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ เน้นส่งเสริมการทำกิจกรรมการเคลื่อนไหวทางกายเพิ่มขึ้นเพื่อลดระยะเวลาการใช้จอและพฤติกรรมเนือยนิ่ง (Katewongsa & Choolers, 2017; Ha, Lonsdale, Lubans, Ng, & Ng, 2021) การให้ความรู้ด้านสุขภาพ (Salmon, Ball, Hume, Booth, & Crawford, 2008 cited in Schmidt et al., 2012) การปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวคิดพฤติกรรมความคิดต่อการเสพติดอินเทอร์เน็ต (CBT-IA) (Young, Yue, & Ying, 2011) และการฝึกอบรมผู้ปกครองในเด็กที่มีพฤติกรรมติดเกม (Pornnopadol & Vasupanrajit, 2016) ทั้งนี้ พฤติกรรมการใช้จอของเด็กนั้นสาเหตุส่วนหนึ่งเกี่ยวข้องกับครอบครัว เนื่องจากการใช้หน้าจอของผู้ปกครองมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการใช้หน้าจอของเด็ก เพราะเด็กมักจะเลียนแบบพฤติกรรม ดังนั้นผู้ปกครองจึงมีบทบาทสำคัญในการลดเวลาหน้าจอของเด็ก (Lee & Chae, 2007 cited in Hu et al., 2018)

กระบวนการปรึกษาเชิงจิตวิทยาจึงควรให้ผู้ปกครองมีบทบาทและเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบกลุ่มตามแนวคิดพฤติกรรมความคิดแบบครอบครัว (Cognitive Behavioral Family Therapy: CBFT) เป็นการปรึกษาเชิงจิตวิทยาครอบครัว โดยสร้างความตระหนักรู้ถึงความคิด อารมณ์ พฤติกรรมของตนเอง และความสัมพันธ์ในครอบครัว ฝึกทักษะ อบรมผู้ปกครองในการปรับพฤติกรรม ควบคู่ไปกับการเพิ่มองค์ประกอบทางความคิดของเด็ก โดยเน้นที่การเปลี่ยนทัศนคติ การมุ่งเน้นนี้ไม่ใช่เพียงแค่แบบแผนพฤติกรรมเพื่อกระตุ้นการตอบสนองต่อสิ่งเร้าให้ปรับตัวได้มากขึ้น แต่ยังช่วยให้

สมาชิกในครอบครัวเห็นว่า ความคิดของพวกเขามีผลกระทบต่อตนเองและคนในครอบครัวอย่างไร (Lan & Sher, 2019) มีการศึกษาพบว่า CBFT นิยมใช้ในการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับอาการวิตกกังวล ย้ำคิดย้ำทำ ภาวะซึมเศร้า และการฆ่าตัวตายของเด็กและวัยรุ่น โดยพ่อแม่ผู้ปกครองเป็นผู้มีส่วนร่วมในการให้คำปรึกษาด้วย (Maras et al., 2015) ทั้งนี้ ใน CBFT ผู้ปกครองจะได้เรียนรู้เพิ่มเติมถึงทักษะที่สำคัญ เช่น ทักษะการฟัง การสื่อสาร การแก้ปัญหา โดยมีเป้าหมายเพื่อการเสริมความรู้ด้านสุขภาพจิตศึกษา และฝึกใช้ทักษะการแก้ปัญหาพฤติกรรมร่วมกันระหว่างผู้ปกครองและเด็ก (Rattanabunpoj, 2016; Asarnow, Hughes, Babeva, & Sugar, 2017) โดย CBFT มีกระบวนการ 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การประเมิน เพื่อให้ทราบถึงปัญหาที่สำคัญของครอบครัว รวมไปถึงการประเมินความคิด อารมณ์ และพฤติกรรมของผู้รับการปรึกษา ทั้งในแง่ของความถี่ ระยะเวลา บริบทสภาพแวดล้อม และในการวิเคราะห์ปัญหา 2) การปรับเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรม เป็นการระบุพฤติกรรมหรือความคิดที่ทำให้เกิดปัญหา ซึ่งช่วยให้ผู้รับการปรึกษาเริ่มสร้างนิสัยในการจับสังเกตการรับรู้ของตนเอง และการแยกแยะผลที่อาจเกิดจากการรับรู้ นั้น โดยการสร้างตารางบันทึกพฤติกรรมพื้นฐาน 3) การให้ความรู้ เป็นการสร้างการเปลี่ยนแปลงในการรับรู้เบื้องต้น อภิปรายผลกระทบที่เกิดจากความคิดและพฤติกรรมที่เป็นปัญหา ทำให้ตระหนักว่ามีความคิดที่ไม่เหมาะสมเกิดขึ้น มีทางเลือกมากขึ้นด้วยการสร้างมุมมองใหม่ และ 4) การแทนที่และการรักษา หลังจากได้รับการฝึกฝนที่จะพัฒนาการรับรู้ในตนเอง และเกิดการเข้าใจครอบครัวของตนเอง ผู้ให้คำปรึกษาจะเข้ามาเสริมสร้างเทคนิคที่นิยมใช้ในการวางเงื่อนไขแบบการกระทำ เพื่อให้ผู้รับคำปรึกษาสร้างพฤติกรรมใหม่ที่พึงประสงค์ต่อเนื่องต่อไปด้วยตนเอง (Schwebel & Fine, 1992; Gehart, 2010)

จากค่าเฉลี่ยของเด็กและเยาวชนไทยที่ใช้จอสูงเกินกว่าค่าเฉลี่ยโลกนั้น ปัญหาพฤติกรรม การใช้อัจจะเป็นหนึ่งในปัญหาด้านพฤติกรรมและจิตใจที่ส่งผลต่อพัฒนาการของเด็กวัยตอนกลาง ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายกรมสุขภาพจิต ด้านการพัฒนาสุขภาพจิตในวัยเรียนและวัยรุ่น ที่มุ่งเน้นการเฝ้าระวังดูแลเด็กที่มีปัญหาพฤติกรรมและอารมณ์ให้ได้รับการช่วยเหลือจนดีขึ้น (Department of Mental Health, 2019) ทั้งนี้ CBFT เป็นที่แพร่หลายในต่างประเทศ และพบว่ามีประสิทธิภาพสูง ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาแนวคิดและทฤษฎีนี้ โดยมีความมุ่งหวังเพื่อศึกษาผลของกลุ่มการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพฤติกรรมความคิดแบบครอบครัวต่อพฤติกรรมการใช้อัจในวัยเด็กตอนกลาง และพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครอง เพื่อลดปัญหาพฤติกรรมการใช้อัจของเด็ก และเตรียมความพร้อมก้าวสู่ช่วงวัยรุ่นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาผลของกลุ่มการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพฤติกรรมความคิดแบบครอบครัวต่อพฤติกรรมการใช้อัจในวัยเด็กตอนกลาง และพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครอง

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการของวัยเด็กตอนกลาง

วัยเด็กตอนกลาง (Middle Childhood) คือ เด็กที่มีอายุประมาณ 9 - 12 ปี ส่วนใหญ่เป็นเด็กที่กำลังศึกษาในระดับประถมศึกษาตอนปลาย เด็กในวัยนี้จะมีพัฒนาการเพิ่มขึ้นในทุก ๆ ด้าน ประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านการรู้การคิด ด้านอารมณ์ ด้านจิตใจ ด้านการสื่อสาร และด้านศีลธรรม โดยมีรายละเอียด ดังนี้ 1) พัฒนาการด้านร่างกาย มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องทั้งในด้านความสูงและน้ำหนัก กล้ามเนื้อมัดเล็กและใหญ่ทำงานประสานกันได้ดีขึ้น มีระบบประสาทที่พัฒนาขึ้น 2) พัฒนาการด้านการรู้การคิด ตามแนวคิดของ Piaget (1970 cited in Rittakananon, 2006; cited in Horsiri, 2016) คือ ขั้นปฏิบัติการคิดแบบรูปธรรม เด็กวัยนี้จะมีกระบวนการคิดและแสดงออกผ่านสิ่งที่มองเห็น รับรู้ได้จริง และจับต้องได้ เริ่มเข้าใจและเรียนรู้หลักการต่าง ๆ ทางวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ มีความรู้ความเข้าใจที่เกี่ยวกับแนวคิดเชิงปริมาณ 3) พัฒนาการด้านอารมณ์ จะเริ่มมีอารมณ์ที่ซับซ้อนขึ้น จากการได้รับอิทธิพลที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ตนเอง การรับรู้ความสามารถของตนเอง รวมถึงการเข้าใจถึงกฎเกณฑ์ทางศีลธรรมและสังคม การพัฒนาอารมณ์ของเด็กในวัยนี้จึงมักขึ้นอยู่กับสิ่งที่มีอิทธิพลต่อตัวเด็ก (Ministry of Children and Youth Services, 2017) การที่เด็กรู้สึกว่าตนเองสามารถประสบความสำเร็จได้ การให้กำลังใจและการสนับสนุน จึงเป็นสิ่งที่ควรส่งเสริมให้เด็กเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง 4) พัฒนาการด้านจิตใจ ตามแนวคิดและทฤษฎีทางด้านจิตวิทยาที่พยายามอธิบายพัฒนาการทางด้านจิตใจ แบ่งเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ (1) พัฒนาการทางจิตใจด้านเพศ วัยเด็กตอนกลางในมุมมองของ Freud (1920 cited in Kaewkangwan, 2008; cited in Horsiri, 2016) คือ Latency Stage เป็นช่วงเวลาที่เด็กให้ความสำคัญกับการเรียนรู้และสำรวจสิ่งต่าง ๆ รอบตัว เช่น การเล่นหรือทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อน หรือการสำรวจบริเวณของโรงเรียน การให้เด็กได้พัฒนาและเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสมในช่วงนี้ จะทำให้เด็กมีความต้องการในการประสบความสำเร็จในชีวิต และมีความมั่นใจในตัวเอง ในทางกลับกันหากไม่ได้รับการส่งเสริมที่เหมาะสม เด็กอาจมีการรับรู้ว่าตนเองขาดความสามารถและขาดความพยายามในการทำสิ่งต่าง ๆ ให้สำเร็จ และ (2) พัฒนาการทางจิตใจด้านสังคม ตามแนวคิดของ Erikson (1950; 1963 cited in Horsiri, 2016) ระบุว่า เด็กอายุระหว่าง 5 - 13 ปี จะมีพัฒนาการทางจิตสังคม คือ Industry vs. Inferiority เด็กวัยนี้ จะรู้จักควบคุมการเล่นของตนให้อยู่ในโลกของความเป็นจริงมากขึ้น เข้าใจกฎระเบียบ รวมถึงกติกาทางสังคมมากขึ้น พัฒนาการในขั้นนี้ เด็กจะมีการรับรู้เกี่ยวกับตนเอง ซึ่งจะส่งผลต่อการรับรู้คุณค่าในตนเองของเด็ก และพัฒนาเป็นบุคลิกภาพของแต่ละคน ดังนั้นในช่วงวัยนี้ พ่อแม่จึงควรส่งเสริมพัฒนาการด้วยการชื่นชมให้กำลังใจรวมถึงการคาดหวังที่พอดี 5) พัฒนาการด้านการสื่อสาร ในวัยนี้เด็กจะสามารถสื่อสาร รับฟัง และตอบผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม สามารถแสดงความคิดเห็น ถามคำถาม รวมถึงโน้มน้าวผู้อื่นได้ และที่สำคัญคือสามารถปรับเปลี่ยนบทสนทนาไปตามการรับรู้ในมุมมองของผู้อื่นได้ และ 6) พัฒนาการด้านศีลธรรม ตามแนวคิดของ Kohlberg (1971 cited in Rittakananon, 2006; cited in Horsiri, 2016) เด็กในวัยตอนกลางมีพัฒนาการด้านศีลธรรม 2 ขั้น ได้แก่ (1) ขั้น

Preconventional Level เป็นขั้นที่เด็กทำตามคำสั่งผู้ใหญ่โดยมีคำชม รางวัล หรือการถูกทำโทษ เป็นตัวกำหนดการตัดสินใจ โดยเด็กอายุ 7 - 10 ปี จะมีพฤติกรรมดี ก็ต่อเมื่อการกระทำนั้น ได้รับคำชม หรือการตอบแทนเป็นรางวัล และ (2) ขั้น Conventional Level เป็นขั้นที่เด็กเข้าใจกฎเกณฑ์ทางสังคมและครอบครัวว่าเป็นข้อกำหนดที่ต้องปฏิบัติตาม โดยอายุ 10 - 13 ปี จะมีการทำดี เพราะต้องการมีสัมพันธภาพที่ดี และต้องการการยอมรับจากบุคคลใกล้ชิด

แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้จอ

พฤติกรรมการใช้จอ หมายถึง ลักษณะของการใช้อุปกรณ์โทรศัพท์มือถือหรือแท็บเล็ตอย่างควบคุมไม่ได้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อร่างกาย สังคม อารมณ์ และสภาพจิตใจของบุคคลหนึ่ง การใช้จอจัดเป็นการติดเจ็บบทพฤติกรรม โดยการศึกษาการใช้จอสามารถอ้างอิงตามเกณฑ์วินิจฉัย Internet Addiction (O'Brien, 2013) ทั้งนี้ Griffiths (1999) ได้จัดกลุ่มเกณฑ์วินิจฉัยเป็นองค์ประกอบ 6 ด้าน โดยผู้วิจัยได้เลือกองค์ประกอบให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของกลุ่มเป้าหมาย หากแต่ผู้เชี่ยวชาญให้ความเห็นว่า เนื่องจากการประเมินการใช้จอครั้งแรก จึงนำองค์ประกอบด้านการกลับคืนสู่สภาพเดิม (Relapse) ออก ดังนั้นองค์ประกอบของพฤติกรรมการใช้จอที่ผู้วิจัยศึกษาจึงมีทั้งหมด 5 ด้าน คือ 1) การให้ความสำคัญ หมายถึง บุคคลมีความหมกมุ่นกับการใช้หน้าจอ ส่วนใหญ่ใช้จอร่วมกับการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในกิจวัตรประจำวัน 2) การใช้เพื่อเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ หมายถึง บุคคลมีการใช้จอเพื่อบรรเทาอารมณ์ทางลบ หรือใช้เพื่อตอบสนองความเครียดหรือผ่อนคลาย 3) การใช้ที่นานขึ้นเรื่อย ๆ หมายถึง บุคคลมีการเพิ่มพฤติกรรมการใช้จออย่างควบคุมไม่ได้ หรือใช้จอเกินเวลาที่กำหนดไว้ 4) มีอาการขาดเมื่อเลิกหรือหยุดใช้จอ หมายถึง บุคคลมีความรู้สึกไม่พอใจ หงุดหงิดฉุนเฉียว และเกิดปฏิกิริยาทางร่างกาย เมื่อไม่สามารถทำพฤติกรรมการใช้จอได้ และ 5) การมีความขัดแย้ง หมายถึง บุคคลมีอาการหมดความสนใจในงาน การเรียน งานอดิเรกอื่น ๆ นอกเหนือจากการใช้จอ จนเกิดผลกระทบต่อผลของการทำงาน การเรียน การเงิน สุขภาพ เพราะติดอยู่กับการใช้จอ รวมถึงมีความสัมพันธ์กับสังคมรอบข้างลดลง และได้รับคำเตือนจากบุคคลอื่นเกี่ยวกับการใช้จอที่มากเกินไป (Young et al., 2011; Kesici & Fidan Tunç, 2018) เช่นเดียวกับ Alrobai and Dogan (2015); Pornnopadol and Vasupanrajit (2016); Ha et al., (2021) กล่าวว่า การเสพติดอินเทอร์เน็ต เป็นการเสพติดทั้งทางพฤติกรรมและจิตใจ มักแสดงออกในลักษณะที่ควบคุมการใช้งานอินเทอร์เน็ตไม่ได้ รวมถึงมีการใช้งานอินเทอร์เน็ตต่อเนื่องติดต่อกันเป็นระยะเวลานาน และมีแนวโน้มการใช้มากขึ้นเรื่อย ๆ หากถูกขัดหรือมีสิ่งกีดขวางไม่ให้อ่านการใช้งานอินเทอร์เน็ตก็จะมีปฏิกิริยาทางลบ

แนวคิดพฤติกรรมความคิดแบบครอบครัว

แนวคิด CBFT แรกเริ่มมีรากฐานมาจากทฤษฎีพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) และการบำบัดแนวคิดพฤติกรรมความคิด (Cognitive Behavior Therapy) ดังนี้ 1) ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) นำมาใช้ในการตีความการตอบสนองต่อสิ่งที่เรียนรู้ (Learned Responses) และเน้นถึงผลกระทบของการเสริมแรงทางสังคม (Social Reinforcers) ต่อพฤติกรรมที่ต้องการปรับแต่ง (Shaping) ทฤษฎีการวางเงื่อนไขเกี่ยวกับพฤติกรรมเสริมแรง-การตอบสนองในการทดลองในสุนัขของ

พาฟลอฟ (Pavlov) และการทดลองเกี่ยวกับให้รางวัล-การลงโทษในแมวของสกินเนอร์ (Skinner) จากการทดลองนี้ทั้งสองทฤษฎียังคงถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายเกี่ยวกับการบำบัดความหวาดกลัว ความวิตกกังวล และการอบรมเลี้ยงดู รวมถึงทฤษฎีการแลกเปลี่ยนทางสังคม (Social Exchange Theory) ยังเป็นองค์ประกอบหลักของ CBT โดยมุ่งเน้นว่าผู้คนจะมุ่งสร้างผลตอบแทนที่สูงที่สุด และพยายามเสียต้นทุนน้อยที่สุด ดังนั้นพฤติกรรมสามารถเปลี่ยนแปลงได้โดยเพิ่มการแลกเปลี่ยนเชิงบวก และลดการแลกเปลี่ยนเชิงลบให้น้อยที่สุด (Gehart, 2010; Lan & Sher, 2019) 2) จากมุมมองของการบำบัดทางความคิด (Cognitive Therapy) ในปี 1980 การบำบัดแบบความคิดและพฤติกรรม ได้ถูกนำมาใช้กับการบำบัดครอบครัวและชีวิตคู่ โดยต่อมาได้มีการนำองค์ประกอบทางทฤษฎีจิตมาพัฒนาเป็นแนวคิดการบำบัดพฤติกรรมความคิด และมีการบำบัดครอบครัว (Family Therapy) เข้าด้วยกัน เรียกว่า แนวคิดพฤติกรรมความคิดแบบครอบครัว (CBFT) เป็นรากฐานในการปรึกษาเชิงจิตวิทยา พฤติกรรมและความสัมพันธ์ในครอบครัว ทั้งนี้ การรับรู้และการอนุมานของบุคคลจะถูกสร้างรูปแบบอย่างต่อเนื่องในช่วงต้นชีวิต จากครอบครัวซึ่งเป็นทรัพยากรหลัก จนเป็นฐานของแบบแผนความคิด (Schema) และมีอิทธิพลต่อความคิดอัตโนมัติ (Automatic Thought) ของบุคคลนั้น รวมถึงการตอบสนองทางอารมณ์ต่อความสัมพันธ์และต่อคนสำคัญ ยิ่งประสบการณ์ในครอบครัวมีร่วมกันมากเท่าไร บุคคลจะยิ่งค่อย ๆ พัฒนาความเชื่อ (Believe) โดยนำไปสู่แบบแผนของครอบครัว (Family Schema) หากแบบแผนครอบครัวนั้นนำไปสู่การบิดเบือนทางความคิด (Cognitive Distortions) อาจส่งผลให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันที่ผิดปกติ ซึ่ง CBFT มุ่งเน้นไปที่การกระทำของสมาชิกครอบครัวในหลาย ๆ ด้าน (Dattilio, 2001 cited in Gladding, 2019; Lan & Sher, 2019) ได้แก่ 1) ปฏิสัมพันธ์เชิงลบที่มากเกินไปและการขาดความสมดุลในพฤติกรรมที่แลกเปลี่ยนกันโดยสมาชิกในครอบครัว 2) ทักษะการแสดงออกและการฟังที่ใช้ในการสื่อสาร 3) ทักษะการแก้ปัญหา และ 4) ทักษะการเจรจาและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยการฝึกอบรมการเป็นผู้ปกครอง (Parent Training) เป็นทักษะที่สำคัญที่สุดในการปรึกษาแบบ CBFT ซึ่งหลักการพื้นฐานของการเสริมแรง คือ การตอบสนองเชิงบวกและเชิงลบจากสภาพแวดล้อมที่กำหนดพฤติกรรมในอนาคตของตัวบุคคล ต้องมีความสม่ำเสมอ (Consistency) และสิ่งสำคัญ คือ การเสริมแรงอย่างต่อเนื่อง (Gehart, 2010)

โดย CBFT มีขั้นตอนในการปรึกษา 4 ขั้น (Schwebel & Fine, 1992; Gehart, 2010) ดังนี้ 1) การประเมิน เพื่อให้ทราบถึงปัญหาที่สำคัญของครอบครัว รวมไปถึงการประเมินความคิด อารมณ์ และพฤติกรรมของผู้รับการปรึกษา ทั้งในแง่ของความถี่ ระยะเวลา บริบทสภาพแวดล้อม และในการวิเคราะห์ปัญหาควรระบุความคิดหรือพฤติกรรมที่ต้องการเปลี่ยนแปลงอย่างเฉพาะเจาะจง ทั้งนี้ควรมีการทำสัญญาที่เป็นลายลักษณ์อักษร (Written Contracts) ในการปรึกษา 2) การปรับเปลี่ยนความคิด และพฤติกรรม เป็นการระบุพฤติกรรมหรือความคิดที่ทำให้เกิดปัญหา ช่วยให้ผู้รับการปรึกษาเริ่มสร้างนิสัยในการจับสังเกตการรับรู้ของตนเอง และสร้างนิสัยในการแยกแยะผลที่อาจเกิดจากการรับรู้ขึ้น โดยการสร้างตารางบันทึกพฤติกรรมพื้นฐาน (Sample Baseline Log) (Gehart, 2010) 3) การให้ความรู้ เป็นการสร้างการเปลี่ยนแปลงในการรับรู้เบื้องต้น อภิปรายผลกระทบที่เกิดจากความคิดและ

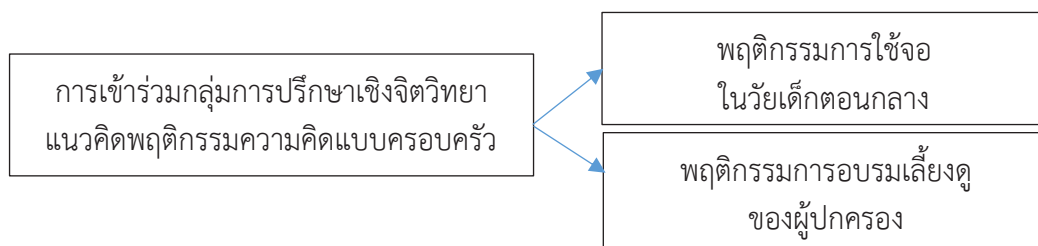
พฤติกรรมที่เป็นปัญหา เป้าหมายเพื่อสอนให้ผู้รับการปรึกษามีการเตือนตนเอง และเมื่อผู้รับการปรึกษามีทักษะในการตระหนักรู้ว่ามีความคิดที่ไม่เหมาะสมเกิดขึ้น (Dysfunction) ผู้ให้คำปรึกษาจะช่วยเปลี่ยนความคิดให้มีทางเลือกมากขึ้นด้วยการสร้างมุมมองใหม่ (Reframe) ผ่านทฤษฎี A-B-C Theory ของ Ellis (1978; 1994 cited in Gehart, 2010) ซึ่งอธิบายถึงความคิดที่ไม่เป็นเหตุเป็นผลของบุคคล และนำมาใช้สำหรับครอบครัว รวมถึงการบำบัดการรู้คิดของ Beck (1976 cited in Gehart, 2010) ที่เน้นการเปลี่ยนแปลงแบบแผนความคิด (Schemas) หรือความเชื่อที่ฝังรากลึก (Core Beliefs) ที่เป็นเชื้อเพลิงของปัญหาในชีวิตของแต่ละบุคคล โดย Dattilio (2005 cited in Gehart, 2010) ได้แบ่งประเภทของความคิดที่บิดเบือนไว้ 8 ประเภท ดังนี้ (1) การอนุมานตามอำเภอใจ (Arbitrary Inference) (2) การเลือกเฉพาะสิ่งที่ตนสนใจ (Selective Abstraction) (3) การสรุปเหมารวม (Over-generalization) (4) การทำเรื่องเล็กให้เป็นเรื่องใหญ่ (Magnification) และการทำให้เป็นเรื่องเล็กน้อย (Minimization) (5) การสรุปเหตุการณ์เข้าข้างตนเอง (Personalization) (6) ความคิดสุดขั้วด้านใดด้านหนึ่ง (Dichotomous Thinking) (7) การติดตรา (Mislabeling) และ (8) การเดาใจ (Mind-reading) 4) การแทนที่และรักษา (Replace and Retain) เมื่อผู้รับการปรึกษาได้รับการฝึกฝนที่จะพัฒนาการรับรู้ในตนเอง และเกิดความเข้าใจในครอบครัวของตน ผู้ให้คำปรึกษาจะเข้ามาเสริมสร้างเทคนิคที่นิยมใช้ในการวางเงื่อนไขแบบการกระทำ ให้พฤติกรรมใหม่เกิดขึ้นต่อเนื่องต่อไปด้วยตนเอง ดังนี้ การเสริมแรงในทางบวก (Positive Reinforcement) การหยุดรางวัล (Extinction) การปรับแต่งพฤติกรรม (Shaping) การสร้างข้อตกลงร่วมกัน (Contingency Contracts) และการหยุดเสริมแรงชั่วคราว (Time-out) เป็นต้น ซึ่งผู้ให้คำปรึกษามักจะใช้ร่วมกันเพื่อให้สมาชิกในครอบครัวเรียนรู้เป็นรายบุคคล และให้การยอมรับเพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม (Gladding, 2019)

กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง ใช้การทดสอบก่อนและหลังการทดลอง โดยมีกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย

1. ตัวแปรต้น คือ การเข้าร่วมกลุ่มการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวคิดพฤติกรรมความคิดแบบครอบครัวยุทธศาสตร์ (CBFT)
2. ตัวแปรตาม คือ พฤติกรรมการใช้จอของเด็กวัยตอนกลาง และพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครอง

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ เพื่อนำมากำหนดกรอบแนวคิด ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ที่มา: จากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีโดยคณะนักวิจัย

สมมติฐานการวิจัย

1. หลังการทดลอง กลุ่มทดลองที่เข้ากลุ่มการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพฤติกรรมความคิดแบบครอบครัวมีผลต่อพฤติกรรมการใช้จอในวัยเด็กตอนกลาง ต่ำกว่ากลุ่มควบคุม
2. หลังการทดลอง กลุ่มทดลองที่เข้ากลุ่มการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพฤติกรรมความคิดแบบครอบครัวมีผลต่อพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครอง สูงกว่ากลุ่มควบคุม

วิธีการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป G* power version 3.1.9.4 และกำหนดให้มีค่าขนาดการทดสอบ จากค่ามาตรฐานที่ยอมรับได้ อย่างน้อยที่สุดที่ระดับร้อยละ 80 กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ขนาดอิทธิพลที่ระดับ 1 (Du, Jiang, & Vance, 2010) สำหรับการทดสอบด้วยสถิติ การทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยประชากร 2 กลุ่มที่เป็นอิสระต่อกัน พบว่า ต้องการกลุ่มตัวอย่างอย่างน้อยกลุ่มละ 14 คน ผู้วิจัยทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีเลือกตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ จำนวนทั้งหมด 28 คน จากนั้นจึงสุ่มเข้ากลุ่ม (Random Assignment) เพื่อแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มควบคุม 14 คน และกลุ่มทดลอง 14 คน

เกณฑ์ในการคัดเข้า คือ 1) เด็กวัยตอนกลางที่มีอายุระหว่าง 9 - 12 ปี 2) มีพฤติกรรมการใช้จอเกิน 2 ชั่วโมงต่อวัน ตามคำแนะนำการใช้เวลาหน้าจอที่เหมาะสมในเด็กวัยตอนกลางซึ่งเป็นวัยที่มักมีสมาร์ทโฟน/แท็บเล็ตของตนเองเป็นเครื่องแรก (American Academy of Pediatrics, 2016) 3) สมารถใจและยินดีให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกลุ่มการปรึกษาตามวันและเวลาที่กำหนด โดยได้รับการยินยอมจากผู้ปกครอง 4) ผู้ปกครองสามารถเข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้งอย่างน้อย 1 คนต่อครอบครัว และ 5) สามารถอ่านเขียนและสื่อสารใช้ภาษาไทยได้อย่างเข้าใจ ส่วนเกณฑ์ในการคัดออก คือ 1) มีปัญหาสุขภาพทางกายที่เป็นอุปสรรคในการร่วมการวิจัย และ 2) มีความต้องการพิเศษ เช่น ความบกพร่อง

ทางสติปัญญา (Intellectual Disabilities) หรือ ภาวะออทิสติก (Autistic Disorder) ส่วนเกณฑ์ในการยุติการเข้าร่วมการวิจัย คือ ผู้เข้าร่วมการวิจัยไม่สามารถร่วมโครงการวิจัยได้ตลอดจนจบโครงการวิจัย

เครื่องมือวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม จำนวน 2 ฉบับ ดังนี้

ฉบับที่ 1 ฉบับเด็ก ส่วนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา และระยะเวลาในการใช้จอในวัยเด็กตอนกลาง (นาทิจ) ต่อวันและรูปแบบกิจกรรมที่มี ส่วนที่ 2 แบบวัดพฤติกรรมการใช้จอ แบบวัดนี้ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการสรุปแนวคิดที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมโดยอ้างอิงตามเกณฑ์วินิจฉัย Internet Addiction (Griffiths, 1999; O'Brien, 2013) มีการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Item-Objective Congruence Index: IOC) มีค่า 0.75 - 1.00 ซึ่งแบบวัดนี้มีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ .336 - .782 และมีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับตั้งแต่ .945 ใช้มาตรวัดแบบ Likert Scale ให้คะแนนแบบประมาณค่า 4 ระดับ (ใช่เลย ถึง ไม่ใช่เลย) ประกอบด้วยข้อคำถามทางบวกทั้งหมดจำนวน 27 ข้อ บุคคลที่มีคะแนนมาก เป็นผู้ที่มีพฤติกรรมการใช้จอมากกว่าบุคคลที่ได้คะแนนน้อย

ฉบับที่ 2 ฉบับผู้ปกครอง ส่วนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา และระยะเวลาในการทำกิจกรรมร่วมกับคนในครอบครัว (นาทิจ) ต่อวันและรูปแบบกิจกรรมที่มี ส่วนที่ 2 แบบวัดพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครอง โดยแบบวัดนี้ผู้วิจัยได้ขออนุญาตนำมาพัฒนาต่อจากนักวิจัยผู้สร้างเครื่องมือ คือ Khamon, Charnsit, Srisurapanont, and Suradom (2019) ซึ่งทำการพัฒนาและทดสอบความเชื่อมั่นและความเที่ยงตรงเชิงสอดคล้องของแบบประเมินพฤติกรรมกรรมการเลี้ยงดูของผู้ปกครอง Alabama Parenting Questionnaire (APQ) จากฉบับภาษาอังกฤษของ Frick (1996) โดยแบบวัดนี้มีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ .244 - .723 และมีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับตั้งแต่ .884 โดยมาตรวัดแบบ Likert Scale ให้คะแนนแบบประมาณค่า 5 ระดับ (บ่อยมาก ถึง ไม่เคย) เพื่อวัดพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครอง ประกอบด้วยข้อคำถามทางบวกและทางลบ จำนวน 30 ข้อ บุคคลที่มีคะแนนมาก เป็นผู้ที่มีพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครองเหมาะสมกว่าบุคคลที่มีคะแนนน้อย

สำหรับโปรแกรมการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพฤติกรรมความคิดแบบครอบครัวยุคใหม่ จำนวนทั้งหมด 8 Session แบ่งเป็น Session สำหรับเด็ก ผู้ปกครอง และครอบครัว ใช้ระยะเวลาครั้งละ 90 - 120 นาที มีขั้นตอนการปรึกษา 4 ขั้น ดังนี้ 1) การประเมิน 2) การปรับเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรม 3) การให้ความรู้ และ 4) การแทนที่และการรักษา โปรแกรมการปรึกษาเชิงจิตวิทยาที่ใช้ในการวิจัยมีการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) จากผู้ทรงคุณวุฒิด้านจิตวิทยาจำนวน 3 ท่าน และมีการทดลองใช้ (Pilot Test) กับกลุ่มที่คล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่าง

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ในการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มตัวอย่างและตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา
2. ใช้การวิเคราะห์ค่าสถิติแบบกลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิสระต่อกัน (Independent-Samples t-test) ทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของคะแนน จากการทำแบบวัดพฤติกรรมการใช้จอและพฤติกรรมการเล่นของผู้ปกครอง ในช่วงหลังการทดลองของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม
3. ใช้การวิเคราะห์ค่าสถิติแบบกลุ่มตัวอย่างที่ไม่เป็นอิสระต่อกัน (Dependent-Samples t-test) ทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของคะแนน จากการทำแบบวัดพฤติกรรมการใช้จอและพฤติกรรมการเล่นของผู้ปกครอง ในช่วงหลังการทดลองของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

การวิจัยนี้ได้ขอรับการอนุมัติจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในโรงพยาบาลน่าน รหัสโครงการวิจัย COA No. 011 Nan Hos. No.011/2564 โดยมีการอธิบายให้ผู้เข้าร่วมวิจัยทราบถึงวัตถุประสงค์ วิธีการวิจัย และข้อมูลของผู้เข้าร่วมการวิจัยถือเป็นความลับ ผลการวิจัยนำเสนอในภาพรวม รวมทั้งผู้เข้าร่วมการวิจัยสามารถแจ้งขอออกจากการวิจัยได้ก่อนที่การวิจัยจะเสร็จสิ้นลง และผู้วิจัยให้ผู้เข้าร่วมการวิจัยลงลายมือชื่ออนุญาตในแบบฟอร์มการยินยอมเข้าร่วมการวิจัยก่อนการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยจะนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในการศึกษาเท่านั้น

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา ความสัมพันธ์ของผู้ปกครองที่เข้าร่วมกิจกรรม

ตารางที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา ความสัมพันธ์ของผู้ปกครองที่เข้าร่วมกิจกรรม

ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่าง	กลุ่มทดลอง		กลุ่มควบคุม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
เพศ				
ชาย	2	14.286	5	35.714
หญิง	12	85.714	9	64.286

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่าง	กลุ่มทดลอง		กลุ่มควบคุม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
อายุ (ปี)				
9	0	0	1	7.143
10	6	42.857	5	35.714
11	8	57.143	7	50.000
12	0	0	1	7.143
$(\bar{X} = 10.57, S.D.=.634)$				
ระดับการศึกษา				
ประถมศึกษาปีที่ 4	0	0	1	7.143
ประถมศึกษาปีที่ 5	14	100.000	12	85.714
ประถมศึกษาปีที่ 6	0	0	1	7.143
ผู้ปกครองที่เข้าร่วมกิจกรรม				
บิดา	3	21.429	1	7.143
มารดา	7	50.000	10	71.429
ปู่	1	7.143	1	7.143
ย่า	1	7.143	1	7.143
ตา	0	0	1	7.143
ยาย	1	7.143	0	0
ญาติ	1	7.143	0	0

กลุ่มตัวอย่างจำนวน 28 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทดลองจำนวน 14 คน และกลุ่มควบคุมจำนวน 14 คน กลุ่มทดลองส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 85.714 และเพศชาย 2 คน คิดเป็นร้อยละ 14.286 กลุ่มทดลองส่วนใหญ่มีอายุ 11 ปี จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 57.143 รองลงมา คือ อายุ 10 ปี จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 42.857 กลุ่มทดลองมีการศึกษาในระดับประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 100.000 ความสัมพันธ์ของผู้ปกครองที่เข้าร่วมกิจกรรมในกลุ่มทดลองส่วนใหญ่เป็นมารดา จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 50.000 รองลงมาเป็นบิดา จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 21.429 และมีปู่ ย่า ยาย และญาติ จำนวน 1 คนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 7.143

กลุ่มควบคุม มีจำนวน 14 คน กลุ่มควบคุมส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 64.286 และเพศชาย 5 คน คิดเป็นร้อยละ 35.714 กลุ่มควบคุมส่วนใหญ่มีอายุ 11 ปี จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 50.000 รองลงมาอายุ 10 ปี จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 35.714 และมีอายุ 9 ปี และ 12 ปี จำนวน 1 คนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 7.143 กลุ่มควบคุมส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 85.714 และการศึกษาในระดับประถมศึกษาปีที่ 4 และปีที่ 6 จำนวน 1 คนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 7.143 ความสัมพันธ์ของผู้ปกครองที่เข้าร่วมกิจกรรมในกลุ่มทดลองส่วนใหญ่เป็นมารดา จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 71.429 และมีบิดา ปู่ ย่า และตา จำนวน 1 คนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 7.143

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์เปรียบเทียบความเท่าเทียมของกลุ่มตัวอย่าง

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระยะเวลาในการใช้จอ (นาฬิกา) ต่อวัน ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมก่อนการทดลอง เพื่อทำการทดสอบความเท่าเทียมของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

กลุ่มตัวอย่าง	n	M	S.D.	T-test	P-value
กลุ่มทดลอง	14	520.071	189.757	0.195	0.848
กลุ่มควบคุม	14	507.857	142.407		

* คำนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

จากตารางที่ 2 พบว่า จำนวนระยะเวลาการใช้จอในวัยเด็กตอนกลาง (นาฬิกา) ต่อวัน ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แสดงถึงกลุ่มตัวอย่างในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีความเท่าเทียมกัน

ตอนที่ 3 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมการใช้จอ และการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครองของกลุ่มทดลอง ก่อนและหลังเข้าร่วมกลุ่มการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพฤติกรรมความคิดแบบครอบครั

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมการใช้จอ และการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครองของกลุ่มทดลอง ก่อนและหลังเข้าร่วมกลุ่มการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพฤติกรรมความคิดแบบครอบครัวยุคใหม่

กลุ่มทดลอง	M	S.D.	T-test	P-value	การแปลผล
คะแนนพฤติกรรมการใช้จอ					
ก่อนเข้าร่วมกลุ่มฯ	80.429	12.164	3.471	0.004*	ระดับมาก
หลังเข้าร่วมกลุ่มฯ	63.286	16.904			ระดับปานกลาง
คะแนนพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดู					
ก่อนเข้าร่วมกลุ่มฯ	117.357	11.331	-0.630	0.540	ระดับมาก
หลังเข้าร่วมกลุ่มฯ	119.286	15.843			ระดับมาก

* คำนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

จากตารางที่ 3 พบว่า ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนพฤติกรรมการใช้จอ ก่อนเข้าร่วมกลุ่ม เท่ากับ 80.429 และ 12.164 และหลังเข้าร่วมกลุ่มเท่ากับ 63.286 และ 16.904 ตามลำดับ ค่า P-value เท่ากับ 0.004 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แสดงให้เห็นว่าค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมการใช้จอ ก่อนและหลังเข้าร่วมกลุ่มการปรึกษามีความแตกต่างกัน โดยมีคะแนนพฤติกรรมการใช้จอหลังได้เข้าร่วมกลุ่ม ต่ำกว่าก่อนเข้าร่วมกลุ่มจากมีพฤติกรรมการใช้จออยู่ในระดับมากเป็นระดับปานกลาง

ส่วนคะแนนพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครองของกลุ่มทดลอง ก่อนและหลังเข้าร่วมกลุ่ม พบว่า ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ก่อนได้เข้าร่วมกลุ่มเท่ากับ 117.357 และ 11.331 และหลังเข้าร่วมกลุ่มเท่ากับ 119.286 และ 15.843 ตามลำดับ ค่า P-value เท่ากับ 0.540 ไม่แตกต่างกัน แสดงให้เห็นว่าค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครองก่อนและหลังเข้าร่วมกลุ่มการปรึกษาไม่มีความแตกต่างกัน

ตอนที่ 4 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมการใช้จอในวัยเด็กตอนกลาง และการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครองของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม หลังการทดลองเข้าร่วมกลุ่มการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพฤติกรรมความคิดแบบครอบครัวยุคใหม่

ตารางที่ 4 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมการใช้จอในวัยเด็กตอนกลาง และการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครองของกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม หลังการทดลองเข้าร่วมกลุ่มการศึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพฤติกรรม ความคิดแบบครอบครัว

กลุ่มตัวอย่าง	M	S.D.	T-test	P-value	การแปลผล
คะแนนพฤติกรรมการใช้จอ					
กลุ่มทดลอง	63.286	16.904	-2.158	0.044*	ระดับปานกลาง
กลุ่มควบคุม	74.214	8.559			ระดับมาก
คะแนนพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดู					
กลุ่มทดลอง	119.286	15.843	0.314	0.757	ระดับมาก
กลุ่มควบคุม	117.857	6.237			ระดับมาก

* ค่านัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

จากตารางที่ 4 พบว่า หลังการทดลอง กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม มีค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรม การใช้จอในวัยเด็กตอนกลาง แตกต่างกัน โดยพบว่า ค่า P-value เท่ากับ 0.044 มีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 โดยกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนน เท่ากับ 63.286 (S.D. = 16.904) อยู่ในระดับปานกลาง และกลุ่มควบคุมมีค่าเฉลี่ยคะแนน เท่ากับ 74.214 (S.D. = 8.559) อยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับ สมมติฐานข้อที่ 1 ที่ตั้งไว้

ส่วนค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครอง หลังการทดลอง พบว่า กลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม ไม่แตกต่างกัน โดยกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนน เท่ากับ 119.286 (S.D. = 15.843) และกลุ่มควบคุมมีค่าเฉลี่ยคะแนน เท่ากับ 117.857 (S.D. = 6.237) อยู่ในระดับเท่ากัน คือ มีพฤติกรรม การอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครองระดับมาก เช่นเดียวกับก่อนเข้าร่วมกลุ่ม ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน ข้อที่ 2 ที่ตั้งไว้

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการวิจัยตามสมมติฐานที่ 1 พบว่า หลังการเข้าร่วมกลุ่มการศึกษาเชิงจิตวิทยาแนวคิด พฤติกรรมความคิดแบบครอบครัวต่อพฤติกรรมการใช้จอในเด็กวัยตอนกลางและพฤติกรรมการอบรม เลี้ยงดูของผู้ปกครอง มีคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการใช้จอในวัยเด็กตอนกลาง น้อยกว่าก่อนการทดลอง อภิปรายได้ว่า ทฤษฎี CBFT นั้นมีพื้นฐานความเชื่อจากแนวคิดการเรียนรู้ทางสังคมว่า พฤติกรรม เกิดจากการเรียนรู้ ดังนั้นพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ในครอบครัวสามารถปรับเปลี่ยนได้ โดยให้สมาชิก ครอบครัวเกิดการเรียนรู้ใหม่ รวมถึงได้ให้ความสำคัญกับแนวคิดปัญญานิยม คือ การตระหนักถึง ความคิด อารมณ์และพฤติกรรม ซึ่งจุดเด่นของ CBFT คือการมีส่วนร่วมของครอบครัว โดยให้สมาชิก

ครอบครัวได้มีส่วนร่วมในการตระหนักถึงอิทธิพลของความคิดอัตโนมัติ รวมถึงการตอบสนองทางอารมณ์ ต่อความสัมพันธ์ของคนสำคัญ ความเชื่อ การบิดเบือนทางความคิด ซึ่งจะนำไปสู่แบบแผนของครอบครัว และรูปแบบการตอบสนองของตนเองที่เหมาะสมให้เกิดประโยชน์ในการมีกิจกรรมครอบครัวรูปแบบใหม่ โดยเทคนิคสำคัญที่ใช้ในทฤษฎีนี้ คือ การฝึกทักษะผู้ปกครอง (Dattilio, 2002)

เช่นเดียวกับ Rattanabunpoj (2016) กล่าวว่า การปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบ CBT ช่วยให้ผู้รับคำปรึกษาและครอบครัวได้เรียนรู้ทักษะการแก้ไขปัญหาและปรับเปลี่ยนกระบวนการความคิดเชิงลบของตนเองไปสู่ความคิดเชิงบวก เสริมสร้างกำลังใจ มองเห็นคุณค่าในตนเอง มีทักษะในการเผชิญ และแก้ไขปัญหาาร่วมกันในครอบครัวได้ดีขึ้น ทั้งนี้ CBT มักใช้ในการให้คำปรึกษาปัญหาทางพฤติกรรม ความรุนแรงในครอบครัว รวมถึงสามารถประยุกต์ใช้ในการปรึกษาปัญหาพฤติกรรมและการเสพติด (Sotthiyapai, Damsangsawat, & Sirathatnararajana, 2017) สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Du et al., (2010); Nantasen and Presertsin (2020) ที่ศึกษาผลการทดลองรูปแบบ RCTs ของการนำเทคนิค CBT ใช้ในเด็กและผู้ปกครอง ร่วมกับการฝึกสุขภาพจิตศึกษาให้กับครู พบว่า หลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีทักษะการควบคุมเวลาในการใช้จอที่เหมาะสมขึ้น สามารถจัดการอารมณ์และควบคุม พฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตให้ลดลงได้ ซึ่งโปรแกรมที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นมานั้นสอดคล้องกับทฤษฎี CBT โดยการออกแบบมีเป้าหมายในการให้คำปรึกษาครอบครัว ที่เน้นพฤติกรรมและการรู้คิดเกี่ยวกับการใช้จอ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้จอที่มากเกินไปให้เป็นพฤติกรรมใหม่ที่พึงประสงค์ โปรแกรมนี้มีจำนวนทั้งหมด 8 Session แบ่งเป็น Session สำหรับเด็ก ผู้ปกครอง และครอบครัว โดยใช้ระยะเวลาครั้งละ 90 - 120 นาที มีขั้นตอนการให้คำปรึกษา 4 ขั้น ดังนี้ 1) การประเมิน 2) การปรับเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรม 3) การให้ความรู้ และ 4) การแทนที่และรักษา (Gehart, 2010)

จากกิจกรรมขั้นที่ 1 (การประเมิน) ได้แก่ สร้างนาฬิกาการใช้จอของตนเอง เพื่อให้ตระหนักถึงพฤติกรรมการใช้จอของตนเอง ทำให้ทราบสาเหตุการใช้จอของตนเอง ได้ทราบความถี่ และระยะเวลาการใช้ที่ผ่านมา จากนั้นแลกเปลี่ยนกันว่าเห็นอะไรจากการแบ่งปันเรื่องราวของนาฬิกาการใช้จอร่วมกัน ในกลุ่ม โดยผู้รับคำปรึกษาเริ่มเห็นความแตกต่างของการใช้จอของตนและผู้อื่น ผู้ให้คำปรึกษาชวนมองถึง เหตุผลเชิงลึกที่แต่ละคนใช้จอ และทบทวนถึงการใช้ของตนเองว่าเป็นอย่างไร เช่น “ตายแล้วของหนู เยอะกว่าใคร ไม่นอนเลยตอนกลางคืน” “เล่นเยอะจนไม่เคยได้คุยกับใครในบ้านเลย ตื่นมากินข้าว เล่น และนอน” “คนที่คุยด้วยในเกมก็เป็นคนที่หนูวางใจมากที่สุด” “พ่อแม่ถามแต่เรื่องเรียน ไม่เคยชวน ทำอย่างอื่นเลย บางทีหนูเครียด ไม่อยากเรียนพิเศษ อยากให้พ่อแม่เข้าใจบ้างว่าบางทีมันก็อยากพัก” เป็นต้น

กิจกรรมขั้นที่ 2 (การปรับเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรม) ได้แก่ การฝึกแยกความคิด อารมณ์ พฤติกรรมเกี่ยวกับการใช้จอ เรียนรู้เรื่องอารมณ์และรู้จักตัวกระตุ้นที่ทำให้เกิดอารมณ์ต่าง ๆ รวมถึง การสำรวจความคิดอัตโนมัติและรูปแบบความคิด ขั้นตอนนี้ผู้นำกลุ่มจะชักชวนให้ผู้รับคำปรึกษา ตรวจสอบว่าความคิดดังกล่าวมีความเหมาะสม เป็นเหตุเป็นผล เป็นไปตามความเป็นจริงหรือไม่ โดยการใช้คำถามโต้แย้ง (Socratic Question) เช่นเดียวกับ Pityaratstian et al. (2015) เพื่อปรับเปลี่ยน

ให้ตรงกับความเป็นจริงมากขึ้น เช่น “พอแม่เห็นเราใช้จอบขันที่ เราก็มอโห้ที่แม่บ่น หัวร้อนก็เลย อาละวาด จริง ๆ ไม่ได้อยากทะเลาะกับแม่ แต่ตอนนั้นกำลังเล่นเพลินแล้วแม่มาบอกให้หยุดทันที เกม มันหยุดไม่ได้ มันยังไม่ถึงจุดพัก” เป็น “ถ้าคิดว่าแม่เป็นห่วงก็จะไม่โกรธมาก คิดว่าก็ยังดีที่แม่รัก แต่ก็อยากให้แม่บอกเราดี ๆ” จากนั้นจึงชวนผู้รับคำปรึกษาตั้งเป้าหมายถึงพฤติกรรมการใช้จอบที่เหมาะสม มองข้อดีและข้อเสียของการใช้จอบ และเปรียบเทียบถึงผลกระทบทางบวกและทางลบ ทั้งทางกาย อารมณ์ สังคม การเรียน เป็นต้น สะท้อนถึงพฤติกรรมทางเลือกหากไม่ใช้จอบ

กิจกรรมขั้นที่ 3 (การให้ความรู้) เพื่อนำเหตุการณ์ในชีวิตประจำวันที่ได้ฝึกความตระหนัก เกี่ยวกับความคิดที่ไม่เป็นเหตุเป็นผลเกิดขึ้น ทบทวนความคิด อารมณ์ พฤติกรรม และปฏิกิริยา ทางร่างกายของตนเองและครอบครัว โดยใช้ A-B-C Theory วิเคราะห์ร่วมกัน ตามการบำบัดของ Ellis (1978 cited in Dattilio, 2002) ที่กล่าวว่า A-B-C Theory จะนำเอามาใช้เพื่อให้สมาชิก ในครอบครัวเห็นถึงการกล่าวโทษ เหตุการณ์กระตุ้นที่เกิดขึ้นในสถานการณ์นั้น (A = Activating Event) และจะถูกสอนให้ตรวจสอบความคิดที่ไร้เหตุผล (B = Belief) เพื่อให้มีตรรกะที่ถูกต้องมากขึ้น ผ่านการถามและการได้อธิบายซึ่งกันและกัน (C = Emotional and Behavioral Consequence) โดยมีเป้าหมายคือการปรับความเชื่อและความคาดหวังเพื่อให้พอดีอย่างเป็นเหตุผลตามความเป็นจริง ผู้ให้คำปรึกษาทำหน้าที่สะท้อนแบบแผนครอบครัวและความเชื่อ (Family Schemas and Core Beliefs) ตามการบำบัดปัญญานิยมของ Beck (1976 cited in Gehart, 2010) ซึ่งเน้นการเปลี่ยน แบบแผนความคิด หรือความเชื่อที่ฝังรากลึก ที่เป็นเชื้อเพลิงของปัญหาในชีวิตของแต่ละบุคคล ให้มี ทางเลือกมากขึ้นด้วยการสร้างมุมมองใหม่ (Reframe) และได้มีการฝึกโต้ตอบในครอบครัวแล้ว เพื่อ เสริมสร้างทักษะการสื่อสารทางบวกต่อจึงฝึกทักษะการฟังอย่างใส่ใจ (Deep Listening) และการสื่อสาร เชิงบวก (I-Message) เพื่อให้สามารถบอกความรู้สึกและความต้องการที่แท้จริงของตนเอง รวมถึง การสอนพฤติกรรมผู้ปกครองในกลุ่มผู้ปกครอง การฝึกบทบาทสมมติในการโต้ตอบตามสถานการณ์ ที่คาดว่าจะพบเจอในการปรับพฤติกรรม เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ความมั่นใจในการปฏิบัติจริง

กิจกรรมขั้นที่ 4 (การแทนที่และรักษา) มีการออกแบบกิจกรรมใหม่ของตนเอง โดยเขียนตาราง กิจวัตรประจำวันใหม่ที่ตนเองต้องการจัดการอย่างชัดเจน เพื่อลดช่วงเวลาในการใช้จอบและเพิ่มกิจกรรม ที่ทำร่วมกันในครอบครัว จากนั้นนำตารางกิจวัตรประจำวันที่ต้องการมาแลกเปลี่ยนกับคนในครอบครัว เพื่อสร้างตารางกิจวัตรประจำวันที่มีความสอดคล้องร่วมกันและทำข้อตกลงในการทำกิจกรรม โดยเด็ก และผู้ปกครองนำทักษะที่ได้เรียนรู้มาใช้เพื่อสื่อสารและตกลงกันเป็นสัญญาใจ สอดคล้องกับ Dattilio (2002) กล่าวว่า เป้าหมายหลักของ CBT นั้นคือการเอื้ออำนวยให้สมาชิกในครอบครัวมีพันธะสัญญา ต่อการสำรวจตนเอง (Self-Monitoring) ถึงความคิดที่บิดเบือนและความเชื่อ เพื่อที่จะตระหนักได้ ทันทีทั้งที่และสามารถแก้ไขรูปแบบที่เคยชินของพฤติกรรมเดิมที่ไม่เหมาะสมด้วยตนเอง เมื่อใดก็ตาม ที่ทำสำเร็จ ผู้ให้คำปรึกษาจะเริ่มลดการชี้แนะ และนำไปสู่การสะท้อนด้วยตนเองของผู้รับบริการ (Self-Reflective) ซึ่งจะทำให้การฝึกนั้นมีประสิทธิภาพต่อเนื่องได้อย่างมาก เช่น “แม่บ่นน้อยลง ฉันทุจน้อยลง” “มีเวลาให้กันมากขึ้น รับผิดชอบหน้าที่ตัวเองได้ดี แบ่งเวลาเป็น” “มีเวลาทำกิจกรรม

ร่วมกัน มีการสื่อสารที่ดีขึ้น” “ทำสัญญาใจได้ใช้เวลากับครอบครัวมากขึ้น” “จากไม่กล้าบอกความต้องการ สิ่งที่ยอยากจะทำให้คนในครอบครัวฟัง คือ มีความสุขมากแต่ไม่ค่อยกล้าพูดมากนัก”

จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า การเข้าร่วมกลุ่มการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวคิดพฤติกรรมความคิดแบบครอบครัว สามารถลดพฤติกรรมการใช้จอในเด็กวัยตอนกลางได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการปรับความคิด จัดการอารมณ์ และควบคุมพฤติกรรมการใช้จอ โดยการมีส่วนร่วมกับครอบครัวได้อย่างเหมาะสม

2. ผลการวิจัยตามสมมติฐานที่ 2 พบว่า หลังการเข้าร่วมกลุ่มการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวคิดพฤติกรรมความคิดแบบครอบครัวต่อพฤติกรรมการใช้จอในเด็กวัยตอนกลาง และพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครอง มีคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครอง ไม่แตกต่างกัน อภิปรายได้ว่า 1) การที่คะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครองของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนการทดลอง จัดอยู่ในระดับมาก (ระดับที่ 4 จาก 5 ระดับ) และหลังเสร็จสิ้นการทดลองยังคงจัดอยู่ในระดับมากเช่นเดิม ทั้งนี้ เกิดจากการวิจัยได้เปิดรับอาสาสมัครเข้าร่วมตามความสมัครใจ ไม่ได้มีเกณฑ์การคัดเลือกว่าต้องเป็นผู้ปกครองที่มีเวลาร่วมกิจกรรมกับเด็กน้อยหรือมีคะแนนพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครองในระดับต่ำจึงจะสามารถเข้าร่วมได้ ดังนั้นผู้ปกครองของกลุ่มตัวอย่างในการทดลองอาจมีความพร้อมที่จะร่วมกิจกรรมกับเด็กเป็นทุนเดิม และด้วยคะแนนพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครองในระดับสูงอยู่แล้ว จึงไม่สามารถเพิ่มขึ้นได้อีกในระยะเวลาสั้น สอดคล้องกับ Ha et al. (2021) ที่ศึกษาผลการส่งเสริมกิจกรรมทางกายในเด็กผ่านโปรแกรมช่วยเหลือในครอบครัว “Active 1 + FUN” เพื่อลดเวลาหน้าจอในเด็กอายุ 8 - 11 ปี โดยมีเด็ก ผู้ปกครอง และครู เข้าร่วมกิจกรรมที่โรงเรียน พบว่า หลังการทดลองเด็กมีการพัฒนาทักษะการเคลื่อนไหวขั้นพื้นฐานเพื่อลดการใช้อุปกรณ์อย่างมีนัยสำคัญ ในส่วนของผู้ปกครองนั้นผลไม่แตกต่างกับก่อนการทดลอง เนื่องจากคะแนนของผู้ปกครองสูงตั้งแต่ต้น อาจหมายถึงผู้ปกครองมีความร่วมมือในการทำกิจกรรมเพื่อปรับพฤติกรรมของเด็กเช่นกันเดียวกันกับงานวิจัยนี้ 2) การทดลองจัดขึ้นในเดือนสิงหาคม - กันยายน พ.ศ. 2564 ซึ่งมีสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด-19 โดยสภาวะสุขภาพจิตคนไทยขึ้นลงตามสถานการณ์ของโรคโควิด-19 พบความตึงเครียดและความวิตกกังวล 2 เรื่องหลัก คือ กลัวติดเชื้อ และกังวลถึงผลกระทบต่อชีวิตประจำวัน การทำงาน และรายได้ (Department of Mental Health, 2021) ด้านผู้ปกครอง พบว่า มีความเครียดจากการปรับตัวในการดูแลบุตรหลาน หรือการกระตุ้นให้ทำกิจวัตรเปลี่ยนไป ขาดการกำกับด้านระเบียบวินัย หรือไม่ตรงกับความคิดหวังของตนเอง เหนื่อยล้าจากการต้องคอยดูแลเด็กที่บ้านไปพร้อมกับต้องทำงานออนไลน์ ทั้งนี้ แม้ว่าคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครองไม่แตกต่างกันในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม แต่พบการเปลี่ยนแปลงจากผลการศึกษาด้านรูปแบบกิจกรรมที่ผู้ปกครองทำร่วมกับเด็ก ดังนี้ ในกลุ่มทดลอง พบว่า ภายหลังเข้าร่วมกลุ่ม ครอบครัวใช้เวลาร่วมกันในด้านการพูดคุยกันมากที่สุด เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 71.43 เป็นร้อยละ 85.71 ด้านการไปเที่ยวด้วยกัน เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 42.86 เป็นร้อยละ 50.00 และด้านการเล่นด้วยกัน เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 35.71 เป็นร้อยละ 42.86 เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลวิจัยไปใช้

จากผลการวิจัยที่พบว่า การปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวคิดพฤติกรรมความคิดแบบครอบครัวยุคต่อพฤติกรรมการใช้จอในวัยเด็กตอนกลาง และพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครอง เป็นการปรึกษาเชิงจิตวิทยาที่สามารถลดพฤติกรรมการใช้จอในเด็กวัยตอนกลางได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นนักจิตวิทยาการปรึกษา หรือผู้เกี่ยวข้องในดูแลช่วยเหลือเด็กวัยตอนกลางและผู้ปกครอง สามารถประยุกต์ใช้การปรึกษาเชิงจิตวิทยาดังกล่าว เพื่อส่งเสริมให้เด็กเกิดความเข้าใจในตนเอง ทั้งด้านความคิด อารมณ์ พฤติกรรม รวมถึงทักษะของผู้ปกครองในการอบรมเลี้ยงดู นำไปสู่การใช้จอที่เป็นประโยชน์อย่างเหมาะสม และส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัวให้ดีขึ้นได้

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. การปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวคิดพฤติกรรมความคิดแบบครอบครัวยุคต่อพฤติกรรมการใช้จอในเด็กและพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครอง สามารถลดพฤติกรรมการใช้จอในเด็กได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่สำหรับผู้ปกครองควรมีการวิจัยเพิ่มเติมถึงการเพิ่มพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครองที่ชัดเจน อาจมีการออกแบบโปรแกรมเฉพาะสำหรับผู้ปกครองเพื่อมีเป้าหมายในการปรับพฤติกรรมผู้ปกครองเป็นหลัก เพื่อศึกษาว่าผลการปรับพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครองมีส่วนช่วยปรับพฤติกรรมการใช้จอของเด็กได้อย่างไร

2. ในอนาคตพฤติกรรมการใช้จอจะเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การลดพฤติกรรมหน้าจอควรต่อยอดไปสู่เรื่องการตระหนักรู้ในการใช้จอ เพื่อส่งเสริมให้เด็กสามารถเท่าทันการใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์ได้ แม้ว่าจำเป็นต้องใช้จอในระยะเวลาที่มากเกินไป 2 ชั่วโมงต่อวัน แต่ก็มีความเข้าใจตนเองในด้านความคิด อารมณ์ พฤติกรรม เพื่อลดผลกระทบจากพฤติกรรมการใช้จอที่ไม่เหมาะสมได้

เอกสารอ้างอิง

- Alrobai, A., & Dogan, H. (2015). Digital addiction ontology for social networking systems. In L. M. Aiello & D. McFarland (Eds.), *Social Informatics: SocInfo 2014 international workshop* (pp. 167-175). New York: Springer.
- American Academy of Pediatrics. (2016). *American academy of pediatrics announces new recommendations for children's media use*. Retrieved from <https://www.aap.org/en-us/about-the-aap/aap-press-room/Pages/American-Academy-of-Pediatrics-Announces-New-Recommendations-for-Childrens-Media-Use.aspx>
- Asarnow, J. R., Hughes, J. L., Babeva, K. N., & Sugar, C. A. (2017). Cognitive-behavioral family treatment for suicide attempt prevention: A randomized controlled trial. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 56(6), 506-514.

- Bélair, M. A., Kohen, D. E., Kingsbury, M., & Colman, I. (2018). Relationship between leisure time physical activity, sedentary behaviour and symptoms of depression and anxiety: Evidence from a population-based sample of Canadian adolescents. *BMJ Open*, 8(10), 1-8.
- Dattilio, F. M. (2002). Homework assignments in couple and family therapy. *Journal of Clinical Psychology*, 58(5), 535-547.
- Department of Mental Health. (2019). *Annual report 2019*. In Department of Mental Health (Ed.), *Policy of the department of mental health for 2019 - 2020* (pp. 24). Bangkok: Ministry of Public Health. [in Thai]
- Department of Mental Health. (2021). *Unfold the 4 key concerns during covid-19 situation among Thais*. Retrieved from <https://www.dmh.go.th/news-dmh/view.asp?id=31154> [in Thai]
- Digital Economy Promotion Agency. (2018). *Survey of 4 types of threats in online behavior among Thai children*. Retrieved from <https://www.depa.or.th/en/article-view/4> [in Thai]
- Du, Y. S., Jiang, W., & Vance, A. (2010). Longer term effect of randomized, controlled group cognitive behavioural therapy for Internet addiction in adolescent students in Shanghai. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 44(2), 129-134.
- Frick, P. J. (1996) Alabama parenting questionnaire. *Journal of Clinical Child Psychology*, 25(3), 317-329.
- Gehart, D. R. (2010). Behavioral and cognitive-behavioral couple and family therapies. In D. R. Gehart (Ed.), *Mastering competencies in family therapy: A practical approach to theory and clinical case documentation* (pp. 321-362). USA: Cengage Learning.
- Gladding, S. T. (2019). Behavioral and cognitive-behavioral couple and family therapies. In S. T. Gladding (Ed.), *Family therapy history, theory, and practice* (7th ed., pp. 243-265). Boston: Pearson.
- Griffiths, M. (1999). Internet addiction: Fact or fiction?. *The Psychologist*, 12(5), 246-250.
- Ha, A. S., Lonsdale, C., Lubans, D. R., Ng, F. F., & Ng, J. Y. Y. (2021). Improving children's fundamental movement skills through a family-based physical activity program: Results from the "Active 1 + FUN" randomized controlled trial. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 18(99), 1-12.
- Horowitz-Kraus, T., & Hutton, J. S. (2017). Brain connectivity in children is increased by the time they spend reading books and decreased by the length of exposure to screen-based media. *Acta Paediatrica*, 107(4), 685-693.
- Horsiri, T. (2016). Theory of psychological development. In N. Sitthirak et al. (Eds.), *Siriraj psychiatry DSM-5* (3rd ed., pp. 67-75). Bangkok: Prayunsat. [in Thai]

- Howard, J. (2017). *When kids get their first cell phones around the world*. Retrieved from <https://edition.cnn.com/2017/12/11/health/cell-phones-for-kids-parenting-without-borders-explainer-intl/index.html>
- Hu, B. Y., Johnson, G. K., & Wu, H. (2018). Screen time relationship of Chinese parents and their children. *Children and Youth Services Review*, 94(C), 659-669.
- Kaewkangwan, S. (2008), Personality theory. In J. Sukrat (Ed.), *Psychoanalysis theory* (15th ed., pp. 13-533). Bangkok: Mor Chaoban. [in Thai]
- Katewongsa, P., & Choolers, P. (2017). The effectiveness of sedentary behavior and screen-time behavior reduction model for adolescents. *Academic Journal Bangkokthonburi University*, 6(2), 124-137. [in Thai]
- Kesici, A., & Fidan Tunç, N. (2018). The development of the digital addiction scale for the University students: Reliability and validity study. *Universal Journal of Educational Research*, 6(1), 91-98.
- Khamon, A., Charnsit, C., Srisurapanont, M., & Suradom, C. (2019). Development and validation of Thai version of the Alabama Parenting Questionnaire (APQ). *Journal of Mental Health of Thailand*, 27(2), 107-120. [in Thai]
- Kuta, C. (2017). *The negative impact of excessive screen time on language development in children under 6-years-old: An integrative review with screen time reduction toolkit and presentation for outpatient pediatric and family health providers* (Doctoral dissertation). University of Massachusettes, Amherst, MA.
- Lan, J., & Sher, T. G. (2019). Cognitive-behavioral family therapy. In J. L. lebow, A. L. chambers, & D. C. breunlin (Eds.), *Encyclopedia of couple and family therapy* (pp. 497-505). Cham, Switzerland: Springer International Publishing.
- Maras, D., Flament, M. F., Murray, M., Buchholz, A., Henderson, K. A., Obeid, N., & Goldfield, G. S. (2015). Screen time is associated with depression and anxiety in Canadian youth. *Preventive Medicine*, 73, 133-138.
- Ministry of Children and Youth Services. (2017). Developmental maps. In Ministry of children and Youth Services (Ed.), *OnMyWay-A guide to support middle years child development* (pp. 44-64). Canada: Ontario.
- Nantasen, P., & Presertsin, U. (2020) Internet addiction behavior and depression: Causes, factors, and prevention guidelines. *Journal of Health and Nursing Research*, 36(3), 293-304. [in Thai]
- O'Brien, C. P. (2013). Substance-related disorders. In C. P. O'Brien & T. J. Croelwy (Eds.), *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed., pp. 795-796). Arlington, VA: American Psychiatric Association.

- Phanichsiri, K., & Tuntasood, B. (2016). Social media addiction and attention deficit and hyperactivity symptoms in high school students in Bangkok. *Journal of Psychiatry Association of Thailand*, 61(3), 191-204. [in Thai]
- Pityaratstian, N., Yuttana, O., Narong, M., Surinporn, L., Darawan, T., Woraphat, R., ... (2015). *Cognitive behavior therapy: CBT*. Retrieved from <http://www.thaidepression.com/CBT/56/CBTdepression.pdf> [in Thai]
- Pornnopadol, C., & Vasupanrajit, A. (2016). Internet use disorder. In N. Sitthirak et al. (Eds.), *Siriraj psychiatry DSM-5* (3rd ed., pp. 561-576). Bangkok: Prayunsat. [in Thai]
- Rattanabunpoj, P. (2016). *The effect of cognitive behavioral family therapy program on depression of patients with major depressive disorder* (Master's thesis). Chulalongkorn University, Bangkok. [in Thai]
- Rittakananon, P. (2006). Human development. In P. Rittakananon (Ed.), *Middle childhood* (pp.145-178.) Bangkok: Faculty of Psychology, Chulalongkorn University. [in Thai]
- Schmidt, M. E., Haines, J., O'Brien, A., McDonald, J., Price, S., Sherry, B., & Taveras, E. M. (2012). Systematic review of effective strategies for reducing screen time among young children. *Obesity*, 20(7), 1338-1354.
- Schwebel, A. I., & Fine, M. A. (1992). Cognitive-behavioral family therapy. *Journal of Family Psychotherapy*, 3(1), 73-91.
- Sotthiyapai, S., Damsangsawat, N., & Sirathatnararajana, T. (2017). Family counseling model. *The Southern College Network Journal of Nursing and Public Health*, 4(3), 282-290. [in Thai]
- Tancharoenwong, A. S., Pakdeeronachit, S., & Svetthitikun, Y. (2016). Screen behaviour of Thai toddlers aged 0–3 years in Bangkok. *The Journal of Social Communication Innovation*, 6(2), 60-69. [in Thai]
- Twenge, J. M., & Campbell, W. K. (2018). Associations between screen time and lower psychological well-being among children and adolescents: Evidence from a population-based study. *Preventive Medicine Reports*, 18(12), 271-283.
- Walsh, J. J., Barnes, J. D., Cameron, J. D., Goldfield, G. S., Chaput, J.-P., Gunnell, K. E., ... Tremblay, M. S. (2018). Associations between 24 hour movement behaviours and global cognition in US children: A cross-sectional observational study. *The Lancet Child & Adolescent Health*, 2(11), 783-791.
- Wu, L., Sun, S., He, Y., & Jiang, B. (2016). The effect of interventions targeting screen time reduction. *Medicine (Baltimore)*, 95(27), 1-8.

Young, K. S., Yue, X. D., & Ying, L. (2011). Prevalence estimates and etiologic models of internet addiction. In K. S. Young & C. Nabuco de Abreu (Eds.), *Internet addiction* (pp. 1-17). Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.

การจัดการองค์ความรู้พืชกระท่อมจากภูมิปัญญาชาวบ้านสู่ระบบการผลิต
แบบวิสาหกิจชุมชน: ตำบลควนสุบรรณ อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี

The Management of Kratom Knowledge from Local Wisdom to a
Community Enterprise Production System in Tambol Kuan Suban,
Amphoe Ban Na San, Suratthani Province

รุวพล ทองอินทรราช^{1*}, มาดล จรูญรัตน์¹, และ ธาตรี คำแหง¹

Tuvapon Tong-intarach^{1*}, Madon Jaroonrat¹, and Thatre Kamhang¹

Abstract

This research aimed to study 1) the management of kratom knowledge based on local wisdom, and 2) the improvement of kratom knowledge to become a community enterprise. This research was conducted through a qualitative approach, a case study that acquired information from literature reviews, and an interview with five key informants. The researcher used descriptive analysis from the information acquired. The findings reflected that kratom had been used by community locals in various ways for a long time, and the knowledge on species, cultivation, storage, and processing had been accumulated and passed on from one generation to the next. The utilization of the plant in Thai traditional medicine was based on wisdom passed from ancestors. Today, after the plant was no longer

¹คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ต.ขุนทะเล อ.เมือง จ.สุราษฎร์ธานี 84100

¹Faculty of Humanities and Social Science, Suratthani Rajabhat University, Khun Taleay Sub-district, Muang District, Surat Thani Province 84100

*ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: tuvapon1983@gmail.com)

รับบทความวันที่ 2 กันยายน 2565 แก้ไขวันที่ 10 พฤศจิกายน 2565 รับลงตีพิมพ์วันที่ 6 ธันวาคม 2565

legally prohibited, knowledge related to such wisdom and utilization of kratom has been improved and expanded by the community. The incorporation of a community enterprise named “Kuan Suban Community Enterprise for Sustainable Agriculture” not only adds value for commercial purposes but also preserves the local wisdom. This will strengthen the group of locals to earn income and be a proper model of knowledge management from local wisdom to create economic values for other communities.

Keywords: *Kratom, Local Wisdom, Community Enterprise, Knowledge Management*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการจัดการองค์ความรู้พืชกระท่อมตามภูมิปัญญาชาวบ้าน 2) ศึกษาการยกระดับองค์ความรู้พืชกระท่อมสู่การเป็นวิสาหกิจชุมชน ด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ รูปแบบกรณีศึกษา โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 5 คน และใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงพรรณนา ผลจากการศึกษาพบว่า กระท่อมเป็นพืชที่ชุมชนใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ มาอย่างยาวนาน ผ่านทางภูมิปัญญาที่สั่งสมและส่งต่อจากรุ่นหนึ่งไปสู่รุ่นต่อ ๆ ไป ทั้งในรูปขององค์ความรู้ที่เกี่ยวกับสายพันธุ์ การเพาะปลูก การเก็บรักษา การแปรรูป และการใช้ประโยชน์ในทางการแพทย์แผนไทย ตามภูมิปัญญาที่ได้รับถ่ายทอดจากบรรพบุรุษตั้งแต่อดีต กระทั่งปัจจุบัน องค์ความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากพืชกระท่อมได้รับการพัฒนาและต่อยอดโดยชุมชนภายหลังจากมีการปลดล็อกตามกฎหมาย ในรูปของการจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนพืชกระท่อมที่มีชื่อว่า “วิสาหกิจชุมชนควนสุบรรณเกษตรยั่งยืน” ซึ่งสามารถนำไปสู่การสร้างมูลค่าเชิงพาณิชย์ นอกจากการสืบสานภูมิปัญญาชาวบ้าน ยังสามารถสร้างความเข้มแข็งในรูปของการรวมกลุ่มสร้างรายได้ และเป็นต้นแบบในการจัดการองค์ความรู้จากภูมิปัญญาชาวบ้านให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนอื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ: พืชกระท่อม ภูมิปัญญาชาวบ้าน วิสาหกิจชุมชน การจัดการความรู้

บทนำ

กระท่อม (Kratom) หรือ *Mitragyna speciosa* (Korth.) Havil. (Smitinan, 2014) เป็นพืชวงศ์กาแฟ เป็นพรรณไม้ยืนต้นชนิดหนึ่งในวงศ์ Rubiaceae ถูกนำมาใช้เป็นยาสามัญประจำบ้านมานานหลายร้อยปีแล้วในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พืชกระท่อมเป็นพืชที่พบมากทางภาคใต้ของประเทศไทย ไปจนถึงเขตชายแดน นิยมเคี้ยวใบสดหรือต้มเป็นชา เพื่อกระตุ้นให้ทำงานได้โดยไม่เมื่อยล้า ซึ่งในประเทศไทยมีการนำมาใช้เป็นยาแก้โรคบิด ท้องร่วง ปวดมวนท้อง และบางพื้นที่กล่าวกันต่อมามีว่า

สามารถบรรเทาโรคเบาหวานได้ ชาวนานิยมบริโภคโดยการเคี้ยวใบสด หรือเอาใบมาอย่างให้เคี้ยวและตำผสมกับน้ำพริกรับประทานเป็นอาหาร เพื่อให้มีแรงทำงานและสามารถทนตากแดดอยู่กลางแจ้งได้เป็นเวลานานโดยไม่รู้สึกละอาย ขณะที่จะขมกลืนใช้ใบกระท่อมตำพอกแผล และใช้ทั้งใบเผาให้ร้อนวางบนท้องรักษาโรคมา้มโต ตลอดจนใช้กระท่อมเพื่อทดแทนฝิ่นในท้องที่ซึ่งหาฝิ่นไม่ได้ และบ่อยครั้งมีการใช้ใบกระท่อมเพื่อควบคุมการติดยา โดยเฉพาะในประเทศนิวกินีแลนด์ในปัจจุบัน (Mueandao, 2018) กระท่อมที่พบในประเทศไทยมี 3 พันธุ์ คือ แตงกวา (ก้านเขียว) ยักซาใหญ่ (รูปใบใหญ่) และก้านแดง มีชื่อเรียกแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ เช่น ในประเทศไทย ภาคเหนือ เรียกอีต้าง อีแดง กระท่อมภาคใต้ เรียกท่อม หรือในมลายู เรียกคูทุม (Kutum) หรือ คีทุมเบีย (Ketum Bia) หรือ เบียก (Biak) ลาว เรียกโนทุม (Neithum) อินโดจีน เรียกโคตาม (Kodam) แหล่งที่พบกระท่อมในประเทศไทยจะพบมากในป่าธรรมชาติของภาคใต้ บริเวณจังหวัดสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช ตรัง สตูล พัทลุง สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส และยังพบในบางจังหวัดของภาคกลาง เช่น จังหวัดปทุมธานี (Asanangkongchai, 2020) สมัยโบราณมีการใช้ใบกระท่อมเพื่อรักษาการติดเชื้อในลำไส้ แก้ท้องเสีย ท้องร่วง บรรเทาอาการปวดกล้ามเนื้อ ลดไข้ บรรเทาอาการไอ ทำให้นอนหลับ โดยใช้ใบสดหรือใบแห้งนำมาเคี้ยว สุก หรือขงเป็นน้ำชา กลุ่มผู้ใช้แรงงานและเกษตรกรบริโภคใบกระท่อมเพื่อกดความรู้สึกเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า ทำให้ทำงานได้ยาวนานขึ้น (Mayeng, Khamkaew, Onchan, & Muhamad, 2020) ชาวบ้านในภาคใต้ของประเทศไทยใช้ใบกระท่อมในการรักษาอาการป่วยที่เกิดขึ้นเป็นครั้งคราว รวมทั้งรักษาโรคเรื้อรัง เช่น โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง เป็นต้น กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกรวบรวมตำรับยาแพทย์แผนโบราณที่ใช้พืชกระท่อมได้ 18 ตำรับ ทั้งหมดเป็นคัมภีร์ยาหลวงทั้งสิ้น (Panyaphu, 2016) เช่น ตำราพระโอสถพระนารายณ์ ตำรายาโรงพระโอสถ (สมัยรัชกาลที่ 2) ตำรายาศิลาจาริกวัดโพธิ์ (รัชกาลที่ 3) ตำราแพทยศาสตร์สงเคราะห์ (รัชกาลที่ 5) ตำรายาพระองค์เจ้าสายสนธิวงศ์เจ้ากรมหมอลวง (รัชกาลที่ 5) ตำราเวชศึกษาของพระยาพิศณุประสาธเวช (รัชกาลที่ 5) ตำรายาแพทย์ตำบลงของพระยาแพทย์พงศาวิสุทธาธิบดี (แพทย์หลวงประจำพระองค์ในรัชกาลที่ 6) และคัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณของขุนโสภิตบรรณลักษณ์ เป็นต้น ซึ่งถือเป็นภูมิปัญญาที่สำคัญของไทย

สำหรับประเทศไทย ที่ผ่านมามีกระท่อมถูกจัดให้เป็นพืชที่กฎหมายควบคุม การครอบครองปลูก เสพ ซื้อ ขายพืชกระท่อม มีการควบคุมเป็นครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 8 เมื่อมีการตรา พรบ.พืชกระท่อม พ.ศ. 2486 ระบุว่า “ห้ามผู้ใดเสพ ปลูก มี ซื้อ ขาย ให้ หรือแลกเปลี่ยนพืชกระท่อม เว้นแต่จะได้รับใบอนุญาตจากเจ้าพนักงาน เพื่อประโยชน์ในการประกอบโรคศิลป์หรือวิทยาศาสตร์ ผู้ใดฝ่าฝืนมีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 200 บาทหรือจำคุกไม่เกิน 6 เดือน หรือทั้งจำทั้งปรับ” (Wangsinthaveekul, 2017) นอกจากนี้ในยุคต่อมากระท่อมยังถูกควบคุมอย่างต่อเนื่องภายใต้กฎหมายอีกฉบับ คือ เมื่อมีการออก พรบ.ยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 พืชกระท่อมก็ถูกควบคุมในฐานะ “ยาเสพติดให้โทษประเภทที่ 5” ซึ่งมีพืชเสพติดจัดอยู่ในประเภทนี้ทั้งหมด 4 ชนิด นอกจากกระท่อมแล้วก็มีกัญชา ฝิ่น และเห็ดขี้ควาย ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายในฐานะที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านของไทย ที่มีสรรพคุณทางยา และ

เป็นประโยชน์ในทางแพทยศาสตร์มาแต่โบราณ ทั้งการแพทย์แผนไทยและการแพทย์แผนปัจจุบัน (Boondamnoen, 2014) จนกระทั่งปี พ.ศ. 2564 มีการปรับปรุงแก้ไข พรบ. ยาเสพติดให้โทษอีกครั้ง เป็นฉบับที่ 8 มีสาระสำคัญอยู่ที่การปลดพิษกระท่อมออกจากบัญชียาเสพติดให้โทษ รวมทั้งยกเลิกบทลงโทษทั้งหมดที่เกี่ยวกับพืชกระท่อม พรบ.ยาเสพติดให้โทษ ฉบับที่ 8 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ. 2564 และมีผลบังคับใช้ในวันที่ 24 สิงหาคม 2564 โดยระบุถึงเหตุผลในการประกาศใช้กฎหมายฉบับนี้ว่า “โดยที่ปัจจุบันพืชกระท่อมเป็นยาเสพติดให้โทษในประเภท 5 ตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 แต่ในหลายประเทศมิได้กำหนดให้พืชกระท่อมเป็นยาเสพติดให้โทษ ประกอบกับอนุสัญญาเดี่ยวว่าด้วยยาเสพติดให้โทษ ค.ศ. 1961 และพิธีสารแก้ไขอนุสัญญาเดี่ยวว่าด้วยยาเสพติดให้โทษ ค.ศ. 1972 มิได้กำหนดให้พืชกระท่อมเป็นยาเสพติดให้โทษ ดังนั้นเพื่อให้สอดคล้องกับหลักสากลและบริบทของสังคมไทยในบางพื้นที่ที่มีการบริโภคพืชกระท่อมตามวิถีชาวบ้าน สมควรยกเลิกพืชกระท่อมจากการเป็นยาเสพติดให้โทษในประเภท 5” หลังเริ่มมีผลบังคับใช้พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ ฉบับที่ 8 พ.ศ. 2564 วันแรก (24 สิงหาคม พ.ศ. 2564) โดยให้ถือว่าประชาชนสามารถปลูกพืชกระท่อมได้อย่างเสรี หรือจะบริโภคก็สามารถทำได้ ทั้งนี้ สาระสำคัญการบังคับใช้กฎหมายคือ ให้ผู้ที่ปลูกกระท่อมไว้ครอบครองสามารถซื้อ ขาย หรือนำมาบริโภคเดี่ยวได้ และปลูกต้นกระท่อมเพิ่มเติมได้ นอกจากนี้ยังขยายไปถึงการสามารถส่งขายเป็นพาณิชย์กรรมและอุตสาหกรรมได้

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ จึงเป็นที่มาสำคัญของการศึกษาวิจัยพืชกระท่อมครั้งนี้ เพื่อศึกษาถึงภูมิปัญญาชาวบ้านในการจัดการองค์ความรู้พืชกระท่อมสู่การจดทะเบียนจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน ต่อยอดภูมิปัญญาสู่การสร้างมูลค่าเชิงพาณิชย์ โดยมีชุมชนตำบลควนสุบรรณ อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นพื้นที่ศึกษานำร่อง เพื่อถอดบทเรียนสร้างองค์ความรู้ การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพืชกระท่อมอย่างเป็นระบบจากภูมิปัญญาชาวบ้านสู่การผลิตแบบวิสาหกิจชุมชน (Wongpisan, 2016) เนื่องจากภาคใต้ตอนบน โดยเฉพาะจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีการปลูกพืชกระท่อมเป็นจำนวนมากในชุมชนท้องถิ่น และมีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับพืชกระท่อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งตำบลควนสุบรรณ อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี จึงถือเป็นพื้นที่ชุมชนนำร่องสำคัญสำหรับการวิจัยนี้ ในฐานะการวิจัย “ต้นน้ำ” เพื่อจัดการองค์ความรู้ทางภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับพืชกระท่อม ซึ่งนำไปสู่การผลิตแบบวิสาหกิจชุมชน อันจะเป็นต้นแบบให้แก่ชุมชนอื่น ๆ ในการพัฒนาภูมิปัญญาชาวบ้าน เพื่อก่อให้เกิดมูลค่าเชิงพาณิชย์ ซึ่งจะเป็นอีกส่วนหนึ่งที่สำคัญในการช่วยพัฒนาและยกระดับเศรษฐกิจฐานรากที่เกิดจากชุมชนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดการองค์ความรู้พืชกระท่อมตามภูมิปัญญาชาวบ้าน
2. เพื่อศึกษาการยกระดับองค์ความรู้พืชกระท่อมสู่การเป็นวิสาหกิจชุมชน

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับพืชกระท่อม

พืชกระท่อม (*Mitragyna speciosa* (Korth.) Havil.) เป็นไม้ยืนต้นที่เป็นพืชถิ่นพบในบริเวณแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ชอบขึ้นในบริเวณป่าดิบชื้น ริมลำธาร ในประเทศไทยพบมากในภาคใต้ โดยชาวบ้านปลูกภายในบริเวณบ้าน ในร่องสวนหรือทุ่งนา และในป่าธรรมชาติ (Rungrueng, 2020) ใบกระท่อมมีชื่อเรียกตามภาษาถิ่นในประเทศไทยหลายชื่อ เช่น อีถ่าง ท่อม กระท่อมโคก คอยโค่น เป็นต้น วัฒนธรรมการใช้พืชกระท่อมมีมาอย่างยาวนาน ชาวบ้านในภาคใต้เคี้ยวใบกระท่อมมาตั้งแต่ดั้งเดิม โดยใช้เป็นตัวกระตุ้นเพื่อช่วยในการทำงานให้ทนนานมากขึ้น ใช้เป็นยารักษาโรค และใช้ในการสังสรรค์กับเพื่อน ๆ กระท่อมจึงเป็นพืชที่แสดงบทบาทหน้าที่ทางสังคมวัฒนธรรมของท้องถิ่นภาคใต้อย่างชัดเจน ทั้งในด้านการใช้เป็นเครื่องเสริมแรงเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน ทำนา ทำสวน และประมง นอกจากนี้กระท่อมยังถูกใช้เป็นยารักษาโรค เป็นของขบเคี้ยวระหว่างเพื่อนฝูงและเป็นของกินเพื่อต้อนรับแขกที่มาเยือน รวมทั้งถูกใช้ให้ทำหน้าที่สนับสนุนกิจกรรมสร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรม สร้างความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคม ทั้งในการแสดงพื้นเมือง เช่น หนังตะลุง การเล่นกีฬาพื้นบ้าน เช่น ขนวัว ขนไก่ เป็นต้น และใบกระท่อมถูกใช้เพื่อการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือเช่นไหว้บรรพบุรุษ หรือใช้บนบานศาลกล่าวกับวิญญาณหรือเทพยดา เจ้าที่ ตามความเชื่อและศรัทธาของแต่ละบุคคลในอดีต (Chansirimongkol, 2009) ก่อนที่จะมีการปราบปรามการใช้พืชกระท่อมอย่างเข้มงวด และการโค่นทำลายต้นกระท่อมในเขตลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ตั้งแต่จังหวัดนครศรีธรรมราช พัทลุง และสงขลา ซึ่งในพื้นที่เหล่านี้ตามร้านน้ำชาจะมีใบกระท่อมให้กินฟรี และในตลาดจะมีใบกระท่อมสดมัดวางขายทั่วไป กระทั่ง วันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2564 ประเทศไทยเริ่มมีผลบังคับใช้ พรบ.ยาเสพติดให้โทษ ฉบับที่ 8 พ.ศ. 2564 ปลดล็อกพืชกระท่อมออกจากบัญชียาเสพติด ประเภทที่ 5 ทำให้ชาวบ้านทั่วไปสามารถปลูกพืชกระท่อมเอาไว้ครอบครอง และสามารถซื้อขายหรือนำมาบริโภคได้อย่างเสรี ไม่ผิดกฎหมายอีกต่อไป ตามนโยบายรัฐบาลต้องการผลักดันให้เป็นพืชเศรษฐกิจชนิดใหม่ สามารถส่งขายเชิงพาณิชย์หรืออุตสาหกรรมได้ เพื่อสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรไทย จึงถือเป็นโอกาสสำคัญในการนำพืชกระท่อมไปพัฒนาต่อยอดเพื่อให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจ

แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน

ภูมิปัญญาเป็นพื้นความรู้ของประชาชนในสังคมที่รับรู้และเข้าใจร่วมกัน โดยมีการเรียกต่าง ๆ กัน เช่น ภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น (Sukprasert, 2015) ซึ่งเป็นเรื่องที่ได้มีการกล่าวถึงและมีความสำคัญมากในยุคปัจจุบัน ภูมิปัญญาจัดเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญยิ่งของมนุษย์ ดังกล่าวสังมมาจากความรอบรู้ประสบการณ์ ผวนกับความเฉียบคมในการหยั่งรู้อย่างลุ่มลึก เพื่อการปรับเปลี่ยนสภาพทรัพยากรและองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมให้เพิ่มพูนคุณค่าขึ้นอย่างสอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทต่าง ๆ ของชุมชนท้องถิ่นและสังคมของตน ภูมิปัญญาชาวบ้านจึงเป็นความรู้ ความคิด ความสามารถ ความเจตจำนงของกลุ่มชน ได้จากประสบการณ์ในสังคมด้วยการปรับตัว และดำรงชีพในสภาพแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรมกับกลุ่มพื้นที่อื่นและสิ่งแวดล้อมอื่น

ที่ได้มีการติดต่อสัมพันธ์กัน และรับเอาภูมิปัญญามาปรับเปลี่ยน ใช้ประโยชน์ หรือแก้ปัญหาในบริบททางสังคมวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ มีผู้กล่าวว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ของการดำเนินชีวิต ซึ่งถ่ายทอดสืบต่อกันมาช้านานจนถึงปัจจุบัน องค์ความรู้ของภูมิปัญญา คือ ส่วนที่เป็นศาสตร์ สำหรับส่วนที่เป็นศิลป์ คือ เป็นความรู้ที่มีคุณค่าดีงาม ซึ่งผู้ที่คิดค้นขึ้นมาไม่ได้ใช้สมองเพียงอย่างเดียว แต่ใช้อารมณ์ ความรู้สึก และจิตวิญญาณ (Petkaew, 2004) ภูมิปัญญาชาวบ้านจึงเป็นความเข้าใจเกี่ยวกับโลกและชีวิตที่สัมพันธ์กับวิถีคิด วิถีปฏิบัติ และวิถีให้คุณค่าของกลุ่มชน ภูมิปัญญาชาวบ้านไม่ใช่ความรู้เฉพาะเรื่อง แต่เป็นสิ่งที่สะท้อนความคิด ความเชื่อ ความใฝ่ฝัน ซึ่งจะเห็นได้จากกฎเกณฑ์ทางสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างคนในครอบครัว คนในชุมชน ท้องถิ่น และจารีตประเพณีต่าง ๆ กล่าวได้ว่าภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นรากฐานการดำรงชีวิตของกลุ่มชนที่สำคัญยิ่ง ทั้งนี้เพราะภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นสรรพวิชาความรู้ทั้งหมดที่ชุมชนท้องถิ่นใช้แก้ปัญหาหรือจรรโลงชีวิต ไม่ว่าจะเป็นความรู้ที่มีการสั่งสม มีการประยุกต์ใช้มายาวนาน หรือความรู้ที่ชุมชนท้องถิ่นรับมาจากภายนอก ล้วนแต่เป็นความรู้ที่ผ่านการพิสูจน์มาแล้วว่าเข้ากันได้กับวิถีด้านอื่น ๆ ของชุมชนท้องถิ่นล้วนแต่เป็นประโยชน์ในการเลี้ยงชีพ หรือประโยชน์ด้านอื่น ๆ ในการดำรงชีวิตของชุมชนท้องถิ่นและปัจเจกชน

แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน

การรวมกลุ่มของชุมชนในท้องถิ่นเกี่ยวกับการผลิต การบริโภค และการแลกเปลี่ยนสินค้าบริการมีมาช้านาน ตั้งแต่มีการนำสินค้ามาแลกเปลี่ยน จนมีการพัฒนาการซื้อขายด้วยการใช้เงินเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน ทำให้การรวมกลุ่มกันช่วยเหลือและพึ่งพาในแต่ละพื้นที่มาหลอมเป็นฐานแห่งวัฒนธรรมภูมิปัญญาการบริโภค และการผลิตด้วยการใช้ทรัพยากรจากท้องถิ่นมาเป็นปัจจัยการผลิต อย่างไรก็ตาม การรวมตัวในลักษณะธุรกิจชุมชนภายในท้องถิ่น มีลักษณะไม่เป็นรูปแบบ ขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถในแต่ละท้องถิ่นและชุมชนนั้น ๆ (Kaewkwankrai, 2017) แต่การเกิดธุรกิจชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมเกิดจากเศรษฐกิจภายในประเทศที่เกิดวิกฤติในช่วงปี พ.ศ. 2540 ที่เรียกกันว่า “วิกฤตต้มยำกุ้ง” ทำให้เกิดผลกระทบทั้งระดับจุลภาคและระดับมหภาคทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง ดังนั้นรัฐบาลจึงพิจารณาถึงการแก้ปัญหาอย่างยั่งยืนต่อการดำรงอยู่ทางเศรษฐกิจของประเทศที่เน้นการพึ่งตนเองเป็นหลัก โดยมองไปที่ฐานดั้งเดิมของเศรษฐกิจประเทศไทย คือ ภาคการเกษตรและชุมชนจากการสร้างแผนแม่บทชุมชนเพื่อเตรียมความพร้อมของคน ทรัพยากร เครือข่าย และการพึ่งพาตนเอง ดังนั้นจึงมีการตั้งคณะกรรมการชุดหนึ่งที่ดำเนินการพิจารณาหาแนวทาง ในช่วงปี พ.ศ. 2546 - 2548 เป็นเวลาทั้งสิ้น 3 ปี เพื่อร่างพระราชบัญญัติที่เรียกว่า “พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน” (Promchai & Suwanachot, 2011) โดยการมีส่วนร่วมทั้งภาครัฐบาล ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ทำให้เกิดแรงผลักดันเป็นพระราชบัญญัติที่สามารถตราเป็นกฎหมาย และมีการประกาศในพระราชกิจจานุเบกษาในวันที่ 18 มกราคม พ.ศ. 2548 มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2548 ทำให้วิสาหกิจชุมชนเป็นองค์กรภาคประชาชนที่มีสิทธิและอำนาจในการรับการสนับสนุนอย่างเป็นระบบในการส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (Chuayraksa, 2017) ที่สามารถนำมาพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนภายใต้การพึ่งตนเอง เป็นกิจการของชุมชนร่วมกับการน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

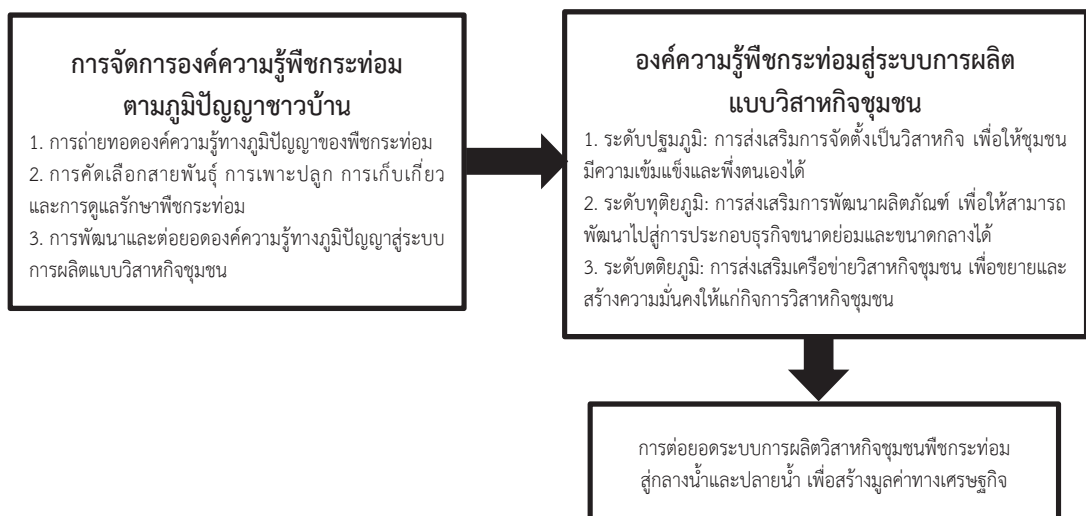
ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ในการสร้างภูมิคุ้มกันและขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก เพื่อพัฒนาจากความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดเป็นการผลิตสินค้าและบริการ รวมทั้งสร้างพลังแห่งชุมชน เครือข่ายขององค์กรชุมชนให้เข้มแข็งที่สามารถพึ่งพาตนเองให้ได้มากที่สุด

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้

การจัดการความรู้ เป็นการรวบรวม การจัดระบบ การจัดเก็บ และการเข้าถึงข้อมูล (Panich, 2003) เพื่อสร้างองค์ความรู้ที่เป็นระบบ เช่น การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเริ่มต้นกระบวนการ ด้วยการรวบรวมองค์ความรู้ที่ยังไม่เป็นระบบให้เป็นระบบ มีกระบวนการจัดเก็บในลักษณะต่าง ๆ เพื่อให้สะดวกต่อการเข้าถึงข้อมูลที่เป็นองค์ความรู้ดังกล่าว และเพื่อความสะดวกในการนำไปใช้ ประโยชน์ ด้วยเหตุดังกล่าว การจัดการความรู้จึงถือเป็นเรื่องสำคัญที่เกี่ยวข้องกับบุคคลและหน่วยงาน และกระบวนการจัดการความรู้ยังส่งผลให้เกิดการพัฒนาคนและการพัฒนาองค์ความรู้ไปพร้อม ๆ กัน การจัดการความรู้จึงเป็นกระบวนการที่ช่วยให้เกิดพัฒนาการของความรู้ และเป็นกระบวนการสำคัญ ที่ส่งผลให้องค์กรมีการพัฒนา การจัดการความรู้จึงนับเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคนและองค์กร กระบวนการจัดการความรู้ทำให้บุคลากรเข้าถึงความรู้ต่าง ๆ ที่จัดเตรียมไว้อย่างเป็นระบบ พร้อมนำมา ใช้งานเพื่อพัฒนาการทำงานให้มีประสิทธิภาพ นอกจากนั้น ในกระบวนการจัดการความรู้เอง ยังพัฒนา บุคลากรในด้านการทำงานแบบมีส่วนร่วม ร่วมแรงร่วมใจกันทำงานเป็นทีม และมีการแบ่งงานกันทำ อีกด้วย (Thanissaro, 2020)

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมสามารถกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ที่มา: จากการสังเคราะห์โดยคณะนักวิจัย

วิธีการวิจัย

การจัดการองค์ความรู้พืชกระท่อมจากภูมิปัญญาชาวบ้านสู่ระบบการผลิตแบบวิสาหกิจชุมชน ตำบลควนสุบรรณ อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) รูปแบบกรณีศึกษา (Case Study) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสนทนากลุ่ม การพูดคุย และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ (Documentary) ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนในทุกด้านตามที่ต้องการ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ดังนี้ 1) เกษตรกรควนสุบรรณ ในฐานะที่เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับพืชกระท่อม 2) ปราชญ์เกษตรควนสุบรรณ ในฐานะผู้รอบรู้และสืบสานภูมิปัญญาพืชกระท่อมของชุมชน 3) ตัวแทนวิสาหกิจชุมชนควนสุบรรณ ในฐานะผู้เกี่ยวข้องโดยตรงในการขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชนควนสุบรรณเกษตรยั่งยืน 4) กำนันตำบลควนสุบรรณ ในฐานะผู้นำในการผลักดันการรวมกลุ่มและการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนควนสุบรรณเกษตรยั่งยืน และ 5) นายกองค์การบริหารส่วนตำบลควนสุบรรณ ในฐานะผู้ให้การสนับสนุน การผลักดันภูมิปัญญาพืชกระท่อมสู่การผลิตแบบวิสาหกิจชุมชน รวมถึงการประสานงาน และให้การช่วยเหลือด้านต่าง ๆ โดยภาพรวม ซึ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ รวมทั้งหมด 5 คน ประกอบด้วย

1) เกษตรกร	1	คน
2) ปราชญ์เกษตร	1	คน
3) ตัวแทนวิสาหกิจชุมชน	1	คน
4) กำนันตำบลควนสุบรรณ	1	คน
5) นายกองค์การบริหารส่วนตำบลควนสุบรรณ	1	คน

เครื่องมือวิจัย

ผู้วิจัยใช้เครื่องมือที่สำคัญในการวิจัย คือ “แนวคำถามในการสัมภาษณ์” โดยมีคำถามแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) เป็นการสัมภาษณ์โดยใช้คำถามปลายเปิด คือ ไม่มีการกำหนดคำถามไว้ล่วงหน้า ให้ความสำคัญกับผู้ถูกสัมภาษณ์ในการตอบคำถาม แต่ก็มีกรอบแนวทางกว้าง ๆ เพื่อให้การสัมภาษณ์ครอบคลุมเนื้อหา หัวข้อ และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) โดยการถอดบทสนทนาแบบคำต่อคำ (Verbatim) แล้วนำประเด็นที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับคำตอบในคำถามของแต่ละประเด็น เพื่อจัดกลุ่มข้อมูลที่ได้ในแต่ละกลุ่ม โดยนำมาวิเคราะห์กับข้อมูลที่ได้จากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการองค์ความรู้พืชกระท่อมจากภูมิปัญญาชาวบ้านสู่การเป็นวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้ได้ข้อคิดเห็นและบทสรุปตามที่ต้องการ

ในส่วนของการตรวจสอบข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความแม่นยำ น่าเชื่อถือ และป้องกันความผิดพลาด ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) โดยวิธีการที่ผู้วิจัย

นำมาใช้ในการตรวจสอบด้านข้อมูล คือ การตรวจสอบด้านเวลา เป็นการตรวจสอบข้อมูลในช่วงเวลาที่ต่างกัน เพื่อให้ผู้วิจัยทราบว่าข้อมูลที่ได้รับในช่วงเวลาต่าง ๆ เป็นอย่างไร การตรวจสอบด้านสถานที่ เป็นการตรวจสอบข้อมูลว่า หากได้รับข้อมูลต่างสถานที่ ลักษณะข้อมูลจะเป็นอย่างไร และการตรวจสอบด้านบุคคล เป็นการตรวจสอบว่าหากบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนแปลงไป ข้อมูลในประเด็นเดียวกันจะแตกต่างกันอย่างไรบ้าง

การวิจัยนี้ผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี SRU-EC2022/003

ผลการวิจัย

การจัดการองค์ความรู้พีชกระท่อมตามภูมิปัญญาชาวบ้าน

แต่การเปลี่ยนแปลงประเทศให้เป็นประเทศที่พัฒนาในลักษณะทุนนิยมอันเป็นกระแสวัฒนธรรมตะวันตกโดยมีการนำความรู้สมัยใหม่เข้ามาใช้ในการพัฒนานั้น ทำให้ได้บทเรียนว่าการพัฒนาประเทศตามแบบสมัยใหม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่าง ๆ มากมาย เช่น ท้องถิ่นชนบทถูกดูดทรัพยากรไปสู่เมืองใหญ่ ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย ถูกครอบงำความรู้และสติปัญญาจากส่วนกลาง และทำให้สังคมขาดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เป็นต้น สภาพฤกษศาสตร์กล่าวส่งผลให้เกิดการสูญเสียภูมิปัญญาดั้งเดิม ทำให้สถาบันครอบครัวและสถาบันอื่น ๆ ของสังคมอ่อนแอลง ปัญหาต่าง ๆ เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางและรุนแรง มีผู้ได้เปรียบและเสียเปรียบอย่างเห็นได้ชัด เป็นผลให้สังคมประสบภาวะวิกฤต จากภาวะวิกฤตดังกล่าว จึงทำให้เรื่องราวเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านได้รับความสนใจจากองค์กรต่าง ๆ เช่น องค์กรภาครัฐ องค์กรเอกชน และองค์กรชุมชนท้องถิ่นหรือองค์กรชาวบ้าน หากพิจารณาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570) และแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 จะพบว่าต่างก็กำหนดแนวทางเกี่ยวกับการดำเนินงานภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านไว้อย่างชัดเจน คือ ยอมรับและให้ความสำคัญเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้คนไทยได้สืบทอดมาทำความรู้จัก ทำความเข้าใจภูมิหลังและรากเหง้าทางวัฒนธรรมของตนเองให้มากขึ้น หากใช้จะทวนกระแสความเจริญหรือย้อนยุคหันกลับไปหลงใหลได้ปลื้มกับชีวิตในอดีตก็หาไม่ แต่เป็นปฏิกิริยาเชิงสร้างสรรค์ เพื่อให้คนไทย สังคมไทย ดำรงอยู่ และก้าวหน้าต่อไปอย่างมีคุณภาพให้ทันโลก (Makboon, interview, 2022, March 18) ขณะเดียวกันก็เป็นตัวของตัวเองอย่างมีศักดิ์ศรี มีความเชื่อมั่น และมีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตน ในการพัฒนาคนหรือให้การศึกษากับคนเพื่อก้าวไปในอนาคต ไม่เพียงแต่จะต้องรอบรู้วิทยาการใหม่ ๆ เท่านั้น หากแต่เราต้องรู้จักตนเอง เข้าใจภูมิปัญญาสั่งสมของเราเอง ในฐานะที่เรามีปัญหา มีฐานรากพื้นเพทางวัฒนธรรม อันได้สั่งสมสืบสานกันมาช้านาน และบัดนี้ก็ยังยกย่องอยู่มีฐานะ เพื่อให้สามารถปรับเปลี่ยนและพัฒนาอย่างมีศักดิ์ศรีบนแนวทางผสมผสาน “ของดี” ที่เรามีอยู่เป็นทุน กับ “ของใหม่” ที่เราเลือกแล้วว่าเหมาะสมแก่เรา

เช่นเดียวกันกับ พีชกระท่อม ที่มีความเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่นมาอย่างยาวนาน กระท่อมเป็นไม้ยืนต้นที่เป็นพืชพื้นถิ่น พบในบริเวณแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มักขึ้นในบริเวณป่าดิบ

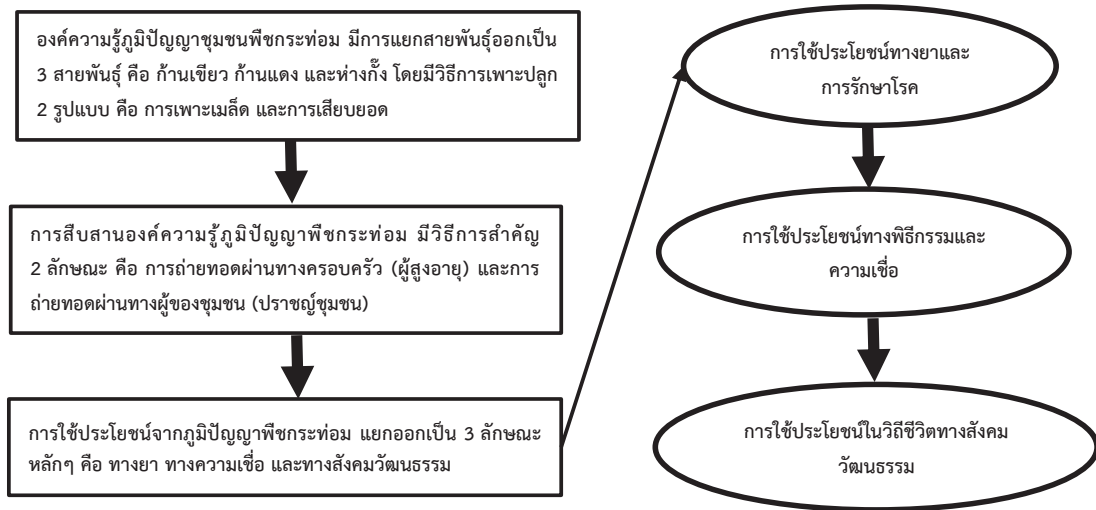
ขึ้นริมลำธาร ในประเทศไทยพบมากในภาคใต้ โดยชาวบ้านปลูกภายในบริเวณบ้าน ในร่องสวน ทุ่งนา และในป่าธรรมชาติ กระต้อมมีชื่อเรียกตามภาษาถิ่นในประเทศไทยหลายชื่อ เช่น อีถ่าง ท่อม กระต้อมโคก คอยโคน เป็นต้น (Asanangkongchai, 2020) ชาวบ้านในภาคใต้เคี้ยวใบกระต้อมมาตั้งแต่ดั้งเดิม โดยใช้เป็นตัวกระตุ้นเพื่อช่วยในการทำงานให้ทนนานมากขึ้น ใช้เป็นยารักษาโรค และใช้ในการสังสรรค์กับเพื่อน ๆ กระต้อมจึงเป็นพืชที่แสดงบทบาทหน้าที่ทางสังคมวัฒนธรรมของท้องถิ่นภาคใต้อย่างชัดเจน ทั้งในด้านการใช้เป็นเครื่องเสริมแรง เพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน ทำนา ทำสวน และประมง นอกจากนี้ กระต้อมยังถูกใช้เป็นยารักษาโรค เป็นของขบเคี้ยวระหว่างเพื่อนฝูง และเป็นของกินเพื่อต้อนรับแขกที่มาเยือน รวมทั้งถูกใช้ให้ทำหน้าที่สนับสนุนกิจกรรมสร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรมสร้างความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคม ทั้งในการแสดงพื้นเมือง เช่น หนังตะลุง การเล่นกีฬาพื้นบ้าน เช่น ชนวัว ชนไก่ เป็นต้น (Khongleng, interview, 2022, March 4) และใบกระต้อมถูกใช้เพื่อการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น ให้อับพรพรบุษ หรือใช้บนบานศาลกล่าวกับวิญญาณหรือเทพยดา เจ้าที่ ตามความเชื่อ และศรัทธาของแต่ละบุคคล ในอดีต ก่อนที่จะมีการปราบปรามการใช้พืชกระต้อมอย่างเข้มงวดและการโค่นทำลายต้นกระต้อมในเขตลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ตั้งแต่จังหวัดนครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา ตามร้านน้ำชา จะมีใบกระต้อมให้กินฟรี และในตลาดจะมีใบกระต้อมสดมัดวางขายอยู่ทั่วไป

จากสาระสำคัญดังกล่าวจะเห็นได้ว่า พืชกระต้อมผูกพันกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่นภาคใต้อย่างยาวนาน ผ่านทางภูมิปัญญาในลักษณะต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ตำนานคุณสุพรรณอำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่มีการปลูกกระต้อมเป็นจำนวนมาก และมีชื่อเสียงเรื่องพืชกระต้อมในภาคใต้ มีวิถีชีวิตต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพืชกระต้อม ผูกพันร้อยเรียงพืชกระต้อมเข้ากับวิถีชีวิตทั้งทางสังคม ความเชื่อ และการแพทย์พื้นบ้าน จนกลายเป็นวิถีแห่งภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับพืชกระต้อม โดยภูมิปัญญาการจัดการความรู้พืชกระต้อมของตำบลควนสุบรรณ แบ่งเป็น 3 ลักษณะสำคัญ (Klaewom, interview, 2022, March 25) คือ

1. การจัดการความรู้พืชกระต้อมทางยาและการรักษาโรค คือ แก้อาการปวดท้องและอาการท้องเสีย ส่วนมากใช้ใบกระต้อมก้านแดง จะมีฤทธิ์มากกว่าก้านเขียว โดยนำใบกระต้อมมาต้มน้ำหรือนำมาเคี้ยว ประมาณ 3 ใบ จะช่วยบรรเทาอาการแก้ปวดท้องและท้องเสีย เนื่องจากใบกระต้อมจะมีฤทธิ์ช่วยบรรเทาอาการปวด (Thongtakorn, interview, 2022, March 11) และการใช้ประโยชน์ในการแก้พิษ โดยนำใบกระต้อมส่วนที่เป็นยอดหรือใบมาตำให้ละเอียด และสกัดให้เป็นน้ำแล้วดื่ม จะช่วยบรรเทาอาการแก้พิษ หรือการนำมาย่างไฟให้ใบร้อน หลังจากนั้นเอามาตำและนำกากของใบกระต้อมมาทาบริเวณแผลที่โดนพิษเพื่อเป็นการบรรเทาอาการปวด การใช้พืชกระต้อมสำหรับผู้ที่มึนอาการเบื่ออาหาร หรือที่ชาวบ้านเรียกว่าใช้เป็นยาแก้กระษัย ด้วยการต้มน้ำดื่ม หรือการเคี้ยวกินใบกระต้อม เพื่อให้เกิดการเจริญอาหาร กระตุ้นร่างกายให้เกิดสมดุล (Khongleng, interview, 2022, March 4)

2. การจัดการความรู้พืชกระท่อมทางพิธีกรรมและความเชื่อ การใช้พืชกระท่อมตามภูมิปัญญาในพิธีกรรมและความเชื่อต่าง ๆ ถูกใช้ให้ทำหน้าที่สนับสนุนกิจกรรมสร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรมสร้างความสัมพันธ์ของผู้คน และชุมชน ทั้งพิธีกรรมความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับความบันเทิง เช่น การแสดงพื้นเมือง กรณีการแสดงหนังตะลุง การเล่นกีฬาพื้นบ้าน เช่น ชนวัว ชนไก่ กิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้จะต้องมีพืชกระท่อมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญร่วมอยู่ด้วยเสมอ (Makboon, interview, 2022, March 18) ขณะเดียวกันก็มีการใช้ในพิธีกรรมความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับความศรัทธา และการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ใบกระท่อมถูกใช้เพื่อการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น ให้อับบริษัษ หรือใช้บนบานศาลกล่าวกับวิญญาณหรือเทพยดา เจ้าที่ ตามความเชื่อ และศรัทธาของคนในชุมชน (Klaewom, interview, 2022, March 25) ที่มีการส่งต่อพิธีกรรมความเชื่อดังกล่าวจากรุ่นสู่รุ่น เช่น เครื่องบูชาตามความเชื่อในพิธีกรรมต่าง ๆ นอกจากจะมีหมากพลู อาหารคาวหวาน ตามแต่ละประเภทของพิธีกรรม ก็ยังต้องมีใบกระท่อมเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องสักการะบูชาที่สำคัญด้วยเสมอ

3. การจัดการความรู้พืชกระท่อมในวิถีชีวิตทางสังคมวัฒนธรรม การใช้พืชกระท่อมในด้านนี้เป็นการใช้เพื่อประโยชน์ด้านการเพิ่มผลกำลั้งในการทำสวน ทำไร่ ด้วยการเคี้ยวใบครั้งละ 1 - 2 ใบ เพื่อให้เกิดผลกำลั้งในการทำงานทนต่อแดด หรืออาจจะต้มน้ำเพื่อดื่มร่วมกับกาแฟ น้ำชา ส่วนมากมีการใช้ใบก้านแดงมากกว่าใบก้านเขียว (Thongtakorn, interview, 2022, March 11) การใช้ประโยชน์ด้านแก้ปวดเมื่อยร่างกายและการพักผ่อน อันเนื่องมาจากการทำงานหนักทางด้านเกษตรของชาวบ้านจะใช้วิธีการนำใบกระท่อมประมาณ 5 ใบ มาต้มน้ำดื่มรับประทานหรือผสมกับยาชูกำลั้งเพื่อบรรเทาอาการปวดเมื่อยร่างกาย นอนหลับได้ง่าย นอกจากนี้ยังใช้ในวิถีชีวิตทางสังคมในเชิงวัฒนธรรมทั่ว ๆ ไป คือ การนั่งสนทนากันในเรื่องต่าง ๆ ที่เรียกว่า สภากาแฟ ก็มักจะมีใบกระท่อมร่วมกันกับเครื่องดื่มต่าง ๆ ระหว่างการสนทนา และมักจะมีการนำติดตัวอยู่เสมอเพื่อใช้ในโอกาสต่าง ๆ ไม่เว้นแม้แต่งานบวช งานแต่ง หรือแม้แต่งานศพ ก็มักจะมีใบกระท่อมให้บริการผู้มาร่วมงานร่วมกับหมากพลู เครื่องดื่ม และอาหารต่าง ๆ เพื่อเป็นของต้อนรับแขกที่มาร่วมงาน (Khongleng, interview, 2022, March 4) การใช้ประโยชน์จากพืชกระท่อมด้านต่าง ๆ ของชุมชนดังกล่าวข้างต้น จึงถือเป็นภูมิปัญญาที่สำคัญของชุมชน ดังภาพที่ 2

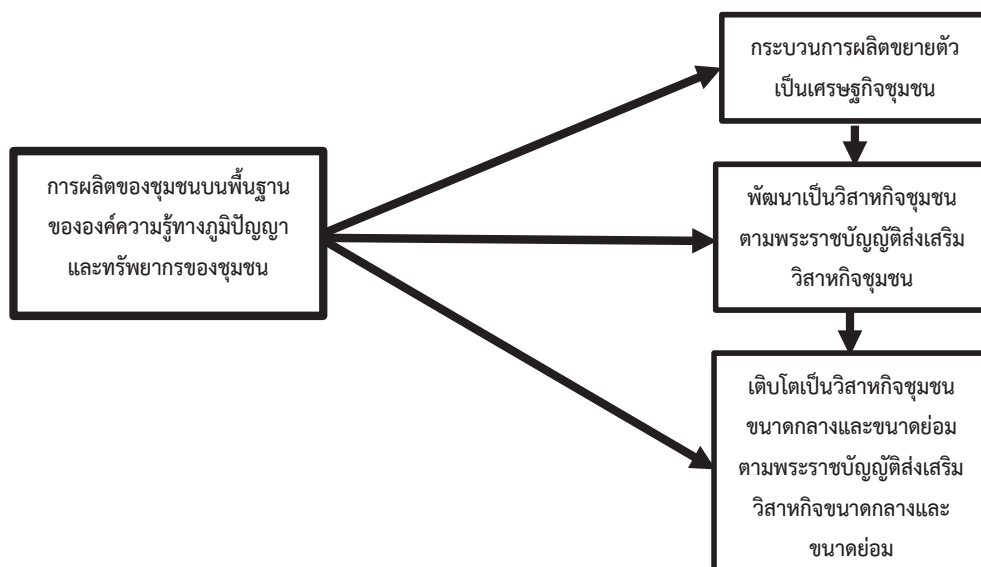
ภาพที่ 2 องค์ความรู้ภูมิปัญญาชุมชนท้องถิ่นจากการใช้ประโยชน์พิชระท่อม

ที่มา: จากการสังเคราะห์โดยคณะนักวิจัย

การยกระดับองค์ความรู้พิชระท่อมสู่การเป็นวิสาหกิจชุมชน

กรอบยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) ประกอบไปด้วย 6 ยุทธศาสตร์ที่สำคัญ โดยในยุทธศาสตร์ที่ 2 ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขันนั้น ได้กล่าวถึงเรื่องของการพัฒนาผู้ประกอบการและเศรษฐกิจชุมชน พัฒนาทักษะผู้ประกอบการ ยกย่องผลิตภัณฑ์แรงงาน พัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) สู่สากล และพัฒนาวิสาหกิจชุมชนและสถาบันเกษตรกร ซึ่งวิสาหกิจชุมชนนั้น ถือเป็นกลไกที่สำคัญของเศรษฐกิจฐานรากในการที่จะพัฒนาระดับเป็นวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมต่อไปในการสร้างความสามารถในการแข่งขัน นอกจากนี้ จะเพิ่มผลผลิตการผลิต (Productivity) โดยใช้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัยและพัฒนา และนวัตกรรมในทุกสาขาของภาคการผลิตและบริการที่เป็นฐานรายได้เดิมและที่ต่อยอดเป็นฐานรายได้ใหม่ (Nuanchuen, 2018) ในขณะเดียวกันก็ต้องการวางรากฐานที่แข็งแกร่งเพื่อสนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทั้งในด้านเสถียรภาพและสมรรถนะทางเศรษฐกิจมหภาค สำหรับการพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษเพื่อให้ประเทศไทยสามารถใช้จุดแข็งของแต่ละพื้นที่และชุมชนมาเสริมหนุนการพัฒนาเศรษฐกิจในภาพรวมได้ อีกทั้งเป็นการสนับสนุนและการกระจายความมั่งคั่งไปสู่ภูมิภาคต่าง ๆ ในประเทศ ช่วยลดความเหลื่อมล้ำในทุกมิติ และสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจและสังคมในระดับท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน รวมถึงการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นให้สามารถพึ่งตนเอง ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรม และเป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาในด้านอื่น ๆ ในพื้นที่ตามมาด้วยทุนของชุมชนท้องถิ่นเป็นสำคัญ ซึ่งทุนในที่นี้ไม่ได้หมายถึงเงินเพียงอย่างเดียว แต่หมายรวมถึงองค์ความรู้ ภูมิปัญญาต่าง ๆ ที่สามารถก่อให้เกิดการต่อยอดในทางเศรษฐกิจและเกิดประโยชน์กับคนในชุมชน (Kaewkwankrai, 2017)

พืชกระท่อมถือเป็นทรัพยากรที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของชุมชนควนสุบรรณ เนื่องจากการปลูกกันอย่างแพร่หลายและใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ บนพื้นฐานของภูมิปัญญาที่มีการถ่ายทอดกันมาตั้งแต่ในอดีตดังได้กล่าวแล้ว เช่น การใช้พืชกระท่อมทางยาและการรักษาโรค การใช้พืชกระท่อมทางพิธีกรรมและความเชื่อ การใช้พืชกระท่อมในวิถีชีวิตทางสังคมวัฒนธรรม (Chimphet, interview, 2022, March 25) กระทั่งวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2564 ประเทศไทยเริ่มมีผลบังคับใช้ พรบ.ยาเสพติดให้โทษฉบับที่ 8 พ.ศ. 2564 ปลดล็อกพืชกระท่อมออกจากบัญชียาเสพติด ประเภทที่ 5 ทำให้ชาวบ้านทั่วไปสามารถปลูกพืชกระท่อมเอาไว้ครอบครอง และสามารถซื้อขาย หรือนำมาบริโภคได้อย่างเสรีไม่ผิดกฎหมายอีกต่อไป จากนโยบายรัฐบาลซึ่งต้องการผลักดันกระท่อมให้เป็นพืชเศรษฐกิจตัวใหม่ สามารถส่งขายเชิงพาณิชย์ เพื่อสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรไทย จึงเป็นโอกาสสำคัญของชุมชนควนสุบรรณในการรักษาภูมิปัญญาพืชกระท่อม และสร้างเศรษฐกิจฐานรากเพื่อสร้างรายได้ให้ชุมชน จึงนำไปสู่การจดทะเบียนจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนเพื่อพืชกระท่อมภายใต้ชื่อ “วิสาหกิจชุมชนควนสุบรรณเกษตรยั่งยืน” เมื่อวันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2564 ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ที่ทำการตั้งอยู่ที่เลขที่ 40/8 หมู่ที่ 5 ตำบลควนสุบรรณ อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี (Klaewom, interview, 2022, March 25) และดำเนินการมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน สามารถจัดการองค์ความรู้ รักษาภูมิปัญญา และสร้างรายได้ให้ชุมชน ทั้งในรูปแบบของการจำหน่ายต้นกล้ากระท่อมสายพันธุ์ต่าง ๆ การจำหน่ายใบกระท่อม น้ำกระท่อม และผลิตภัณฑ์อื่น ๆ สร้างรายได้เสริมให้แก่เกษตรกรและชุมชนได้ตามวัตถุประสงค์ของการจดทะเบียนจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 การยกระดับองค์ความรู้ภูมิปัญญาพืชกระท่อมสู่การเป็นวิสาหกิจชุมชน

ที่มา: จากการสังเคราะห์โดยคณะนักวิจัย

อภิปรายผลการวิจัย

การจัดการองค์ความรู้พืชกระท่อมตามภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นรากฐานสำคัญของการดำรงชีวิตของชุมชนท้องถิ่น เนื่องจากภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นสรรพวิชาความรู้ที่ชุมชนใช้แก้ปัญหา หรือจรรโลงชีวิตไม่ว่าจะเป็นความรู้ที่มีการสั่งสมมีการประยุกต์ใช้มายาวนาน ล้วนแต่เป็นความรู้ที่ผ่านการพิสูจน์ว่าเข้ากันได้กับวิถีชีวิตด้านอื่น ๆ ของชุมชนท้องถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้านซึ่งเป็นความรู้สาธารณะที่คนส่วนใหญ่สามารถนำไปใช้ได้ ภูมิปัญญาชาวบ้านจะสามารถดำรงอยู่ได้ยาวนาน จำเป็นต้องมีศักยภาพในการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม หรือบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป ในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้จะต้องมีภูมิคุ้มกันทางปัญญาของตนเอง คือ การพัฒนาคนในชุมชนท้องถิ่นให้มีอิสรภาพทางความคิด มีความเป็นตัวของตัวเอง สามารถวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนของภูมิปัญญาตนเอง มีการประยุกต์ใช้อย่างชาญฉลาดและปรับใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน ซึ่งจะเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยให้ชุมชนท้องถิ่นอยู่รอดอย่างยั่งยืน เช่นเดียวกับชุมชนควนสุบรรณ อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่สะสมและสืบทอดองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับพืชกระท่อมจนกลายมาเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่สำคัญ ผูกพันกับวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชนในหลายรูปแบบดังได้กล่าวมาแล้ว ทั้งการใช้พืชกระท่อมทางยาและการรักษาโรค การใช้ทางพิธีกรรมและความเชื่อ การใช้ในวิถีชีวิตทางสังคมวัฒนธรรม จนกระทั่งสามารถยกระดับภูมิปัญญาพืชกระท่อมของชุมชนสู่การสร้างมูลค่าเชิงพาณิชย์ด้วยการจดทะเบียนจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก สร้างรายได้เสริมให้แก่ชุมชนควนสุบรรณด้วยภูมิปัญญาของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Asanangkongchai (2020) ที่ศึกษาถึงภูมิปัญญาของพืชกระท่อม พบว่า มีทั้งการใช้ในทางพิธีกรรม ความเชื่อ การใช้ออกฤทธิ์ทางยา และการใช้ในทางสันตนาการ นอกจากนี้ภายหลังจากการปลดล็อกออกจากบัญชียาเสพติดแล้ว ภูมิปัญญาต่าง ๆ ดังกล่าวสามารถต่อยอดให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจ กลายเป็นพืชเศรษฐกิจชนิดใหม่ที่ช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่นและประเทศชาติโดยภาพรวมอีกทางหนึ่ง

การยกระดับองค์ความรู้พืชกระท่อมสู่การเป็นวิสาหกิจชุมชน วิสาหกิจชุมชนเป็นคำที่เกิดขึ้นในช่วงหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 รัฐบาลโดยกระทรวงที่เกี่ยวข้องได้มีการส่งเสริมและสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งหวังว่าจะช่วยแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจและพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยการพยายามน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ โดยเริ่มตั้งแต่ครัวเรือน ชุมชน ตลอดจนเครือข่ายต่าง ๆ การเริ่มของวิสาหกิจชุมชนเกิดจากวิถีชีวิตของคนที่มีความต้องการขั้นพื้นฐาน ตั้งแต่การมีกินมีใช้ การมีสังคม จนกระทั่งสามารถใช้ชีวิตได้อย่างปลอดภัย โดยมุ่งเน้นที่ผู้ประกอบการขนาดเล็ก เพื่อจัดการทุนของชุมชนอย่างสร้างสรรค์ อันจะนำไปสู่การพึ่งพาตนเองและความเพียงพอของครอบครัวและชุมชน ทุนในที่นี้ไม่ได้หมายถึงแต่เพียงเงินแต่รวมถึง ทรัพยากร ผลผลิต ความรู้ ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ ภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่นที่สามารถนำมาพัฒนาระดับเพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ ชุมชนควนสุบรรณก็เช่นเดียวกันกับหลาย ๆ ชุมชนที่มีการสั่งสมภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ หนึ่งในภูมิปัญญาที่สำคัญ คือ ภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับพืชกระท่อม ทั้งการใช้ประโยชน์ทางยา การรักษาโรค พิธีกรรม ความเชื่อ วิถีชีวิต และความบันเทิงมาช้านาน

เนื่องจากอำเภอบ้านนาสารเป็นพื้นที่ที่มีชื่อเสียง และมีการปลูกกระท่อมเป็นจำนวนมากมาตั้งแต่ในอดีต ผูกพันกับชุมชนท้องถิ่น ด้วยความสำคัญของภูมิปัญญาดังกล่าวประกอบกับการปลดล็อกพืชกระท่อมออกจากบัญชียาเสพติด ชุมชนควนสุบรรณเห็นโอกาสทางภูมิปัญญาว่าจะสามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ จึงนำไปสู่การจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน ซึ่งเป็นการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาของตนเอง และสามารถสร้างรายได้เสริมให้แก่ชุมชนมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน สอดคล้องกับการศึกษาของ Kaewkwankrai (2017) ที่ศึกษาถึงทางรอดวิกฤติเศรษฐกิจด้วยแนวทางวิสาหกิจชุมชน ด้วยการนำเสนอการจัดการความรู้ของชุมชนท้องถิ่นในรูปแบบของวิสาหกิจชุมชนผ่านทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นในรูปแบบต่าง ๆ มาสร้างมูลค่าเชิงพาณิชย์ เพื่อให้ชุมชนอยู่รอดได้ด้วยตนเอง ด้วยการสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจจากฐานรากผ่านการจัดการภูมิปัญญาให้อยู่ในรูปแบบของวิสาหกิจชุมชนดังกล่าว

ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยนี้เป็นประโยชน์ในแง่ของการเป็นแนวทางการศึกษาวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการองค์ความรู้ทางภูมิปัญญาพืชกระท่อมของสังคมไทยที่มีมากมายหลายลักษณะไม่ได้จำกัดเฉพาะแค่เรื่องการเกษตร หากแต่ยังคงมีมิติอื่น ๆ เช่น การใช้ออกฤทธิ์ทางยา การใช้ทางการแพทย์ พื้นบ้าน การใช้สารสกัดในอาหารเสริม และเครื่องดื่ม เป็นต้น ซึ่งการจัดการองค์ความรู้ทางภูมิปัญญาพืชกระท่อม นอกจากจะเป็นการรักษารากเหง้าทางภูมิปัญญาของชุมชนให้อยู่เคียงคู่กับชุมชนได้อย่างมั่นคงแล้ว ยังสามารถสร้างมูลค่าเชิงพาณิชย์ในลักษณะต่าง ๆ ดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งภูมิปัญญาที่ผ่านการศึกษาวิจัย และมีการจัดการองค์ความรู้ที่เป็นระบบ ด้วยการนำผลจากการศึกษาวิจัยไปต่อยอดทางเศรษฐกิจ เช่น การจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นมีความเข้มแข็ง อันจะส่งผลดีต่อประเทศชาติโดยภาพรวมต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้มาจากงานเรื่อง “การจัดการองค์ความรู้พืชกระท่อมจากภูมิปัญญาชาวบ้านสู่ระบบการผลิตแบบวิสาหกิจชุมชน: ตำบลควนสุบรรณ อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ผู้วิจัยต้องขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่งต่อการเห็นความสำคัญของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ทั้งทุนสนับสนุนและการตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานให้เกิดประโยชน์ต่อสาธารณะ

เอกสารอ้างอิง

Asanangkongchai, S. (2020). *Summary of kratom, center for the study of addiction problems*. Songkhla: Faculty of Medicine, Prince of Songkla University. [in Thai]

- Boondamnoen, T. (2014). *A comparative study of the ratio of solvents used to extract Mitragynine from kratom leaves* (Research report). Nakhon Sawan: Nakhon Sawan Rajabhat University. [in Thai]
- Chansirimongkol, B. (2009). A study of the symptomatic effects found in kratom users at the outpatient department Suan Saranrom Hospital. *Journal of Somdet Chaopraya Institute of Psychiatry*, 3(1), 41-53. [in Thai]
- Chimphet, D. (2022, March 25). *Deputy chief executive of the SAO* (interview). [in Thai]
- Chuayraksa, W. (2017). *Community enterprise development guidelines: A case study of indigo-dyed cotton women group at Ban Tham Tao, Sakon Nakhon Province* (Master's thesis). Burapha University, Chonburi. [in Thai]
- Kaewkwankrai, T. (2017). The way to survive the economic crisis through the community enterprise approach. *Academic Journal of Buriram Rajabhat University*, 9(2), 33-50. [in Thai]
- Khongleng, P. (2022, March 4). *Village headman* (interview). [in Thai]
- Klaewom, C. (2022, March 25). *Community sage* (interview). [in Thai]
- Makboon, S. (2022, March 18). *Chief executive of the SAO* (interview). [in Thai]
- Mayeng, F., Khamkaew, D., Onchan, P., & Muhamad, C. (2020). The wisdom in utilization of kratom from local healers: A case study in a community in Southern Thailand. *RBRU Journal of Humanities and Social Sciences*, 1(2), 66-75.
- Mueandao, K. (2018). *Comparison of mitragynine extraction methods for forensic science and antibacterial activity from kratom* (Master's thesis). Silpakorn University, Bangkok. [in Thai]
- Nuanchuen, C. (2018). *Guidelines for sustainable development of community enterprises with local wisdom: Case study of community enterprises in Nakhon Phanom and Sakon Nakhon Provinces* (Research report). Bangkok: National Defense College. [in Thai]
- Panich, V. (2003). *Knowledge management in the era of knowledge-based society and economy*. Bangkok: Institute for the Promotion of Knowledge Management for Society. [in Thai]
- Panyaphu, D. (2016). Kratom: Herbs or drugs. *Journal of Thai Traditional and Alternative Medicine*, 14(3), 242-256. [in Thai]
- Petkaew, C. (2004). Upgrading and applying local wisdom in the current situation. *Thai Journal*, 3(3), 14-21. [in Thai]
- Promchai, A., & Suwanachot, S. (2011). The success of Huaykan Community Enterprise. *Local Administration Journal*, 4(2), 16-29.
- Rungrueng, W. (2020). Toxicology of kratom plants. *Journal of Hospital Pharmacy*, 30(2), 118-124. [in Thai]

-
- Smitinan, T. (2014). *Name of plants of Thailand*. Bangkok: Ministry of Natural Resources and Environment. [in Thai]
- Sukprasert, P. (2015). *Local wisdom and agricultural promotion*. Bangkok: Faculty of Agriculture, Kasetsart University. [in Thai]
- Thanissaro, P. (2020). Knowledge management: Human development process and job development. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 5(2), 197-203. [in Thai]
- Thongtakorn, P. (2022, March 11). *Agriculturist* (interview). [in Thai]
- Wangsinthaveekul, C. (2017). *Kratom*. Songkhla: Center for Continuing Education in Pharmacy, Prince of Songkla University. [in Thai]
- Wongpisan, U. (2016). The transfer of local knowledge on organic rice farming by farmers in Eastern Thailand. *Valaya Longkorn Research and Development Journal*, 11(3), 281-293. [in Thai]

ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผีกับบทบาททางสังคมของชาวไทย ที่นับถือศาสนาพุทธในอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช

Beliefs and Rituals Related to Animism and the Social Role of Thai Buddhists in Thung Yai District, Nakhon Si Thammarat Province

จุฑาทิพย์ ไกรนรา^{1*}

Juthathip Grainara^{1*}

Abstract

The objectives of this research were to 1) study the beliefs and rituals associated with spirit worship among Thai Buddhists in Thung Yai District, Nakhon Si Thammarat Province, and 2) study the social role of Thai Buddhists' beliefs and rituals related to the worship of spirits in Thung Yai District. A qualitative research methodology was used in this study, along with cultural concepts such as the human code of thought, Structural Functionalism, and Functionalism. The researcher chose the Prik Subdistrict in Nakhon Si Thammarat Province as the research area. The purposive sampling method was chosen because it was in an area with a large Buddhist population. Data were collected from target groups aged 50 and higher. The sample group included expertise cohorts, practitioners, and related groups. An observation form, an interview form, and a camera were

¹วิชาเอกภาษาไทย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต อ.เมืองภูเก็ต จ.ภูเก็ต 83000

¹Major in Thai Language, Faculty of Education, Phuket Rajabhat University, Mueang Phuket District, Phuket Province 83000

*ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: Juthathip.g@pkru.ac.th)

รับบทความวันที่ 13 พฤษภาคม 2565 แก้ไขวันที่ 12 สิงหาคม 2565 รับลงตีพิมพ์วันที่ 15 สิงหาคม 2565

used as research instruments. The researcher gathered field data through interviews, group discussions, and observation, in addition to studying the documented information and presenting the research findings using the descriptive analysis method.

The study revealed:

1. The people in our study believe in spirits and believe that there are 30 different types of ghosts. These ghosts are classified into three categories: good ghosts, semi-good ghosts, and bad ghosts.
2. Three types of rituals worshipping ghosts by the the subjects were occupation rituals, life rituals, and miscellaneous rituals.
3. The social role of beliefs and rituals related to spirit worship of the subjects appeared in all seven positions; namely, the role of natural resources preservation, professions, health care, motivation, individual empowerment, gambling, and the responsibility of married life and one's household.

Keywords: *Beliefs, Rituals, Spiritualism, Social Norms, Nakhon Si Thammarat*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผีของชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธในอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช และ 2) เพื่อศึกษาบทบาททางสังคมของความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผีของชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธในอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพอธิบายผ่านแนวคิดวัฒนธรรมคือรหัสความคิดของมนุษย์ ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม และทฤษฎีหน้าที่นิยม ผู้วิจัยเลือกพื้นที่การวิจัยเป็นตำบลปริก อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช เพราะเป็นพื้นที่ที่มีประชากรนับถือศาสนาพุทธเป็นจำนวนมาก โดยใช้กลุ่มเป้าหมายเป็นรายบุคคล ซึ่งมีอายุ 50 ปีขึ้นไป เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วยกลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มผู้เกี่ยวข้อง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และกล้องถ่ายรูป ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการสังเกต ประกอบกับการศึกษาข้อมูลเอกสารแล้วนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย พบว่า

1. ชาวอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช มีความเชื่อเรื่องผี ทั้งหมด 30 ชนิด ซึ่งผีต่าง ๆ เหล่านี้ แบ่งเป็นกลุ่มย่อย ๆ ได้ 3 กลุ่ม คือ ผีดี ผีกึ่งดีกึ่งร้าย และผีร้าย
2. พิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือ “ผี” ของชาวอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช มีทั้งหมด 3 ประเภท ได้แก่ พิธีกรรมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต และพิธีกรรมเบ็ดเตล็ด

3. บทบาททางสังคมของความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผีของชาวอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ปรากฏทั้งหมด 7 บทบาท ได้แก่ บทบาทเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ ทรัพยากรธรรมชาติ บทบาทเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ บทบาทเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพจิต บทบาทเกี่ยวกับการสร้างขวัญและกำลังใจ บทบาทเกี่ยวกับการสร้างพลังอำนาจของบุคคล บทบาทเกี่ยวกับการเสี่ยงโชคเสี่ยงทาย และบทบาทเกี่ยวกับการใช้ชีวิต/การครองเรือน

คำสำคัญ: ความเชื่อ พิธีกรรม การนับถือผี บทบาททางสังคม นครศรีธรรมราช

บทนำ

ความเชื่อเรื่องผีเป็นสิ่งที่หยั่งรากลึกในจิตใจของมนุษย์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนี้ ซึ่งวิทยาศาสตร์ไม่สามารถพิสูจน์ได้และไม่สามารถปฏิเสธได้เช่นเดียวกัน ก่อนที่จะรับเอาศาสนาพราหมณ์ และศาสนาพุทธเข้ามาในสังคม แม้ในระยะต่อมาจะมีความเชื่อด้านอื่น ๆ เช่น ความเชื่อเรื่องหินมงคล ความเชื่อเรื่องตะกรุด ความเชื่อเรื่องเหล็กไหล ฯลฯ เข้ามา และเกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมมากขึ้น แต่คนไทยส่วนใหญ่ก็ยังคงมีความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผีกันอยู่มาก เพียงแต่ปรับเปลี่ยนไปบ้างเท่านั้น ดังที่ Phongpit (1999) ชี้ว่า คนไทยนับถือ “ผี” ก่อนที่ศาสนาพราหมณ์และพุทธศาสนาจะเข้ามาในเมืองไทย จนเกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมขึ้นมาตามลำดับ โดยที่ชาวไทยส่วนใหญ่โดยเฉพาะชนบทไม่ได้ละทิ้งความเชื่อและวิถีปฏิบัติดั้งเดิมไป มีแต่การปรับเปลี่ยนให้เข้ากับเชื่อใหม่ อย่างไรก็ตาม ชาวพุทธทั้งในชนบทและในเมืองต่างก็ถือว่าพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ อยู่เหนือผีทั้งหลาย ไม่ว่าจะโดยอำนาจบารมีหรือความศักดิ์สิทธิ์ การนับถือผีเริ่มจะเปลี่ยนไปจากกระบวนทรรศน์เดิมสู่กระบวนทรรศน์ใหม่ของสังคมใหม่ ซึ่งมีสังคมเมืองเป็นตัวแบบ มีรากฐานอยู่ที่ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เรื่องผีจึงกลายเป็นเรื่อง “ไสยศาสตร์” ที่ว่าด้วยอำนาจลึกลับที่ผู้คนพยายามหาวิธี “ใช้” (Manipulate) เพื่อตอบสนองความต้องการของตนเองมากกว่าที่จะเคารพนับถือด้วยความยำเกรง และเพื่อเอกภาพและดุลยภาพแห่งชีวิตเหมือนแต่ก่อน ความสัมพันธ์ของคนในสังคมและคนกับธรรมชาติได้เปลี่ยนไปตามกระบวนทรรศน์ใหม่ แต่รากเหง้าความเชื่อดั้งเดิมไม่ได้หมดไปเพราะกระบวนทรรศน์ซึ่งมีวิทยาศาสตร์เป็นรากฐานก็ไม่สามารถให้คำตอบแก่ชีวิตมนุษย์ในทุกเรื่องทุกอย่างและทุกมิติ ความลึกลับและปัญหาสารพันยังคงมีอยู่ต่อไป ผีจึงยังคงอยู่คู่กับคนต่อไปเช่นเดียวกัน แต่เปลี่ยนบทบาทหน้าที่และความสัมพันธ์กับผู้คน รวมทั้งจำนวนก็เปลี่ยนไป ผีหลายตนก็ถูกกลืนเลือนหรือเลิกการนับถือไป

อำเภอทุ่งใหญ่ เป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่คนส่วนใหญ่ในชุมชนนับถือศาสนาพุทธ อีกทั้งยังคงมีความเชื่อเกี่ยวกับผีและนับถือผิอย่างแพร่หลาย เช่น แม่หนูยี่ ผีแม่ซื่อ ผีครูหมอ ผีตายาย ผีชิน เป็นต้น ดังที่ Rueangnarong (2016) กล่าวว่า คนได้มีความเชื่อที่สืบทอดกันมา โดยยึดมั่นว่าความเชื่อจะช่วยให้ปลอดภัยและมีความสุขในชีวิต หนึ่งในความเชื่อของคนได้ก็คือความเชื่อเรื่องผีสามเทวดา ได้แก่ ผีแม่ซื่อ ผีครูหมอ ผีตายาย และเทวดา ซึ่งความเชื่อเกี่ยวกับผีและการนับถือผีนำมาซึ่งพิธีกรรมที่คนในสังคมยึดถือปฏิบัติกันมาอย่างช้านาน เพื่อเป็นการเซ่นสรวงบูชาและวิงวอนให้ผีที่ตนนับถือได้ช่วยเหลือ บันดาลสุขให้ชีวิตประสบพบเจอแต่ความสุขความเจริญ ให้พ้นจากเหตุร้าย

ต่าง ๆ ไม่เว้นแม้แต่คนในอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราชด้วย เช่น พิธีไหว้ตายาย พิธีเซ่นแม่หน้อย พิธีเซ่นผีจีน พิธีไหว้ครูหมอโนรา เป็นต้น ดังที่ Phromkaew (2001) กล่าวว่า ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผีปรากฏให้เห็นทั่วไปในภาคใต้ และมีบทบาทต่อชีวิตและสังคมของผู้คนในภูมิภาคนี้เป็นอย่างมากสืบต่อมาช้านานจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะในกลุ่มชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธซึ่งเป็นกลุ่มชนส่วนใหญ่ในภาคใต้นั้น มีความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับเรื่องนี้แพร่หลายมาก จึงสะท้อนให้เห็นถึงมโนทัศน์ (Concept) ที่มีต่อธรรมชาติได้ระดับหนึ่ง การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมจึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากจะทำให้สามารถเข้าใจถึงความรู้สึกนึกคิด และพฤติกรรมของผู้คนในสังคมนั้น ๆ ได้อย่างลุ่มลึกและชัดเจน

ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผีมีบทบาทในสังคมของชาวอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นอย่างมาก โดยเกี่ยวข้องกับชีวิตของคนในชุมชนตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น มีบทบาทเกี่ยวกับการดูแลรักษารัฐธรรมนูญ มีบทบาทในการใช้ชีวิตคู่และการครองเรือน มีบทบาทในการประกอบอาชีพ และมีบทบาทในการรักษาสุขภาพ เป็นต้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Nankhantee (2018) ที่ว่า บทบาทและความสำคัญของการนับถือผี ประกอบด้วย 1) บทบาทต่อการรักษา ในปัจจุบันชาวบ้านมีความรู้ด้านการแพทย์มากขึ้น แต่มุมมองและการเข้าใจเกี่ยวกับสาเหตุของความเจ็บป่วยยังคงมีกรอบความคิดของอำนาจเหนือธรรมชาติ จึงทำให้ชาวบ้านบางคนเข้ามาพึ่งอำนาจของผี แม้ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าจะได้ผล แต่สิ่งที่พบคือ ความรู้สึกสบายใจ คลายกังวล 2) บทบาทต่ออาชีพ ในปัจจุบันชุมชนบ้านเนินสะอาดมีผู้คนหลากหลายอาชีพ เช่น ค้าขาย ช่างเสริมสวย ช่างมรดก คนเหล่านี้บนบาน ขอพึ่งบารมี เพื่อขอให้ประสบผลสำเร็จในการทำธุรกิจ 3) บทบาทต่อการเดินทาง ชาวบ้านมักบนบานเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจต่อเหตุการณ์ที่ไม่สามารถคาดคะเนล่วงหน้าได้ ทำให้เกิดกำลังใจที่ดี และ 4) บทบาทต่อการจัดระเบียบและควบคุมทางสังคม การยึดถือจารีตประเพณี ข้อห้าม หลักธรรมทางพุทธศาสนา มาปฏิบัติใช้ โดยผีปู่ตาเป็นผู้ควบคุมลงโทษผู้ที่กระทำความผิด ทำให้เห็นได้ว่าชาวบ้านเนินสะอาดยังคงนับถือผีเพื่อธำรงวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนสืบไปภายใต้บริบท เงื่อนไข ปัจจัยของชุมชนที่เป็นพลวัตอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Chuenka (2021) ที่พบว่า คนในชุมชนบางปลานับถือตัวละครพระรามและพระลักษมณ์จากเรื่องรามเกียรติ์ในฐานะตัวละครศักดิ์สิทธิ์ที่เป็น “ผีอารักษ์” ของชุมชน โดยมีเจว็ดไม้ตะเคียนคู่เป็นสัญลักษณ์ และมีความสำคัญในระดับสูงกว่าผีอารักษ์อื่น ๆ ในชุมชน นอกจากนี้ยังพบว่า มีการนับถือตัวละครแม่สีดา แม่เบญจกาย พ่อสุครีพ พ่อหนุมาน และพ่อขมพูนาน ในฐานะบริวารของเจ้าพ่อพระราม-พระลักษมณ์อีกด้วย ทุกปีคนในชุมชนจะช่วยกันจัดประเพณีแห่เจว็ดเจ้าพ่อพระราม-พระลักษมณ์ ในวันที่ 15 - 16 เมษายน แบ่งได้เป็น 3 พิธีย่อย คือ พิธีบวงสรวง พิธีแห่เจว็ด และพิธีเจริญพระพุทธมนต์ สื่อความหมายถึงการบวงสรวงเจ้าพ่อ เจ้าแม่ และเชิญเจ้าพ่อเจ้าแม่แห่แหนเพื่อปกป้องรักษาคนในชุมชน พิธีกรรมดังกล่าวสะท้อนถึงการผสมผสานความเชื่อดั้งเดิมเรื่องการนับถือผี ความเชื่อในคติพราหมณ์และพุทธศาสนาในพื้นที่ บทบาททั้งระดับบุคคล ได้แก่ เรื่องการประกอบอาชีพ การรักษาโรค การให้โชคให้ลาภ และความเป็นสิริมงคล และในระดับชุมชน ได้แก่ การช่วยปกป้องคุ้มครองคนในชุมชน เป็นที่พึ่งทางใจของ

คนในชุมชน ตลอดจนสร้างความสามัคคีให้แก่คนในชุมชน

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผี กับบทบาททางสังคมของชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธในอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งจากเอกสารและภาคสนาม แล้วนำข้อมูลเหล่านั้นมาตีความตามฐานความคิดที่ว่า ความเชื่อเกี่ยวกับ “ผี” เป็นวัฒนธรรม ความคิดของมนุษย์ จึงเป็นเรื่องของการให้ “ความหมาย” ทางวัฒนธรรม มากกว่าที่จะเป็นเรื่องของความจริง “ทางวิทยาศาสตร์” ซึ่งจะทำให้ทราบถึงความเชื่อ พิธีกรรม และบทบาททางสังคมของความเชื่อที่มีต่อชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธในอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งจะเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการเข้าใจกลุ่มชนนี้ได้ดียิ่งขึ้น อีกทั้งผู้ที่สนใจยังสามารถนำข้อมูลเหล่านี้ไปปรับใช้ในการทำวิจัยของตน และใช้ในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาสังคมได้อย่างเหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผีของชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธในอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. เพื่อศึกษาบทบาททางสังคมของความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผีของชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธในอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดวัฒนธรรมคือรหัสความคิดของมนุษย์ แนวคิดนี้มองว่า แท้จริงแล้ววัฒนธรรมคือแบบแผนความคิดของมนุษย์ซึ่งเกิดจากการรับรู้และจัดระบบของประสบการณ์ และจินตนาการให้มีความหมายต่อชีวิตและสังคม การมองวัฒนธรรมโดยให้ความสำคัญกับความคิดของมนุษย์เป็นหลักนี้มีลักษณะสอดคล้องกับที่ Ganjanapan (2001b) ได้กล่าวไว้ว่า การวิจัยทางวัฒนธรรมนั้นจะต้องมองลึกลงไปถึงความคิดของมนุษย์ อันเป็นต้นตอของผลผลิตทางวัฒนธรรม

ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม (Structural Functionalism) เป็นทฤษฎีแม่บททฤษฎีหนึ่งในทฤษฎีแม่บททั้งหลาย ทั้งในแง่ของความเก่าแก่ มีชีวิตยาวนานจากอดีต และในแง่ความนิยมของนักสังคมวิทยา ซึ่ง Sanyawiwat (2000) อธิบายว่า ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมของพาร์สันส์มีหน้าที่พื้นฐาน 4 ประการ ที่เป็นสิ่งจำเป็นหรือเป็นลักษณะสำคัญของทุกระบบ ได้แก่ การปรับตัว การบรรลุเป้าหมาย การบูรณาการ และการรักษาแบบแผน ซึ่งความเชื่อและพิธีกรรมของชาวอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้มีการปรับเปลี่ยนไปตามสภาวะของสังคม ความเชื่อและพิธีกรรมหลายอย่างก็ยังคงดำรงอยู่ในสังคมมาจนถึงปัจจุบัน แต่หลายความเชื่อและพิธีกรรมก็อาจถูกลดความสำคัญลงจากกระแสโลกาภิวัตน์ การที่คนในชุมชนประกอบพิธีกรรมใดขึ้นมาก็เพื่อต้องการให้บรรลุเป้าหมายบางอย่าง เช่น รักษาอาการป่วยไข้ สร้างขวัญและกำลังใจให้กับตนเองและครอบครัว เพื่อความเจริญรุ่งเรืองในการประกอบอาชีพ เป็นต้น นอกจากนี้ การประกอบพิธีกรรมในยุคปัจจุบันจำเป็นต้องมี

การบูรณาการกับความเชื่อของคนในสังคม อีกทั้งยังต้องมีผู้สืบทอดพิธีกรรมต่าง ๆ ในชุมชนเพื่อรักษาแบบแผนเดิมของพิธีกรรมไว้ไม่ให้สูญหาย ผู้วิจัยจึงใช้ทฤษฎีนี้เป็นแนวทางในการศึกษาบทบาททางสังคมของความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผีของชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธในอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ว่าผิตนไหนมีบทบาทอย่างไรในสังคม อีกทั้งศึกษาว่าความเชื่อเรื่องผีนี้นี้มีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใด

ทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalism) จากการศึกษาพบว่า ทฤษฎีนี้มีความเชื่อว่ามนุษย์ในทุกสังคมวัฒนธรรมมีความต้องการพื้นฐานทางด้านร่างกายและจิตใจ และหน้าที่หลักของวัฒนธรรมคือการตอบสนองต่อความต้องการของมนุษย์ในสังคมหนึ่ง ๆ วัฒนธรรมใดทำให้มนุษย์มีความสะดวกพึงพอใจ มีความเหมาะสม วัฒนธรรมนั้นก็จะดำรงอยู่ในทางตรงกันข้าม หากวัฒนธรรมใดไม่เหมาะสมก็จะถูกละทิ้งไป และมีการคิดสิ่งใหม่ที่เหมาะสมกว่าขึ้นมาแทน นอกจากนี้ Na Thaleng (2014) ชี้ให้เห็นว่า การศึกษาคติชนด้านบทบาทหน้าที่เป็นการศึกษาคติชนที่เน้นความสัมพันธ์ระหว่าง (Text) กับบริบททางสังคมของคติชน (Social Context of Folklore) เพื่อวิเคราะห์ว่าคติชนในฐานะที่เป็นข้อมูลวัฒนธรรมมีหน้าที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ทางด้านจิตใจ ช่วยสร้างความเข้มแข็งและความมั่นคงทางวัฒนธรรมให้แก่สังคม ผู้วิจัยใช้ทฤษฎีนี้ในการศึกษาว่าความเชื่อและพิธีกรรมมีบทบาทและหน้าที่อย่างไรในสังคม และความเชื่อและพิธีกรรมนั้นดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างไร มีการผสมผสานความเชื่อเก่าหรือความเชื่อเชิงพื้นๆ ที่ท่ามกลางความเป็นสังคมไทยพุทธหรือไม่อย่างไร

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผีในภาคใต้

Phromkaew (2001) ศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผี กับบทบาททางสังคมของชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธในภาคใต้ ผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อเรื่องผีเป็นความเชื่อดั้งเดิมของมนุษย์ที่มีมาช้านานและปรากฏอยู่ในสังคมต่าง ๆ ทุกยุคทุกสมัย ความเชื่อเรื่อง “ผี” ของชาวไทยพุทธภาคใต้มีหลายลักษณะ เมื่อศึกษาวิเคราะห์โดยภาพรวมสามารถจำแนก “ผี” ได้เป็น 3 ประเภท คือ 1) ผีชั้นสูงหรือผีดี ได้แก่ จำพวก “เทพ” ซึ่งแบ่งออกเป็นเทพชั้นสูงและเทพทั่วไป 2) ผีชั้นกลางหรือผีก้ำกึ่งดีร้าย ซึ่งแบ่งได้หลายกลุ่ม ได้แก่ ผีประจำทรัพยากรธรรมชาติ ผีประจำทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ผีประจำบ้านเมืองและถิ่นที่อยู่อาศัย ผีบรรพบุรุษ ผีวีรบุรุษ เป็นต้น 3) ผีชั้นต่ำหรือผีร้ายที่มีอยู่ในธรรมชาติทั่วไป และผีร้ายที่อยู่ในนรก โดยพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผีของชาวไทยพุทธภาคใต้ซึ่งนิยมปฏิบัติกัน สามารถแบ่งออกได้ 2 ลักษณะ คือ พิธีกรรมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ เช่น พิธีกรรมเกี่ยวกับการทำนา พิธีกรรมเกี่ยวกับการทำประมง พิธีกรรมเกี่ยวกับการแสดง เป็นต้น และพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต เช่น พิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิด พิธีกรรมเกี่ยวกับการรักษาโรค พิธีกรรมเกี่ยวกับการแต่งงาน พิธีกรรมเกี่ยวกับการตาย เป็นต้น ส่วนบทบาททางสังคมของความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือ “ผี” ที่มีต่อชาวไทยกลุ่มนี้ ได้แก่ บทบาทเกี่ยวกับการดูแลทรัพยากรธรรมชาติ บทบาทเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ บทบาทเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพจิต บทบาทเกี่ยวกับการสร้างขวัญและกำลังใจ บทบาทเกี่ยวกับการสร้างพลังอำนาจของบุคคล และบทบาทเกี่ยวกับการเสี่ยงโชคเสี่ยงทาย

Chaisawat (2019) ได้ศึกษาความเชื่อเรื่องวิญญาณบรรพบุรุษของคนไทยถิ่นใต้: ฝิ เปรต และ ทวด ผลการวิจัยพบว่า ตำนานเรื่องเล่าท้องถิ่นไทยภาคใต้หลายเรื่อง ๆ ได้กล่าวถึงความเคารพนับถือที่ผู้คนมีต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งได้สร้างกรรมดี-ชั่วเอาไว้ เมื่อเป็นมนุษย์จะเกิดอีกภพภูมิหนึ่ง อาจเป็นผี เป็นเปรต เป็นเทวดา ที่ปรากฏอยู่ในรูปของคนบ้าง สัตว์บ้าง ต้นไม้บ้าง ซึ่งล้วนแล้วแต่มีอิทธิฤทธิ์สามารถแสดงปาฏิหาริย์ สามารถดลบันดาลสิ่งดี-ร้ายให้เกิดแก่ลูกหลานที่ยังมีชีวิตอยู่ได้ ลูกหลานที่มีชีวิตอยู่จึงแสดงความกตัญญูต่เวทีต่อบรรพบุรุษของตนด้วยความเชื่อ ความศรัทธา ตลอดจนสักการะบูชาด้วยเครื่องเซ่นสรวงพิเศษต่าง ๆ

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผีในภาคใต้พบว่า มีการศึกษาในเชิงพื้นที่เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับผีค่อนข้างน้อย ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผีกับบทบาททางสังคมของชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธในอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งจะเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการเข้าใจกลุ่มชนนี้ได้ดียิ่งขึ้น อีกทั้งผู้ที่สนใจยังสามารถนำข้อมูลเหล่านี้ไปปรับใช้ในการทำวิจัยของตน และใช้ในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาสังคมได้อย่างเหมาะสมต่อไป

วิธีการวิจัย

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกพื้นที่การวิจัย คือ ตำบลปริก อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช เนื่องจากเป็นตำบลที่มีจำนวนประชากรมากที่สุดของอำเภอทุ่งใหญ่ ซึ่งโดยส่วนใหญ่ก็นับถือศาสนาพุทธ อีกทั้งยังคงมีความเชื่อและปรากฏพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผีอย่างเด่นชัด ผู้วิจัยเลือกกลุ่มเป้าหมายซึ่งมีอายุ 50 ปี ขึ้นไป เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) ได้แก่ กลุ่มบุคคลที่ให้ข้อมูลในเชิงลึกและสำคัญเกี่ยวกับความเชื่อพิธีกรรม และบทบาททางสังคมของความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผีของชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธในอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่สามารถจะให้ข้อมูลได้เที่ยงตรง ประกอบด้วยหมอไสยศาสตร์ โนรา คนทรงพรานบุญ และมีคนายกประจำวัดพรหมนิมิตโพธิ์ธาราม (วัดหนองคล้า)

2. กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) ได้แก่ ชาวอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยกำเนิด ที่เป็นผู้ปฏิบัติพิธีกรรมในการนับถือผีเป็นประจำทุกปี จำนวน 5 คน

3. กลุ่มผู้เกี่ยวข้อง (General Informants) ได้แก่ กลุ่มบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อ และเคยเข้าร่วมพิธีกรรมในการนับถือผีของชาวอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ประกอบด้วยชาวบ้านที่มีภูมิลำเนาอยู่ในอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 11 คน

เครื่องมือวิจัย

1. การสังเกต (Observation) แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ 1) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และ 2) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation)

ซึ่งผู้วิจัยจะสังเกตวิธีการและขั้นตอนในการปฏิบัติพิธีกรรมนั้น ๆ เช่น พิธีกรรมการไหว้เจ้าที่ส่วน พิธีกรรมเกี่ยวกับอาชีพการรำโนรา พิธีกรรมการบูชานางกวัก เป็นต้น ว่ามีการจัดเตรียมข้าวของและมีขั้นตอนในการปฏิบัติอย่างไร แล้วจัดบันทึกรายละเอียดไว้ในแบบสังเกต

2. การสัมภาษณ์ (Interviews) เป็นแบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interviews) ซึ่งประเด็นหลักที่ผู้วิจัยใช้ในการสัมภาษณ์เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ประกอบด้วย ความเชื่อ พิธีกรรม และบทบาททางสังคมของความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผีของชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธในอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช

3. กล้องถ่ายรูป ใช้เพื่อบันทึกภาพนิ่งในขณะที่ผู้วิจัยลงพื้นที่ไปสังเกตขั้นตอนและกระบวนการในการประกอบพิธีกรรมแบบไม่มีส่วนร่วม

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การสังเกต และที่เก็บรวบรวมได้จากเอกสารมาจำแนกหมวดหมู่ และจัดระบบตามวัตถุประสงค์และขอบเขตเนื้อหาที่กำหนดไว้

2. ตรวจสอบความชัดเจนและความสมบูรณ์ของข้อมูล เพื่อเก็บข้อมูลเสริมในเนื้อหาส่วนที่ยังไม่ชัดเจนและขาดความสมบูรณ์ ซึ่งมีวิธีการตรวจสอบดังนี้

2.1 บันทึกพรรณนาอย่างละเอียด และนำเสนอพรรณนาให้เห็นภาพทุกแง่มุม

2.2 ให้อุบัติการณ์ที่อยู่ในสนามวิจัยหรือในปรากฏการณ์ที่ศึกษาอ่านข้อมูลเพื่อตรวจสอบรับรองความถูกต้อง

3. นำข้อมูลทั้งหมดมาศึกษาวิเคราะห์ตามประเด็นศึกษาที่กำหนดไว้ ดังนี้

3.1 การจัดระเบียบข้อมูล แยกข้อมูลโดยอาศัยหลักเกณฑ์ที่มาของข้อมูล ได้แก่ ข้อมูลที่ได้จากการสังเกต และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ จากนั้นจำแนกข้อมูลออกเป็น 2 ด้าน คือ ข้อมูลด้านความเชื่อ และข้อมูลด้านพิธีกรรม

3.2 การทำดัชนีหลักหรือรหัสข้อมูลจากการบันทึกพรรณนา เช่น ใช้คำหลักว่า “บทบาทของความเชื่อและพิธีกรรม” ในการกำหนดว่าความเชื่อและพิธีกรรมนั้น ๆ มีบทบาททางสังคมอย่างไร

3.3 การกำจัดข้อมูลหรือสร้างข้อสรุปชั่วคราว เป็นการกำหนดข้อมูลที่ไม่เกี่ยวกับประเด็นที่วิจัยออกไป และหาข้อสรุปในสิ่งที่สัมภาษณ์ เช่น สรุปทัศนคติ ความเชื่อส่วนบุคคล ค่านิยม เป็นต้น

3.4 การสร้างบทสรุป เป็นการพิจารณาความสัมพันธ์ของข้อมูลที่ได้สรุปไว้ชั่วคราว ให้มีความเชื่อมโยงกับประเด็นที่ศึกษา

ผลการวิจัย

1. ประเภทของ “ผี” ในความเชื่อของชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธในอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช จากการศึกษาพบว่า ชาวไทยกลุ่มนี้มีความเชื่อเรื่องผีมาช้านานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมีการเล่าสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษ ผีบางตนแม้หลายคนจะไม่เคยพบเจอด้วยตนเอง หรือ

ไม่รู้จักชื่อ แต่ก็มีความเชื่อว่าผีเหล่านั้นยังมีอยู่ และเชื่อว่า “ผี” แต่ละตนสามารถบันดาลทุกข์สุขให้กับมนุษย์ได้ ซึ่งมีทั้งหมด 30 ชนิด ได้แก่ 1) ผีชิน (ชินน้ำ ชินดิน ชินน้ำค้าง ชินดอกไม้) 2) ผีกละ (ผีจะกละ) 3) ผีนางตะเคียน 4) ผีขโมต 5) ผีพราย 6) ผีหลังกลวง 7) ผีกุมารทอง 8) ผีแม่ซื้อ 9) ผีลูกกรอก 10) ผีนางตานี 11) ผีนางกวัค 12) ผีแม่ย่านาง 13) ผีเจ้าเสน 14) ผีดำ 15) ผีครุหมอ 16) ผีนางประตู่ 17) ผีโปหมอ (ปู่หมอ) 18) ผีเปรต 19) ผีปราบ 20) ผีไม้ไผ่ขาคิม 21) แม่หน้อย 22) ผีบ้าน (ผีเรือน) 23) ผีนางไม้ 24) ผีทะเล 25) ผีทวด 26) ผีแม่พังสะดา 27) ผีปู่โสม 28) ผีล้ง 29) ผีเจ้าที่เจ้าทาง และ 30) ผีนางโอกระแซง

ผีทั้ง 30 ชนิดนี้ สามารถแบ่งออกเป็นประเภทย่อย ๆ ได้ 3 ประเภท คือ

1. ผีดี เช่น ผีทวด ผีครุหมอ ผีบ้าน (ผีเรือน) ผีแม่ซื้อ ผีเจ้าเสน ผีนางไม้ (รุกขเทวดา) ผีเจ้าที่เจ้าทาง ผีนางโอกระแซง และนางกวัค

2. ผีกึ่งดีกึ่งร้าย เช่น ผีประจำทรัพยากรธรรมชาติ (ผีหลังกลวง ผีขโมต ผีนางตานี ผีนางประตู่ และผีแม่พังสะดา) ผีประจำทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น (ผีแม่ย่านาง) ผีประจำที่อยู่อาศัย (ผีชิน ผีกุมารทอง ผีลูกกรอก ผีปู่โสม และ ผีโปหมอ (ปู่หมอ)) ผีบรรพบุรุษ (แม่หน้อย ผีดำ ผีเปรต)

3. ผีร้าย เช่น ผีร้ายที่สิงสถิตอยู่ตามป่า (ผีนางตะเคียน และผีไม้ไผ่ขาคิม) ผีที่สิงสถิตประจำทะเล (ผีทะเล และผีพราย) ผีที่ไม่ปรากฏที่สิงสถิตแน่นอน (ผีกละ ผีปราบ และผีล้ง) นอกจากนี้ยังพบว่า มีผี 7 ประเภท ที่ก่อให้เกิดพิธีกรรมตามความเชื่อของชาวตำบลปรัก อำเภอกุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้แก่ ผีแม่ย่านาง ผีเจ้าที่เจ้าทาง ผีนางกวัค ผีเจ้าเสน ผีครุหมอ ผีนางโอกระแซง และผีปู่หมอ

2. พิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือ “ผี” ของชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธในอำเภอกุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช จากการศึกษาพบพิธีกรรมการนับถือผีของชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธในอำเภอกุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ดังนี้

2.1 พิธีกรรมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ

2.1.1 พิธีกรรมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม อาชีพหลักของชาวอำเภอกุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช คือ อาชีพเกษตรกรรม ส่วนใหญ่เป็นการทำสวนยางพาราและสวนปาล์มน้ำมัน ซึ่งการประกอบอาชีพดังกล่าวจำเป็นต้องพึ่งพาน้ำจืด เพื่อช่วยให้การประกอบอาชีพนั้นราบรื่น เจริญรุ่งเรือง แคล้วคลาดจากอันตรายทั้งปวง ซึ่งชาวสวนยางพาราและสวนปาล์มน้ำมันได้จัดให้มีพิธีกรรมสำคัญ ๆ ดังนี้

1) พิธีบูชาแม่ย่านางรถ เป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นเพื่อบูชาผีแม่ย่านาง เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่รถที่ใช้บรรทุกยางพาราและปาล์มน้ำมันไปขาย ชาวอำเภอกุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช เชื่อว่าบนหัวรถกระบะมีแม่ย่านางรถสิงสถิตอยู่ โดยทำหน้าที่ปกปักรักษาให้คนขับซึ่งรถแคล้วคลาดปลอดภัยจากภัยอันตรายต่าง ๆ บนท้องถนน ชาวสวนยางพาราและชาวสวนปาล์มน้ำมันจึงนิยมกราบไหว้ เช่น สรงบูชาแม่ย่านางรถทุก ๆ วันพระในวันขึ้น 15 ค่ำ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่รถ ตนเอง และครอบครัว ทำให้แคล้วคลาดปลอดภัยจากภัยอันตรายต่าง ๆ บนท้องถนนเมื่อต้องขับซึ่งรถ

Boonkham (interview, 2022, March 30) กล่าวว่า การเช่นสรวงบูชาแม่ย่านางรถเริ่มจากการเตรียมผลไม้มงคล 5 อย่าง ที่ขาดไม่ได้คือ กล้วยน้ำว่าสุก 2 หวี (อีก 4 อย่างเป็นผลไม้ อะไรก็ได้ตามแต่สะดวก) ขนมหั้วฟู ขนมหาลี่ ขนมหิ้วยน ขุดหมากพลู ยาเส้นสีฟัน 3 คำ ขุดหัวแม่ย่านางรถ (สามารถหาซื้อได้ตามร้านขายมาลัยดอกไม้ในตลาด) น้ำเปล่า 1 แก้ว ยาสูบ 3 มวน ข้าวสาร 1 ถ้วย และรูป 9 ดอก เมื่อเตรียมของครบแล้วในตอนเช้าให้เตรียมของไหว้วางบนโต๊ะหรือหน้ารถพร้อมทำพิธี จากนั้นก็ติดเครื่องยนต์ แล้วบีบแตร 3 ครั้ง จากนั้นจึงจุดธูปจำนวน 9 ดอก บอกถวายเฉพาะแม่ย่านางรถอย่างเดียว แล้วจึงกล่าวคำถวายของไหว้แม่ย่านางรถ เมื่อกล่าวคำถวายของไหว้แม่ย่านางรถจบ ให้กล่าวต่อไปว่า “ลูกขอถวายสิ่งของเหล่านี้แก่แม่ย่านางรถ ขอท่านจงรับซึ่งสิ่งของเหล่านี้ เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ลูกทั้งหลายเทอญ สาธุ” จากนั้นให้กล่าวอธิษฐานสิ่งที่ตนอยากได้รับ เช่น ให้ค้าขายพาราหรือปาล์มน้ำมันได้ราคาสูง ให้แคล้วคลาดจากอุบัติเหตุบนท้องถนน ให้มีโชคมีลาภในการเดินทาง เป็นต้น แล้วรออีก 20 นาทีหรือจนว่าธูปจะหมด แล้วกล่าวคำลาไหว้แม่ย่านางรถอีกครั้ง จากนั้นจึงกล่าวอำลาของไหว้แม่ย่านางรถ

2) พิธีไหว้เจ้าที่สวน (สวนยางพาราหรือสวนปาล์มน้ำมัน) เป็นพิธีกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นการตอบแทนเจ้าที่เจ้าทางในสวนยางพาราหรือสวนปาล์มน้ำมันที่ช่วยให้การขายไม้ยางพาราหรือขายปาล์มน้ำมันได้ราคาตามที่เจ้าของสวนตั้งเป้าหมายไว้ โดย Boonkham (interview, 2022, March 30) กล่าวว่า การไหว้เจ้าที่สวนนั้นต้องมีการเตรียมเครื่องเช่นต่าง ๆ ไว้ให้ครบ ประกอบด้วย หัวหมูหนึ่ง ไก่หนึ่ง ข้าวสวย ข้าวเหนียว ขนมหั้วตัด ขนมหโค ขนมหั้วแดง ผลไม้ น้ำ 1 แก้ว เหล้าขาว 1 แก้ว ประทัด และรูปเทียน (ซึ่งเครื่องเช่นไว้นั้นอาจจะแตกต่างกันไปตามแต่เจ้าของสวนได้บนบานศาลกล่าวไว้) ส่วนใหญ่เจ้าของสวนจะเป็นผู้ทำพิธีไหว้เจ้าที่สวนด้วยตนเอง โดยการบริกรรมคาถากล่าวคำขอขมาลาโทษ และอัญเชิญเจ้าที่มารับเครื่องเช่นไหว้ หลังจากกล่าวเสร็จก็มีการจุดประทัดเป็นอันเสร็จพิธี

2.1.2 พิธีกรรมเกี่ยวกับอาชีพค้าขาย อาชีพค้าขายเป็นอาชีพหนึ่งที่ชาวอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ให้ความสำคัญ เช่น การค้าขายผัก ผลไม้ การค้าขายของชำ การค้าขายขนม เป็นต้น ซึ่งการที่จะขายดิบขายดีเป็นเทน้ำเทท่ายังจำเป็นต้องอาศัยอำนาจผีที่เรียกว่า “นางกวัก” เพื่อเรียกลูกค้า หรือทำให้ร้านสะดุดตาอีกด้วย ด้วยเหตุนี้ชาวอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ประกอบอาชีพค้าขายมักตั้งหิ้งนางกวักที่ร้านเพื่อกราบไหว้บูชาเช่นสรวงตามวาระสมควร Chamnankit (interview, 2022, April 1) ให้ความเห็นว่า การบูชานางกวักสามารถใช้น้ำเปล่าก็ได้ แต่ต้องหมั่นดูอย่าให้น้ำหมดเด็ดขาด โดยเฉพาะในวันพระจะต้องนำน้ำเจียว น้ำแดง และพวงมาลัยสด มาถวายนางกวักด้วยเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ร้าน ในแต่ละวันหากมีการอธิษฐาน ขอพรจากนางกวักจะต้องจุดธูป 5 ดอก แล้วท่องคาถาบูชานางกวัก ซึ่งมีเนื้อความเกี่ยวกับการให้โชคลาภ

2.1.3 พิธีกรรมเกี่ยวกับอาชีพรำโนรา อาชีพรำโนราถือเป็นอาชีพที่มีความสำคัญอีกอาชีพหนึ่งของชาวอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยเฉพาะโนราโรงครู เนื่องจากเมื่อมีคนในบ้านเจ็บไข้ไม่สบายโดยไม่ทราบสาเหตุ ไปรักษาที่โรงพยาบาลไม่หาย หรืออาการไม่ดีขึ้น (คน ๆ นั้น

ต้องมีเชื้อสายโนรา) ก็มักจะไปหานายโรงโนราให้ช่วยบนบานให้หายจากโรคภัยไข้เจ็บ เมื่อหายดีแล้วก็ต้องเข้าโรงครูที่บ้าน (เชิญโนรามาทำพิธีที่บ้าน) ซึ่งพิธีกรรมเกี่ยวกับอาชีพรำโนรามีดังนี้

1) การเซ่นไหว้ครูหมอนโนราหรือตายายโนรา หลังจากร้องบทเชิญครูแล้ว Boonkham (interview, 2022, March 30) อธิบายว่า เจ้าภาพ ชาวบ้าน หรือลูกหลานตายายโนรา ที่บนบานและสัญญาเอาไว้ว่าจะแก้บนด้วยสิ่งของ ไม่ว่าจะเป็นของควาหวาน วัตถุเครื่องใช้หรือเครื่องแต่งตัวโนรา ก็จะนำมาส่งมอบให้กับโนราใหญ่พร้อมพานดอกไม้ธูปเทียนและเงินทำบุญที่เรียกว่า “เงินชาตายาย” ตามที่ได้บนเอาไว้ หรือตามกำลังศรัทธา จากนั้นจุดเทียนที่เครื่องสังเวย เทียนบนยอดเทริด เทียนบนศาลหรือพาไล เทียนครูที่ห้องโรง เทียนเครื่องสังเวย และเทียนหน้าหิ้งบูชาครูหมอนโนราบนบ้านเจ้าภาพ โนราใหญ่และผู้ร่วมพิธียกพานดอกไม้ธูปเทียนขึ้นบูชา จับสายสิญจน์พร้อมกัน โนราใหญ่กล่าวนำบูชาพระรัตนตรัย กล่าวชุมนุมเทวดา กล่าวชุมนุมครูหมอ กล่าวคำแก้บนเซ่นไหว้และเชื้อเชิญครูหมอนโนรามารับเครื่องสังเวยและอวยพรแก่ลูกหลาน โนราใหญ่กล่าวคำอุทิศส่วนกุศลไปให้ครูหมอนโนราหรือตายายโนรา แล้วนำเอาหมากพลูมาบริกรรมคาถามอบให้ผู้มาแก้บนทุกคน คนละ 1 คำ นำไปกินเพื่อความเป็นสิริมงคลเรียกหมากนี้ว่า “หมากจุกอก” เสร็จพิธีเซ่นไหว้และแก้บนด้วยสิ่งของแล้วโนราทั่วไปจะรำถวายครู

ภาพที่ 1 การเซ่นไหว้ครูหมอนโนราหรือครูหมอนตายาย
ที่มา: ผู้เขียน

2) การรำแทงเซ่ (จระเซ่) Rakquest (interview, 2022, March 29) อธิบายว่าการรำแทงเซ่ใช้รำในพิธีกรรมโรงครูเท่านั้น จะรำหลังจากคล้องหงส์แล้ว โดยโนราใหญ่รำเป็นนายไกร เมื่อรำแทงเซ่แล้วคณะโนรากลับเข้าโรงโนรา จากนั้นโนราใหญ่จึงร้องบท “ชาครูหมอ” หรือ “ชาตายาย” เพื่อเป็นการบูชาครูหมอนโนราหรือตายายโนรา โดยเจ้าภาพซึ่งเป็นลูกหลานตายายโนราจะนำเงินมาบูชาครูตามกำลังศรัทธาเรียกว่า “เงินชาครูหมอนตายาย” เพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ครูหมอนโนราหรือตายายโนรา จากนั้นโนราร้องบทชาครูหมอนพร้อมกับขอพรครูหมอนโนราหรือตายายโนราให้แก่เจ้าภาพและลูกหลานตายายโนรา ต่อจากบทชาครูหมอนตายาย จากนั้นโนราใหญ่จะร้องบท “ชาครูหมอ” หรือ “ชาตายาย” เป็นการบูชาครูหมอนโนรา ตอนนี้เจ้าภาพซึ่งเป็นลูกหลานตายายโนราจะนำเงินมาบูชาครู

ตามกำลังศรัทธา เพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ครูหมอตายโนรา โนราร้องบทชาครูหมอ และขอพรให้แก่ลูกหลาน เช่น สุขสิสุข ร้อยปีอย่ามีความเจ็บไข้ ความชั่วอย่าเข้ามาใกล้ ความไข้ให้ไกลกายา ลูกหลานยกย่างไปข้างไหน ตายตามไปช่วยรักษา ลูกหลานจะไปทำอะไรให้ข้าวงามได้เทียมปลายป่า เจ้าทองแสแท้ ตีเกาะตีเคียวไม่เกี้ยวเอา ข้าวงามได้เทียมภูเขา ได้เมล็ดเจ็ดเกวียน จบแล้วโนราใหญ่ร้องบท “ส่งครู” คือส่งครูหมอลับ ดังตัวอย่าง ตัดว่าร้องส่ง ทุกองค์พระเทวดา แรกเข้าเชิญมา ถึงเวลาร้องส่งให้พ่อไป ไปหน้าให้มีลาภ ลูกอยู่หลังให้มีชัย เชิญไปพ่อไป ส่งเทียมทางสองแพรก แพรกหนึ่งไปไทย แพรกหนึ่งไปแขก ถึงทางสองแพรก แยกไปเกิดพระเทวดา

ภาพที่ 2 การรำแทงเซ่
ที่มา: ผู้เขียน

3) พิธีการเหยียบเสน โดย Hongthong (interview, 2022, March 9) ชี้ให้เห็นว่า “เสน” เกิดจากการกระทำของผีเจ้าเสนที่ต้องการให้ลูกหลานที่มีเสนสืบทอดโนราต่อไป ซึ่งในพิธีนี้ผู้ที่เป็เสนหรือผู้ปกครองต้องจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีมามอบให้โนราใหญ่ ได้แก่ ขันน้ำ หรือถาดใส่น้ำ หมากพลู ฐูปเทียน ดอกไม้ มีดโกน หินลับมีด เงินเหรียญ เครื่องทอง เครื่องเงิน หย้าคา หย้าเข็ดมอน รวงข้าวและเงินตามกำหนด เช่น 12 บาท จากนั้นโนราใหญ่จะเอาน้ำใส่ขันหรือถาดพร้อมด้วยอุปกรณ์อื่น ๆ ทำพิธีจุดฐูปเทียน ชุมนมเทวดา ชุมนม ครูหมอโนรา ลงอักขระขอมที่หัวแม่เท้าของโนราใหญ่ แล้วรำ “ท่าแบบเขียนพราย” หรือ “ท่าอย่างสามชุม” มีโนราหรือครูหมอโนราในร่างทรงรำประกอบโดยถือกริช พระขรรค์ แล้วโนราใหญ่เอาหัวแม่เท้าไปแตะตรงที่เป็นเสน แล้วเอาหัวแม่เท้าไปเหยียบเบา ๆ ตรงที่เป็นเสน โดยหันหลังให้ผู้ที่เป็นเสนโดยว่าคาถากำกับ ในขณะที่เดียวกันโนราหรือครูหมอโนราในร่างทรงก็จะเอากฤษ พระขรรค์แตะเสนพร้อมกับบริกรรมคาถา ทำเช่นนี้ 3 ครั้ง เสร็จแล้วเอามีดโกน หินลับมีดและของอื่น ๆ ในขันน้ำหรือถาดไปแตะที่ตัวผู้เป็นเสน เป็นอันเสร็จพิธีจากพิธีกรรมดังกล่าวเชื่อว่าเสนจะค่อย ๆ หายไป

ภาพที่ 3 พิธีการเหยียบเสน

ที่มา: ผู้เขียน

4) พิธีตัดผมผีขอ Boonkham (interview, 2022, March 30) เชื่อว่าผมผีขอเกิดจากการกระทำของผีนางโอกระแซงที่ต้องการทำสัญลักษณ์เพื่อบอกกล่าวให้ลูกหลานนั้นสืบทอดโนราต่อไป ในการทำพิธีผู้เข้าพิธีต้องเตรียมพานดอกไม้ธูปเทียน และเงิน 12 บาท มามอบให้โนราใหญ่ทางคณะโนราจะเตรียมกรไกร มีดหมอหรือพระขรรค์เอาไว้ เริ่มพิธีโดยบริกรรมคาถา ผู้เข้าพิธีปูผ้าขาวรองรับผมของตนเอง โนราใหญ่ทำน้ำมนต์รดหัวผู้เข้าพิธี แล้วรำ “ท่าสามย่าง” หรือ “ท่าย่างสามขุม” ตัดผมที่จับตัวกัน 3 ครั้งด้วยกรไกร พระขรรค์หรือมีดหมอ เก็บผมที่ตัดออกแล้ว 3 ครั้ง เรียกว่า “สามหยิบ” มอบให้ผู้เข้าพิธีหรือผู้ปกครองไปเก็บรักษาไว้ที่บ้าน เชื่อว่าหลังจากตัดผมผีขอออกแล้วผมที่งอกขึ้นใหม่จะไม่ผูกกันเป็นกระจุกอีกต่อไป

ภาพที่ 4 พิธีตัดผมผีขอ

ที่มา: ผู้เขียน

2.1.4 พิธีกรรมเกี่ยวกับอาชีพหมอพื้นบ้าน อาชีพหมอพื้นบ้านเป็นอาชีพที่มีความสำคัญ อาชีพหนึ่งของชาวอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อลูกหลานเจ็บไข้ได้ป่วย กระดูกหัก เคล็ดขัดยอก ก็จะให้หมอพื้นบ้านต้มยาหรือบิบนวดต่อกระดูกให้ เนื่องจากมีความเชื่อว่าหมอพื้นบ้าน จะนับถือผีโปหมอ (ผีปูหมอ) ซึ่งจะช่วยรักษาอาการดังกล่าวให้ลูกหลานหายเป็นปกติทั้ง ซึ่งพิธีกรรม ที่เกี่ยวกับอาชีพหมอพื้นบ้านที่สำคัญ ๆ ได้แก่ การรักษาอาการกระดูกหัก กระดูกเคลื่อน และการรักษา โรคต่าง ๆ ด้วยยาสมุนไพร

2.2 พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต เป็นพิธีกรรมเกี่ยวข้องกับชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น พิธีกรรม เกี่ยวกับการแต่งงาน พิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิด พิธีกรรมเกี่ยวกับการตาย เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีพิธีกรรม อื่น ๆ ที่เกี่ยวกับความเป็นอยู่ทั่วไป เพื่อเสริมให้เกิดความเป็นสิริมงคลในการดำเนินชีวิต ทำให้ชีวิต มีความสุข ปราศจากภยันตรายต่าง ๆ เช่น พิธีขึ้นบ้านใหม่ พิธีชิงเปรต ซึ่งพิธีกรรมเหล่านี้ล้วนแต่มีความเชื่อ เรื่อง “ผี” เข้ามาเกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังมีคติความเชื่อทางพุทธศาสนาเข้ามาผสมผสานอยู่ด้วย พิธีกรรม ที่สำคัญ ได้แก่ 1) พิธีขึ้นบ้านใหม่ หรือบางคนเรียกว่า “ทำบุญขึ้นบ้านใหม่” ประกอบไปด้วย การทำบุญ ขึ้นบ้านใหม่ และการไหว้พระภูมิเจ้าที่ในบ้าน เพื่อบอกกล่าวพระภูมิเจ้าที่ช่วยปกปักรักษาคุ้มครอง ให้คนในบ้านอยู่เย็นเป็นสุข ปราศจากภยันตราย และมีโชคลาภ 2) พิธีขึ้นเปลเด็ก เป็นพิธีกรรมที่ จัดทำขึ้นเมื่อเด็กคลอดได้ประมาณ 1 เดือน เพื่อบอกกล่าวให้ผีตายายทราบว่าได้มีลูกหลานเป็นสมาชิก ของตระกูลเพิ่มเข้ามาแล้ว ผีตายายจะช่วยปกปักรักษาคุ้มครองดูแลให้เด็กคนนั้นมีสุขภาพแข็งแรง ไม่เจ็บไม่ป่วย เผลียวฉลาด และปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวง 3) พิธีแต่งงาน เป็นการบอกกล่าว ผีบรรพบุรุษ (ผีตายายและแม่หม้าย) ว่าบ่าวสาวได้เกี่ยวดองเป็นครอบครัวเดียวกันแล้ว ผีบรรพบุรุษ (ผีตายายและแม่หม้าย) จะช่วยปกปักรักษาคุ้มครองลูกหลานให้อยู่เย็นเป็นสุข มีความเจริญรุ่งเรืองสืบไป และ 4) พิธีการทำบุญในวันสารทเดือนสิบ ลูกหลานจะทำขนมหรืออาหารนำไปวางในที่ต่าง ๆ ของวัด ตั้งที่ศาลา ซึ่งเป็นศาลาสำหรับเปรตทั่วไป และริมกำแพงวัดหรือใต้ต้นไม้ สำหรับเปรตที่ปราศจากญาติ หรือญาติไม่ได้ทำบุญอุทิศให้ หรือมีกรรมไม่สามารถเข้าในวัดได้ พิธีกรรมทำบุญอุทิศส่วนกุศลทำได้ โดยการแผ่ส่วนกุศล และกรวดน้ำอุทิศให้ เมื่อเสร็จลูกหลานจะมีการแย่งชิงขนมและอาหารกัน ที่เรียกว่า “ชิงเปรต” การชิงเปรตเป็นขั้นตอนที่เกิดขึ้นหลังจากการอุทิศส่วนกุศลแก่เปรต โดยมีพระสงฆ์สวด บังสุกุล พอพระชักสายสิญจน์ที่พาดโยงไปยังอาหารที่ตั้งเปรต ลูกหลานก็จะเข้าไปแย่งเอามากิน ซึ่งของที่แย่งมาได้ถือเป็นของเดนขาน การได้กินเดนขานจากวิญญาณบรรพบุรุษเป็นความเชื่อที่ถือกันว่าเป็น การแสดงความรัก เป็นสิริมงคล และเป็นกุศลสำหรับลูกหลาน

2.3 พิธีกรรมเบ็ดเตล็ด เป็นพิธีกรรมส่วนย่อยที่ทำขึ้นเล็ก ๆ น้อย ๆ ทั่วไปตามความเชื่อ และความศรัทธาของผู้ที่นับถือพิธีกรรมเบ็ดเตล็ดของชาวอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้แก่ 1) พิธีกรรมขอหวย 2) พิธีกรรมการเลี้ยงผีจีน 3) การเลี้ยงผีกุมารทอง 4) การเลี้ยงผีลูกกรอก 5) การบูชา แม่พังสะดา และ 6) พิธีกรรมการไล่ผีลี้ว

3. บทบาททางสังคมของความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผีของชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธในอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช จากการศึกษาพบว่า ปรากฏบทบาททางสังคมของความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผีของชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธในอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช มีทั้งหมด 7 บทบาท ดังนี้

3.1 บทบาทเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพทรัพยากรธรรมชาติ ชาวอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช มีความเชื่อว่าทรัพยากรทั้งหลายมีผีอาศัยอยู่แลรักษาอยู่ เช่น ต้นไม้ แหล่งน้ำ ที่ดินสาธารณะ เป็นต้น ซึ่งเป็นทรัพยากรสาธารณะ ชุมชนหรือท้องถิ่นจึงมีมาตรการในการดูแลสุขภาพเพื่อให้เกิดความยั่งยืน เช่น เชื่อว่าในต้นไม้ใหญ่มีผีอารักษ์ (เทวดา) ปกปักษ์รักษาอยู่ ชาวชุมชนก็ไม่ตัดโค่นหรือทำลายเพราะเกรงกลัวอำนาจผี แต่จะทำพิธีบวงสรวงต้นไม้ใหญ่โดยการนำผ้าเหลืองมาห่มต้นไม้ไว้ เพื่อเป็นสัญลักษณ์ว่าต้นไม้มีศักดิ์สิทธิ์ มีเทวดาอารักษ์อยู่ห้ามทำลาย เป็นต้น ดังที่ Ganjanapan (2001a) ได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า ในภาคเหนือของไทยจะพบป่าชุมชนในระบบจารีตดั้งเดิมอยู่ 3 แบบ คือ ป่าศักดิ์สิทธิ์หรือป่าผีอารักษ์ ป่าต้นน้ำ และป่าใช้สอย ชาวบ้านจะรักษาป่าศักดิ์สิทธิ์ไว้สำหรับประกอบพิธีกรรมเป็นส่วนใหญ่ในฐานะเป็นที่ตั้งห่อผีอารักษ์ บางแห่งก็เป็นป่าช้า หรือที่ตั้งพระธาตุเจดีย์ ยังผลให้ในพื้นที่ชุมชนมีป่าไม้ แหล่งน้ำ และพื้นที่ในการประกอบพิธีกรรมของชุมชนเพิ่มมากขึ้น

การที่ชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธในอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช มีความเชื่อในผีอารักษ์ ย่อมทำให้ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผีเข้ามามีบทบาทในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น เนื่องจากทุกคนรักตัวกลัวตาย กลัววิกลจริต กลัวชีวิตไม่เจริญรุ่งเรือง ยังผลให้ทรัพยากรทางธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นป่าไม้ แม่น้ำลำคลอง ภูเขา ทะเล ได้รับการดูแลสุขภาพฟื้นฟู และอนุรักษ์ให้คงอยู่ถึงรุ่นลูกหลานสืบไป

3.2 บทบาทเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผีได้เข้ามามีบทบาทในการประกอบอาชีพของชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธในอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช มาช้านาน โดยเฉพาะบทบาทในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม อาชีพค้าขาย และอาชีพรับจ้าง

การที่ผีเข้ามามีบทบาทต่ออาชีพเกษตรกรรม เนื่องจากอาชีพนี้เป็นอาชีพหลักของชาวภาคใต้มาช้านาน ดังนั้นเมื่อมีการบรรพทุกย่างพาราหรือปาล์มน้ำมันไปขายในแต่ละครั้งจึงหนีไม่พ้นการประกอบพิธีกรรมบูชาผีแม่ย่านางรถ เพื่อให้ผีแม่ย่านางคอยปกปักษ์รักษาเจ้าของรถ ช่วยให้การค้าขายในครั้งนั้น ๆ ได้กำไรงาม อีกทั้งยังเป็นการแสดงออกถึงความเคารพและให้เกียรติผีแม่ย่านางรถซึ่งถือว่าเป็นผู้มีบุญคุณ และเป็นสิ่งที่พึงทางใจทำให้เกิดความสบายใจ มั่นใจ ปลอดภัย แก่ชาวสวนยางพาราและสวนปาล์มน้ำมันอีกด้วย

พิธีกรรมไหว้เจ้าที่สวน ถือเป็นพิธีกรรมหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับอาชีพเกษตรกรรม เพราะเชื่อว่าในสวนมีผีเจ้าที่สถิตอยู่ ซึ่งมีบทบาทในการสะท้อนให้เห็นถึงความกตัญญูต่องานที่เจ้าของสวนมีต่อผีเจ้าที่ ซึ่งช่วยให้การขายไม้ยางพาราหรือปาล์มน้ำมันได้ราคาตามที่เจ้าของสวนคาดหวังไว้ อีกทั้งยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงการรักษาคำพูด และความซื่อสัตย์ของเจ้าของสวนที่ทำตามสัญญาที่บนบานศาลกล่าวกับผีเจ้าที่ไว้ เพราะหากไม่ปฏิบัติตามที่พูดไว้ ชาวบ้านก็เชื่อว่าคนที่บนบานจะมีอันเป็นไปหรือมีอาการ

เจ็บไข้ได้ป่วย เป็นต้น

ส่วนอาชีพค้าขาย ผีที่เข้ามามีบทบาท คือ ผีนางกวัก ชาวบ้านเชื่อว่านางกวักมีส่วนสำคัญในการเรียกลูกค้า ทำให้ลูกค้าเข้าร้านมากและค้าขายได้กำไรงาม ในแต่ละวันเจ้าของร้านจึงนิยมนำน้ำแดงและผลไม้มาเช่นไหว้เพื่อเป็นการตอบแทน

อาชีพรำโนราถือเป็นอีกอาชีพหนึ่งที่มีบทบาทต่อสังคมเป็นอย่างมาก กล่าวคือ บทบาทของผีครูหมอโนราในการว่ากล่าวตักเตือนลูกหลานที่ไม่ทำถูกไม่ควร หรือเป็นคนกลางในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เกิดขึ้นระหว่างลูกหลานในสายตระกูล ช่วยรักษาอาการป่วยไข้ที่หาสาเหตุไม่ได้ของลูกหลาน และเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจกับลูกหลานว่า ยังมีผีครูหมอซึ่งเป็นผีบรรพบุรุษคอยปกป้องรักษา ลูกหลานอยู่ตลอดเวลาไม่ได้จากไปไหน อีกทั้งยังมีบทบาทในการสร้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติ เป็นการสร้างความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความรักพวกพ้อง การหว่านหาอาหารกันภายในกลุ่มอย่างเหนียวแน่น เน้นความสัมพันธ์ภายในเครือญาติ เพราะการประกอบพิธีกรรมจะประกอบภายในหมู่เครือญาติ ก่อให้เกิดการสังสรรค์ของเครือญาติ ทั้งที่อยู่ภูมิลำเนาเดิมหรือต่างถิ่น ดังที่ Nitjaran (2007) อธิบายว่า พิธีโนราโรงครุนี้มีความสำคัญในการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยเน้นย้ำความสำคัญของข้อผูกพันทางเครือญาติ ช่วยแก้ปัญหาความขัดแย้งในหมู่เครือญาติ และเป็นการสืบทอดอำนาจในสายตระกูล

นอกจากนี้ ผีครูหมอโนรายังมีบทบาทในการรักษาโรคของผู้ป่วย บุคคลใดที่เจ็บป่วย รักษาด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ไม่หายก็เชื่อว่าเกิดจากการลงโทษของผีครูหมอโนรา เนื่องจากลูกหลานเพิกเฉยไม่กราบไหว้ จึงต้องบนบานศาลกล่าวต่อครูหมอโนรา แล้วต้องทำพิธีโนราโรงครุที่บ้าน ซึ่งเมื่ออาการหายดีแล้วต้องไปเชิญโนราใหญ่ที่เป็นเครือญาติมาทำพิธีแก้บน ดังที่ Bussararat (1996) ให้ความเห็นว่า คณะโนราและชาวบ้านทั่วไปมีความเชื่อว่าครูหมอโนรามีความผูกพันกับลูกหลาน หากลูกหลานเพิกเฉยไม่เคารพกราบไหว้ครูหมอโนรา อาจถูกลงโทษด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ทำให้ปวดหัว ปวดท้อง ปวดเมื่อยตามร่างกาย ผอมแห้งแรงน้อย ฯลฯ หากอาการเช่นนี้เกิดขึ้นกับลูกหลานโนราหรือผู้ที่ไม่ทราบว่ามีเชื้อโนราหรือไม่นั้นก็ต้องไปหาหมอไสยศาสตร์ คนทรง ครูหมอโนราหรือครูโนราดูให้ หากทราบว่าเป็นการกระทำของครูหมอโนราจริงก็ต้องมีการบนบานศาลกล่าวกับครูหมอโนราต่อไป หากอาการป่วยหายแล้วจะแก้บนด้วยการยอมเช่นไหว้ ยอมรับนับถือครูหมอโนรา หรืออาจจัดพิธีโนราโรงครุถวายเพื่อแก้บนกันต่อไป

บทบาทของผีเกี่ยวกับการประกอบอาชีพนั้น ช่วยให้ชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธในอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช มีที่พึ่งทางจิตใจและมีความกตัญญูต่อสิ่งที่ตนเคารพนับถือ ยังผลให้มีความใส่ใจในการประกอบอาชีพ แม้มีปัญหาในการประกอบอาชีพบ้างก็มีความอดสาหะพยายามปรับปรุงแก้ไข และยืนหยัดในการประกอบอาชีพให้ประสบความสำเร็จสืบมาจนถึงปัจจุบัน

3.3 บทบาทเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ ผีปู่หมอเข้ามามีบทบาทเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพสุขภาพของคนในชุมชนเป็นอย่างมาก ส่วนใหญ่ผีปู่หมอจะเข้าทรงหมอพื้นบ้านในการรักษาอาการป่วยไข้ กระตุกหัก กระตุกเคลื่อน เคล็ดขัดยอก ด้วยยาสมุนไพร การเสกน้ำมัน การใช้คาถาอาคม เป็นต้น

ซึ่งทำให้ลูกหลานหายเจ็บป่วย ไม่ทรมาน เป็นการสะท้อนให้เห็นว่าความเชื่อและพิธีกรรมในการเซ่นไหว้ผีปู่หมอนี้ยังมีความสำคัญและมีบทบาทที่ช่วยให้ลูกหลานและคนในสังคมไม่ลืมผีบรรพบุรุษ และยังให้ความสำคัญเคารพต่อผีบรรพบุรุษเสมอ โดยเห็นได้จากเมื่อรักษาอาการป่วยไข้หายดีแล้ว ลูกหลานจะนำอาหารคาวหวานมาเซ่นไหว้ผีปู่หมอ และประพาดิปฏิบัติตนเป็นคนดีของสังคมต่อไป ซึ่งในเดือน 6 หรือเดือน 7 ตามจันทรคติ ซึ่งตรงกับวันพฤหัสบดี ลูกหลานหรือคนทรงผีปู่หมอจะทำสำรับกับข้าวอย่างพิถีพิถันเพื่อเซ่นไหว้บูชาผีปู่หมอ และติดต่อกับวิญญาณบรรพบุรุษเพื่อพูดคุยและสอบถามอาการป่วยไข้ รวมถึงวิธีการรักษาคนในครอบครัวให้หายจากอาการป่วยไข้ ดังที่ Chaisawat (2019) ระบุว่าในช่วงเดือน 6 หรือเดือน 7 ตามจันทรคติ ตรงกับวันพฤหัสบดี ชาวบ้านในท้องถิ่นภาคใต้จะทำสำรับกับข้าวอย่างพิถีพิถัน แล้วเดินทางไปที่บ้านคนทรง “ครูหมอ” เพราะเชื่อว่าเป็นวันที่วิญญาณบรรพบุรุษที่มีวิชาความรู้เก่งกล้าสามารถติดต่อกับลูกหลานได้ ในช่วงของพิธีกรรมลูกหลานจะนำสำรับกับข้าวที่ทำไว้มาวางเรียงรายด้านหน้าคนทรงเพื่อถวายแก่ผีครูหมอ จากนั้นจะเป็นการร่ายคาถาอัญเชิญปู่หมอประทับร่างคนทรง เพื่อให้ผีปู่หมอกล่าวทักทายและให้อาบาทแก่ลูกหลาน แสดงให้เห็นว่า แม้ว่าบรรพบุรุษจะอยู่ในภพภูมิใดลูกหลานก็ให้ความสำคัญและปฏิบัติเหมือนบรรพบุรุษยังมีชีวิตอยู่ไม่เสื่อมคลาย

นอกจากนี้ ผีแม่ซ้อยยังมีบทบาทในการรักษาสุขภาพของทารกอีกด้วย ซึ่งคนในชุมชนเชื่อว่าเด็กทารกทุกคนที่เกิดมาต้องมีแม่ซ้อยคอยดูแลเพื่อปกป้องรักษาไม่ให้เด็กเจ็บไข้ได้ป่วยตั้งแต่แรกเกิดจนอายุถึง 12 ขวบ ส่วนมากแม่ซ้อยจะเป็นผู้หญิง ซึ่งหากเด็กคนใดมีสุขภาพอ่อนแอ เจ็บป่วยบ่อย เลี้ยงยาก พ่อแม่ก็จะทำพิธีอัญเชิญผีแม่ซ้อยให้มาคุ้มครองดูแลเด็กคนนั้น หรือหากเด็กคนใดร้องไห้บ่อย พ่อแม่ก็เชื่อว่าผีแม่ซ้อยมาหยอกเด็ก ซึ่ง Phromkaew (2001) ระบุว่า ผีแม่ซ้อยจะคอยคุ้มครองเด็กทารกให้มีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ ดังนั้นพ่อแม่หรือผู้ปกครองจึงต้องให้ความสำคัญเคารพนับถือต่อผีแม่ซ้อย และมีการเซ่นไหว้บูชาตามความเหมาะสม เพื่อขอให้ผีแม่ซ้อยช่วยคุ้มครองเด็กทารกที่เป็นลูกหลานของตน โดยเฉพาะเมื่อเด็กทารกคนใดมีสุขภาพอ่อนแอ เจ็บไข้ได้ป่วย เบื่ออาหาร เลี้ยงยาก พ่อแม่ผู้ปกครองก็มักจะรำลึกถึงผีแม่ซ้อย และทำพิธีอัญเชิญผีแม่ซ้อยให้มาคุ้มครองและบริบาลเด็กทารกคนนั้นเป็นกรณีพิเศษ

3.4 บทบาทเกี่ยวกับการสร้างขวัญและกำลังใจ ผีซินตอกไม่มีบทบาทในการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับผู้นับถือ กล่าวคือ ผู้ที่นับถือผีซินตอกไม่มักจะเป็นผู้หญิง และดูสวยมีเสน่ห์ต่อบุคคลทั่วไป หากมีอายุมากก็จะดูสวยสง่ามากกว่าคนในวัยเดียวกัน ทำให้ผู้นับถือเกิดความมั่นใจในตนเอง และมีขวัญกำลังใจในการใช้ชีวิตมากขึ้นเมื่ออายุจะเพิ่มขึ้นก็ตาม

ผีกุมารทองและผีลูกกรอก เป็นผีชนิดหนึ่งที่มีบทบาทในการสร้างขวัญและกำลังใจให้ผู้เลี้ยงอีกด้วย เนื่องจากผีทั้งสองชนิดนี้มีอิทธิฤทธิ์มาก สามารถล่องหนไปไหนมาไหนได้ และรู้เหตุการณ์ล่วงหน้า ผู้เลี้ยงผีทั้งสองชนิดนี้จึงนิยมให้ผีกุมารทองและผีลูกกรอกเฝ้าบ้าน เฝ้าสมบัติไม่ให้ศัตรูมาขโมยหรือเข้ามาในบริเวณบ้าน อีกทั้งหากมีอันตรายหรือเหตุเภทภัย ผู้เลี้ยงผีชนิดนี้ก็สบายใจได้ เพราะสามารถรู้เหตุการณ์ล่วงหน้าจนหาหนทางในการแก้หรือยับยั้งไม่ให้เหตุเภทภัยนั้นเกิดขึ้นกับตนเองและครอบครัว ได้อย่างไรก็ตามผู้นับถือผีกุมารทองและผีลูกกรอกนี้จะต้องมีคุณธรรม และใช้ผีดังกล่าว

ในทางที่ถูกที่ควรเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้กับตนเองและครอบครัว หากใช้ในทางที่ผิด ทำลายผู้อื่นก็จะก่อให้เกิดความเสียหายในวงกว้างได้

แม่หนู มีบทบาทในการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับหญิงตั้งครรภ์และหญิงที่กำลังคลอดลูกว่า ลูกในท้องจะปลอดภัย และเมื่อถึงกำหนดคลอดจะคลอดง่าย เด็กมีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง ทำให้ลดความกลัว และความกังวลของคนเป็นแม่ในการคลอดลูกได้ แม้ว่าในปัจจุบันวิทยาการทางการแพทย์มีความก้าวหน้าไปมาก แต่แม่หนูก็ยังมียบทบาทต่อหญิงตั้งครรภ์ และหญิงที่มีสถานภาพความเป็นแม่ไม่เสื่อมคลาย นอกจากนี้ในแต่ละสายตระกูลของชาวตำบลปริก อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช จะกำหนดให้ผู้หญิงเป็นผู้สืบทอดแม่หนู โดยรับการสืบทอดจากผู้หญิงที่เป็นแม่รุ่นต่อรุ่น ส่วนใหญ่จะรับต่อเมื่อคนที่นับถือเดิมกำลังจะเสียชีวิต ทำให้ผู้หญิงมีความมั่นใจในการดำเนินชีวิต และเชื่อว่าแม่หนูจะนำพาความร่มเย็นเป็นสุขมาสู่ครอบครัวของตน ดังที่ Phongsai (2019) อธิบายว่า แต่ละสายตระกูลให้ผู้หญิงมีอำนาจในการครอบครอง และกำหนดพื้นที่ตั้งแม่หนูภายในบ้าน มีกฎเกณฑ์และการสืบทอดความเชื่อจากรุ่นสู่รุ่น กฎเกณฑ์เหล่านี้ควบคุมวิถีปฏิบัติของคนในครอบครัวและเครือญาติ ก่อให้เกิดความมั่นใจในการดำเนินชีวิต และความร่มเย็นเป็นสุขในครอบครัว

นอกจากนี้ ผีแม่พังสะดา ยังมีบทบาทในการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับคนที่ไปเก็บน้ำผึ้งในป่าว่าจะไม่โดนผึ้งต่อยจนเสียชีวิต หรือตกลงมาจากต้นไม้สูงในขณะที่เก็บน้ำผึ้ง เพราะผีแม่พังสะดาจะคอยปกป้องรักษาคนที่ทำพิธีบูชาผีแม่พังสะดาให้แคล้วคลาดปลอดภัยจากอันตรายนั่นเอง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการให้ความเคารพยำเกรงต่อผีประจำทรัพยากรของคนในสังคมอีกด้วย

3.5 บทบาทในการสร้างพลังอำนาจของบุคคล ปรากฏในลักษณะของการแสดงความสามารถในการกำกับและสั่งการให้ผู้อื่นไปกระทำการต่าง ๆ ตามคำสั่งของผู้บังคับ เป็นการใช้ไสยศาสตร์ในการควบคุมผีอีกชั้นหนึ่ง ผู้ที่จะกำกับควบคุมผีจนสามารถสั่งการหรือใช้ผีได้นั้น ต้องเป็นผู้มีคาถาอาคมแก่กล้ามากจึงสามารถกระทำเช่นนั้นได้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของผีในการส่งเสริมอำนาจให้แก่บุคคลทางหนึ่ง เช่น การทำพิธีเชิญนางไม้ (ผีนางตะเคียน) ซึ่ง Intongkong (1999) ได้กล่าวถึงพิธีกรรมไว้ตอนหนึ่งว่า เชิญนางไม้เป็นความเชื่อทางไสยศาสตร์ของหมอผีเกี่ยวกับการติดต่อกับสิ่งเหนือธรรมชาติ คือ ภูตผีที่เรียกว่า “นางไม้” หรือ รุกขเทวี ขอให้นางช่วยทำสิ่งที่ผู้ติดต่อดังกล่าวต้องการ เป็นความเชื่อที่ผสมผสานระหว่างความเชื่อในอำนาจของภูตผีกับพุทธาณภาพ โดยนำเอาพุทธาณภาพมาเป็นเครื่องปกป้องคุ้มครองตนให้รอดพ้นจากอิทธิฤทธิ์ร้ายของภูตผี และหาวิธีกำจัดให้ภูตผีเหล่านั้นอยู่ภายใต้อำนาจของตน คอยรับใช้ให้ความช่วยเหลือตนต่อไป เชื่อว่าในต้นไม้มีนางไม้ชอบสิงสถิตอยู่และมีอิทธิฤทธิ์มากมักจะเป็นไม้ตะเคียนต้นใหญ่ ๆ ชาวบ้านเชื่อว่าปรากฏการณ์ดังกล่าวมีอยู่จริง ตามปกติการเชิญนางไม้กระทำเพื่อขอให้นางไปทำร้ายศัตรูของผู้เชิญ หรือผู้ที่มาขอร้องให้ศัตรูเจ็บไข้ได้ป่วยในลักษณะต่าง ๆ หรืออาจทำให้ถึงกับเสียชีวิตหรือเสียชีวิตได้ แล้วแต่คำสั่งของหมอผีผู้เชิญ

บทบาทความเชื่อเรื่องผีในการสร้างพลังอำนาจนี้จะเกิดขึ้นกับบุคคลบางคนเท่านั้น แต่อาจจะกระทบกับคนหลายคนในสังคมระดับกว้าง ซึ่งคนทั่วไปจะรู้สึกกลัว เพราะบุคคลที่ได้รับการเสริมสร้างพลังอำนาจเช่นนี้อาจลำพองใจ ก่อให้เกิดผลร้ายกับผู้อื่นได้ง่าย ซึ่งขึ้นอยู่กับพื้นฐานทางจิตใจของบุคคล

นั้น ๆ ว่ามีจิตใจไปในทางที่ดีหรือร้ายมากกว่ากัน

3.6 บทบาทเกี่ยวกับการเสี่ยงโชคเสี่ยงทาย ผีที่มีบทบาทในการเสี่ยงโชคเสี่ยงทาย ได้แก่ ผีลูกกรอก และผีกุมารทอง ซึ่งผีทั้งสองตนนี้ นอกจากจะใช้ให้เฝ้าและปกปักรักษาบ้านเรือนแล้ว ยังสามารถขอโชคลาภจากผีเหล่านี้ได้ โดยการเซ่นไหว้หรือบนบานศาลกล่าวด้วยสิ่งของหรือเครื่องเซ่นต่าง ๆ นอกจากนี้หากให้การบนบานศาลกล่าวหรือการเสี่ยงโชคเสี่ยงทายได้ผล ผู้บูชากุมารทองหรือผีลูกกรอกต้องปฏิบัติตนเป็นคนดี ใช้กุมารทองทำในสิ่งที่ดี ซึ่งความเชื่อนี้มีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมจิตใจของคนในสังคมให้เป็นคนดี มีศีลธรรม ใช้กุมารทองในทางที่ดี ไม่ละเมิดจรรยา สอดคล้องกับ Shengyang (2013) ที่ให้ความเห็นว่า ผู้บูชากุมารทองส่วนใหญ่เชื่อว่ากุมารทองเคยได้รับคำสอนจากพระสงฆ์ หน้าที่ของกุมารทองคือช่วยเหลือมนุษย์แทนที่จะทำร้ายมนุษย์ เพราะฉะนั้นคนไทยจึงเชื่อกันว่า การเลี้ยงกุมารทองนั้นจะช่วยให้ตนเองได้บุญ แต่ถ้าผู้บูชาใช้ให้กุมารทองทำในสิ่งไม่ดี ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ละเมิดจริยธรรมนั้น ผู้บูชาไม่เพียงแต่ไม่ได้รับความช่วยเหลือจากกุมารทอง หากยังจะต้องได้รับกรรมอีกด้วย ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า แม้โลกจะเปลี่ยนไปเป็นยุคโลกาภิวัตน์ แต่การเสี่ยงโชคเสี่ยงทายก็ไม่เลือนหายไปจากสังคมไทย นอกจากนี้การนับถือผีและการพึ่งอำนาจของผีก็ยังคงอยู่คู่สังคมไทยที่คนในสังคมนับถือศาสนาพุทธอย่างแยกจากกันไม่ออก อย่างไรก็ตาม แม้ว่าอำนาจผีอาจจะดลบันดาลให้คนที่เคารพนับถือหรือบนบานศาลกล่าวอำนาจผีประสบความสำเร็จตามที่ขอได้ แต่ก็เชื่อว่าจะเป็นเช่นนั้นทุกครั้งไป เพราะการเสี่ยงโชคเสี่ยงทาย และการพนันมีความเสี่ยงสูง ดังนั้นคนที่มีความเชื่อเรื่องอำนาจผีดังกล่าวควรขยันทำมาหากิน ประกอบอาชีพที่สุจริต และใช้อำนาจผีนั่นในการเสริมแรงทางบวก เพื่อให้เกิดขวัญกำลังใจและแรงผลักดันในการประกอบอาชีพจะเป็นผลดีที่สุด

3.7 บทบาทเกี่ยวกับการใช้ชีวิตคู่/ครองเรือน ผีที่เข้ามามีบทบาทในเรื่องนี้มากที่สุด คือ ผีดำ ซึ่งเป็นผีบรรพบุรุษชนิดหนึ่ง การที่บ่าวสาวจะใช้ชีวิตร่วมกัน นอกจากจะต้องบอกกล่าวให้ญาติผู้ใหญ่ของทั้งสองฝ่ายรับรู้แล้ว ยังจำเป็นต้องบอกกล่าวให้ผีดำรับรู้ด้วย โดยการทำพิธีเซ่นไหว้ผีดำด้วยไก่ตัว (ไก่ต้มทั้งตัว) และสุราในวันที่บ่าวสาวแต่งงาน ซึ่งนอกจากแสดงให้เห็นถึงการให้เกียรติพ่อแม่ของทั้งสองฝ่ายแล้ว ยังเป็นการแสดงออกถึงความรัก ความผูกพันต่อผีบรรพบุรุษ และไม่เคียดว่าผีบรรพบุรุษเป็นคนอื่นไกล แต่เปรียบเหมือนคนในครอบครัวที่อยู่ในอีกภพภูมิหนึ่งเท่านั้นเอง ซึ่งผีบรรพบุรุษนี้จะทำหน้าที่ปกปักรักษาและคุ้มครองลูกหลานให้อยู่เย็นเป็นสุขมีความสุขตลอดไป ดังที่ Jarempanit (2016) ให้ความเห็นว่า การนับถือผีบรรพบุรุษเป็นการแสดงถึงความผูกพันกันในครอบครัวและเครือญาติ เนื่องจากการนับถือผีนั่นเป็นการสืบสายตระกูลแบบสายโลหิต เมื่อมีงานประเพณีสำคัญ ๆ เช่น เสนเรือนหรือการเซ่นไหว้ผีเรือน ผีบรรพบุรุษ เครือญาติ พี่น้องของคนนี้นับถือผีเดียวกันจะมารวมตัวช่วยเหลือกัน เป็นการแสดงให้เห็นถึงความผูกพันกันภายในครอบครัวที่ยึดโยงผ่านความเชื่อในการนับถือผี เพราะเชื่อว่าผีบรรพบุรุษจะคอยปกปักรักษา และคุ้มครองลูกหลานให้อยู่เย็นเป็นสุข การคงอยู่ของความเชื่อเรื่องผีจึงมีความสำคัญต่อความคิด จิตใจ ตลอดจนเป็นจารีตประเพณีสำคัญที่ต้องสืบทอด

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผู้วิจัยใช้ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมในการวิเคราะห์ความเชื่อในการนับถือผีของชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธในอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า มีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผีทั้งหมด 30 ชนิด ซึ่งความเชื่อเรื่องผีมีมาช้านานตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยมีการเล่าสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษผีบางตน แม้หลายคนจะไม่เคยพบเจอด้วยตนเองหรือไม่รู้จักชื่อ แต่ก็มีเชื่อว่ามีอยู่จริงและเชื่อว่า “ผี” แต่ละตนสามารถบันดาลทุกข์สุขให้กับมนุษย์ได้ ดังที่ Phromkaew (2001) กล่าวว่า ความเชื่อเรื่อง “ผี” ของมนุษย์มีมาช้านานและปรากฏอยู่ในสังคมต่าง ๆ ทุกยุคทุกสมัย จึงกล่าวได้ว่าเป็น “ความเชื่อสากล” หรือ “วัฒนธรรมร่วม” อย่างหนึ่งของมนุษยชาติ และ Rueangnarong (2016) ที่กล่าวว่า คนได้มีความเชื่อที่สืบทอดกันมา โดยยึดมั่นว่าจะช่วยให้ปลอดภัยและมีความสุขในชีวิต หนึ่งในความเชื่อของคนได้คือ ความเชื่อเรื่องผีบางตน ได้แก่ ผีแม่จ้อ ผีครุหมอ ผีตายาย และเทวดา นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังแบ่งผีทั้ง 30 ชนิด สามารถแบ่งได้ 3 ประเภท คือ 1) ผีดี 2) ผีกึ่งดีกึ่งร้าย และ 3) ผีร้าย ซึ่งผีทั้ง 3 กลุ่มนี้ คนในชุมชนมีความเชื่อที่แตกต่างกันออกไป กล่าวคือ ผีดีมักเป็นผีที่คอยช่วยเหลือดูแลและปกป้องรักษาลูกหลานให้มีความสุขความเจริญ อยู่เย็นเป็นสุข แคล้วคลาดจากอันตรายทั้งหลายทั้งปวง หรือช่วยรักษาโรคภัยไข้เจ็บ ส่วนผีกึ่งดีกึ่งร้ายจะคอยดูแลปกป้องรักษาลูกหลานที่เป็นมนุษย์ให้มีความสุขร่มเย็นเป็นสุข ดลบันดาลโชคลาภและสิ่งที่ดีให้เกิดแก่ลูกหลานที่ให้ความเคารพบูชา และลงโทษผู้ที่ไม่เคารพยำเกรง ไม่กราบไหว้ ส่วนผีร้ายนั้นจะเป็นผีที่ดุร้าย ส่วนใหญ่จะสิงสถิตอยู่ตามทรัพยากรธรรมชาติ มักหลอกหลอนและให้โทษคนที่ดวงตกเสมอ ๆ สอดคล้องกับคำกล่าวของ Phromkaew (2001) ที่ว่า ความเชื่อเรื่อง “ผี” ของชาวไทยพุทธภาคใต้มีหลายลักษณะ เมื่อวิเคราะห์โดยภาพรวมสามารถจำแนกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ 1) ผีชั้นสูงหรือผีดี ได้แก่จำพวก “เทพ” ซึ่งแบ่งได้เป็นเทพชั้นสูง และเทพโดยทั่วไป 2) ผีชั้นกลางหรือผีกึ่งดีกึ่งร้าย แบ่งได้หลายกลุ่ม ได้แก่ ผีประจำทรัพยากรธรรมชาติ ผีประจำทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ผีประจำบ้านเรือนและถิ่นที่อยู่อาศัย ผีบรรพบุรุษ ผีวีรบุรุษ เป็นต้น และ 3) ผีชั้นต่ำหรือผีร้าย แบ่งได้เป็นผีร้ายที่อยู่ตามธรรมชาติทั่วไป และผีร้ายที่อยู่ในนรก

ปัจจัยที่ส่งผลให้ความเชื่อเรื่องผียังคงอยู่ในชุมชนทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ มีหลายปัจจัย ดังนี้

ประการแรก ความเชื่อเรื่องผีมีบทบาทและเกี่ยวข้องกับทุกช่วงขณะชีวิตของชาวทุ่งใหญ่ ไม่แตกต่างจากสังคมภาคเหนือหรือสังคมภาคอีสาน สอดคล้องกับที่ Nangkaseem (2015) ชี้ว่า วิถีชีวิตของชาวอีสานจะเกี่ยวข้องกับเรื่องผีอยู่เสมอ เช่น การทำพิธีบอกผีตาแฮกในต้นฤดูการที่จะมีการทำไร่ไถนา การขอฝนจากผีฟ้าพญาแถน การนับถือผีบรรพบุรุษ และผีประจำสถานที่ เป็นต้น

ประการที่สอง อิทธิพลความเชื่อจากศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นความเชื่อกระแสหลัก มีแนวคิดบางประการที่สอดคล้อง และส่งเสริมความเชื่อเรื่องผีให้มีความหนักแน่นยิ่งขึ้น สอดคล้องกับ Meethaisong (2011) ชี้ให้เห็นว่า พัฒนาการด้านความเชื่อเมื่อศาสนาพุทธเข้ามาเผยแพร่ในภายหลัง ศาสนาพุทธมีลักษณะที่เป็นรากฐานความเชื่อและมีความสัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องผี ได้แก่ แนวคิด

เกี่ยวกับสังสารวัฏหรือการเวียนว่ายตายเกิด แนวคิดเรื่องกรรมที่เชื่อมโยงกับสังสารวัฏ ซึ่งเป็นการอธิบาย การเกิดใหม่และเงื่อนไขที่แตกต่างของชีวิตที่เกิดจากผลของการกระทำ และแนวคิดเกี่ยวกับการลงโทษ หรือให้รางวัลจากสิ่งที่มีพลังอำนาจเหนือมนุษย์อยู่ก่อนแล้ว เป็นการสนับสนุนความเชื่อเดิมให้มีน้ำหนัก และดูเป็นเหตุเป็นผลมากขึ้น เป็นการตีความใหม่ให้เข้ากับ ความเชื่อเดิม และสามารถนำไปปฏิบัติ ในวิถีชีวิตได้อย่างกลมกลืน

ประการที่สาม การบอกเล่าแบบปากต่อปากจากบรรพบุรุษ เช่น เชื่อว่าเปรตเป็นวิญญาณ ของบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้วและไปเกิดยังเปรตวิสัยในนรก มีปากเท่ารูเข็ม มือยาวใหญ่เท่าใบตาล ทนทุกข์ทรมาน อดอยากหิวโหย เพราะขณะที่เป็นมนุษย์อยู่ ได้ทำบาปกรรมไว้ และจะมีรูปร่างต่าง ๆ ตามผลกรรมที่ได้กระทำมา ลูกหลานจึงร่วมแรงร่วมใจกันทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับบรรพบุรุษในเดือนสิบ ของทุก ๆ ปี เพื่อแสดงออกถึงความกตัญญูตเวทีที่มีต่อบรรพบุรุษ ดังที่ Kasem (2009) อธิบายว่า เมื่อเชื่อแล้วลูกหลานก็จะทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ โดยเฉพาะในช่วงวันเวลาตามความเชื่อที่กำหนดไว้ ว่าบรรพบุรุษล่วงลับไปแล้ว และต้องเสวยกรรมอยู่ยมโลกในช่วงวันแรม 1 ค่ำ เดือนสิบ จนถึงแรม 15 ค่ำ เดือนสิบ ยมบาลจะอนุญาตให้มาเยี่ยมลูกหลานยังเมืองมนุษย์ 15 วัน ในวันแรม 1 ค่ำ เดือนสิบ จะมีการทำบุญรับตายาย และในวันแรม 15 ค่ำ เดือนสิบ ถือเป็นวันที่เปรตชนทั้งหลายต้องกลับนรกตามเดิม ลูกหลานก็ต้องทำบุญอุทิศให้เปรตชนอีกครั้งเป็นการส่งตายาย

ประการที่สี่ การประสบพบเจอหรือสัมผัสด้วยตนเอง กล่าวคือ ชาวอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัด นครศรีธรรมราช ส่วนใหญ่มีความเชื่อเกี่ยวกับครุหมอนราว่า เป็นวิญญาณของบรรพบุรุษที่มีวิชา ความรู้แก่กล้า สามารถช่วยเหลือลูกหลานให้พบกับความสุขความเจริญ หรือรักษาอาการเจ็บป่วยไข้ ให้ลูกหลานได้ อีกทั้งยังสามารถติดต่อกับลูกหลานผ่านคนทรง ซึ่งเป็นลูกหลานของครุหมอนราเอง แต่ทว่าคนรุ่นใหม่หลายคนก็มองว่าความเชื่อเรื่องผีเป็นสิ่งที่มลาย ไร้สาระ ผีไม่มีอยู่จริง จำต้องไม่ได้ และจะเชื่อในสิ่งที่ตนมองเห็น สัมผัสได้ และอธิบายได้ด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์มากกว่า ดังที่ Phet-Awut (interview, 2022, April 29) เล่าว่า แต่เดิมไม่เคยเชื่อเลยว่าครุหมอนรามืออยู่จริง และ อาการป่วยไข้ที่เป็นอยู่เกิดจากอำนาจของครุหมอนรา แต่เมื่อตนไปรักษาอาการป่วยไข้ที่โรงพยาบาล หลายแห่งทั้งใกล้และไกล หมอกลับพูดเป็นเสียงเดียวกันว่าไม่มีอาการป่วยไข้ แต่ทว่าเมื่อกลับมาบ้าน อาการป่วยไข้ยิ่งกลับทวีความรุนแรงมากขึ้น จึงตัดสินใจไปหาหมอบ้านซึ่งเป็นหมอ ก็นทราบที่เกิดจาก ครุหมอนราลงโทษที่ละเลยไม่ยอมตั้งหิ้งครุหมอ ทั้งที่ตนเองมีเชื้อสายโนรา แต่ปฏิเสธว่าไม่มีและ ไม่สนใจรับครุหมอนราเข้ามาในครอบครัว เมื่อทราบดังนั้นจึงตัดสินใจไปหาโนราใหญ่ที่เป็นครือญาติ เพื่อให้มาตั้งหิ้งครุหมอนราให้ ปรากฏว่าอาการเจ็บป่วยไข้หายเป็นปลิดทิ้ง จึงทำให้เชื่อว่าผีครุหมอนรา มืออยู่จริง และยอมรับนับถือครุหมอนราแต่นั้นมา

ประการที่ห้า การสืบทอดตามแบบอย่างของพ่อแม่จากรุ่นสู่รุ่น เช่น เชื่อว่าแม่หน้อยเป็น วิญญาณตายายที่นับถือในสายตระกูล มีหน้าที่ในการคุ้มครองลูกหลานไม่ให้มีโรคภัยไข้เจ็บ หากประพฤติ ปฏิบัติดี ให้ความเคารพบูชาแม่หน้อย แต่ในทางกลับกันแม่หน้อยอาจเป็นต้นเหตุที่ทำให้เด็กหรือผู้ใหญ่ ต้องเจ็บป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุได้ หากขนบานแล้วไม่ทำตามสัญญาที่ให้ไว้กับแม่หน้อย ผู้นับถือและ

ลูกหลานจึงเชื่อว่าแม่หนุ่ยมีอยู่จริง และต้องสืบทอดแม่หนุ่ยจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งผู้สืบทอดแม่หนุ่ยต้องเป็นผู้หญิงที่อยู่ในสถานภาพความเป็นแม่ แล้วส่งต่อแม่หนุ่ยให้กับลูกสาวที่แต่งงานมีครอบครัวและมีลูกไว้สืบตระกูล ดังที่ Phongsai (2019) อธิบายว่า ในการส่งมอบแม่หนุ่ย ผู้หญิงที่อยู่ในสถานภาพความเป็นแม่หรือลูกสาวจะต้องเป็นผู้สานสอยแม่หนุ่ย (สอยที่สานด้วยใบเตยหนาม) ขนาดเล็กรูปทรงกระบอก ภายในใส่หมาก พลู และเทียนเป็นเครื่องสักการะ บางครอบครัวจะใส่ไข่ไก่ดิบไว้ในสอยแม่หนุ่ย คนที่สามารถเปลี่ยนไข่ภายในสอยได้คือผู้หญิงที่อยู่ภายในครอบครัวเท่านั้น

2. พิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือ “ผี” ของชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธในอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช จากการศึกษาพบว่า พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนับถือผีของชาวไทยกลุ่มนี้ จัดขึ้นเพื่อเป็นการบวงสรวงบูชาผีถึงดึกถึงราย (ผีชั้นกลาง) เพื่อขอให้ผีเหล่านั้นได้ช่วยเหลือปกป้องคุ้มครองตามที่ตนได้บนบานศาลกล่าวหรืออ้อนวอนไว้ ส่วนผีรายนั้นส่วนใหญ่จะไม่นิยมบวงสรวงบูชา เพราะเชื่อว่าผีพวกนี้ให้โทษมากกว่าให้คุณต่อมนุษย์ จึงหาวิธีกำจัดมากกว่า แต่ก็มีพิธีกรรมบางอย่างที่กระทำขึ้นเพื่อบูชาผีรายให้ช่วยบันดาลโชคลาภให้ เช่น การขอหอย เป็นต้น ซึ่งมีวิธีปฏิบัติตามบริบทของสังคมวัฒนธรรมและพื้นฐานของความเชื่อ แบ่งพิธีกรรมย่อยได้ 3 ประเภท ได้แก่ 1) พิธีกรรมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ 2) พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต และ 3) พิธีกรรมเบ็ดเตล็ด สอดคล้องกับคำกล่าวของ Phromkaew (2001) ที่กล่าวว่า ความเชื่อเรื่อง “ผี” ของชาวไทยพุทธภาคใต้เป็นมูลเหตุให้เกิด “พิธีกรรม” ที่เกี่ยวข้องกับการนับถือผีในลักษณะต่าง ๆ มากมาย เพื่อเป็นการเช่นสรวงบูชาและวิงวอนให้ผีที่ตนเองนับถือได้ช่วยเหลือตนให้พ้นจากเหตุร้ายต่าง ๆ และดลบันดาลให้ชีวิตประสบแต่ความสุข ความเจริญ สมหวังในสิ่งที่ปรารถนา นอกจากนี้ชาวอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ยังให้ความสำคัญกับพิธีกรรมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะพิธีกรรมเกี่ยวกับอาชีพการรำโนรา และพิธีกรรมเกี่ยวกับอาชีพหมอพื้นบ้าน รวมถึงพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิตด้วย เพราะหากทำไม่ถูกต้อง ไม่ให้ความเคารพต่อครูบาอาจารย์หรือผีบรรพบุรุษก็จะทำให้เกิดโทษหรือเหตุเภทภัยที่ไม่ดีต่าง ๆ ได้ เมื่อเกิดความเกรงกลัวต่ออำนาจผี และเพื่อเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจในการประกอบอาชีพ และการดำเนินชีวิต จึงทำให้เกิดพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผี จนยากที่จะแยกออกจากชีวิตประจำวันของคนกลุ่มนี้ได้ ซึ่งสอดคล้องกับ Sakunasing (2013) กล่าวว่า มนุษย์จินตนาการคิดสร้างเทวดา ผีสาง นางไม้ ภูตผีปีศาจ วิญญาณต่าง ๆ ขึ้น เป็นการสมมติแทนสิ่งลึกลับที่มีอำนาจ เมื่อสร้างขึ้นหรือสมมติขึ้นแล้ว ก็ต้องแสดงออกด้วยความเคารพยำเกรง โดยจัดพิธีกรรมต่าง ๆ บวงสรวง เพื่อให้สิ่งมีอำนาจหรือผู้บันดาลคุณหรือโทษแก่มนุษย์พอใจ จะได้เมตตา ไม่ทำร้าย และบันดาลความสุขให้แก่มนุษย์ ความเชื่อเช่นนี้มีทุกท้องถิ่นทุกประเทศ และออกมาในรูปของไสยศาสตร์หรือลัทธิบูชาเทพคล้ายคลึงกัน โดยต่างมีเทพเจ้า นางฟ้า ภูตผีปีศาจต่าง ๆ เป็นผู้ทรงอำนาจเหนือมนุษย์

พิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผีของชาวทุ่งใหญ่ ล้วนมีอิทธิพลมาจากความเชื่อเรื่องการนับถือผี ความเชื่อในพุทธศาสนา และความเชื่อทางด้านไสยศาสตร์เกี่ยวกับลางบอกเหตุและเครื่องรางของขลัง โดยมีพื้นฐานมาจากความเชื่อเรื่องผีเป็นหลัก เมื่อเกิดเป็นพิธีกรรมจึงมีผลทางจิตใจแก่คนในชุมชน ก่อให้เกิดความสุข ความสบายใจ เมื่อทำการเช่นไหว้ดวงวิญญาณของบรรพบุรุษ เพื่อเป็นการบอกกล่าว

ให้ทราบ และเป็นการกระทำเพื่อให้บรรพบุรุษและผีนั้น ๆ พึงพอใจที่ลูกหลานให้ความเคารพยำเกรง โดยผีบรรพบุรุษจะดลบันดาลให้ลูกหลานมีความสุข และได้รับผลประโยชน์ตามที่คาดหวัง สอดคล้องกับที่ Phayomyong (1985) ชี้ให้เห็นว่า การนับถือผีเป็นความเชื่อพื้นฐานให้เกิดการกระทำสิ่งต่าง ๆ ทั้งด้านดีและด้านร้าย คนโบราณจึงสร้างความศรัทธาให้แก่ลูกหลาน เช่น ความเชื่อเรื่องภูติผีว่ามีอิทธิฤทธิ์ที่จะบันดาลความสุขหรือความทุกข์ให้เกิดขึ้นแก่ตนเองและครอบครัวได้

นอกจากนี้ชาวอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช มีการประพฤติปฏิบัติพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผีอย่างเคร่งครัด สืบต่อมาเป็นประเพณีที่ลูกหลานต้องปฏิบัติถึงปัจจุบัน ถึงแม้ภายหลังได้ยอมรับนับถือ และมีการปฏิบัติตามแนวทางพุทธศาสนาเข้าไปเพิ่มความเชื่อดั้งเดิม แต่ไม่ได้นำไปทดแทนความเชื่อดั้งเดิม อีกทั้งหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดความขัดแย้งเมื่อมีการปฏิบัติพิธีกรรมร่วมกัน จึงทำให้พิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อดั้งเดิมเรื่องการนับถือผียังคงฝังรากลึกในจิตสำนึกของคนในสังคมจนถึงปัจจุบัน

3. บทบาททางสังคมของความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผีของชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธซึ่งในอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช มีทั้งหมด 7 บทบาท ซึ่งเห็นได้ว่าชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธจำนวนไม่น้อยในอำเภอทุ่งใหญ่ ที่เชื่อว่าผีมีอยู่จริงทั้ง ๆ ที่ไม่เคยประสบพบเจอผีด้วยตนเองมาก่อน เพียงแต่เชื่อตามคำบอกเล่าต่อ ๆ กันมาจากบรรพบุรุษ หรือได้รับความเชื่อนี้จากสื่อต่าง ๆ เช่น ภาพยนตร์ วิทยุ โทรทัศน์ และวิดิทัศน์ เป็นต้น จึงทำให้ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผีดูเหมือนจะเป็นเรื่องทิ้งมลาย แต่กระนั้นความเชื่อเหล่านี้นำมาซึ่งวิถีคิด และพิธีกรรมในสังคมที่ยังคงมีการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน แม้บทบาททางสังคมของความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับผีของชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธในอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช จะยากแก่การพิสูจน์ แต่ก็ถือได้ว่าส่งผลกระทบต่อจิตใจและการดำเนินชีวิตของคนในสังคมเป็นอย่างมากในปัจจุบัน สอดคล้องกับ Phromkaew (2001) ที่กล่าวว่า ความเชื่อเรื่องผีมีบทบาทต่อชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธในภาคใต้เป็นอย่างมาก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าใครจะเชื่อถือศรัทธา และหวังให้อ่านาจผีเข้ามาช่วยเหลือแก้กฏลดทอนด้านใด และเป็นที่น่าสังเกตอย่างหนึ่งคือ ถึงแม้ว่าโลกจะมีความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสูงอย่างเช่นในปัจจุบัน แต่ความเชื่อเรื่องผีก็ยังคงปรากฏให้เห็นอยู่อย่างเด่นชัดในสังคมไทยในทุกวันนี้ จนดูเหมือนเป็นระบบความเชื่อที่อยู่เคียงคู่กับวิถีชีวิตของชาวไทยพุทธ ซึ่งทำให้เห็นว่ารระบบความเชื่อดังกล่าวเป็นสิ่งที่อยู่เหนือกาลเวลา และปรากฏการณ์ใด ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม

แม้การหลั่งไหลทางเทคโนโลยีและความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์จะเจริญก้าวหน้าไปมาก แต่ผีก็ยังมีบทบาทในการดำเนินชีวิตของคนในสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากความเชื่อเรื่องผีเป็นความเชื่อดั้งเดิมของคนในชุมชนที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่น แม้ว่าพุทธศาสนาจะหลั่งไหลเข้ามา แต่ความเชื่อเรื่องผีและบทบาทของผีก็ไม่ได้เลือนหายไป แต่กลายเป็นการนับถือศาสนาพุทธผสมกับการนับถือผีแบบชาวบ้านเหมือนอย่างการนับถือผี ความเชื่อ และพิธีกรรมในการนับถือผีภาคอื่น ๆ ของประเทศไทย สอดคล้องกับ Thongtao (2020) ที่ชี้ว่าความเชื่อเรื่องผีเป็นความเชื่อดั้งเดิมของภาคอีสานซึ่งมีความเชื่อและประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับผีเป็นหลัก จนกระทั่งความเชื่อ

ทางศาสนาทั้งพุทธและศาสนาพราหมณ์เข้ามาราวพุทธศตวรรษที่ 14 พุทธศาสนาในภาคอีสานไม่ได้มีความเชื่อที่ผ่านการวิวัฒน์ภายใต้ระบบวัฒนธรรมความเชื่อของท้องถิ่นที่หลากหลาย จนกลายเป็นศาสนาพุทธแบบชาวบ้าน (Popular Buddhism)

อย่างไรก็ตาม เราหลีกเลี่ยงไม่ได้ว่าในปัจจุบันสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว กระแสโลกาภิวัตน์หลังไหลเข้ามา ความรวดเร็วในการสื่อสารและการรับข้อมูลต่าง ๆ สามารถเข้าถึงบุคคลในสังคมได้ทุกเพศทุกวัย ทำให้แนวคิดแบบวิทยาศาสตร์และหลักของเหตุผลแบบคนรุ่นใหม่มีผลต่อวัฒนธรรมความเชื่อเรื่องผี ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นวัฒนธรรมแบบปัจเจกบุคคล สอดคล้องกับ Burasith, Pornsiripongse, and Sasiwongsaroj (2015) ที่อธิบายว่า ความเชื่อในหลักเหตุผลและกฎหมายของคนรุ่นใหม่จะเข้ามาควบคุมสังคม ส่งผลให้วัฒนธรรมแบบปัจเจกค่อย ๆ เข้ามาแทนที่วัฒนธรรมแบบรวมกลุ่ม จึงปฏิเสธไม่ได้ว่าปัจจุบันมีการตั้งคำถามจากคนรุ่นใหม่เกี่ยวกับการมีอยู่ บทบาท และความสำคัญของความเชื่อเรื่องผีมากขึ้น ดังนั้นจึงเป็นธรรมดาที่ว่าเมื่อสังคมรับวัฒนธรรมใหม่เข้ามาย่อมส่งผลกระทบต่อความเชื่อหรือวัฒนธรรมแบบเดิมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จึงไม่แปลกที่ความเชื่อเรื่องผีหรือพิธีกรรมบางอย่างถูกลดบทบาทและความสำคัญลง เช่น การบูชาผีแม่ซื่อให้ช่วยดูแลสุขภาพของเด็กแรกเกิด เพราะความก้าวหน้าทางการแพทย์มีมากขึ้น การขอหวยจากผีนางงาไม้ เนื่องจากคนปัจจุบันมองว่างมงาย เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผีหลายอย่างยังคงมีบทบาทต่อชุมชนและดำรงอยู่ได้จากการที่คนในสังคมปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมสมัยใหม่ด้วยการปรับเปลี่ยนองค์ประกอบหรือรูปแบบของพิธีกรรม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลวิจัยไปใช้

การวิจัยเรื่อง ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผีกับบทบาททางสังคมของชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธในอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ด้วยเหตุที่แต่ละท้องถิ่นล้วนมีเอกลักษณ์ ความเชื่อและพิธีกรรมที่แตกต่างกัน ดังนั้นการนำผลการวิจัยไปใช้อาจพบความเหมือนและความแตกต่างของรูปแบบความเชื่อและพิธีกรรม ผู้นำผลการวิจัยไปใช้ต้องคำนึงถึงเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น และหัวข้อในการวิจัย ตลอดจนการเลือกขอบเขตพื้นที่ในการวิจัย ควรมีสังคมวัฒนธรรมคล้ายหรือใกล้เคียงกับงานวิจัยนี้

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อและพิธีกรรมการนับถือผีของท้องถิ่นหนึ่งกับอีกท้องถิ่นหนึ่งในจังหวัดเดียวกัน เพื่อให้เห็นภาพเฉพาะกรณีนั้น ๆ ได้อย่างชัดเจนมากขึ้น
2. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อและพิธีกรรมในการนับถือผีของคนในภาคใต้เปรียบเทียบกับภาคอื่น ๆ เพื่อเป็นการศึกษาในระดับกว้างต่อไป
3. ควรมีการวิเคราะห์ตีความความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผี เพื่อให้เห็นถึงระบบคิดของมนุษย์ที่มีต่อธรรมชาติและสังคมให้มากขึ้น เพื่อให้เห็นว่าเรื่องดังกล่าวนี้เป็นเรื่องที่ควรค่า

แก่การศึกษา และเป็นเรื่องของ “ความหมาย” มากกว่าจะเป็นเรื่องของ “ความจริง” ซึ่งอาจทำให้เข้าใจถึงวัฒนธรรมของมนุษย์ได้อย่างแท้จริงมากกว่าการมองในเชิงวิทยาศาสตร์

4. ควรมีการศึกษาความเชื่อด้านอื่น ๆ ของชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธในภาคใต้ เช่น ความเชื่อและพิธีกรรมในการแต่งงาน ความเชื่อในพิธีห่าพรากของคนภาคใต้ และความเชื่อเกี่ยวกับพิธีศพ เป็นต้น

5. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อและพิธีกรรมด้านอื่น ๆ ของชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธในภาคใต้กับภูมิภาคอื่น ๆ

เอกสารอ้างอิง

- Boonkham, P. (2022, April 4). *Nora lineage* (interview). [in Thai]
- Boonkham, S. (2022, March 30). *Nora lineage* (interview). [in Thai]
- Burasit, Y., Pornsiripongse, S., & Sasiwongsaroj, K. (2015). “Phi-Pob” (ogre): A remaining discourse in digital age. *Journal of Language and Culture*, 34(2), 93-109. [in Thai]
- Bussarat, P. (1996). *Nora legends: Cultural and social relationship system of Songkhla Lake Basin*. Songkhla: Thaksin Institute of Education, Thaksin University. [in Thai]
- Chaisawat, N. (2019). Beliefs about ancestral spirits of southern Thai people: Ghosts, beavis and angels. *Journal of Wiwittawansan*, 3(2), 81-97. [in Thai]
- Chamnankit, B. (2022, April 1). *Nang Kwak lineage* (interview). [in Thai]
- Chuenka, R. (2021). Significance and ritual functions of ramakien characters worship in Bang Pla Community, Amphoe Bang Phli, Samut Prakan Province. *Journal of Liberal Arts, Maejo University*, 9(2), 121-142. [in Thai]
- Ganjanapan, A. (2001a). *Community dimension: Local ray of thinking about rights, powers and resource management*. Bangkok: Chulalongkorn University. [in Thai]
- Ganjanapan, A. (2001b). *Complex thinking in community research: Dynamics and potential of communities in development*. Bangkok: Research Fund Office. [in Thai]
- Hongthong, A. (2022, March 9). *Nora lineage* (interview). [in Thai]
- Intongkong, S. (1999). Chern Nang Mai. In *The Encyclopedia of Central Thai Culture Volume 5* (pp. 2172-2173). Bangkok: Thailand Cultural Foundation encyclopedia Commercial Bank of Thailand. [in Thai]
- Jarernpanit, T. (2016). Ghosts and power: Through ghosts believing of Thai Song Dum, Tambon Pun Sao, Bang Ra Gum, Phitsanulok. *Journal of Ratchaphruek*, 14(2), 67-74. [in Thai]

- Kasem, P. (2009). *Value of southern wisdom in the Sat Duan Sip*. Nakhon Si Thammarat: San Nakhon Si Thammarat. [in Thai]
- Meethaisong, T. (2011). *Ghost and Buddhism, a blend of beliefs*. Bangkok: Inthanin. [in Thai]
- Nangkasem, N. (2015). Belief in the Pu Ta ghost in the Northeastern region: A case study of Ban Khon Buri, Khon Buri tai Subdistrict, Khon Buri District, Nakhon Ratchasima. *Journal of Humanities, Ramkhamhaeng University*, 4(1), 88-98. [in Thai]
- Nankhantee, A. (2018). The dynamics of ghost worship of the Ban Noen Sa-at Lao ethnic group in the context of modern societ. *Journal of Nakhon Phanom University*, 8(2), 97-106. [in Thai]
- Na Thalang, S. (2014). *Folklore theory: Scientific methods for the analysis of myths-folktales*. Bangkok: Chulalongkorn University. [in Thai]
- Nitjaran, N. (2007). *Nora: Symbols, rituals, Southern Thai indentity around Songkhla Lake in the globalization era* (Master's thesis). Chulalongkorn University, Bangkok [in Thai]
- Phayomyong, M. (1985). *Beliefs of Thai people in culture: Beliefs*. Bangkok: Chulalongkorn University. [in Thai]
- Phet-Awut, J. (2022, April 29). *Nora lineage* (interview). [in Thai]
- Phongpit, S. (1999). *"Ghost": Traces of Thai beliefs*. Bangkok: Chulalongkorn University. [in Thai]
- Phongsai, S. (2019). Mae Nui: Meaning, value and reflection of southern Thai women's power. *Journal of Inthanin Thaksinsan*, 14(2), 9-37. [in Thai]
- Phromkaew, P. (2001). *Beliefs and rituals related to animism and social roles of Thai Buddhists in the south* (Research report). Songkhla: Thaksin University. [in Thai]
- Rakquest, P. (2022, March 29). *Nora lineage* (interview). [in Thai]
- Rueangnarong, P. (2016). *Wannakam lae pasa thin tai*. Bangkok: Sathapornbooks. [in Thai]
- Sakunasing, L. (2013). *Khamchuea lae prapheni: Koet taengngan tai*. Bangkok: Phrao. [in Thai]
- Sanyawiwat, S. (2000). *Sociological theory of creation, valuation and utilization*. Bangkok: Chulalongkorn University. [in Thai]
- Shengyang, W. (2013). Preliminary study on the spread of Thai Kumanthong belief. *Journal of Ramkhamhaeng*, 33(2), 117-133. [in Thai]
- Thongtao, P. (2020). The Roles of beliefs about the spirit to Isan society: A case study of Ubon Ratchathani. *Journal of Liberal Art, Rang Sit University*, 15(2), 221-236. [in Thai]

ประเด็นท้าทายด้านการคุ้มครองแรงงาน: การคุ้มครองความเป็นมารดา Labor Protection Challenges: Maternity Protection

กัญยปริญ ทองสามสี^{1*}, อีสระ ทองสามสี², และ ขวัญเรือน บุญกอบแก้ว³

Kanyaprin Tongsamsi^{1*}, Isara Tongsamsi², and Kwanruan Boonkobkaew³

Abstract

In 2000, the International Labor Organization issued the Maternity Protection Convention No. 183, prompting many countries to prioritize the protection of mothers. The purpose of this academic article is to present the importance of the Maternity Protection Convention. The theory of mother-child ties was discussed, as well as the issue of maternal protection in Thai labor laws and recommendations on maternity protection for female employees in Thai society. The findings revealed that Thailand has laws to protect female workers during pregnancy. However, there is no provision to support child care after maternity leave is terminated. Thus, there should be provisions that give female workers the right to rest during working hours or provide time to breastfeed. The issuance

¹คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ³สถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000, ²คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ต.เขารูปช้าง อ.เมือง จ.สงขลา 90000

¹Faculty of Humanities and Social Sciences, ³Princess Galyani Vadhana Institute of Cultural Studies, Prince of Songkla University, Rusamilae Sub-district, Muang District, Pattani Province 94000, ²Faculty of Humanities and Social Sciences, Songkhla Rajabhat University, Khoa-Roob-Chang Sub-district, Muang District, Songkhla Province 90000

*ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: kanyaprin.s@psu.ac.th)

รับบทความวันที่ 25 มิถุนายน 2565 แก้ไขวันที่ 27 กันยายน 2565 รับลงตีพิมพ์วันที่ 3 พฤศจิกายน 2565

of provisions in respect of work prohibiting a pregnant female employee should cover the period of child-rearing or breastfeeding.

Keywords: *Labour Protection, Maternity Protection, Female Workforce*

บทคัดย่อ

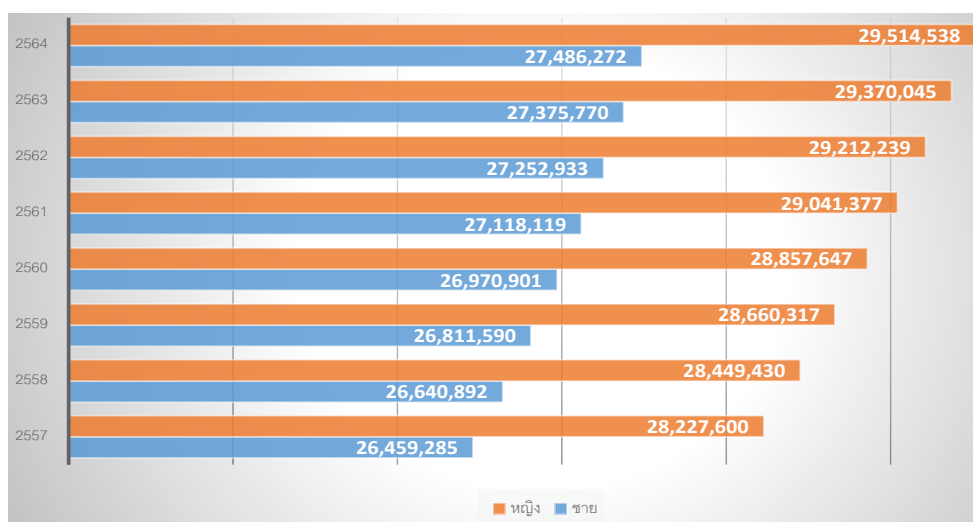
องค์การแรงงานระหว่างประเทศได้ออกอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองความเป็นมารดาฉบับที่ 183 ค.ศ. 2000 ส่งผลให้หลายประเทศหันมาให้ความสำคัญกับการคุ้มครองการเป็นมารดามากขึ้น บทความฉบับนี้จึงจัดทำขึ้นเพื่อนำเสนอสาระสำคัญของอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองความเป็นมารดา ทฤษฎีการสร้างความปลอดภัยระหว่างมารดาและบุตร พร้อมทั้งชี้ประเด็นการคุ้มครองความเป็นมารดาในกฎหมายแรงงานของไทย และให้ข้อเสนอแนะต่อการคุ้มครองความเป็นมารดาสำหรับลูกจ้างหญิงในระบบของไทย ผลการศึกษาพบว่า ประเทศไทยมีกฎหมายคุ้มครองแรงงานหญิงระหว่างตั้งครรภ์ หากแต่ยังไม่มีบทบัญญัติสนับสนุนการดูแลบุตรหลังจากแรงงานหญิงสิ้นสุดการลาคลอด ดังนั้นจึงควรมีบทบัญญัติให้แรงงานหญิงมีสิทธิพักในระหว่างเวลาทำงานหรือลดชั่วโมงการทำงานเพื่อให้มนบุตร รวมถึงการออกบทบัญญัติในส่วนของการที่ห้ามมิให้ลูกจ้างซึ่งเป็นหญิงมีครรภ์ทำงานครอบคลุมไปถึงช่วงระยะเวลาของการเลี้ยงดูบุตรหรือการให้นมนบุตรด้วย

คำสำคัญ: *การคุ้มครองแรงงาน การคุ้มครองความเป็นมารดา แรงงานหญิง*

บทนำ

แรงงานหญิงมีบทบาทอย่างมากในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ และมีแนวโน้มว่าจะมีบทบาทมากขึ้น ธนาคารโลกระบุว่าในปี ค.ศ. 2021 มีแรงงานผู้หญิงในระบบการจ้างงานทั่วโลกร้อยละ 39.2 (The World Bank, 2022) องค์การแรงงานระหว่างประเทศจึงได้ออกอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองความเป็นมารดา ฉบับที่ 183 ค.ศ. 2000 ซึ่ง ณ เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2565 มี 43 ประเทศที่ได้ให้สัตยาบันต่ออนุสัญญาฉบับนี้แล้ว (ILO, n.d.(b)) ขณะที่ประเทศไทยยังไม่ได้ให้สัตยาบันต่ออนุสัญญาฉบับนี้ หลายประเทศจึงหันมาส่งเสริมให้ภาครัฐออกกฎหมายคุ้มครองความเป็นมารดาโดยเพิ่มวันการลาคลอด การให้ลูกจ้างชายลาเพื่อช่วยเหลือภรรยาหลังคลอด เป็นต้น ดังเช่นประเทศมาเลเซียที่เดิมนั้นกฎหมายการจ้างงานได้กำหนดให้ลูกจ้างหญิงลาคลอดโดยได้รับเงินสงเคราะห์การคลอดเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 60 วัน และไม่อนุญาตให้ลาก่อนคลอดเกิน 30 วัน (Mohamad, 2017) ต่อมาได้ออกกฎหมาย Employment Bill 2021 เพื่อเพิ่มสิทธิประโยชน์ตามกฎหมายเกี่ยวกับวันลาคลอดให้ลูกจ้างหญิงเป็น 14 สัปดาห์ หรือ 98 วัน และลูกจ้างชายสามารถลาเพื่อช่วยเหลือภรรยาดูแลบุตรหลังคลอดได้ 1 สัปดาห์ (IndustriALL, 2022) ขณะที่ประเทศชิลีมีแรงงานหญิงได้รับการคุ้มครองการเป็นมารดาเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 31.1 ในปี ค.ศ. 2009 เป็นร้อยละ 39.5 ในปี ค.ศ. 2013 (Delgado et al., 2019) ส่วนประเทศไทยได้มีการเพิ่มวันลาคลอดจาก 90 วัน เป็น 98 วัน

ปัจจุบันมีแรงงานหญิงทำงานอยู่แทบทุกสาขาอาชีพ การเป็นมารดาก็นับเป็นหน้าที่หนึ่งของแรงงานหญิงเช่นกัน ซึ่งถือเป็นพัฒนาการที่สำคัญของผู้หญิง การสนับสนุนให้มารดาสามารถปรับตัวต่อการดำรงชีวิตได้อย่างมีความมั่นใจ และสามารถผสมผสานบทบาทมารดากับบทบาทอื่น (อาทิ บทบาทในการทำงาน) ได้อย่างมีความสุขจะมีผลต่อการสร้างเสริมสุขภาพของมารดาและพัฒนาการของทารก (Pakdeewong, 2006) ดังนั้นการคุ้มครองการเป็นมารดาจึงมีความสำคัญและจำเป็นที่ทั้งหน่วยงานภาครัฐและสถานประกอบการต้องร่วมกันสนับสนุน ทั้งนี้ หากพิจารณาข้อมูลของประเทศไทยจากจำนวนประชากรที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป ระหว่างปี พ.ศ. 2557 - 2564 พบว่า มีแรงงานหญิงมากกว่าแรงงานชาย ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 จำนวนแรงงานหญิงและแรงงานชายของประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ. 2557 - 2564
ที่มา: National Statistical Office (n.d.)

บทความฉบับนี้จึงจัดทำขึ้นเพื่อนำเสนอสาระสำคัญของการคุ้มครองความเป็นมารดาของลูกจ้างหญิงตามอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองความเป็นมารดา ฉบับที่ 183 ค.ศ. 2000 ขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ พร้อมทั้งชี้ประเด็นการคุ้มครองความเป็นมารดาในกฎหมายแรงงานของไทย และให้ข้อเสนอแนะต่อการคุ้มครองความเป็นมารดาสำหรับลูกจ้างหญิงในระบบของไทย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทั้งต่อหน่วยงานภาครัฐและสถานประกอบการที่นำไปใช้สนับสนุนการพัฒนาลูกจ้างหญิงและเด็กที่เกิดจากลูกจ้างหญิงนั้นให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี อันจะเป็นกำลังสำคัญต่อการพัฒนาประเทศไทยต่อไป

อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองความเป็นมารดา

องค์การแรงงานระหว่างประเทศได้ออกอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองความเป็นมารดา ฉบับที่ 183 ค.ศ. 2000 และข้อแนะนำที่ 191 ว่าด้วยการคุ้มครองความเป็นมารดา ค.ศ. 2000 นั้น ประกาศใช้

เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน ค.ศ. 2000 ซึ่งกำหนดแนวปฏิบัติสำหรับประเทศสมาชิก (ILO, n.d.(a); Heebkaew & Sarapong, 2018; Siriyuwasamai, 2018; Mahathalaeng, 2019; Siriyuwasamai, 2019) ดังนี้

1. สิทธิลาคลอด หญิงตั้งครรภ์ได้รับสิทธิการคุ้มครองโดยไม่ต้องทำงานทั้งก่อนและหลังการคลอดบุตร กำหนดการลาเป็น 2 ช่วง คือ การลาก่อนคลอดบุตรและการลาหลังคลอดบุตร โดยลูกจ้างหญิงมีสิทธิลาคลอดบุตรไม่ต่ำกว่า 14 สัปดาห์ แบ่งเป็นช่วงการบังคับลาหลังการคลอดบุตรจำนวน 6 สัปดาห์ และหากปรากฏว่าลูกจ้างหญิงที่ได้ใช้สิทธิลาคลอดบุตรไปแล้วแต่วันคลอดจริงคลอดเคลื่อนออกไปจากวันที่กำหนดคลอด จะต้องได้รับการขยายระยะเวลาการลาก่อนการคลอดบุตรออกไปจนถึงวันที่คลอดจริง โดยต้องไม่ลดระยะเวลาของการลาหลังการคลอดบุตรลง โดยประเทศที่ได้ให้สัตยาบันกับอนุสัญญาฉบับนี้จะต้องพยายามขยายระยะเวลาการลาคลอดที่กำหนดให้ลูกจ้างหญิงมีสิทธิลาคลอดได้ไม่ต่ำกว่า 14 สัปดาห์ เป็นอย่างน้อยที่สุด 18 สัปดาห์ และควรมีบทบัญญัติขยายระยะเวลาการลาคลอดในกรณีที่เป็นการคลอดบุตรหลายคนในคราวเดียวกัน และยังกำหนดถึงสิทธิการลาที่เกี่ยวข้องกับการลาคลอด หรือหน้าที่ของความเป็นมารดา ดังนี้

1) ในกรณีมารดาเสียชีวิตหลังการคลอดบุตร ก่อนการสิ้นสุดการลาคลอด ลูกจ้างชายผู้เป็นบิดาควรได้รับสิทธิการลาในระยะเวลาที่เหลือจากการลาคลอดของมารดาที่เสียชีวิตหลังการคลอดบุตร

2) ในกรณีที่มารดาเจ็บป่วยหรือเข้าโรงพยาบาลหลังการคลอดบุตรหรือก่อนการสิ้นสุดการลาคลอด และเป็นกรณีที่มารดาผู้นั้นไม่สามารถดูแลบุตรได้ ลูกจ้างชายผู้เป็นบิดาควรได้รับสิทธิให้ลาตามกฎหมายและระเบียบปฏิบัติของประเทศเพื่อเลี้ยงดูบุตร

3) ลูกจ้างผู้เป็นมารดาหรือบิดาควรได้รับสิทธิลาเพื่อเลี้ยงดูบุตรหลังสิ้นสุดการลาคลอด

4) ควรมีกฎหมายหรือระเบียบปฏิบัติที่สอดคล้องกับระเบียบปฏิบัติของประเทศเกี่ยวกับช่วงเวลาที่ให้ลาหยุดเพื่อเลี้ยงดูบุตร ระยะเวลาและ/หรืออื่น ๆ รวมทั้งการจ่ายสิทธิประโยชน์ของความเป็นบิดามารดา การใช้และจัดสรรการลาระหว่างบิดามารดาที่เป็นลูกจ้าง

5) ในกรณีที่กฎหมายหรือระเบียบปฏิบัติของประเทศอนุญาตให้มีการรับบุตรบุญธรรม บิดามารดาบุญธรรมต้องได้รับการคุ้มครองตามอนุสัญญาด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องสิทธิการลาผลประโยชน์ และการคุ้มครองการทำงาน

นอกเหนือจากมีสิทธิลาคลอดแล้ว ลูกจ้างหญิงยังมีสิทธิลาป่วยกรณีมีโรคแทรกซ้อนอันเกิดจากการตั้งครรภ์หรือคลอดบุตร หรือมีความเสี่ยงต่อการเกิดโรคแทรกซ้อน อันเกิดจากการตั้งครรภ์ ในระหว่างตั้งครรภ์ คลอดบุตรหรือภายหลังจากคลอดบุตร ต่อเนื่องจากการลาคลอดได้ โดยต้องแสดงใบรับรองแพทย์

2. ประโยชน์ทดแทนกรณีคลอดบุตร ลูกจ้างหญิงที่ขาดงานเนื่องจากการใช้สิทธิลาคลอด ครอบคลุมระยะเวลาก่อน ระหว่าง และหลังคลอดบุตร หรือใช้สิทธิลาป่วย กรณีมีโรคแทรกซ้อนอันเกิดจากการตั้งครรภ์หรือคลอดบุตร มีสิทธิได้รับประโยชน์ทดแทนในรูปแบบเงินสงเคราะห์การหยุดงานตามจำนวนและวิธีการที่กฎหมายภายในประเทศกำหนด โดยที่ประโยชน์ทดแทนต้องอยู่ในระดับ

ที่ทำให้ลูกจ้างหญิงสามารถเลี้ยงดูตนเองและบุตรของตนให้มีสุขภาพที่ดีและมีมาตรฐานการครองชีพที่เหมาะสม การคำนวณเงินสงเคราะห์การหยุดงานเพื่อการคลอดบุตรที่ลูกจ้างหญิงจะได้รับนั้น หากใช้รายรับเป็นฐานในการคำนวณประโยชน์ทดแทนหรือจำนวนเงินที่มีสิทธิได้รับต้องไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 ของรายรับที่ลูกจ้างหญิงนั้นได้รับก่อนคลอด แต่หากใช้วิธีอื่นในการคำนวณ จำนวนเงินสงเคราะห์ที่ได้จากการคำนวณโดยวิธีการอื่นนั้นต้องเทียบเคียงได้กับจำนวนที่คำนวณโดยใช้รายรับเป็นฐานในการคำนวณ

3. สิทธิพักเพื่อให้นมบุตร ลูกจ้างหญิงมีสิทธิพักระหว่างการทำงานได้วันละครั้งหรือมากกว่านั้น หรือได้รับการลดชั่วโมงการทำงานในแต่ละวันเพื่อให้นมบุตร โดยรัฐบาลจะต้องกำหนดเป็นกฎหมายหรือแนวปฏิบัติภายในประเทศ และต้องนับเวลาของการพักหรือจำนวนชั่วโมงการทำงานที่ลดลงเพื่อให้นมบุตรเป็นเวลาทำงาน ซึ่งได้รับค่าจ้างตามปกติด้วย

4. สภาพการจ้าง มีการคุ้มครองสุขภาพอนามัยลูกจ้างหญิง โดยกำหนดมาตรการป้องกันไม่ให้ลูกจ้างหญิงมีครรภ์หรือลูกจ้างหญิงที่อยู่ระหว่างให้นมบุตรได้รับมอบหมายให้ทำงานที่เป็นอันตรายหรือมีความเสี่ยงต่อสุขภาพอนามัยของตนและบุตร ลักษณะของงานอันตรายหรือมีความเสี่ยง ได้แก่

- 1) งานที่ต้องยก แบกหรือถือ ผลักหรือดึงสิ่งที่มีน้ำหนักด้วยมือ
- 2) งานที่ต้องสัมผัสกับปัจจัยทางชีวภาพ กายภาพ และสารเคมีที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพและอนามัยการเจริญพันธุ์
- 3) งานที่ต้องการความสมดุลเป็นพิเศษ เช่น งานที่ทำเป็นกะ และต้องหมุนเวียนกะระหว่างสัปดาห์ ส่งผลต่อการบริหารเวลาที่เหมาะสมระหว่างลูกจ้างหญิงและบุตร
- 4) งานที่ก่อให้เกิดความตึงเครียดทางกาย ได้แก่ การยืนหรือนั่งเป็นเวลานาน อุณหภูมิที่สูงหรือต่ำเกินไป หรือมีการสั่นสะเทือนต่อร่างกาย

ขณะเดียวกัน ลูกจ้างหญิงที่ตั้งครรภ์หรือให้นมบุตรไม่ควรถูกบังคับให้ทำงานกลางคืน หากมีใบรับรองแพทย์แจ้งว่างานกลางคืนเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมกับการตั้งครรภ์หรือให้นมบุตร นายจ้างควรมีมาตรการในการจัดการเรื่องดังกล่าว ซึ่งควรอยู่บนพื้นฐานของใบรับรองแพทย์ที่เหมาะสม โดยมีทางเลือกในรูปแบบของการทำงาน ดังนี้

- 1) มีการปรับสภาพการทำงานให้แก่ลูกจ้างหญิงที่ตั้งครรภ์
- 2) กรณีไม่สามารถปรับสภาพการทำงานที่เหมาะสมให้ได้ ควรย้ายลูกจ้างหญิงไปทำงานในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม โดยจ่ายค่าตอบแทนเช่นเดิม
- 3) กรณีไม่สามารถย้ายงานไปทำงานในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม หลังจากลูกจ้างหญิงได้แจ้งนายจ้างแล้ว ลูกจ้างหญิงควรได้รับอนุญาตให้หยุดงานตามที่กฎหมายแห่งรัฐนั้นหรือตามข้อบังคับที่ได้บัญญัติไว้ และลูกจ้างหญิงควรมีสิทธิที่จะกลับมาทำงานในตำแหน่งเดิมหรือเทียบเท่าตำแหน่งเดิมทันทีที่ลูกจ้างหญิงมีความปลอดภัยที่จะทำงานได้แล้ว

นอกจากนี้ หากเลิกจ้างลูกจ้างหญิงระหว่างตั้งครรภ์ ระหว่างการลาคลอด ระหว่างลาป่วยกรณีมีโรคแทรกซ้อนอันเกิดจากการตั้งครรภ์หรือคลอดบุตร หรือระหว่างการกลับเข้าทำงาน ถือเป็นการกระทำ

ที่ผิดกฎหมาย เว้นแต่เป็นการเลิกจ้างด้วยสาเหตุอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับการตั้งครรภ์ การให้กำเนิดบุตร และผลที่ตามมาจากการตั้งครรภ์ หรือหน้าที่ที่ต้องดูแลบุตร โดยนายจ้างเป็นผู้รับภาระการพิสูจน์ว่าเหตุแห่งการเลิกจ้างไม่ได้มาจากสาเหตุข้างต้น และยังกำหนดให้ลูกจ้างหญิงมีสิทธิกลับเข้าทำงานในตำแหน่งเดิมหรือเทียบเท่า และได้รับค่าจ้างเท่ากับอัตราสุดท้ายก่อนการลาคลอด ภายหลังการลาคลอด หรือลาป่วยกรณีมีโรคแทรกซ้อนอันเกิดจากการคลอดบุตรแล้ว ต้องมีมาตรการห้ามนายจ้างให้ผู้สมัครงานเพศหญิงทดสอบการตั้งครรภ์ หรือแสดงใบรับรองผลทดสอบการตั้งครรภ์ เว้นแต่เป็นการสมัครงานในตำแหน่งที่กฎหมายภายในประเทศกำหนดห้ามจ้างหญิงมีครรภ์หรือหญิงที่อยู่ในระหว่างให้นมบุตร หรือในตำแหน่งที่ปรากฏอย่างชัดเจนว่ามีลักษณะงานที่เป็นอันตรายต่อหญิงที่มีครรภ์หรือส่งผลต่อบุตรของหญิงที่อยู่ระหว่างให้นมบุตร

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประเด็นการคุ้มครองการเป็นมารดาองค์การอนามัยโลก (World Health Organization: WHO) และกองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (United Nations International Children's Emergency Fund: UNICEF) แนะนำให้เลี้ยงบุตรด้วยนมแม่อย่างเดียวในช่วงหกเดือนแรกและให้นมบุตรต่อไปพร้อมกับอาหารเสริมอย่างน้อยจนถึงอายุ 2 ขวบ (WHO & UNICEF, 2020) เนื่องจากนมแม่เป็นแหล่งโภชนาการที่ดีที่สุดสำหรับทารกและส่งผลดีต่อสุขภาพมารดา อย่างไรก็ตาม มีงานวิจัยที่สะท้อนว่าเหตุผลสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ผู้เป็นมารดาจำเป็นต้องหยุดการให้นมบุตรคือนมของตนเองเนื่องจากต้องกลับไปทำงาน (Return to Work) ภายหลังการลาคลอด (Rollins et al., 2016) ซึ่งผลการศึกษาของ Castetbon, Boudet-Berquier, and Salanave (2020) พบว่า มีมารดาเพียงหนึ่งในสามเท่านั้นที่สามารถให้นมบุตรขณะกลับไปทำงานแล้ว อีกทั้งผลงานวิจัยของ Spitzmueller et al. (2016) พบว่า การสนับสนุนของหน่วยงาน (Workplace Support) มีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับความตั้งใจในการเลี้ยงบุตรด้วยนมแม่ (Prenatal Breastfeeding Intentions) ในทางกลับกัน ความตั้งใจในการเลี้ยงบุตรด้วยนมแม่มีความสัมพันธ์เชิงลบกับอัตราการเลิกให้นมแม่ (Cessation of Breastfeeding) เมื่อแม่กลับไปทำงาน ขณะที่ยังงานวิจัยของ Wallenborn, Perera, Wheeler, Lu, & Masho (2018) พบความสัมพันธ์ทางตรงระหว่างการสนับสนุนของหน่วยงานกับความมั่นใจในการเลี้ยงบุตรด้วยนมแม่ (Breastfeeding with Confidence) และการสนับสนุนของหน่วยงานมีความสัมพันธ์ทางอ้อมกับช่วงเวลาการให้นมบุตรผ่านตัวแปรความมั่นใจในการเลี้ยงบุตรด้วยนมแม่ ส่วนงานวิจัยของ Tsai (2013) ได้ประเมินรูปแบบการสนับสนุนของหน่วยงานและเพื่อนร่วมงานเมื่อมารดาที่อยู่ระหว่างการให้นมบุตรกลับไปทำงานในบริษัทด้านการผลิตทางตอนใต้ของไต้หวัน พบว่าการให้การสนับสนุน 3 อันดับแรก คือ 1) มีการจัดห้องส่วนตัวหรือกึ่งส่วนตัวสำหรับการให้นมบุตรหรือจัดเก็บน้ำนม 2) การสนับสนุนจากเพื่อนร่วมทีมงานและหัวหน้างาน 3) การจัดตารางการทำงานที่ยืดหยุ่นเพื่อให้มีเวลาสำหรับการจัดเก็บน้ำนมระหว่างการทำงาน

จากงานวิจัยข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การคุ้มครองความเป็นมารดาของลูกจ้างหญิงต้องอาศัย หรือพึ่งพาการสนับสนุนจากสถานประกอบการ หัวหน้างาน และเพื่อนร่วมงาน สอดคล้องกับข้อเสนอของ Abderhalden-Zellweger, Probst, Politis Mercier, Danuser, and Krief (2021) ที่ระบุว่า การคุ้มครองความเป็นมารดาสามารถนำแนวคิดเรื่องบรรยากาศความปลอดภัยในการทำงาน (Safety Climate) ซึ่งเป็นสาขาหนึ่งของจิตวิทยาองค์การมาใช้อธิบายได้ ทั้งนี้ บรรยากาศความปลอดภัยในการทำงาน หมายถึง การรับรู้ร่วมกันของผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับนโยบาย ขั้นตอน และวิธีปฏิบัติขององค์การที่เกี่ยวข้องกับความสำคัญของความปลอดภัยภายในองค์การ มีงานวิจัยที่ระบุว่า บรรยากาศความปลอดภัยเชิงบวกช่วยปรับปรุงประสิทธิภาพด้านความปลอดภัย เช่น อุบัติเหตุในที่ทำงานลดลง อย่างไรก็ตาม นอกจากการจัดความปลอดภัยตามลักษณะทางกายภาพแล้ว ทักษะคิดและการสนับสนุนของฝ่ายบริหารยังมีบทบาทสำคัญในการสร้างบรรยากาศความปลอดภัย ดังนั้นทักษะคิดของผู้บริหารจึงมีความสำคัญในการสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่ดี ซึ่งสามารถเชื่อมโยงมาสู่การพัฒนาสภาพแวดล้อมในที่ทำงานให้ลูกจ้างหญิงที่ตั้งครรภ์รู้สึกปลอดภัยขณะทำงาน ร่วมกับการสร้างทัศนคติการรับรู้เชิงบวกต่อเพื่อนร่วมงานที่กำลังตั้งครรภ์ และการมีกฎหมายคุ้มครองแรงงานลูกจ้างหญิงที่ตั้งครรภ์

นอกจากแนวคิดข้างต้น การแสดงความรักใคร่ผูกพันระหว่างทารกกับผู้ดูแล หรือบิดามารดาสามารถนำมาใช้อธิบายการคุ้มครองการเป็นมารดาของแรงงานหญิงได้ เพื่อสนับสนุนให้ลูกจ้างหญิงได้มีเวลาดูแลและใกล้ชิดกับบุตรมากขึ้น ดัง “ทฤษฎีว่าด้วยความผูกพัน” ซึ่งนักคิดที่สำคัญคือ Bowlby (1969 cited in Yoosuk, Surakarn, & Junprasert, 2021) ได้อธิบายว่า ความรักใคร่ผูกพันเป็นความสัมพันธ์ที่ทำให้ทารกเกิดความรู้สึกปลอดภัย มั่นคง ส่งผลให้ทารกเจริญเติบโตขึ้นเป็นผู้ที่มีความมั่นคงทางอารมณ์ มีบุคลิกภาพที่เหมาะสม สามารถทำงานและอยู่ร่วมในสังคมกับผู้อื่นได้ ประสบการณ์ในการได้รับความรักใคร่ผูกพันมีความสำคัญและส่งผลอย่างยิ่งต่อการพัฒนาการและพฤติกรรมของมนุษย์ ดังนั้นการได้รับความรักใคร่ผูกพันในช่วงระยะเวลาตั้งแต่แรกเกิดจนมารดาส่งผลอย่างมากต่อการพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ของทารก นอกจากนี้ยังสามารถอธิบายได้จากพฤติกรรมความผูกพันตามแนวคิดทฤษฎีความผูกพันของ Klaus and Kennell (cited in Yoosuk et al., 2021) ที่พบว่า ช่วงเวลาหลังคลอดเป็นช่วงเวลาเหมาะสมที่สุดสำหรับความผูกพันระหว่างบิดามารดาและทารก โดยเฉพาะพฤติกรรมความผูกพันระหว่างมารดาหลังคลอดและทารกจะส่งเสริมพัฒนาการของทารกและผลต่อการอยู่รอดของชีวิตทารก ได้แก่ 1) การสัมผัส 2) การมองสบตา 3) การได้ยิน 4) การเคลื่อนไหวตามจังหวะ 5) การไต่กลืน 6) ความอบอุ่นของร่างกาย 7) การให้ออกาสในการเรียนรู้ 8) การให้ทารกได้รับภูมิคุ้มกันจากน้ำนมมารดา และ 9) การให้เชื้อโรคประจำถิ่น โดยทารกจะได้รับจุลินทรีย์จากทางเดินหายใจของมารดา เช่น สแตปไฟโลคอคคัส (Staphylococcus) ซึ่งเชืื่อนี้จะมีประโยชน์ต่อทารก โดยไปเจริญในทางเดินหายใจและทางเดินอาหารของทารก ช่วยป้องกันทารกจากการติดเชื้อในโรงพยาบาลและสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว

กฎหมายคุ้มครองความเป็นมารดาของไทย

พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 เป็นกฎหมายหลักที่บัญญัติถึงการคุ้มครองแรงงานหญิงขณะมีครรภ์ (Department of Labour Protection and Welfare, 2020) ซึ่งมีสาระที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. งานที่อาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพหรือร่างกายของแรงงานหญิงมีครรภ์ แม้ว่าการตั้งครรภ์จะไม่เป็นอุปสรรคต่อการทำงาน แต่การทำงานที่หนักเกินไปหรือลักษณะของงานนั้นไม่เหมาะสม อาจก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพของมารดาและทารกในครรภ์ได้ ดังนั้นเพื่อเป็นการคุ้มครองหญิงมีครรภ์และทารกในครรภ์ไม่ให้ได้รับอันตรายจากการทำงาน พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 มาตรา 39 จึงกำหนดห้ามมิให้นายจ้างมอบหมายให้ลูกจ้างหญิงมีครรภ์ทำงานที่อาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพหรือร่างกาย อันได้แก่

- 1) งานเกี่ยวกับเครื่องจักรหรือเครื่องยนต์ที่มีความสั่นสะเทือน
- 2) งานขับเคลื่อนหรือติดไปกับยานพาหนะ
- 3) งานยก แบก หาม หาบ ทุบ ลาก หรือเข็นของหนักเกิน 15 กิโลกรัม
- 4) งานที่ทำในเรือ
- 5) งานอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

2. เวลาห้ามทำงานสำหรับหญิงมีครรภ์ พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 มาตรา 39 ห้ามมิให้นายจ้างให้ลูกจ้างหญิงมีครรภ์ทำงานในระหว่างเวลา 22.00 น. ถึง 06.00 น. ทำงานล่วงเวลา หรือทำงานในวันหยุด เว้นแต่ลูกจ้างหญิงนั้นมีตำแหน่งผู้บริหารหรือทำงานวิชาการ ทำงานธุรการ ทำงานเกี่ยวกับการเงินหรือบัญชี นายจ้างอาจให้ทำงานล่วงเวลาในวันทำงานได้เท่าที่ไม่มีผลกระทบต่อสุขภาพของลูกจ้างซึ่งเป็นหญิงมีครรภ์ โดยได้รับความยินยอมจากลูกจ้างก่อนเป็นคราว ๆ ไป

3. หญิงมีครรภ์มีสิทธิร้องขอเปลี่ยนงาน ลูกจ้างหญิงมีครรภ์มีสิทธิขอให้นายจ้างเปลี่ยนงานในหน้าที่เดิมเป็นการชั่วคราวก่อนหรือหลังคลอดได้ กรณีที่มีใบรับรองแพทย์แผนปัจจุบันชั้นหนึ่งมาแสดงว่าไม่อาจทำงานในหน้าที่เดิมต่อไปได้ตามมาตรา 42 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541

4. ห้ามเลิกจ้างเพราะมีครรภ์ มาตรา 43 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ระบุว่าห้ามนายจ้างเลิกจ้างลูกจ้างหญิงเพราะเหตุมีครรภ์

จากข้อมูลข้างต้นพบว่า พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ให้การคุ้มครองความเป็นมารดาในระหว่างตั้งครรภ์เท่านั้น ไม่ครอบคลุมถึงลูกจ้างหญิงที่อยู่ระหว่างให้นมบุตรแต่อย่างใด เป็นเหตุให้ลูกจ้างหญิงที่อยู่ระหว่างให้นมบุตรได้รับความคุ้มครองเช่นเดียวกับลูกจ้างหญิงทั่วไป ซึ่งนายจ้างอาจมอบหมายให้แรงงานหญิงทำงานในเวลากลางคืนระหว่างเวลา 24.00 น. ถึง 06.00 น. ตามความในมาตรา 40 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 รวมถึงอาจได้รับมอบหมายให้ลูกจ้างหญิงที่อยู่ระหว่างให้นมบุตรทำงานล่วงเวลาและทำงานในวันหยุด ตามความในมาตรา 31 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 หากลักษณะงานไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพและความปลอดภัยของลูกจ้างหญิง ส่งผลให้ลูกจ้างหญิงไม่สามารถดูแลบุตรได้เต็มที่ หรือบุตร

ต้องหย่านมแม่ก่อนเวลาอันสมควร หากพิจารณาร่วมกับมาตรา 41 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ที่ระบุให้ลูกจ้างหญิงลาคลอดได้ 98 วัน อันรวมถึงวันลาตรวจครรภ์ก่อนการคลอดบุตรด้วย แสดงว่าลูกจ้างหญิงสามารถมีเวลาให้นมบุตรอย่างเต็มที่เพียง 3 เดือนเท่านั้น ซึ่งขัดแย้งกับข้อมูลขององค์การอนามัยโลกและองค์การยูนิเซฟที่มีนโยบายสนับสนุนให้เลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวเป็นระยะเวลา 6 เดือน ก่อนที่จะเริ่มให้อาหารแก่บุตร พร้อมทั้งให้นมแม่ควบคู่กับอาหารตามวัยไปจนบุตรอายุ 2 ปีหรือนานกว่านั้น เพื่อให้บุตรได้รับประโยชน์จากนมแม่ได้อย่างเต็มที่ (Siriyuwasamai, 2018; WHO, 2013 cited in Mahathalaeng, 2019; Siriyuwasamai, 2019; Department of Labour Protection and Welfare, 2020) อีกทั้งมีงานวิจัยของ Victora et al. (2015) จากมหาวิทยาลัยรัฐเปโลทาส ประเทศบราซิลได้วิจัยเกี่ยวกับการเลี้ยงบุตรด้วยนมแม่ ซึ่งเป็นงานวิจัยใช้ระยะเวลายาวนาน 30 ปี พบความสัมพันธ์ระหว่างระยะเวลาการกินนมแม่กับระดับไอคิว ระดับการศึกษา และระดับรายได้เมื่อกลุ่มตัวอย่างมีอายุ 30 ปี โดยพบว่า คนที่กินนมแม่นานกว่ามีความฉลาดกว่า ไอคิวสูงกว่า เรียนสูงกว่า และมีรายได้มากกว่า

นอกจากนี้หากพิจารณาความในมาตรา 42 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ที่เปิดโอกาสให้ลูกจ้างหญิงที่อยู่ในระหว่างให้นมบุตรสามารถใช้สิทธิขอให้นายจ้างเปลี่ยนงานในหน้าที่เดิมเป็นการชั่วคราวภายหลังการคลอดบุตร เมื่อได้ปรึกษาแพทย์ และแพทย์มีความเห็นว่าแรงงานผู้นั้นไม่อาจทำงานในหน้าที่เดิมต่อไปได้ โดยที่นายจ้างจะต้องพิจารณาเปลี่ยนงานที่เหมาะสม แต่ก็ต้องมีใบรับรองแพทย์มาแสดงต่อนายจ้างด้วยนั้น ในที่นี้หากลูกจ้างหญิงไม่สามารถนำไปรับรองแพทย์ที่แสดงว่าลูกจ้างหญิงไม่สามารถทำงานในหน้าที่เดิมเป็นการชั่วคราวมาแสดงต่อนายจ้างเพื่อขอใช้สิทธิเปลี่ยนงาน นายจ้างก็อาจมอบหมายงานที่มีลักษณะเป็นอันตรายหรือเสี่ยงต่อสุขภาพของลูกจ้างหญิง โดยที่ลูกจ้างหญิงไม่อาจปฏิเสธหรือหลีกเลี่ยงได้

ประเด็นสำคัญอีกประการที่ลูกจ้างหญิงในประเทศไทยไม่ได้รับการคุ้มครองความเป็นมารดา คือ การไม่ได้รับสิทธิพักในระหว่างเวลาทำงานหรือลดชั่วโมงการทำงานเพื่อให้ให้นมบุตร เนื่องจากพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ไม่ได้ให้ความคุ้มครองแก่แรงงานหญิงที่อยู่ระหว่างให้นมบุตรมีสิทธิพักในระหว่างเวลาทำงานหรือลดชั่วโมงการทำงานเพื่อให้ให้นมบุตร และยังไม่มีมาตรการทางกฎหมายกำหนดให้สถานประกอบการมีมาตรการหรือจัดสวัสดิการดังกล่าวให้แก่มารดาที่จะต้องทำงาน เช่น การจัดให้มีสถานที่หรืออุปกรณ์อำนวยความสะดวกสำหรับให้นมบุตรหรือสถานเลี้ยงทารกในสถานประกอบการ สถานที่ปั๊มน้ำนมและจัดเก็บน้ำนมในระหว่างทำงานได้ การดำเนินการในเรื่องดังกล่าวจึงขึ้นอยู่กับวิจารณ์ญาณของนายจ้างเป็นหลัก

ข้อเสนอแนะเพื่อการคุ้มครองความเป็นมารดาของไทย

จากการศึกษามาตรฐานขององค์การแรงงานระหว่างประเทศและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง จึงเสนอให้กระทรวงแรงงานมีเวทีปรึกษาหารือร่วมกับองค์กรนายจ้างและองค์กรลูกจ้างถึงการกำหนดมาตรการที่เหมาะสมสำหรับการคุ้มครองความเป็นมารดาของลูกจ้างหญิง อีกทั้งมีการเรียกร้องให้รัฐบาลรับรอง

อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองความเป็นมารดา ฉบับที่ 183 จากกลุ่มบูรณาการแรงงานสตรีและเครือข่ายผู้หญิง (Nation Online, 2019) ถึงแม้ว่าขณะนี้ประเทศไทยยังไม่ได้ให้สัตยาบันต่ออนุสัญญาฉบับนี้ก็ตาม แต่หากพิจารณาจากข้อมูลสถานการณ์ประชากรไทยประจำปี พ.ศ. 2564 จากสำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย รายงานว่า ตลอดทั้งปี พ.ศ. 2564 มีเด็กแรกเกิดจำนวน 544,570 ราย และมีคนเสียชีวิต จำนวน 563,650 ราย ท่ามกลางประชากรทั้งประเทศ จำนวน 66 ล้านคน อันเนื่องจากโควิด-19 ทำให้อัตราเพิ่มประชากรติดลบเร็วเกินคาด จากเดิมที่สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติคาดการณ์ไว้ว่า อัตราการเพิ่มของประชากรติดลบจะเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2571 หากสถานการณ์การเพิ่มประชากรติดลบแบบนี้จึงคาดว่าอีก 50 ปีข้างหน้า ประชากรไทยจะลดลงเหลือ 50 ล้านคน และอีก 100 ปี ไทยจะเหลือประชากรไม่ถึง 30 ล้านคน (Matichon Online, 2022) การคุ้มครองการเป็นมารดาสำหรับลูกจ้างหญิงจึงอาจเป็นทางออกหนึ่งที่สามารถส่งเสริมการเพิ่มอัตราการเกิดในประเทศไทยได้ ดังนั้นจึงเสนอแนะการคุ้มครองความเป็นมารดาของไทย ดังนี้

1. ระยะเวลาการลาคลอด ควรกำหนดให้แรงงานหญิงมีสิทธิลาคลอดครรภ์หนึ่งไม่น้อยกว่า 14 สัปดาห์ (98 วัน) โดยแบ่งระยะเวลาบังคับลาหลังคลอดไม่น้อยกว่า 6 สัปดาห์ (42 วัน) และขยายระยะเวลาการลาคลอดกรณีคลอดบุตรหลายคนในคราวเดียวกัน เพื่อให้สอดคล้องกับอนุสัญญาฉบับที่ 183 และข้อแนะนำฉบับที่ 191 ว่าด้วยการคุ้มครองความเป็นมารดา ค.ศ. 2000 ซึ่งผลการศึกษาของ Heebkaew and Sarapong (2018) และ Siriyuwasamai (2019) พบว่า ประเทศสวีเดนอนุญาตให้แรงงานหญิงลาคลอดได้ถึง 480 วัน หรือประมาณ 1 ปี 4 เดือน โดยได้รับเงินเดือนร้อยละ 80 ของเงินเดือนปกติ และให้สิทธิในการลาที่มีความเท่าเทียมระหว่างชายและหญิง ทั้งนี้ บิดาและมารดาสามารถตกลงกันได้ว่าใครจะลากี่วัน และวันลาทั้งหมดนั้นยังสามารถเก็บไว้ใช้ได้จนกระทั่งบุตรอายุ 8 ปีอีกด้วย (Quick Fact of Childcare, 2018 cited in Mahathalaeng, 2019) ส่วนประเทศชิลี แรงงานหญิงมีสิทธิลาก่อนคลอด 6 สัปดาห์ หลังคลอดอีก 12 สัปดาห์ โดยได้รับค่าจ้างเต็มจำนวนสูงสุดไม่เกิน 3,100 ดอลลาร์สหรัฐ (Delgado et al., 2019) ส่วนประเทศในทวีปเอเชีย อาทิ ประเทศญี่ปุ่นมีกฎหมายมาตรฐานแรงงาน มาตรา 65 ระบุว่า นายจ้างต้องอนุญาตให้ลูกจ้างซึ่งเป็นหญิงมีครรภ์ลางานก่อนคลอดบุตรเป็นเวลา 6 สัปดาห์ หรือ 14 สัปดาห์ กรณีตั้งครรภ์บุตรแฝด และลาหลังคลอดบุตรเป็นเวลา 8 สัปดาห์ อย่างไรก็ตาม หากมีการร้องขอ ลูกจ้างหญิงสามารถลาหลังคลอดบุตรเป็นเวลา 6 สัปดาห์ได้ แต่ทั้งนี้จะต้องมีใบรับรองของแพทย์ที่ระบุว่าไม่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพ (Heebkaew & Sarapong, 2018) ขณะที่ประเทศเวียดนามให้สิทธิการลาคลอด 180 วัน ส่วนประเทศเมียนมาร์ กำหนดให้ลางานก่อนคลอดบุตร 42 วัน หลังคลอดบุตร 56 วัน (รวม 98 วันเท่ากับประเทศไทย) และประเทศลาวกำหนดให้ลาคลอด 105 วัน (TDRI, 2017) ขณะที่กฎหมาย Employment (Amendment) Bill 2021 ของประเทศมาเลเซียอนุญาตให้ลูกจ้างหญิงลาคลอดได้ 14 สัปดาห์ (รวม 98 วันเท่ากับประเทศไทย) และลูกจ้างชายสามารถลาเพื่อดูแลบุตรและภรรยาหลังคลอดได้ 1 สัปดาห์ (IndustriALL, 2022)

ส่วนหน่วยงานภาครัฐของไทยได้สนับสนุนให้บุคลากรเพศหญิงได้รับสวัสดิการการลาคลอดเพิ่มขึ้นจากเดิมมาได้ 90 วัน เพิ่มเป็น 98 วัน เพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2562 และสามารถลาเพิ่มได้อีกไม่เกิน 90 วัน โดยได้รับเงินเดือนในอัตรา ร้อยละ 50 (เดิมใช้สิทธิลาบางส่วนตัวเพื่อเลี้ยงดูบุตรต่อเนื่องจากการลาคลอดบุตรได้อีกไม่เกิน 150 วัน ทำการ โดยไม่ได้รับค่าจ้าง ตามข้อ 22 ของระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการลาของข้าราชการ พ.ศ. 2555) รวมถึงให้สิทธิข้าราชการชายลาช่วยภรรยาดูแลบุตรหลังคลอด 15 วันทำการ เป็นช่วง ๆ ไม่ติดต่อกันจนครบวันลา (จากเดิมที่ให้ลาครั้งหนึ่งติดต่อกันได้ไม่เกิน 15 วันทำการ) (Thai Government, 2022)

2. ออกบทบัญญัติให้แรงงานหญิงมีสิทธิพักในระหว่างเวลาทำงานหรือลดชั่วโมงการทำงาน เพื่อให้ให้นมบุตร และกำหนดให้สถานประกอบการแต่ละแห่งต้องจัดเตรียมสถานที่สำหรับให้นมหรือปั๊มนมระหว่างทำงาน เพื่อให้สิทธิการให้นมแม่ในสถานประกอบการเกิดขึ้นได้อย่างเป็นรูปธรรม อันเป็นการส่งเสริมการให้นมแม่ ซึ่งส่งผลต่อพัฒนาการของเด็กที่ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับอนุสัญญาฉบับที่ 183 และข้อแนะฉบับที่ 191 และผลการศึกษาของ Deetha (2018); Heebkaew and Sarapong (2018); Mahathalaeng (2019) และ Siriyuwasamai (2019)

หากพิจารณาข้อมูลของต่างประเทศ พบว่า แรงงานหญิงที่อยู่ในระหว่างให้นมบุตรทั้งภาครัฐและเอกชนของประเทศฟิลิปปินส์จะได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายรัฐบัญญัติที่ 10028 (Republic Act No. 10028) หรือกฎหมายว่าด้วยการขยายการสนับสนุนการให้นมบุตร ค.ศ. 2009 (Expanded Breastfeeding Promotion Act 2009) ซึ่งเป็นกฎหมายที่ให้การส่งเสริมและสนับสนุนการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมแม่เป็นการเฉพาะ ส่วนกฎหมายมาตรฐานแรงงานมาตรา 67 ของประเทศญี่ปุ่น ระบุว่าลูกจ้างหญิงที่อยู่ระหว่างดูแลบุตรที่มีอายุไม่เกิน 1 ขวบ อาจขอเวลาให้นมบุตรอย่างน้อย 30 นาที วันละ 2 ครั้ง เพิ่มขึ้นจากเวลาพักปกติได้ (Heebkaew & Sarapong, 2018)

3. ออกบทบัญญัติในส่วนของงานที่ห้ามมิให้ลูกจ้างซึ่งเป็นหญิงมีครรภ์ทำ รวมไปถึงช่วงระยะเวลาของการเลี้ยงดูบุตรหรือการให้นมบุตร เพื่อให้สอดคล้องกับอนุสัญญาฉบับที่ 183 และข้อแนะฉบับที่ 191 และผลการศึกษาของ Heebkaew and Sarapong (2018) ตามกฎหมายมาตรฐานแรงงาน มาตรา 64 ของประเทศญี่ปุ่นระบุว่า ห้ามนายจ้างให้หญิงมีครรภ์หรือคลอดบุตรมาแล้วไม่เกิน 1 ปีทำงานที่ต้องยกของหนัก งานเกี่ยวกับก๊าซที่เป็นอันตราย หรืองานอื่นที่อาจมีผลกระทบกระเทือนต่อครรภ์ การคลอดบุตร การดูแลบุตรและอื่นๆ ในลักษณะเดียวกัน

บทสรุป

การคุ้มครองความเป็นมารดาของแรงงานหญิงเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจทั่วโลก อันเนื่องจากองค์การแรงงานระหว่างประเทศได้ออกอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองความเป็นมารดา ฉบับที่ 183 ค.ศ. 2000 ซึ่งงานวิจัยต่างประเทศมีการศึกษารูปแบบการคุ้มครองความเป็นมารดาทั้งในเชิงนโยบาย การปฏิบัติของนายจ้างและสถานประกอบการต่อการส่งเสริมความเป็นมารดา ปัญหาและอุปสรรค

ที่เกี่ยวข้องกับการเป็นมารดาตามที่แรงงานหญิงพึงมีพึงได้ตามอนุสัญญาฯ ในขณะที่ประเทศไทยมีกฎหมายหลักที่ดูแลแรงงานหญิง คือ พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ซึ่งได้ให้ความคุ้มครองแรงงานหญิงระหว่างการตั้งครรภ์ และการคลอดซึ่งเป็นไปตามข้อกำหนดของอนุสัญญาฯ คือ ลา ก่อนคลอดและหลังคลอดได้ 14 สัปดาห์ หรือ 98 วัน หากแต่ยังไม่พบการคุ้มครองแรงงานหญิงที่ต้องกลับมาทำงานและอยู่ระหว่างการให้นมบุตร ดังนั้นหากภาครัฐของไทยต้องการคุ้มครองและส่งเสริมความเป็นมารดาของแรงงานหญิงต้องออกกฎหมายหรือนโยบายปฏิบัติให้นายจ้าง สถานประกอบการนำไปใช้ปฏิบัติ รวมถึงสร้างมาตรการจูงใจสถานประกอบการให้กำหนดแนวปฏิบัติที่แสดงถึงการคุ้มครองความเป็นมารดาอย่างชัดเจน การร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนจะช่วยให้การคุ้มครองมารดามีความเป็นรูปธรรมมากขึ้น ขณะเดียวกันนักวิชาการและผู้ที่มีสนใจงานด้านแรงงานควรมีการศึกษาวิจัยด้านการคุ้มครองความเป็นมารดาเพื่อสะท้อนข้อมูลสู่สาธารณะ สะท้อนให้สังคมเพิ่มความตระหนักและให้ความสำคัญกับประเด็นดังกล่าว เนื่องจากในปัจจุบันงานวิจัยด้านการคุ้มครองความเป็นมารดาในประเทศไทยยังพบน้อยมาก ผลงานที่ปรากฏในฐานข้อมูลดัชนีวารสารไทยพบเพียงงานวิจัยด้านกฎหมายเปรียบเทียบเท่านั้น

เอกสารอ้างอิง

- Abderhalden-Zellweger, A., Probst, I., Politis Mercier, M-P., Danuser, B., & Krief, P. (2021). Maternity protection at work and safety climate: The perceptions of managers and employees in three healthcare institutions in Switzerland. *Scandinavian Journal of Work and Organizational Psychology*, 6(1), 8, 1-16. doi: 10.16993/sjwop.149
- Castetbon, K., Boudet-Berquier, J., & Salanave, B. (2020). Combining breastfeeding and work: Findings from the Epifane population-based birth cohort. *BMC Pregnancy Child*, 20(1), 1-10. doi: 10.1186/s12884-020-2801-x
- Deetha, P. (2018). Rights of female workers in the private sector to breastfeeding breaks and breastfeeding facilities. *Thammasat Business Law Journal*, 8, 232-241.
- Delgado, I., Cabieses, B., Apablaza, M., Castillo, C., Aguilera, X., Matute, I., Najera, M., Pericàs, J. M., & Benach, J. (2019) Evaluation of the effectiveness and equity of the maternity protection reform in Chile from 2000 to 2015. *PLOS ONE*, 14(9), e0221150. doi: 10.1371/journal.pone.0221150
- Department of Labour Protection and Welfare. (2020). *Labour Protection Act B.E. 2541 (Amended) and related laws*. Bangkok: Rieng Sam Graphic Design. [in Thai]
- Heebkaew, S., & Sarapong, T. (2018). Protection of female employees' motherhood rights in Japan: Implications for Thai law. *Journal of Mekong Societies*, 14(3), 148-175. [in Thai]

- ILO. (n.d.(a)). *C183 - Maternity Protection Convention, 2000 (No.183)*. Retrieved from https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C183
- ILO. (n.d.(b)). *Ratifications of C183 - Maternity Protection Convention, 2000 (No. 183)*. Retrieved from https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:11300:0::NO:11300:P11300_INSTRUMENT_ID:312328
- IndustriALL. (2022). *Unions in Malaysia win increased maternity leave*. Retrieved from <https://www.industriall-union.org/unions-in-malaysia-win-increased-maternity-leave>
- Mahathalaeng, T. (2019). Breastfeeding rights in the workplace: A new legal issue. *Sripatum Review of Humanities and Social Sciences*, 19(2), 154-165. [in Thai]
- Matichon Online. (2022, February 10). *The negative birth rate of Thai people: It's time to choose the country's future of 'quantity' or 'quality'*. Retrieved from https://www.matichon.co.th/lifestyle/social-women/news_3176578 [in Thai]
- Mohamad, A. M. N. (2017). *Maternity protection: Malaysia Employment Act 1955*. Retrieved from <https://www.linkedin.com/pulse/maternity-protection-malaysia-employment-act-1955-mohamad>
- Nation Online. (2019, March 8). *More than 500 women workers filed a complaint with the government*. Retrieved from <https://www.nationtv.tv/news/378765019> [in Thai]
- National Statistical Office. (n.d.). *Population 15 years and over by age group, desirability to develop and sex whole kingdom: 2014–2021*. Retrieved from <http://statbbi.nso.go.th/staticreport/page/sector/th/02.aspx>
- Pakdeewong, P. (2006). Maternal role attainment: Intricating theory to practice. *Thai Journal of Nursing Council*, 21(3), 12-21. [in Thai]
- Rollins, N. C., Bhandari, N., Hajeerbhoy, N., Horton, S., Lutter, C. K., Martinez, J. C., ... Victora, C. G. (2016). Why invest, and what it will take to improve breastfeeding practices? *Lancet*, 387(10017), 491-504.
- Siriyuwasmalai, S. (2018). *Legal measures for protecting maternity in Thailand following the International Labour Organization Convention* (Master's thesis). Thammasat University, Bangkok. [in Thai]
- Siriyuwasmalai, S. (2019). Problems protecting the right to leave the pregnant person during work. *Journal of MCU Nakhondhat*, 6(7), 3212-3236. [in Thai]
- Spitzmueller, C., Wang, Z., Zhang, J., Thomas, C. L., Fisher, G. G., Matthews, R. A., & Strathearn, L. (2016). Got milk? Workplace factors related to breastfeeding among working mothers. *Journal of Organizational Behavior*, 37(5), 692-718. doi: 10.1002/job.2061

- TDRI. (2017). *Establishment of a database of labor protection systems of ASEAN member countries*. Retrieved from <https://tdri.or.th/wp-content/uploads/2018/04/wb134.pdf> [in Thai]
- Thai Government. (2022, January 12). *The cabinet increases the maternity leave days for father 15 days of non-consecutive leave, receives a salary of 50%*. Retrieved from <https://tdri.or.th/wp-content/uploads/2018/04/wb134.pdf> [in Thai]
- The World Bank. (2022). *Labor force, female (% of total labor force)*. Retrieved from <https://data.worldbank.org/indicator/SL.TLF.TOTL.FE.ZS?end=2021&start=1990&view=chart>
- Tsai, S. Y. (2013) Impact of a breastfeeding-friendly workplace on an employed mother's intention to continue breastfeeding after returning to work. *Breastfeeding Medicine*, 8(2), 210-216. doi: 10.1089/bfm.2012.0119
- Victora C. G., Horta B. L., Loret de Mola C., Quevedo, L., Pinheiro, R. T., Gigante, D. P., Gonçalves, H., & Barros, F. C. (2015). Association between breastfeeding and intelligence, educational attainment, and income at 30 years of age: A prospective birth cohort study from Brazil. *Lancet Global Health*, 3(4), 199-205. doi: 10.1016/S2214-109X(15)70002-1
- Wallenborn, J. T., Perera, R. A., Wheeler, D. C., Lu, J., & Masho, S. B. (2018). Workplace support and breastfeeding duration: The mediating effect of breastfeeding intention and self-efficacy. *Birth*, 46(1), 121-128. doi: 10.1111/birt.12377
- WHO & UNICEF. (2020). *Global breastfeeding scorecard, 2019*. Geneva: WHO & UNICEF.
- Yoosuk, Y., Surakarn, A., & Junprasert, T. (2021). The attachment of adolescent mothers to their children: Behavioral science perspective. *Warasan Phuettikammasat*, 27(1), 61-83. [in Thai]

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

วารสารหัตถ์ใหญ่วิชาการ เป็นวารสารที่จัดพิมพ์เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ ด้านบริหารธุรกิจ และการจัดการ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ จิตวิทยา และสาขาวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ของมหาวิทยาลัยหัตถ์ใหญ่ รวมทั้งสถาบันและหน่วยงานอื่น ๆ ทั่วประเทศ ซึ่งจัดพิมพ์เป็นราย 4 เดือน (ปีละ 3 ฉบับ: ฉบับที่ 1 มกราคม - เมษายน ฉบับที่ 2 พฤษภาคม - สิงหาคม และ ฉบับที่ 3 กันยายน - ธันวาคม) รับพิมพ์ผลงานที่ไม่เคยพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร รายงาน หรือสิ่งพิมพ์อื่นใดมาก่อน และ ไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารอื่น ทุกบทความที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารนี้ ได้ผ่านการตรวจสอบเชิงวิชาการจากผู้ทรงคุณวุฒิที่กองบรรณาธิการเรียนเชิญ จำนวน 3 ท่าน

1. ประเภทผลงานที่ตีพิมพ์

1.1 บทความวิจัย (Research Article) เป็นผลงานที่ได้มาจากการค้นคว้าและวิจัยด้วยตนเอง ประกอบด้วย

1) บทคัดย่อ ระบุให้ชัดเจนถึง วัตถุประสงค์ กลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือการวิจัยและคุณภาพเครื่องมือ สถิติที่ใช้ ผลการวิจัย และประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

2) บทนำ

3) วัตถุประสงค์การวิจัย

4) การทบทวนวรรณกรรม

5) กรอบแนวคิดการวิจัย

6) วิธีดำเนินการวิจัย

- ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

- เครื่องมือวิจัย

- การวิเคราะห์ข้อมูล

7) ผลการวิจัย

8) อภิปรายผลการวิจัย

9) ข้อเสนอแนะการวิจัย

- ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลวิจัยไปใช้

- ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

10) กิตติกรรมประกาศ (ถ้ามี)

11) เอกสารอ้างอิง

- จำนวนเอกสารอ้างอิง 15 รายการขึ้นไป จัดรูปแบบการอ้างอิงให้เป็นไปตามที่วารสารหัตถ์ใหญ่วิชาการกำหนด

1.2 บทความวิชาการ (Academic Article) เป็นผลงานที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมทางวิชาการ มีการวิเคราะห์เปรียบเทียบ โดยมุ่งเน้นการนำเสนอความรู้ใหม่ในเชิงวิชาการ ประกอบด้วย บทนำ การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา (เนื้อหาต้องชี้ถึงประเด็นของสิ่งที่ต้องการนำเสนอ

อย่างชัดเจน) บทวิจารณ์หรือสรุป และเอกสารอ้างอิง

2. การเตรียมต้นฉบับบทความ

2.1 ชื่อเรื่อง มีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ใช้รูปแบบอักษร TH Sarabun PSK ขนาด 20 ตัวหนา

2.2 ชื่อผู้เขียน มีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ใช้รูปแบบอักษร TH Sarabun PSK ขนาด 16 ตัวหนา

2.3 บทคัดย่อ ระบุทั้งภาษาอังกฤษและภาษาไทย โดยเป็นระบุให้ชัดเจนถึง วัตถุประสงค์ การวิจัย กลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือการวิจัยและคุณภาพเครื่องมือ สถิติที่ใช้ ผลการวิจัย และประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย ความยาวของบทคัดย่อในแต่ละภาษาต้องไม่เกิน 300 คำ พร้อมระบุคำสำคัญ (Keywords) อย่างน้อย 3 คำ แต่ไม่เกิน 5 คำ

2.4 เนื้อหา บทความทั้งฉบับมีจำนวนไม่เกิน 16 หน้ากระดาษ A4 (รวมเอกสารอ้างอิงท้ายบทความ) พิมพ์ด้วยตัวอักษร TH Sarabun PSK ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาด 16 กำหนดระยะห่างจากขอบซ้าย ขอบขวา ขอบบน และขอบล่าง 2.54 ซม. พร้อมระบุหมายเลขหน้าที่มุมบนขวา

2.5 หัวข้อหลักในบทความ เช่น บทนำ วัตถุประสงค์การวิจัย การทบทวนวรรณกรรม กรอบแนวคิดการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย ผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย ข้อเสนอแนะการวิจัย และเอกสารอ้างอิง พิมพ์ด้วยตัวอักษร TH Sarabun PSK ขนาด 18 ตัวหนา

2.6 ตารางและภาพประกอบ ควรมีเฉพาะที่จำเป็น มีหมายเลขกำกับ เช่น ภาพที่ 1 หรือ ตารางที่ 1 โดยต้องเป็นภาพที่มีลายเส้นคมชัด

2.7 เอกสารอ้างอิง ใช้ระบบอ้างอิงของสมาคมจิตวิทยาอเมริกัน (American Psychological Association: APA) โดยมีรายละเอียดทั่วไป ดังนี้

- 1) การอ้างอิงแทรกในเนื้อหา (In-text Citation) ต้องตรงกับเอกสารอ้างอิงท้ายบทความ (Reference)
- 2) การอ้างอิงใช้รูปแบบที่วารสารกำหนด โดยสม่ำเสมอทั้งบทความ
- 3) การเรียงลำดับเอกสารอ้างอิงให้เรียงตามลำดับตัวอักษรภาษาอังกฤษ จาก A-Z
- 4) จำนวนเอกสารอ้างอิง 15 รายการขึ้นไป

3. ผู้เขียนสามารถส่งบทความเพื่อพิจารณาตีพิมพ์

ผู้เขียนสามารถส่งบทความโดยเข้าสู่เว็บไซต์ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/HatyaiAcademicJournal/index> ซึ่งมีคู่มือแนะนำการใช้งานอยู่ทางด้านขวามือ (For Author)

4. ตัวอย่างการเขียนเอกสารอ้างอิง

4.1 หนังสือ

ชื่อสกุล, อักษรนำชื่อต้น. อักษรนำชื่อกลางผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อหนังสือ (ครั้งที่พิมพ์). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

กรณีผู้เขียนเป็นคนไทย ให้ใช้รูปแบบเดียวกับชาวต่างชาติ และเพิ่ม [in Thai] ท้ายข้อความ
ตัวอย่าง

Greenberg, J., & Baron, R. A. (2003). *Behavior in organization* (8th ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson Education.

Lewe, W. (2009). *Orthopedic massage: Theory and technique* (2nd ed.). Edinburgh: Mosby Elsevier.

Martin, R. J., Fanaroff, A. A., & Walsh, M. C. (2006). *Fanaroff and Martin's neonatal – perinatal medicine: Diseases of the fetus and infant* (Vol. 1) (8th ed.). Philadelphia: Mosby Elsevier.

Stock, G., & Campbell, J. (Eds.). (2000). *Engineering the human genome: An exploration of the science and ethics of altering the genes we pass to our children*. New York: Oxford University Press.

4.2 บทความหรือบทในหนังสือ

ชื่อสกุล, อักษรนำชื่อต้น. อักษรนำชื่อกลางผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อบทความหรือบท. ใน อักษรนำชื่อต้น. อักษรนำชื่อกลาง. นามสกุลของบรรณาธิการ (บรรณาธิการ), ชื่อหนังสือ (เลขหน้า). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

กรณีผู้เขียนเป็นคนไทย ให้ใช้รูปแบบเดียวกับชาวต่างชาติ และเพิ่ม [in Thai] ท้ายข้อความ
ตัวอย่าง

Calico, P. A., Debisette, A. T., & Turbettaub, M. (2005). Nursing workforce: Challenges and opportunities. In M. M. Gullatte (Ed.), *Nursing management: Principles and practice* (4th ed., pp. 167-185). Pittsburgh, PA: Oncology Nursing Society.

Haybron, D. M. (2008). Philosophy and the science of subjective well-being. In M. Eid & R. J. Larsen (Eds.), *The science of subjective well-being* (pp. 17-43). New York: Guilford Press.

4.3 บทความในวารสาร

ชื่อสกุล, อักษรนำชื่อต้น. อักษรนำชื่อกลางผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อบทความ. ชื่อวารสาร, ปีที่(ฉบับที่), เลขหน้า.

กรณีผู้เขียนเป็นคนไทย ให้ใช้รูปแบบเดียวกับชาวต่างชาติ และเพิ่ม [in Thai] ท้ายข้อความ
ตัวอย่าง

Bakker, A. B., & Schaufeli, W. B. (2008). Positive organizational behavior: Engaged employees in flourishing organizations. *Journal of Organizational Behavior*, 29(2), 147-154.

Johnson, M. E., Dose, A. M., Pipe, T. B., Petersen, W. O., Huschka, M., Gallenberg, M. M., ... Fresh, M. H. (2009). Center prayer for women receiving chemotherapy for recurrent ovarian cancer: Pilot study. *Oncology Nursing Forum*, 36, 424-428.

4.4 วิทยานิพนธ์

ชื่อสกุล, อักษรนำชื่อต้น. อักษรนำชื่อกลางผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต หรือ Doctoral dissertation หรือวิทยานิพนธ์ปริญญาโทหรือ Master's thesis). ชื่อสถาบันการศึกษา, สถานที่พิมพ์.

กรณีผู้เขียนเป็นคนไทย ให้ใช้รูปแบบเดียวกับชาวต่างชาติ และเพิ่ม [in Thai] ท้ายข้อความ
ตัวอย่าง

Kachornkittiya, N. (2012). *Antecedents and consequences of Public service motivation of municipal employees in the three southern border provinces of Thailand* (Doctoral dissertation). Prince of Songkla University, Songkhla. [in Thai]

Nickels, D. W. (2005). *The relationship between IT-business alignment and organizational culture: An exploratory study* (Doctoral dissertation). University of Memphis, Memphis, TN.

Phuthorn, D. (2017). *Thai digital natives' awareness of copyright issues related to online manga and anime* (Master's thesis). Chulalongkorn University, Bangkok. [in Thai]

4.5 รายงานการวิจัย

ชื่อสกุล, อักษรนำชื่อต้น. อักษรนำชื่อกลางผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง (รายงานการวิจัย). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

กรณีผู้เขียนเป็นคนไทย ให้ใช้รูปแบบเดียวกับชาวต่างชาติ และเพิ่ม [in Thai] ท้ายข้อความ
ตัวอย่าง

Chitnomrath, T. (2011). *A study of factors regarding firm characteristics that affect financing decisions of public companies listed on the stock exchange of Thailand* (Research report). Bangkok: Dhurakij Pundit University. [in Thai]

4.6 การนำเสนอผลงานในการประชุมวิชาการ

ชื่อสกุล, อักษรนำชื่อต้น. อักษรนำชื่อกลางผู้แต่ง. (ปี, เดือน วันที่). ชื่อเรื่องที่นำเสนอ. In ชื่อการประชุม (pp. เลขหน้า). ชื่อหน่วยงานที่จัดประชุม, สถานที่จัดประชุม. รหัส doi

กรณีผู้เขียนเป็นคนไทย ให้ใช้รูปแบบเดียวกับชาวต่างชาติ และเพิ่ม [in Thai] ท้ายข้อความ
ตัวอย่าง

Jankingthong, K. (2019, July 12-13). Confirmatory factor analysis of organizational citizenship behavior of personnel in Southern Border Provinces Administrative Center (SBPAC). In *The 10th Hatyai National and International Conference* (pp. 1256-1265). Hatyai University, Songkhla. [in Thai]

Joko, J., & Hurriyati, R. (2020, February 7). Strengthening brand equity of local food to be a national brand class. In *3rd Global Conference on Business, Management, and Entrepreneurship (GCBME 2018)* (pp. 57-61). DOI: 10.2991/aebmr.k.200131.013

4.7 เอกสารอิเล็กทรอนิกส์

ชื่อสกุล, อักษรนำชื่อต้น. อักษรนำชื่อกลางผู้แต่ง. (ปี, เดือน วันที่). ชื่อเรื่องที่น่าสนใจ. In *ชื่อการประชุม* (pp. เลขหน้า). ชื่อหน่วยงานที่จัดประชุม, สถานที่จัดประชุม. รหัส doi

กรณีผู้เขียนเป็นคนไทย ให้ใช้รูปแบบเดียวกับชาวต่างชาติ และเพิ่ม [in Thai] ท้ายข้อความ
ตัวอย่าง

CNN Wire Staff. (2011). *How U.S. forces killed Osama bin Laden*. Retrieved from <http://www.cnn.com/2011/WORLD/asiapcf/05/02/bin.laden.raid/index.html>

Wong, A. W. (2009). *Pregnancy postpartum infections*. Retrieved from <http://emedicine.medscape.com/article/796892-overview>

4.8 บทความในนิตยสาร/ หนังสือพิมพ์

ชื่อสกุล, อักษรนำชื่อต้น. อักษรนำชื่อกลางผู้แต่ง. (ปี, เดือน วัน). ชื่อบทความ. ชื่อหนังสือพิมพ์, หน้า.

กรณีผู้เขียนเป็นคนไทย ให้ใช้รูปแบบเดียวกับชาวต่างชาติ และเพิ่ม [in Thai] ท้ายข้อความ
ตัวอย่าง

Boonnoon, J. (2011, April 28). Manufacturers flood Thai market. *The Nation*, p. A7. [in Thai]

Evans, R. (2009, November 18). Nation sign “free sky” accord. *Bangkok Post*, p. B6.

Kluger, J. (2008, January 28). Why we love. *Time*, pp. 54-60.

Schwartz, J. (1993, September 30). Obesity affects economic, social status. *The Washington Post*, pp. A1, A4.

4.9 การสัมภาษณ์ หรือวิธีอื่น ๆ ของการวิจัยเชิงคุณภาพ

ชื่อสกุล, อักษรนำชื่อต้น. (ปี, เดือน วัน). ตำแหน่ง (สัมภาษณ์).

*เฉพาะกรณีใช้ชื่อและนามสกุลจริงในการสัมภาษณ์

ในกรณีสัมภาษณ์เป็นภาษาไทย ให้ใช้รูปแบบเดียวกับชาวต่างชาติ และเพิ่ม [in Thai] ท้ายข้อความ
ตัวอย่าง

- Robbins, E. (2010, June 20). *Tourist* (interview).
- Prakupaisarnwitthikid. (2015, March 15). *Monk* (interview). [in Thai]
- San, D. (2022, October 15). *Community board* (interview). [in Thai]

จริยธรรมในการตีพิมพ์บทความ

บทบาทของผู้เขียน

1. ผู้เขียนต้องรับรองว่าบทความที่ส่งมาเพื่อรับการพิจารณาตีพิมพ์เป็นผลงานที่ไม่เคยตีพิมพ์ที่ไหนมาก่อน ไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารอื่น และไม่ซ้ำซ้อนหรือละเมิดลิขสิทธิ์จากผลงานเขียนของผู้อื่น
2. บทความที่มีชื่อผู้เขียนหลายคน ต้องได้รับการยินยอมจากผู้เขียนทุกคน
3. ผู้เขียนต้องศึกษารายละเอียดคำแนะนำสำหรับผู้เขียน และเขียนบทความตามรูปแบบที่วารสารหาทใหญ่วิชาการกำหนด
4. หากมีการนำผลงานของผู้อื่นมาไว้ในบทความที่ส่งมาเพื่อรับการพิจารณาตีพิมพ์ ผู้เขียนต้องทำการอ้างอิงในเนื้อหา (In-text Citation) และทำรายการอ้างอิงท้ายบทความ (Reference) ตามรูปแบบที่วารสารหาทใหญ่วิชาการกำหนด
5. กรณีผู้เขียนเป็นนิสิตหรือนักศึกษา บทความที่ส่งมาเพื่อรับการพิจารณาตีพิมพ์ต้องแสดงชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาเป็นหนึ่งในผู้เขียนร่วม
6. เนื้อหาทั้งหมดที่ปรากฏในบทความที่ส่งมาเพื่อรับการพิจารณาตีพิมพ์ เป็นความรับผิดชอบของผู้เขียน หากมีการละเมิดลิขสิทธิ์หรือบิดเบือนข้อมูลอันเป็นเท็จจากการวิจัย ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว

บทบาทของบรรณาธิการ

1. บรรณาธิการต้องพิจารณาคุณภาพบทความเบื้องต้นก่อนเข้าสู่กระบวนการประเมิน โดยไม่มีอคติในทุกด้าน
2. บรรณาธิการต้องไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตนที่อาจพึงมีหรือพึงได้ จากการตอบรับบทความให้เข้าสู่กระบวนการพิจารณาของวารสารหาทใหญ่วิชาการ
3. ตลอดช่วงระยะเวลาของการประเมินบทความหนึ่ง ๆ บรรณาธิการต้องเก็บรักษาข้อมูลของการประเมินบทความนั้น ๆ โดยไม่เปิดเผยข้อมูลแก่บุคคลที่ไม่เกี่ยวข้อง อันอาจนำไปสู่ความเสียหายต่อผู้เขียนและวารสารหาทใหญ่วิชาการ
4. หากตรวจพบการคัดลอกผลงานของผู้อื่นในกระบวนการประเมินบทความ บรรณาธิการต้องหยุดกระบวนการประเมิน โดยทันที และดำเนินการติดต่อผู้เขียนหลัก เพื่อให้ผู้เขียนทำการชี้แจงเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อบรรณาธิการจะได้นำไปใช้ประกอบ ในการตอบรับหรือปฏิเสธการตีพิมพ์บทความนั้นต่อไป

บทบาทของผู้ประเมินบทความ

1. ตลอดช่วงระยะเวลาของการประเมินบทความหนึ่ง ๆ ผู้ประเมินต้องเก็บรักษาข้อมูลของการประเมินบทความนั้น ๆ โดยไม่เปิดเผยข้อมูลแก่บุคคลที่ไม่เกี่ยวข้อง อันอาจนำไปสู่ความเสียหายต่อผู้เขียน และวารสารชาติไทยวิชาการ
2. หากผู้ประเมินได้รับบทความซึ่งตนเองอาจมีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสีย ไม่ว่าจะโดยตรงหรือทางอ้อมผู้ประเมินควรดำเนินการแจ้งให้บรรณาธิการทราบโดยทันที
3. ผู้ประเมินควรประเมินบทความภายในระยะเวลาที่วารสารชาติไทยวิชาการกำหนด
4. ผู้ประเมินควรประเมินบทความด้วยความรู้ ความสามารถ เพื่อให้บทความที่ได้รับการประเมินมีคุณภาพทางวิชาการและผู้เขียนสามารถนำข้อเสนอแนะที่ได้รับกลับไปแก้ไข เพื่อให้บทความมีความสมบูรณ์ทางวิชาการ และก่อให้เกิดองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อไป

วารสารหาดใหญ่วิชาการ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

222 ถนนพลพิชัย-บ้านพรุ ตำบลคอหงส์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา 90110
โทรศัพท์ 0-7420-0347 โทรสาร 0-7442-5467